

6 1706

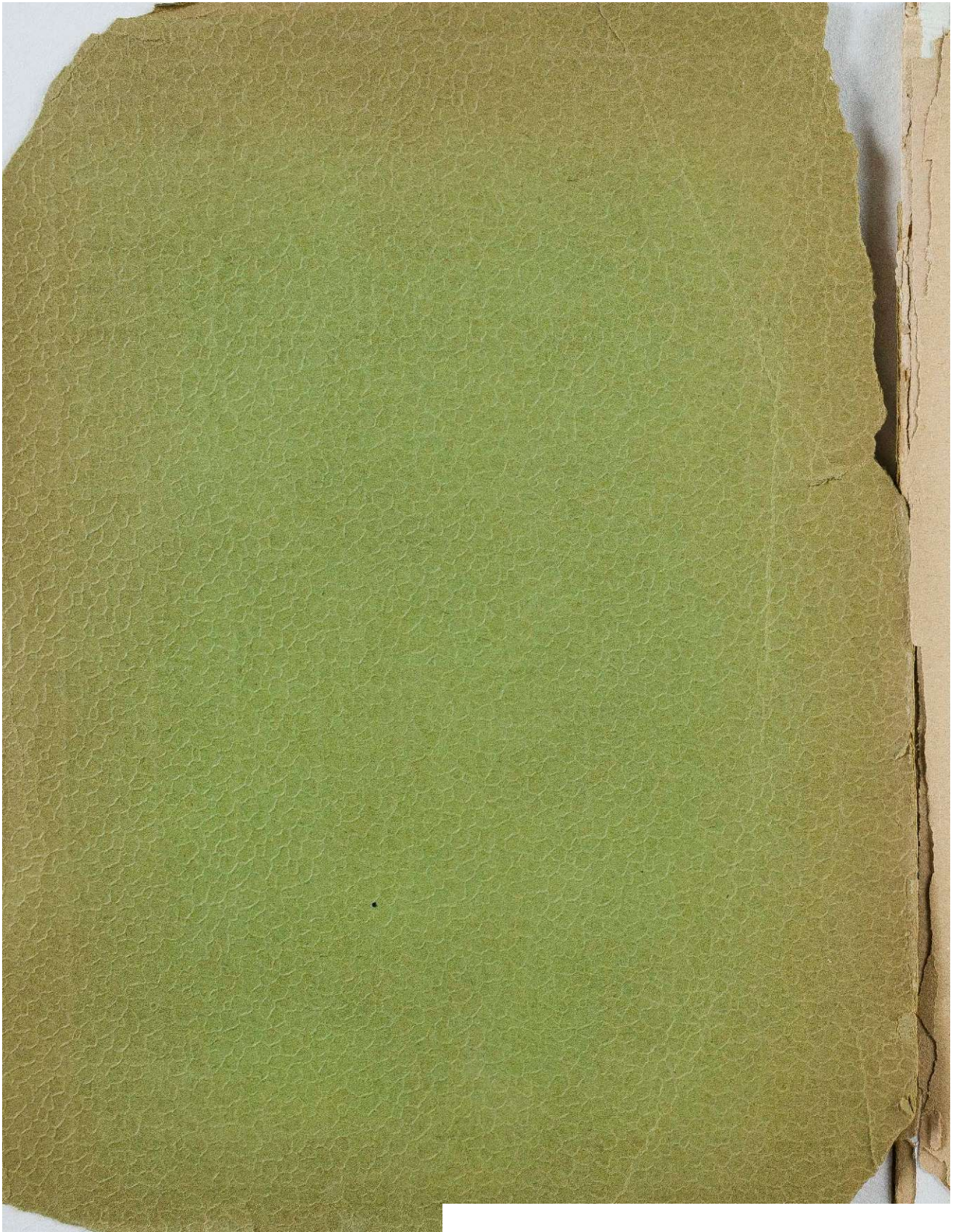

Vinco Kudirkos

Raštai

TOMAS II.

MCMIX

VINCHS KUDIRKH

VINCO KUDIRKOS

.. RAŠTAI ..

SURINKO IR SPAUDAI PRIRENGĖ

:: JUOZAS GABRYS ::

PĀVEIKSLUS DĀRĒ E. LOEVY

:: VIGNETAS PIEŠĒ A. BRAKS ::

SPAUDĒ v. MAUDERODĒ, TILŽĒJE
MCMIX.

TĖVYNĖS VARPAI

1889—1899 mm.

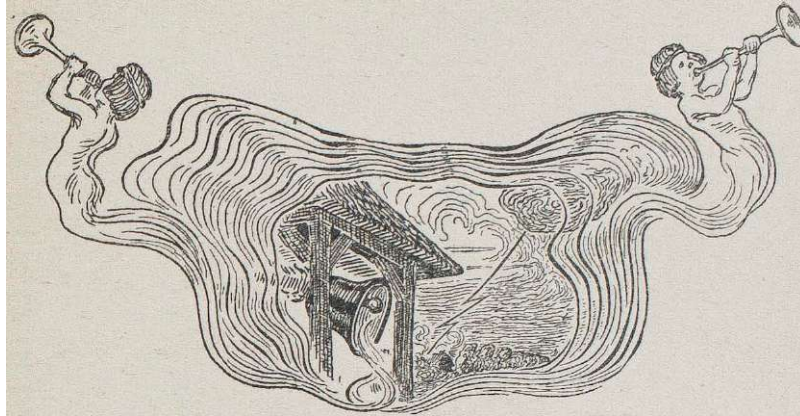
TOMAS II.

:: :: IŠLEIDO :: ::
TĖVYNĖS MYLĖTOJU
: DRAUGYSTĖ Nr. 16 :

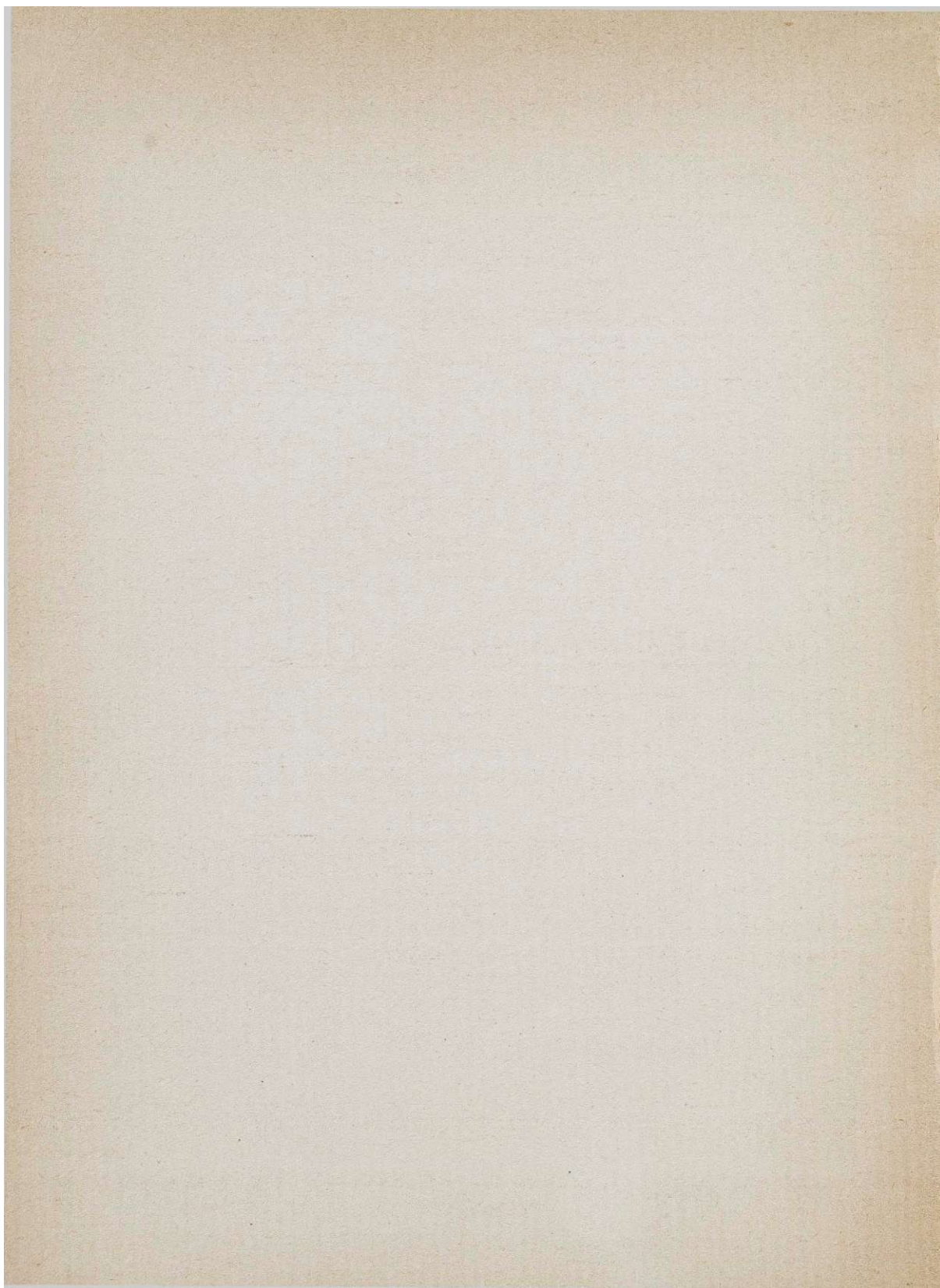

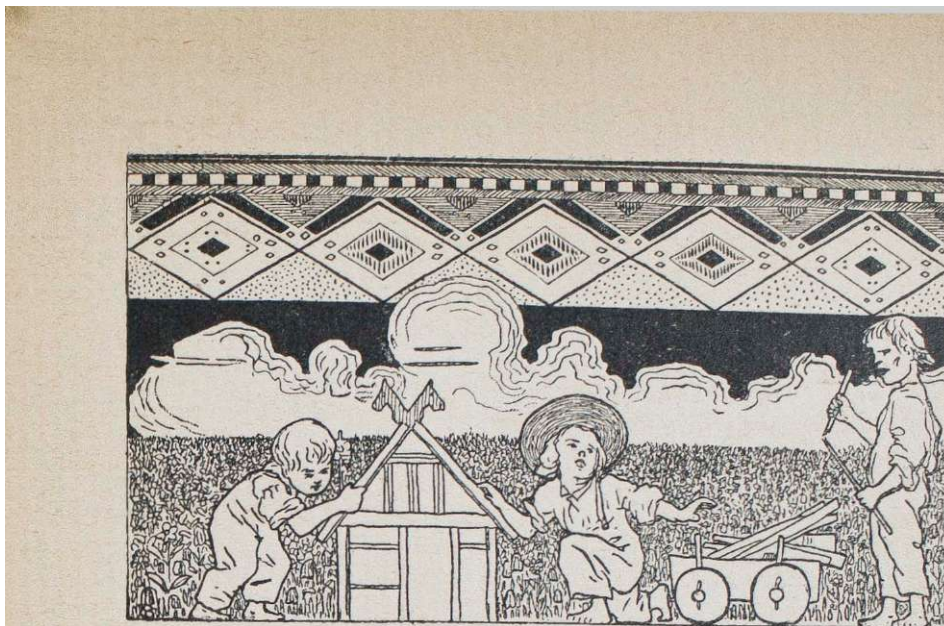

TÈVYNÈS VARPAI

1889 m.

I.¹

Matai, skaitytojau, besibovyjančius kaimo mažus vaikus, kaip jie kartais, susidėję keli, pradeda statyti triobą: prie darbo imasi karštai ir linksmi, net jų akutės žiba, neša pagalėlius ir kraujant skersai vieną ant kito išveda sienas. Tegul tik katro pagalėlis bus atmestu, ar tai kad per trumpas, ar per kreivas, tuojaus vaikutis susiraukia, pradeda verkti ir supykęs ant galo išgriauna visą darbą, tarydamas: tai nei man, nei jums! o tankiai pikčiurna ištolo stovėdamas temyjasi, ar ne galės ką likusiems sątaikoje savo draugams sugriauti, jeigu toliaus kuomi užsimtų. Tokiuspat „pikčiurnas“ atitinkame ir tarpu mūsų t. v. inteligentų, j rėdystę „Varpo“ atsiunčia p. X. straipsnį, kuris jokių būdu ne gali tikti prie susistatymo sienų mūsų laikraščio; tada sakai ponui X: meldžiamas, tavo straipsnys gal tikti kur kitur, o dėl mūsų jis ne geras, prisiųsk mums tą ir tą! P. X. užpykęs, atsitraukia šalin ir jau daugiaus j rėdystę nerašo nieko — „nenori to, tai negausi nieko!“ pasako arba pamislyja p. X. Kitas, tegul bus

¹ Iš Nr. 7 „Varpo“ 1889 m.

p. I., tokiamepat atsitikime pasielgia da kitaip: pasišaušęs ir šnairuodamas, pradeda gąsdinti, kad varinės kerštus ir gadins visų darbą, prie kurio pats negalėjo pritaikinti savo „pagalėlio“ — tai nei man, nei tau! kaip būtų pasakęs anas mažas vaikas.

Šitie žodžiai nepramanyti. Turime juk straipsnį p. X. su pasarga, kad tiktai tada toliaus rašysės, jeigu prisiųstas dalykas bus atspausdintas visas ir be permainų. _ O vėl girdėjome iš šalies persergėjimą, kad p. 1. taps mūsų tiesum priešu, jeigu tik paniekšime jo straipsnius. Nežinia, ar juoktis, ar verkti, matant tai ir girdint! Pp. X ir I. nenori, o gal ir negali, suprasti to menko dalyko, kad visame sviete laikraštis pats sau išsirenka iš prisiųstų straipsnių tuos, kurie jam patinka, o ne tą, kas ką pakiš. Tegul sau p. X. rašo kas jam patinka ir rodosi naudinga, bet tegul ne paveržia rėdystei prigulėnčių jai tiesų! Apie tokius, kaip p. 1., tai nėr ką nei kalbėti, tik stebėtis reikia tiems žmonėms, kurie bijosi pasakyti išmintingą žodį „pikčiurnoms“ ir, idant koki vaikgalviai ne stotų paskui priešais, daleidžia jiems varinėti savo ožį po svetimą daržą. Juk lengva numanyti, kad toks I. dirba ne dėl Lietuvos, jeigu savo „pagalį“ labjaus guodoja už tėvynės reikalus, prieš kuriuos drįsta ir nesigėdi net ir kerštauti. Nepridera peštis su kiekvienu, kas mums nepatinka, bet taipogi negalima daleisti, idant kas pradėtų gaspadoriauti ant mus šiašmargio ir vietan kviečių sėtų dirses — toks svečias mums nereikalingas ir apie jį nėr ką šokinėti, jeigu jis savo menką „aš“ stato augščiau už visų gerą.

Kiek jau buvo kalbėta ir prašyta „Varpe“, idant Lietuviai, kiek galėdami, siųstų į rėdystę visokias žinias iš visų Lietuvos kampų! Reikalingumas tokių žinių labai aiškus: Lietuviai turi pažinti Lietuvą. Kiekvienas iš mūsų turi žinoti, kur Lietuvis verkia, o kur džiaugiasi, kur vargsta, o kur turtuose, kur apleistas ir nuskraustas, o kur liuosas ir laimingas, idant mastytume, katrą brolių reikia gelbėti, o nuo katro prašyti pagalbos; turime žinoti jausmus, mislis ir darbus visų Lietuvių, idant aišku būtų,

ant ko galima yra remtis, norint apginti savo tėvynę ir suteikti jai laimę. O kur tos žinios? Per pusę metų gavome tik 6 korespondencijas ir tai beveik visas iš vieno krašto, o man rodosi, kad nėra tokio Lietuvoje kampo, kur neatsirastų Lietuvis, mokantis rašyti, kur ne būtų pakliuvęs „Varpas“, arba nors žinė apie jį. Šiandien visas žinias apie Lietuvą renkame iš svetimų laikraščių, kurie tankiausiai talpina tik dalykus, galinčius sujudinti skaitytojus dirksnes savo baisumu. Skaitant tuos laikraščius, rodosi, kad Lietuva tai tokia pekliška vieta, kur tiktai ugnis, vagystės, peštynės ir tt. Ant galo, kaip klaidingos tankiai tos žinios! Neseniai sudegė Kretinga, miestelis Raseinių pav. Kauno rėd.: viens laikraštis rašo, kad sudegė 600 namų, kitas — 700, trečias — 800; viens rašo, kad ne liko nieko, kitas — kad liko bažnyčia ir cerkvė, trečias kad liko bažnyčia, cerkvė ir Žydų maldnamis. Kam čia tikėti? Juk ne vis tik tiek, ar sudegė 600 namų, ar 800; ne vis vien, ar liko da maldos namai, ar tik pelenų krūva ir miestas visai perstojo buvęs. Vėl, viename iš viso laikraštyje randame žinę, kad degė Naumiestis Suvalkų rėd., o kiti laikraščiai apie tai nieko neminavoja; čia taipgi nežinė, ar tikrai buvo ugnelė, ar ne. Na, o kad turėtume žinę nuo Lietuvio iš pat Naumieščio, tai būtų visai kas kits.

Ką daryti? reikia užsiganėdinti žiniomis iš svetimų rankų, jeigu mūsiškės sting. Eikime toliaus: Šaulių pav. buvo paskutiniame laike keli gaisrai — ugnelė tyčia buvo pakišta. Padegė Lukiškiai, Vilniaus priemiestis; čia jau paketino padidinti sargybą nuo ugnies, gaila tik, kad pirmiaus apie tai nepamislyjo. Turime patėmyti, kad nuo kelių metų lyg pertankiai ugnelė atlanko Lietuvos miestelius. Ugnis rodos visada buvo taip-pat karšta, kaip ir dabar, o padegėlių tiek nebūdavo kitą syk. Kas tai toper priežastis? Šįmet, tai sakytum, sausa vasara, mat ir miesteliai išdžiuve lyg balanos, vienok ir kitą syk būdavo sausos vasaros.

Šiametinių vasarą artojai tai paminės! Apie Sventėnus sako kad nei senukai neatmeną taip sauso meto, o apie Panevėžį vėl ne tik prasti žmonės, bet ir inteligentai

griebiasi net prie burtų, idant išgauti nors kelis lašus lytaus. Panevėžiečiams perdaug antsyk nelaimių: da prieš stoką lytaus p. Puzyna, bajorų maršalka, prašvilpė kasą, (90,000 rbl.), kurios buvo užveždėtojumi. Ne vienas paskutinį savo kruviną skatiką buvo įdėjęs į tą kasą, užsitikėdamas p. Puzyna, ir liko dabar be niekur nieko. Maršalka, kurio delną taip kuteno svetimi pinigai, tupi tuomtarpu kalinyje, o prova bus rudenyje. Sudas, žinoma, pripažins kaltę p. Puzynai, o vienok čia kalti ir patys sąnariai tos kasos: o viens kitą gerai juk pažinojo, o delko išrinko į užveždėtojus kasos ne žmogų teisų, kuriam gali pavesti savo pinigus, tik didžbajorį? Pas bajorus da matote vis viršų ima ne doriška vertė žmogaus, o tik augštumas jo kilties.

Teko man kalbėti su p. Tr., inspektoriumi Instituto dėl nebylių ir kurčių Varšavoje. P. Tr. pasakė tokį da-lyką: Institute turime mokintinius ir iš Lietuvos, dėlko gi jų, Lietuviai, nesudarote nors mažo žodynėlio lenkiškai lietuviško, idant galima būtų išmokinti jų nebylius nors kelis žodžius tėvyniškoje kalboje? tik parašykite, o apie išdavimą bus parūpinta. — Lenkas atmena mums, kad yra ant svieta nebyliai Lietuviai! per skaudžiai užgavo mus p. Tr. Aš atsakiau, kad yra keli žodynai, toki ir toki, bet ne kas iš jų, o neužilgo išeis žodynas net keliose kalbose antsyk; iš to žodyno tikrai galima bus naudoti ir Institute. Mislyjau, kad ne meluoju, nės mūsų Lietuviai taip smarkiai ir garsiai trūsėsi apie minėtą *monstre-žodyną*¹ kad rodėsi išeisęs už kelių dienų (tik ne tų ilgųjų, kokios buvo laike sutvėrimo svieta, ne)! Po dviejų metų (!) vėl p. Tr. priminė man žodyną. Neturėjau ką atsakyti. Na, tegul da sykį paklaus mane p. Tr. apie žadėtą žodyną! atsakysiu taip: guodotinas pone! žinai gerai, kad Lietuviai labai praktiški žmonės — jie drūčiai permąsto, ką turi daryti; žinai ir tai, kad ateis laikas, kada visas svietas kalbės *vola-pttk'ii*,² o kam tiks tada lietuviškas žodynas? tai gi klausiu,

¹ Monstre-žodynas, supr. žodynas-milžinas, didelis žodynas

² Terptautiška visotina kalba, išrasta 1879 J. M. Schleyer'o- taip tapo pramita iš angliško: *world speak*.

kam Lietuviai kur šiandien darbautis ir mankyti galvas ant tokio dalyko, iš kurio ateitėje nebus jokios naudos?

O tuomtarpu šaukiuosi į Lietuvius, ar ne atsiras tarp jų, kuris apsiimtų (belaukiant monstre-žodyno) papildyti šiek tiek lenkiškai-lotyniškai-lietuvišką žodyną Szirvyd'o? Išduoti bus lengva, o jį galės naudoti ne tik Institutas dėl nebylių, bet ir visi lenkai, kurie priversti šiandien pasipažinti su lietuviška kalba.

Taip pat einasi ir su lietuviška gramatika. Gramatikų prirašė mums mokantieji ir nemokantieji lietuviškai, bet nei iš vienos negali išmanyti, kaip priguli rašyti ir kalbėti lietuviškai. O mūs tikri Lietuviai, tie didžvyriai, kurie, kaip eina garsas, turi prirašę storus pluoštus gramatikų ir kitokių lietuviškų veikalų, dėlko gailisi atiduoti viengenciams savo darbą ir laiko jį paslėpę? Ar atėmė jiems drąsą taip gi *volapiik'as*? Ar baidosi, idant vertė jų darbų nepasirodytų menkesnė už apturėtą iš viršaus garbę? Pinigiška priežastis čion netelpa, nės galima išduoti ir storiausius raštus taip, kad neperdaug pajusi sunkenybę išdavimo.

Šiandien kiekvienas rašėjas dirba sau gramatiką ir kiekvienas savotiškai rašo — kitaip ir būti negali, koliaik neturėsime gramatikos trumpos, aiškos, kuri ant svarbesnių kalbos klausimų atsakytų stačiai, be jokios dvejonės. Kn. Miežinis suprato reikalingumą tokios gramatikos, gaila tik, kad savo veikale išpildė vien pirmąją išlygą. Nežinė, kokia būtų buvusi gramatika mirusio Paryžiuje Akelevyčiaus.¹ Pradėta buvo rinkti pinigus ant išdavimo, na ir taip pasibaigė. Ar negalėtų kas duoti mums žinę, koks likimas tos gramatikos?

Visuomet turi kumštelti mus svetimtautis, idant pasirūpintume apie save. Peterburgo archeologiška komisija pradeda labai trūstis apie senovės Lietuvos liekanas: 1) stengiasi užlaikyti griuvėsius Trakų rūmo, 2) už jos pinigus atvyk-

¹ Ar neprigulėtų pasirūpinti ir apie kitus jo rankraščius? 1) Žodynas lietuviškai-lenkiškas, 2) Žodynas sulyginantis lietuvišką kalbą su slovėniška, graikiška, gotiška, lotyniška ir sanskritiška kalba. (Aut. prier.)

sta dabar į Lietuvą dėl archeologinių tyrinėjimų: Avenarius į Minsko, Gartėnų ir Lomžos rėd.; Zavitnievičius į Minsko rėd.; Volteris į Vilniaus ir Kauno rėd., 3) Komisija ketina išduoti aprašymą archeologinių Lietuvoje liekanų su iliustracijomis, o tai Lietuvoje, Žemaitijoje, Ermitaže, Vilniaus muzėjuje ir privatiškuose rinktyniuose esančių.

Hr. Tyškevičius neilsta bepuošdamas savo Palangą. Jau rašėme „Varpe“, kad p. T. perkėlė į Palangą marinę mokslavietę. Dabar vėl įsteigė ten portą dėl krovimo javų ir laukia ant rudens 1 milijono ketvirčių (czetvert). Įtaisė taipogi garlaivį „Feniks“ dėl važiojimo žmonių ir tavorų į Liepoją. Čia prideria priminti Lietuviams, ar nenorėtų jie prisiziūrėti Estams ir įsitaisyti sau susidėję garlaivį — o tai ne menka pelno gysla. Taspat p. T. išvien su p. Plater'iu trūsiasi įrengti už savo pinigų geležinkelio šaką iš Možeikų į Palangą; vyriausybė jau daleido, tik kas-žin dėlko taip ilgai nesiruošia prie darbo.

Jau sukako tris metai nuo laiko, kada viena mergina iš Ašmenos pav., Viln. rėd., pabaigus Varšavoje mokslą bitininkystės, užvedė bitis pas savo brolių. Aplinkiniai valsčionys, matydami kaip dabar „panaitė“ ima didelį pelną iš savo bičių, susitarė išleisti susidėję visi iš kaimo, tris vyrus į Varšavą mokintis bitininkystės. Net ramu ant širdies, išgirdus tokį dalyką. Tegul jų bitelės veisiasi be galo ir niekad nepailsta, benešant medų. Šis pavyzdys aiškiai rodo, kad nėra taip sunku, kaip nuolat šneka inteligentai, prikalbinti mūs prasčiokėlius brolius stvertis prie šio ar to: reikia tik išaiškinti jiems naudą ir parodyti gerą pavyzdį, o tada persiliudysime, kad prasčiokėliai nesibijos, ne bitininkystės, ne sodauninkystės, ne žuvininkystės, ne prekystės ir t. t., ne prigulinčių prie to mokslaviečių. Pažįstu du ukininkus (Suv. rėd.), Mik. Žil. ir Mot. Jank., kuriuodu įsimylėję į bitis ir veda darbą pritingančiai; rodų jieško ne pas burtininkus, tikram tikrose knygoje — na, dėlto ir vaisiai darbo puikus. Medaus ištenką ne tik dėl naminių reikalų, bet ir dėl pardavimo. Mik. Žil. ketino išdirbinėti pigų ir skanų midų — nežinau,

ar neužmiršo apie savo gražų užmanymą. Kaimynai palengva pradeda sekti takais Žil. ir Jank., tik ne taip sekasi, nes lietuviškų knygelių apie bitininkystę stoka, o lenkiškai ne visi supranta. Pasamdyti gi vieną mokintą bitininką, kuris apžiūrėtų viso kaimo bitis, tai tamsoki kaimo žmonės nepratę ir bijosi, kad toks bitininkas, užpykęs ant katro, neišvestų bitis į svetimus avilius.

Da vieną ramia žinę: mokintojas hebraiškos kalbos Peterburgo dvasiškoje katalikų Akademijoje, kn. Just. Pranaitis, įvedė lietuviškus pamokslus Šv. Katarynos bažnyčioje. Ačiu jam už tai! Peterburgo Lietuviai turi iš to džiaugtis daugiau už Lietuvius kitų didelių miestų, nes turi ryšį, kuris ne daleis išklysti, išsiskirstyti ir išnykti. — Lietuviams tarp daugybės gyventojų didelio miesto.

II.¹

Sunkus susinėjimas tarpu Lietuvių. Kurgi ne bus sunkus, jeigu ir patys Lietuviai prisideda prie jo trukdymo. Jau daug kartų girdėjau patėmyjimus, buk tai Lietuviai neatsaką ant laiškų su svarbiausiais klausymais, arba taip suvėliną atsakymą, kad jis paskui niekam jau netinka. Rašantis šiuos žodžius turėjo^proga ne vienkart persiliudyti, kad tai tikra teisybė.' Žinoma, kaltinami tik inteligentai, nės prastas žmogus gali nesuprasti svarbumo to dalyko. Inteligentas gi turi numanyti, kad jau pats mandagumas apšviesto žmogaus verčia atsakyti ant klausymo. Bet mandagumą palikime šalyje — jį ne visi pripažįsta ir ne visi supranta — nurodysime ant svarbesnės prievartos atsakinėti ant laiškų. Ar inteligentas, kuris tingi paimti plunksną į ranką, idant atrašyti, pamislyjo kada nors, kiek blėdies gali padaryti jo tinginimas? Karščiausi norai, doringiausi užmanymai, puikiausios mislys turi žūti, naudingiausiai pradėtas darbas turi sustoti kartais tik dėlto, kad nebuvo atsakyta ant laiško arba visai, arba paskirtame laike. Ne nori atsakyti dėl kokios nors priežasties, tai nors duok žinę, idant tavęs nealsintų klausymais, nės ne atsakysi. Neatsakyti gi visai ir priversti klausinėti trukdyti laiką, belaukiant atsakymo, tai ir negražu ir nepadoru. Nereikia, man rodosi, aiškinti, kad čia kalbėjome ne apie privatiškus laiškus, tik apie turinčius sujungme su reikalais visos Lietuvos.

Kita, žinoma jau gerai, priežasties trukdymo susinešimų — tai pačtinai urėdninkpalaikiai mažuose miesteliuose ir kaimo kancelarijų raštininkėliai, kurie dėl savo apšvietimo vieton knygų, nės jos storokos ir ne visur duodasi suprasti, skaito laiškus, pereinančius per jų rankas — laiškas, teisybė, yr plonesnis ir parašytas labjaus suprantamai, o da paskaitęs laišką, turi medegos papliaukšti šį-tą, kaipo žinūnas visokių naujienų, kitiems nežinomų. Atvožęs svetimą laišką, jau negali jo atiduoti pagal ant-

¹ Iš Nr. 8 „Varpo“ 1889 m.

rašą ir turi naikinti. Jeigu suprastų tie „žingeidžiai“ kaip neišpasakytai bjaurus pasielgimas atvožimas svetimo laiško, išsigandę savo darbo, liautų toliaus piktadarauti. Ne-
sykj laimė arba ir gyvastis žmogaus kybo tik ant laiško, o čia jis pranyksta ant pačto arba kancelarijoje. Pa-
vyzdžių atvožimo svetimų laiškų urėdninkeliais turime ne
viena. Man rodosi, kad galimas dalykas atrasti pragumus
dėl sustabdymo tų piktadėjysčių ir įtaisymo „šnipams“,
beknisančiams svetimus laiškus, „rinkių“, nelyginant, kaip
tūliams naminiams gyvuliams, kada negalima jų atginti
nuo knisimo pievų arba bulvių.

Neperseniai Pajevonyje, Suv. rėd., policija perkratė
kunigo namus ir net bažnyčią, bejieškodama lietuviškų
knygų. Niekio vienok nerado. Policiją nuvedė kokia ten
„cypdavatkė“ (simia peregrinans), norėdama atmonyti ku-
nigui už tai, kad ją pavarė, kaip netikusią tarnaitę. Prieš
tai da, policija kratė namus ūkininko A., netoli Pajevonjo,
ir taip gi kratymas pasibaigė be jokių blogų pasekų. Šis
kratymas liūdnesnis, nės čia, kaip visi sako (o, kad tai
būtų melas!), kad prie užtraukimo policijos prisidėjo šiek-
 tiek ir inteligentai. Mat A., mylėdamas lietuviškus raštus,
išdrįso skaityti ir tokius, kurie ne visiems aplinkiniams
patiko. Tai gi negalėdami kitokiu būdu uždrausti A. skai-
tyti piktrasčius, jieškojo pagalbos pas policiją, idant ji at-
imtų nuo A. tuos „netikusius“ veikalus. Lietuviai paduoda
Lietuvį į rankas policijos! Jau pats geidimas, atmonyti
savo priešams, artina žmogų prie žemesniųjų sutvėrimų,
pas kuriuos tas instinktas labai išbujojęs. Jeigu minėti
skundikai ir nespėjo da per apšvietimą apžeboti to in-
stinkto, tai tegul žino, kad šaukimas pagalbos pas pa-
slaptinę policiją taip nugramzdina doriškai žmogų, kad
prisikelti akyse svieta jau niekad negalima. Visi, kiek
girdėjau, skelbia tą atsitikimą taip, kaip čia paduotas, ir
neatsirado nei vieno priešingo balso. *Vox populi vox
Dei*} Vienok, antrąkart sakau, kad nenoriu tikėti tam ir

¹ Žmonių balsas — Dievo balsas.

turiu viltį, kad kas nors išrodys neteisingumą tų skelbimų ir apvalys supurvintą akyse Lietuvių garbę kaimynų A.

Važinėdamas šią vasarą po Lietuvą, užtemyčiau, kad piemenukai (paleisti ant vasaros iš pirmamokslinių mokintiniai) stengėsi, kaip įmanydami, kalbėti tarp savęs maskoliškai ir noriai rašinėja ant sienų ir tvorų, maskoliškai taip gi, bet tokius žodžius, kuriuos galima išgirsti vien tik nuo maskoliškų kareivių. Tėvai, nesuprasdami nieko, džiaugiasi, kad jau vaikai „mokinti“, nės jau moka ir kalbėti kitoniškai ir da rašyti: Tėvus, nei vaikus nér ką kaltinti — vieni nieko nesupranta, kiti per jauni. Pavyzdys eina iš viršaus. Jeigu inteligentai susirinkę kur, meta lietuvišką kalbą ir pradeda kalbėti tarp savęs kitoniškai, idant pasirodyti, kad „mokėti“ ir „navatnesni“ už prastus žmones, tai ko norėti nuo mažų vaikų, kurie negali da savim valdyti ir iš paikumo geidžia pasirodyti, ką tik jie moka? Ką norėti nuo tėvų, kuriems juk smagu matyti, kad jų vaikeliai „navatnesni“ ir gali apsieiti be lietuviškos kalbos? Kada tėvai tų vaikų pamatys, kad mokinti nelaiko sau už nusidėjimą lietuvišką kalbą, pasakys savo vaikams: „Žiūrėk, vaikeli! ana daktaras, kunigėlis ir sūdžia, toki mokinti, o kalba tarp savęs lietuviškai! daryk ir tu taip, tai tur būt taip reikia!“ Ir pradės maži vaikai kalbėti lietuviškai ir ant sienų ir tvorų paregėsime parašus lietuviškoje kalboje, kurioje nér nė tokių piktų žodžių, kokius šiandien rašinėja maskoliškai. Vaikai pripras prie kalbos savo tėvų ir ne išmoks piktžodžiauti.

Tie maskoliški parašai, nuo kurių su gėda reikia atkreipti akis, liudyja, ko vaikai pirmiausiai išmoksta pirmamoksliniųčiose; o tai iš kalbos — užkeikti maskoliškai taip smarkiai, kad net pats Maskolius sudrebėtų išgirdęs, o iš rasto — nukrevezoti tokius žodžius, kurie liudytų, kad jau del jo ner ant sviato jokios paslapties. Koki žmonės gali išaugti iš tokių vaikų? Iš tokių vaikų išaugo tur būt tuodu Lietuviu, kurių laiškus, rašytus maskoliškai pas giminės, skaičiau šiomis dienomis. Turiu paaiškinti, kad laiškus tuos rašė ne kareiviai, kurie priverstinai turi ra-

šyti maskoliškai, tik liuosi žmonės, kuriems lietuviška kalba neuždrausta.

Paskutiniame laike pradėjo mūsų žmonelės lysti prie tarnavimo ant geležinkelio (ypač ant linijos nuo Kauno iki Virbaliui), kaip musės prie žvakės. Tarnavimą ant geležinkelio turi už didžiausią laimę, tai gi parduoda net ir namus ir eina siulintis stacijos viršininkui t. v. „načelnikui“. Rodosi nieko pikto — nenori kas arti, tai jo nepriversi, idant laikytų žemę ir nejieškotų uždarbio kur kitur. Vienok tos „mūsų musės“, lysdamos prie „žibančios žvakės“, sivilina sau sparnus ir gaila jų. Toks epidemiškas apsireiškimas noro tarnauti ant geležinkelio, turi gilesnę priežastį, kaip gali paviršiumi išrodyti. Pagal mano nuomonę, traukia mūs žmones prie geležinkelio ne uždarbis, nes jis visai menkas, tik neapstabdomas geidimas atidengti paslaptį, kaip tai išrodo tarnavimas, už apturėjimą kurio reikia ponui „načelnikui“ gerai „pakišti“. Teisybė, ir gerai „kiša“. Sistemas „kyšių“, taip išsiplatinęs tarp Rusijos biurokratijos, pasiekė jau ir prastus žmones. Viršininkai stacijų visai atvirai prekiauja vietomis ant geležinkelio ir gerai pelno. Ateina žmogus, pardavęs savo namus, pasisiūlinti „ponui načelnikui“, ar nepriimtų tarnauti ant stacijos ir gauna atsakymą: „Vietos nėra, bet jeigu gerai užmokėsi, tai dėl tavęs atsiras.“ Žmogelis su didžiu noru užmoka, nes jam gražu, kad „načelnikas“ dėl „jo“ vietą dirba. Atleikia kita „musė“ ir eina viskas, kaip augščiau. Žinoma, idant patalpinti naują svečią, reikia išvyti senesnyjį, o kaip prireikia, tai ir tokį, kuris jau buvo sau nusipirkęs vietą. Ir taip vis *da capo ai fine*:¹ musės lekia prie žvakės ir sivilina sau sparnus, o viršininkai stacijų lupa kruviną skatiką. Idant ne pasilikti apkaltintu už priėmimą „kyšio“, pons „načelnikas“ siunčia „muses“ su pinigais pas savo pačią.

Ant tospat šakos geležinkelio, kaip ir ant kitų, yra geležinkeliniai daktarai, kurie ima algą ir turi gydyti tarnus

¹ Nuo pradžios iki galui.

prie geležinkelio uždyka. Kaip elgiasi su mūs vargdieniais viens iš tokių daktarų, tegul parodys žodžiai žmogaus, tarnaujančio ant minėtos geležinkelio šakos: „Daktaras, atlankęs mane, pasakė taip: Tavo liga sunki! jeigu duosi penkis rublius, tai atsiųsiu gerų liekarstų,¹ o jeigu ne — tai „rundavų“² ir jos tau nieko nemačys!“ Kur sauzinė to daktaro? Pravarde jo reiktų [statyti ant visų gryžkelių, idant žmonės žinotų, nuo ko saugotis! Kad daktarui, ypač plėšikui (pakalbėsime dar apie juos), lengva pastatyti penkrublį ant „vynų žemuko“,³ tai visi žinome, bet vargdienys turi daug prakaito išlieti, kolaik sudės tą penkrublį. Daktaras tas supranta gerai, kad žmogus, matydamas smerties dantis, atiduoda ir paskutinius marškinius* Vienok naudoti iš tokio padėjimo artymo, ir da neturtingo, tai gali tiktai žmogus, neturintis doriškų pamatų ir žmogiškų jausmų. O siūlyti neapšviestam žmogui už pinigų „geras“ liekarstas, o be pinigų „rundavas“, matote, „negeras“ — gali tiktai apgavikas *summo gradu*.* Daktarai rauda, kad jiems paveržia duonos kąsnį visokie „šundaktariai“, kad prasti žmonės greičiaus šaukiasi prie kokio piemens, o ne prie „tikro“ daktaro. O kaip tie „tikri“ daktarai pratina prie savęs žmones? Plėšimas nuo vargdienių nepriguli prie pritraukiančių pragumų. Tegul žmogus prastas pasivadins augščiaus minėtą daktarą, tai ne tik pats išsižadės ant viso amžiaus „tikrų“ daktarų, bet da įsakys ir savo vaikams, idant jų saugotusi.

Korespondentas Kraj'aus juokiasi, kad Vilnius ką tik pramanys, tai kiti miestai, da Vilniui besimislyjant, štai ir padaro. Vilniaus mislįs įsisteigti „mokslinyčią amatų“, — įsikunyjo Gartėnuose; mokslinyčią „vynininkų“, apie kurią Vilniuje tiek buvo kalbėta, išdygo Horygorkuose; institutas dėl nebylių" užmanytas Vilniuje, o pastatytas Minske. Kaimynai rodos tik laukia, kad Vilnius ką dėl jų apmis-

¹ Vaistų. ² Valdiškų. ³ Suprask: pralošti kazyrėmis. * Augščiausio laipsnio.

lytų. Jeigu Vilnius ikšiol nejkūnijo savo naudingų užmanymų, tai dabar bus jau sunku, nės užmanymas valdžių įsteigti čia „pravoslavišką dvasišką akademiją“ ne daleis užsiimti statymu kitų mokslinyčių.

Institutas dėl nebylių bus įsteigtas Kaune. Išviso nebylių Lietuvių Varšavoje ir Peterburge yra apie 150. Atsiras jų ir daug daugiau, tegul tik institutas stos pačioje Lietuvoje ir tegul tik nebus perbrangus.

Žemiškas bankas ant licitacijos 28 Berželio ir 13 Liepos m. iš 7 prigulinčių prie jo rėdybų pardavė tik 8 didesnes ukes, o tai: Vilniaus rėd. 3, Kauno — 3 ir Minsko — 2. Iš tų parduotų ūkių 2 (Kauno r.) prigulėjo katalikams (1 ūkininkui), 2 (Viln. r.) mahometonams, o likusios prigulėjo Rusams. Apart to grovas Jonas Tyškieviečius pardavė „Voložiną“, (1250 valakų) Vileikos pav. vienam Rusui. Taip Lietuvos didžponiai gina jos^žemę!

Kitas grovas L. Puslovski nusamdė Žydams savo fabriką popieros Kuškuriškiuose, netoli nuo Vilniaus, ant 24 metų. Fabrike prisilaikė kelios^ dešimtys šeimynų, kurios išsyk neteko duonos, kaip tik Žydai paėmė fabriką į savo rankas. O buvo tokie, kurie dirbo tojoj fabrikoj po 40 metų ir kuriems žadėta buvo ant senatvės emeritūra. Žadėtojas emeritūros buvo vienok praktiškas žmogus, nės padarė ją ne ant popieros, tikt ant žodžių, idant lengviaus galima būtų atsisakyti, prireikėjus. Taip ir stojosi dabar. Žmonės, kurie per tiek metų karštai darbovos, tikėdami turėti žadėtą duonos kąsnį, kada neteks jau pajiegti dirbti, šiandien liko be niekur nieko — be duonos ir be pajiegtų.

Nuo 13 rugsėjo iki 22 topat mėnesio bus Vilniuje paroda. Kaip gali numanyti iš prisirengimų, šįmetinė paroda bus geresnė už pernykštę. Ypač trūsiasi apie padidinimą dalies žemaitiškų ir abelnai darbininkiškų arklių. Dalis naminės darbingystės taip gi ketina gražiai išrodyti. Su visokiais klausymais dalykuose parodos, reikia kreiptis prie „draugystės lenktynių“ Vilniuje (Andrejevskaja ulica).

Ne papeik manęs, skaitytojai, kad šiame straipsnyje suteikiau antsyk tiek daug neramių dalykų! Ką aš kaltas, jeigu eidamas šiuomi žygiu per tėvynišką dirvą, radau tiek daug smilgų, dirsių ir kūkalių? Turiu viltį, atrasti kitą kart ir kviečių.

III.¹

Viesulą gyvenimo, išrovus žmogų iš tėvynės, meta kartais į tokią šalį, apie kurią pirmiausia nei sapnuote nesisapnavo. Turime gan daug Lietuvių palikusių dėlei visokių aplinkybių tėvynę ir išsisklaidžiusių po visą margą srietą. Europoje gal ne rasi kampučio, kur ne būtų Lietuvių. Tolyroje Amerikoje jų tiek daug, kad gali dalintis į visokias priešingas sau kuopas, peštis tarp savęs, ir da užtenka dėl užlaikymo kaip kur sandoros. Ant salos Sumatros Lietuviai tarnauja Hollandų armijoje. Tasmnijoje (sala prie pietvakarinio Australijos kranto) yra 40 lietuviškų farmų. Siberijoje, apie 600 verstų nuo Tomsko, yra du lietuviški kaimai: Nauja Beisogala ir Nauja Šaduva. Čia taipgi yra viens brolių Latvių kaimas, o 40 v. nuo Tomsko randame du latviški kaimai: Naują Landskoroną ir Naują Vitebską.

Kaip būtų smagu ir padoru su visais tais Lietuviais susinešti. Vienog, kada žmogus atsimeni, kaip sunku sulaukti atsakymo nuo Lietuvių, gyvenančių už kelių tikt mylių, tai pamislyji tuoj: ar sulauktum kadanors atsakymą nuo Lietuvių, gyvenančių už plačių jūrių, už augštų kalnų? tas atminimas atšaldo karščiausius norus ir imi rūgoti širdyje ant Lietuvių už jų vangumą ir rašbaimę. O kas ant galo per nauda iš to rūgojimo?

Bet da mažiaus atsieks naudos mūsų artojai, berūgojant ant javų, kad taip menkai užderėjo, nės tokiu būdu anei atitaisys šjmetinį užderėjimą, anei privers gamtą, idant kitą syk būtų maloningesnė. Teisybė šjmet laukai Lietuvoje išdavė nepervirš daug. Dėl pavyzdžio imkime Suvalkų rėdybą: priėmę 100 už gerą užderėjimą, 50 už vi-

¹ Iš Nr. 9 „Varpo“ 1885 m.

Iš paduotų čia skaitlinių kiekvienas gali sau nuspręsti apie naudą ir spartumą darbo minėto Banko.

Kaip kartais darbas eina sparčiai, ypač kada jį reikia atlikti priverstinai, be noro, tegul nurodys nors šis paveikslas: Suvalkų rėd. yra bažnytkaimis Alvitas. Beveik pusė Alvito parapijos priguli turtingam dvarponiui G., kuris nuo senių prosenių turi užlaikyti Alvito bažnyčia tegul bus nuo sugriuvimo. Bažnyčia senoka, kaip kur surius, bet kad ją antsyk kaip priguli pataisytų, galėtų da ilgas metus sveika bestovėti. Ir čia taiso. Vienok darbas apimislytas kitaip ir nutęstas ant ilgo laiko, rodos tyčia dėlto idant būtų matyt, kad prigllobėjai bažnyčios „be perstojimo“ apie ją rūpinasi: leido net du darbininku (!) dėl taisymo. Ką gali padaryti du darbininku, betaisant tokią triobą, kaip bažnyčią, ir kada gali atlikti darbą, visiems numanu. Taigi diena, kada tuodu nabagu užlipo ant bažnyčios stogo, siekia bene, tikt laikų istoriškų padavimų. Trūsiasi iki šiai dienai. Vienas dirba iš lauko, kits iš vidurio. Atradę kur stoge skylę, pasako sau „kuku“, užtaiso skylę ir eina jieškoti kitos. Lyja — tas iš lauko šmakšt per skylę į vidurį, o saulutė kaitin — išlenda tas iš vidurio ir šildosi. Kada prisiartina prie paskutinės skylės, tai pirmiaus užtaisytos jau vėl atsiveria, na ir darbo niekad ne gali užbaigti. Ir ne nužengs tuodu darbininku per ilgas da metus (taip užlaikoma bažnyčia ilgai laikys), pakol, prisitaikant prie gamtos tiesų, vienas, tas „viršutinis“, ne pavirs į žvirblį, o tas „vidurinis“ į šikšnotsparnį; ir žmonės ilgai matys, kad „bažnyčią taiso“, o pats prigllobėjas turės liuosą sąžinę, „davęs darbininkus“ ir neva atlikęs, kas prie jo priguli.

Nors Alvito bažnyčia skylėta, vienok liek da gerai, kad jos nieks nesitaiko paveržti Lietuviams. Kitur kitaip dedasi. Štai ką rašo P. . . . s iš Žemaičių Kalvarijos: „1886 metuose Kęstaičiuose aiškiai pasirodo ta Rusų taip seniai ir su tokiu karštumu maskoliškų ultrapatrijotiškų laikraščių garbinama tolerancija. Suprantu apie tą, kaip Rusai išardė ir sudraskė čia mūsų bažnyčią. Tuomi pa-

sivedimu pasmilę,¹ pradėjo jau ruošti ir ant Žemaičių Kalvarijos. Tris perkaršusius zokoninkus nuvežė į Oglonos klioštorių Vitebsko rėdyboj. Norėjo ten ir kunigą Praorą nuvežti, bet tas išsiprašė išvažiuoti į užrubežį. Vyskupas paskyrė į klebonus kunigą S. iš Stač., kurį Kachanov's užtvirtino tikslai kaip *administratorēm ad tempus*.² O į vietą kun. S. paskirtą kitą kunigą, gubernatorius netvirtina. Iš tų darbų, kaip regėti, kad tikslai neatsitiktų taip pat ir su Kalvarija, kaip kad atsitiko pirm trijų metų su Kęstaičiais."

Žodžiai korespondento rodo tik vieną iš daugybės liudyjimų, kad Rusai vilko akimis žiūri ant Lietuvos katalikiškų bažnyčių. Tiek jau prarijo — o nei sykį neužspringo! To negana. Paskutiniame laike ir cerkvė pasiūlė į talką svietiškomis valdžioms dėl siaurimo Lietuvoje rubežių katalikystės ir lietuvystės. Panevėžyje sako cerkvėje *lietuviškus pamokslus!* Lietuviai iš savo bažnyčios tiesiog traukia į cerkvę ant tų pamokslų ir išranda, kad tapat sako, kaip ir mūs bažnyčioje. Sląstos Įtaisytos puikiai! Kvaili tamsūs žmonės, nieko neprijauzdami, lenda į Jus, o užstatytojai sląstų trina sau rankas iš džiaugsmo. Šiandien kvaili žmonės lenda į cerkvę dėl naujienos ir žingeidystės, ryt jiems lieps vaikščioti į ją ir toliaus, o užporyt pasijus užrašytais \ *pravoslavuos avinyčių*. Tada jau nieks neišliuosiuos.

Pakrato net žmogų mislis, kaip žemai nupuola kiekviena bažnyčia, jeigu tik užmiršta savo augštą dorišką siekimą ir parsiduoda kaip tarnaitė svietiškomis valdžioms dėl viliojimo joms politiškų aukų. Paveikslą to matome Lietuvoje ant cerkvės. Numetus savo rustumo rubą, kraiposi, mankosi, žvairuoja, kaip lengvabūdė merga, idant kuomdaugiausiai privilioti. Nesakysiu daug apie taisomus tyčia dėl akių Lietuvių didžius iškilmingumus cerkviškų atlikimų, apie kuriuos (tik Lietuvoje) paskui rusiški laikraščiai, vos atgaunant kvapą, garsina Lietuvių ausims; porą metų atgal, cerkvė stvėrėsi prie perverstų lietuviškai

¹ Pasidrasinę. ² Laikiną valdytoją.

pravoslaviškų mišių; šiandien sako lietuviškus pamokslus, o jeigu ir to neužteks, tai bus įvesti į cerkvę kitokie įvairumai ir naujienos, idant tik daugiaus pritraukti žingeidžių Lietuvos. Paskui, privilegiją šiokiu ar tokiu būdu, rašo: Lietuviai atlanko cerkvę, *ergo* nori būti Rusais, nori priimti pravoslavišką tikėjimą. Teisinkis tada — kur teisinsiesi ir kas klausys?

Matote, kokia čia politika: į katalikų bažnyčią nori įsprausti rusišką kalbą, o į cerkvę lietuvišką kalbą, tada Lietuviai priverstinai patys turės bėgti iš savo bažnyčios į cerkvę, idant suprantamoje kalboje išgirstų žodį Dievo. Liucipierius pekloje rauja sau plaukus iš piktumo, kad ant žemės žmonės išmislyja geresnes žabangas dėl gaudymo nekaltųjų.

Čia daug liūdnu mislių veržiasi į galvą, daug skaudžių jausmų užgauna širdį, daug karštų žodžių norisi tarti. Ne mano dalykas kaip sulaikyti Lietuvius prie katalikų bažnyčios, o atginti nuo cerkvės. Vienok tegul bus man daleista užtėmyti, kad Lietuviai vaikščioja į cerkvę ne dėl ko kito, vien tik *dėl lietuviškų pamokslų*. Tolesnis aiškinimas šio užtėmyjimo nereikalingas. Tegul tik Lietuvoje arti bažnyčių, kuriose da šiandien lietuviška kalba (daugumo) turi trauktis prieš lenkišką kalbą (keleto), stos cerkvės su *lietuviškais pamokslais*, tada pasirodys vertė lietuviškos kalbos lietuviškose bažnyčiose, tada pamatysime, katra pusė svarstyklių nusvirs žemyn! Neduok Dieve, idant tiktai toks įrankis liktų Lietuviams dėl išbandymo svarbumo prigimtos kalbos!

Saugok mus, Dieve, ir nuo Judošių, kurie „už trisdešimts grašių“ nesibjaurie parduoti savo brolių! Važinėjant po Lietuvą, pateko skaityti laišką vieno kitą syk Lietuvos darbininko, rašytą pas viengentį. Įtalpa laiško skamba maž-daug šitaip: „ atsiųsk man tiek ir tiek pinigų, o jeigu neatsiųsi, tai išduosiu tave Rusijos valdžioms, t. y. išduosiu tavo laiškus, raštus ir visus veikalus dėl lietuvių!“

Trumpa ir aišku — nėra ką sakyti. Nenorime šiuomi žygiu atidengti vardą ir pravardę to *quasi* mylėtojo Lietuvos, kuris, dėl lengvesnio išgriebimo paslaptinių mislių savo brolių, prisivino sau tėvynmeilės rūbą, ir išgriebtas žines vartoja šiandien ant gazdinimų ir eksploatacijos² kitų. Turime viltį, kad pats rašėjas tokių laiškų (girdėjome apie keletą jų) supras, koku bjaurum darbu užsiėmė; norime tikėti, kad laiškus tuos rašė būdamas ligotu, turėdamas kokį kvaitulį. Laiško to vienok turime fotografijas atmušti, idant galima būtų, jeigu prireiks, autografiškai apreikšti jį visiems Lietuviams ir parodyti, kas tarp jų prisivino sau piktus vaisius atbulinės pusės šiandieninės civilizacijos. Atmename, kad kitą kart rašėjas minėtų laiškų pats bjaurėjosi p. Muraška, kaip „skundiku“; argi dabar pats pavydi Muraškai garbės ir denunciaciją vartoja kaip įrankį dėl eksploatacijos. Muraška vienok tokiu eksploatatoriumi niekad nebuvo. Tikrai, šis atsitikimas skaudesnis mums už visus Rusijos valdžių pančius, į glėbį suimtus. Sulygšiol tikėjome, kad mūs eilėse Judošių nėra — kas nenorėjo su mumis drauge eiti, tą tylėjo ir su pagelba „skundų“ nieks nekliudė darbo rupestingesniųjų. O vienok Vieni stengiasi parduoti priešams Lietuvos darbininkus, o kiti vėl, kaip įmanydami, naikina jų darbus. Vilniuje, iš kiemo vieno namų tankiai kyla stulpas raudonų, lyg kraujas, dūmų Ten degina lietuviškas knygas, sugriebtas, pernešant per rubežių, arba išgriebtas iš rankų Lietuvių kitoku būdu.

O XIX amžiai! Argi tu nerausti nuo gėdos, argi gali kęsti tuos dūmus ir tą ugnį, kurioje nekaltai nyksta mylimiausi tavo turtai — knygos? Argi tie dūmai ne dasieks jau dangaus ir ne atves griausmo ant galvų persekiotojų lietuviškų knygų?!

¹ *Neva.* ² Išnaudojimo.

in

IV.¹

*Vilenskija Gubernskija WicLomosti*² apgarsino Ka-chanov'o³ prisakymą, kuriame visiems, be jokios skirtybės, Kauno, Vilniaus ir Gartėnų rėdybų gyventojams paliepta, idant be tam tikro kiekvieną kart daleidimo policijos ne-taisytų iliuminacijų, nekaišytų žolynais vartus, nekabinėtų karūnų dėl gražumo, abelnai sakant, „nerengtų už slenkščio savo kambario jokių apeigų ir iškilmybių.“ Peržengusieje tą prisakymą pateksę į tiesos rankas.

Taip įstabus prisakymas puolė visiems į akis ir dau-gumas pradėjo sanprotauti, kas tai do per sėklos, išda-vusios tokį diegą? *Nihil sine causa*⁴ — taip sau pami-slyjo *Graždanin*⁵ ir pirmas stvėrėsi už atminimo myslio šitaip: Verkai, turtas kunigaikščio H., sutemus, dienoje vardo ciesoriaus Wilhelmo, išsyk gausiai apšvito. Vilniui rodėsi, būk tai ugnelė ir šoko kaimyns kaimyną gelbėti. Ant galo pasirodė, kad tai ne ugnelė, tik iliuminacija.⁶

Tas atsitikimas, mat, pagimdęs, pagal *Graždanin'o* sprendimą, augščiaus minėtą uždraudimą.

Išaiškinimas rodosi nei šio nei to. Uždraudimas taip gi turi savo pamatą. Prisižiūrėkime tik arčiaus. Vil-niaus viršininkai, išsigandę iliuminacijos, gali gauti prie-puolą, gydomą smalkinimu išgązdytojų plaukais. O žmo-nės skelbia, būk užveizėtojas Verkių⁷ esąs visai plikas ir apie tai policija turėjo dasižinoti. Taigi, jeigu plikis už-simanytų ir toliaus gązdyti Vilniaus viršininkus, kuomi gi jie gydītusi nuo priepuolos? Aiškus dalykas: reikia už-drausti iliuminacijas visiems plikiams, idant iš niekur jau neturėti baimės, liksent priepuolai. Juk ne visi gyventojai minėtų rėdybų pliki, dėlko gi visus pasiekia uždraudimas? Matote, uždraudime paminėta netiktai iliuminacija, bet ir visokie vartai, karūnos ir kitokie gražumai, nevien tik

¹ Iš Nr. 10 „Varpo“ 1889 m. ² Vilniaus Gubernijos žinios, valdiškas laikraštis, einąs iš Vilniaus. ³ Buvęs anuomet Vilniaus generalgubernatorius. ⁴ Nėr nieko be priežasties. ⁵ Rusų laik-raštis einąs iš Peterburgo. ⁶ Ypatingas apšvietimas iškilmės dėlei. ⁷ Dvaras netoli Vilniaus.

plikių prirengiami „dėl gaudinimo“ tarnų policijos. Tegul gi visuose kampuose lietuviškų rėdybų pradės gyventojai gaudyti visokius viršininkus, prireiks visiems Lietuviams nukirpti plaukus dėl vaisto. Pamislykime dabar, ar galės Rusai *pešti* Lietuvius, likusius trumpaplaukiais, arba ir visai plikais? Ar neturės tokiu būdu griūti sienos ir suirti pamatai vidurinės minėtose rėdybose Rusų politikos, paremtos vien tik ant *pešimo Lietuvių*? Tai, vyre, ne juokai! Man rodosi, ne vienas iš mūsų nemainytų tvirtybės ir laimės valstijos ant kokių ten „apkaišytų vartų“. Nežinau tikrai, dėlko Gražd. nepatėmyjo šitos antros aiškinimo pusės.

Myslys būtų lyg atmintas. Tikt, plynia davė, pasipainiojo *Vii. Viestnik's*, tarydamas: „ . . . šiuomi žygiu *Graždanin'o* patėmyjime nuo pradžios sulyg galui nėra nei žodžio teisybės. Dienoje vardo vokiečių ciesaiaus nebuvo Verkiuose jokios illuminacijos ir dėlto neprivalu buvo dėlei tos priežasties išleisti kokius nors uždraudimus."

Pirtis jaują vainoja, o abidvi suodės, pamislyjau sau, perskaitęs užmėtinėjamą vieno melagiaus kitam ir nežinodams, kuriam iš jūdviejų tikėti.

Na, tiek to! Aš turiu da vieną išaiškinimą minėto uždraudimo ir rodosi atminime msyslio būsiu laimingesnių už *Graždanin'a*. Girdėjusiems apie atsitikimus pereitą vasarą, laike aplankymo Kauno vyskupo savo apygardos, akys atsidarys patiems, o visi negirdėję, paklausykite! Anuomet, kada da galėjome melstis ir atlikti bažnyčios reikalus be žinios policijos, Užnemunėje,¹ lankant vyskupui savo diacėziją, susirinkdavo būrys jaunikaičių ir raiti lydėdavo savo bažnyčios viršininką į arčiausią aplankomą vietą; iš ten vėl kitas jau būrys raitų lydėdavo į tolesnę vietą ir t. t. Buvo ir gražu ir apsieidavo be jokių blogų ir nepadorių priepuoliu. Paskiaus *policija* pridavė prie tų raitelių *uriadnik'a*, kuris, lyg kuosa tarp karvelių, įsrode

¹ Taip Suvalkiečiai vadina Kauno ir Vilniaus gub., už *Nemuno* esančias.

gan juokingai. Kur policija prikiš savo nagus, turi atsiti-
tikti visokie priepuoliai. Mat, ir šią vasarą^kokis atsiti-
kimas: Vyskupas važinėjo po diacėziją. Žinoma, kur
tik laukė vyskupo, ten gėdė pritinkančiai sutikti augštą
svečią. Daugeliuose, da neprivažiuojant prie miestelio,
ant kelio įtaisyti buvo vartai ir apkaišyti visokiais žolynais,
Pristav'as (policijos ūrėdnikas), atvažiavęs su žandais,
liepė žmonėms, laukiantiems vyskupo, tuos vartus su-
grįauti. Žmonės neklausė. Tada pristavas pats, pristatęs
kopėčias, užsirangė ant vartų ir ėmė draskyti žolynus.
Vienas iš būrio žmonių patraukė kopėčias ir pristavas už-
kibo ant vartų, o negalėdamas ilgai laikytis, ėmė šlaužti
žemyn. Kolaik jis šlaužė, žmonės įpykę už neteisingą
draskymą jų darbo ir užgavimą dorų jausmų dėl savo
vyskupo, supuolę pradėjo perti pristavui nugarą. Žandarai
pradėjo ginti, bet ir jiems pateko įmerkti savo kaili.
Tuom tarpu privažiavo ir vyskupas, vienok jam toliaus
važinėti tapo uždrausta ir atimta pusė metinės algos (už
ką?) Tai toks atsitikimas, trumpai apsakant, ir tikrai yra
susigiminavęs su Kachenov'o uždraudimu — neužgins to
nei *Vii. Viestnik's*.

Tas uždraudimas kur kitur būtų gan juokingas, vienok
pas mus, kur valdžios jieško *ne tiesų dėl žmonių, tik
žmonių dėl tiesų*, kur pildytojai tiesų labjaus tėmyjasi tiesų
litaroms, o ne pačioms tiesoms, pavedimas visokių apeigų
ir nusižadinimų žmonių į rankas policijos bus nemenka
sunkenybė. Lietuvos gyventojau! Iškelį krikštynas arba
svodbą vasaros laike; kada jau seklyčioje kaktos svečių
pradės garuoti, įsikišęs kumelką į vežimėlį, skubink pas
policiją, idant daleistų tau paprašyti svečius iš seklyčios
ant kiemo, arba į sodą, nės *už slenksčio savo kambario*
negali rengti jokios apeigos ir iškilmybės be žinios poli-
cijios. Ant Sekminių užkiši ant vartų keles žales šakutes,
jau prie tavęs gali prisikabinti. Nori nužadinti vaikus
savo ir parodyti jiems gražumą bengališkos ugnies, dūlink
pas policiją maldauti daleidimo, nės gali pakliūti į tiesos
rankas už illuminacijas ir t. t. ir t. t. Jeigu tik policija

norės prie tavęs prisikabinti, tai negalėsi pasirodyti ant savo kiemo nei su „linksmu ir iškilmingu“ veidu, gavęs kokią ramią žinią.

Stai neseniai dasižinojome apie išrinkimą dviejų Lietuvių ant sūdžių: Petro Kraučuno¹ Plokščiuose ir Jono Aleksos Liudvinave (abudu Suvalkų rėd.). Tik pirmiaus buvome girdėję, būk Liudvinave liksęs sūdžia Juozas Ambroževyčius, o čia liko J. Aleksa (!?). Na, nēr kuomi stebėtis, nės *qui pro quo*,² ypač renkant sūdžias arba vaitus, atsitinka tankiai mūsų gadynėje.

Nesmagu beveik kiekvienne N. minėti apie juodžiausią pasielgimą tulų Lietuvių, apie denuncijacijas. Kągi daryti, jeigu dėl kiekvieno N. ateina vis naujos žinios apie naujas denuncijacijas! O pikto nēr ką slėpti, nės slepiant daleisime tiktai jam išbujoti ir kada līs gilei šaknis, sunku jau bus išrauti. Žmogus pyksta ant mokslīškų nurodymų, būk jis esąs tiktai paskutiniausiu laipsniu abelnų kopėčių viso sutvėrimo, visai negalinčiu užsiginti arčios giminystės su žemesniais laipsniais. Užmiršta vienok žmogus, kad tankiai savo pasielgimu nupuola kur kas žemiaus už žemesnius sutvėrimus ir tie, ištikro, tuluose atsitikimuose taipgi turi pykti ant nurodymų jų giminystės su žmogumi. Peikiame ir negražiai vadiname gyvuoli, kuris pyksta, spardosi, gina save, arba nuglemžia silpnesnį dėl užlaikymo savo gyvasties. O žmogus pats save tokiuose pat atsitikimuose vadina puikum, savmyliu, išminingu, apsukrum ir tt. Vadinimas tų pat ypatybių kitokiais vardais dėl žemesnių sutvėrimų, o vėl kitokiais dėl žmogaus, parodo tiktai neteisingumą žmogaus ir jo silpnybę: negalėdamas užslėpti instinktų, tų pat, ką pas žemesnius sutvėrimus, pavadino tik apsireiškimus tų instinktų gražesniais vardais, idant ne badyti sau akių, ir tuomi susiramino; o vienok neišsiteisino. Gyvuolys žemesnis apsielgia atvirai: pats pyksta, pats ir ginasi, o jeigu silpnesnis, tai prasitraukia, nors ir labai butų nuskriaustu.

¹ Žiūrėk jo paveikslą I tome šios laidos. ² Viens už kitą.

Žmogus pasielgia kitaip: dūksta juokdamasis, kanda bučiuodamas, o negalėdamas įveikti savo artymo, daro talką, skundžia jį, paperka kitus, idant tie išvaduotų, o pats stovi pašalyje, nuduodamas akise svieto nekalčiausią avinėlių. Kokis žemesnis gyvuolys daro denuncijacijas? Padėję ranką ant širdies, paklauskime savęs, ar doriška pusė denuncijanto ne žemesnė už dorišką pusę šuns, vilko, hijenos? Ar ne nuskriaustume minėtų gyvulių, norėdami juos sulyginti su denuncijantu?

Atkreipkime akis nuo bjaurybių ir pasikalbėkime apie ką kitą.

Vilniuje pasibaigė (22 Rugsėjo) paroda ūkystės ir pramonystės, ketvirta iš eilės mets į metą. Paroda, nors apsisupo vien tik trimis rėdybomis Vilniaus, Kauno ir Gartėnų, ne buvo blogesnė už anų metų parodas, bet ir ne geresnė. Kokis mieris tokių parodų, kokia iš jų nauda ir ko gali pamatęs jas išsimokinti? tų klausymų tur būt komitetas parodos ne norėjo išrišti. Šimetinė paroda lašas į lašą panaši ant anųmetinių (beveik tiepat gyvuoliai ir daigčiai su mažu atnaujinimu), dėltogi plačiai apie ją nekalbėsime. Visos Vilniaus parodos reiškia tik tai, kad parodą ikšiol reikia suprasti kaipo nusižadinirną ponų ir parodymą žmonėms ne to, kuomi priguli užsiimti, tik tai to, kuomi užsiimti nepridera. Eidamas ant parodos ūkystės ir pramonystės, tiki pamatyti viską, kas pakelia ūkį, reikalingiausius prie jos daigtus: tiki permąstyti, kuomi užsiima tos šalies žmonės ir kaip toli yra nužengę savo išdarbiuose. O ką galėjai matyti ant parodos Vilniuje? Viską, kas naikina ūkį: užrubežinius arklius, tinkančius tik dėl pasigyrimo, o ne prie ūkės, užrubežines karves ir kitus gyvuolius, iš kurių viena tik nauda – *medalis* ant parodos. Matei puikius išdarbius, dėl kurių reikia turėti puikų dvarą, nors ir apskolintą. Už taigi nematei arklio – darbininko, nematei visai išdarbių, kurie yra vieninteliu uždarbiu gyventojų tūlių vietų Vilniaus ir Gartėnų rėdybos. Ar gali ūkininkas, prisižiūrėjęs parodai tokiai, veisti pas save gyvuolius, reikalaujančius lepinimo ir prižiūrėjimo

daugiau už jo paties vaikus? Arba įsitaisyti sau koki naudingą įrankį, ar užtėmyti naują kokią šaką naudingo uždarbio — jeigu ant parodos tokių dalykų ne'buvo matyti? Žadėtas ant šiometinės parodos pagerinimas naminės pramonystės, tapo pamirštu ir apie tą dalį svetimtautis butų labai mažai ir klaidingai pasimokinęs. Garsių lietuviškų kumpių ir sviesto, kuomi paroda galėjo pasigirti, tikrai buvo parodyta lyg ant juoko. Sodauninkyste, teisybė, galima buvo pasigėrėti. Dalyje išdarbystės smulkios ir fabrikiškos teko užtėmyti šį-tą naudingą, bet to gero buvo taip mažai, kad daugume poniškų niekniekių nyko, lyg lašas vandens, puolęs į jūrę. Nerokuosime skyrių visų daigtų parodos, nės viską jau sykį išrovome 1 Nr. „Varpo“ — nieks beveik neatsimainė. Pridursime tiktai šį-tą: Ant šiometinės parodos buvo rėkutės iš Plungėnų (Kauno r.), dailios ir pigios; sėdynės į sodus, pritaisytos iš jaunų lazdu šakų; pinučiai nudailinti ir kimštos vilko skūros — tai vis valščionių darbai. Iš kitų valščioniškų išdarbių gan buvo audeklų.

Kiekvienam, atlankančiam parodą ūkystės ir pramonystės, puolė į akis mažas skaitlius valščionių, suteikusių šį-tą dėl parodymo. Juk valščionys geriaus galėtų parodyti, kaip augštai stovi pas mus ūkystė, o iš skaitliaus ponų, pristačiusių šunų dėl medžioklės, arabiškų ir anglišių arklių, gali išsinešti iš parodos labai klaidingą nuomonę apie padėjimą gyventojų. Skaitlius prigulinčių prie parodos valščionių nurodo tik, kad ponai apie juos nesirūpina, o jeigu priima juos prie parodos, tai rodos lyg iš malonės ir išteisinimo akyse svieta vardo parodos, įrengtos, mat, dėl *visų* apygardos gyventojų. Ponai juk gerai supranta, kad valsčionys ne visi numano apie parodos naudą, o kuris ir supranta, tai jos bijosi, nės per brangiai kaštuoja dastatymas daigtų. Tai gi ponams, jeigu jiems ištikro rūpi pagerinimas ūkystės ir pramonystės — savo apygardoje, priderėtų pamokinti aplinkinius valščionis ir palengvinti jiems kelią prie parodos.

Užsiėmusieji paroda galėjo apmislyti tikrą jos mierį

ir ji išpildyti. Turint tikrai tris rėdybas, galėjo kaip ant delno parodyti visiems vaisius ūkystės ir pramonystės, nieko neužmirštant ir nieko ne apleidžiant; gal būt ir skaitlius niekniekių ne būtų ėmęs viršaus, atsidūręs didesniame skaitliuje naudingų daigtų. Bet ką norėti, jeigu net rinkime sprendikų dalykuose vertės išstatytų daigtų ne teko elementariško supratimo: dėl sprendimo apie rymorystės išdarbius pakviesti buvo fotografas ir aptiekorius! *Sapie riti sat!*

V.¹

Lietuviškas laikraštis v. „Ūkininkas“,² kurį apgarsinome pereitame Nr. „Varpo“, trumpai sakant kreipsis prie platinimo tarpo brolių ūkininkų apšvietimo, plačiausiai suprantamo. Kiek galėdamas stengsis lavyti jų išmintį, idant jie suprastų savo padėjimą ir turėtų aiškesnias pažiūras ant visko, kas aplink juos ant svieto dedasi; teiksisi supažidinti juos su visokioms gyvenimo apystovomis, ar tai vodingomis, ar tai maloningomis, idant vienų galėtų pasisaugoti, o iš kitų ištraukti ar medegišką, ar dorišką naudą. Kitaip sakant „Ūkininkas“ darbuosis dėl pakėlimo ūkininkų *protiško, medegiško ir doriško*.

Idant maž daug galėtų atsakyt savo užduotėms, „Ūkininkas“ padalytas į šiovias dalis:

1. Apie draugiškus ūkininkų reikalus.
2. Lietuvos įstorija.
3. Eilės.
4. Apysaka.
5. Gamta ir medicina.
6. Ukė (žemdarbystė, auginimas gyvuolių, žuvininkystė, bitininkystė ir t. t.) ir amatai.
7. Žinios iš Lietuvos.
8. Žinios iš svetimų šalių.
9. Naudingi pamokinimai.
10. Politika.
11. Turgavietės.

¹ IšNr. 11 „Varpo“ 1889 m. ²Žiūrėk I tome „Ūkininko“ išvaizdą.

Visos įtalpos bus tiek, kiek „Varpe“ nemažiau.

„Ūkininkas“ išeis sykį ant mėnesio.

Metinė prekė su prisiuntimu (be kopertų):

Rusijoje	3	rbh
Prusuose	6	mrk.
Amerikoje ir kitur	7	mrk.

Norintieji gi apturėti „Ūkininką“ uždengtose kopertose, turi pridėti ant markių prie kiekvieno Nr. po 25 kap. (50 pfen.)

Pinigus už „Ūkininką“ reikia siųsti į rėdystę „Varpo“.

Gale metų kiekvienas abonentas gaus dovanai knygutę.

Jeigu atsiras ganėtinas skaitlius abonentų, „Ūkininkas“ išeis arba dukart ant mėnesio už tuospat pinigus, arba sykį ant mėnesio su padidyta įtalpa.

Čia reikia patėmyti, kad „Varpas“ ir „Ūkininkas“, išleidžiami vienos rėdystės, neturi jokio susirišimo su kitais, naujai apsigarsinusiais lietuviškais laikraščiais.

Visiems Lietuviams, kuriems išpuola atlikti kariūmėnę, velyčiau, idant patektų į Kijevo apyrubę. Augščiausias tos apyrubės vadas, Dragomirov, matyt žmogus tikras, užėmęs vietą ne dėl didelės algos ir besirūpinęs be jokio atskyrimo apie visus, pavestus jo valdžiai. Pereitame mėnesyje Dragomirovs išdavė prisakymą savo apyrubėje, idant kariūmėnės vyresnieji kiekvieną kart, kada ateis jiems noras nubausti prastus kareivius „savotiškai“, atsimintų XXII knygą art. 185 kariūmėnės įstatų. Kam pateko tankiai gėrėtis rusišku metodu mokymo kareivių, ypač naujai paimtų, kas nevienkart turėjo atkreipti akis nuo nežmoniško apsielgimo „vyresniųjų“ su žemesneisiais, kam nesykį užsidegė širdis iš rūstybės ant visokių „rotmistru“, kurie už kaltes arklio laužė lazdas ant kojų raitelio, arba ant jo veido trupino storokus karklus, tas, sakau, iš tikros širdies siunčia dėką augštam **viršininkui**, apdengusiam sparnu savo valdžios nekaltus prastus ka-

1) lietuviškos šaknies pravardės permaino ant svetimtautiškų: a) užbaigiant vietan *aitis*, *unas* ir kt. ant *skicki* ir kitaip), b) numetant tiesiok galą pravardės lietuviškos (iš Milinikaitis lieka Milini) iš Bijūnas — Bijun, c) dirbant visokias permainas viduryje^ pravardės ir^gale (Raudonius — Rovdan, Šiaučiunas — Ševčūn arba Ševčynski, Draugaitis — Dravgatt, Pirdžius — Pirdžinski ir daug kitokių); 2) saugojasi lietuviškai kalbėti, arba kalba čvierydamiesi ir lyg rodydami per tai savo malonę lietuviškai kalbai; 3) užšnekyri išnetyčių lietuviškai, ypač draugystėje svetimtaučių, paraudonuoja, lyg šutytas vėžys.

Nurodžiau čia tik ant stambjausių ligos žymių, o yra daug da smulkių. Lengviausiai pažinti ligą pagal paskutinį žymį, o sunkiausiai lyg pagal pirmutinį; vienok kas šiek tiek numano apie filologiją ir moka lietuviškai, tai tuojaus, ir iš pirmutinio žymio pažis *ex-lietuvi*.

Nelabai ramus dalykas ta bjauri liga, nės padeda kitoms išlygoms siauryti ratą lietuvių. Suraša gyventojų Prūsijoje m. 1861, 1867, 1871, 1886 rodo, kad ten skaitlius Lietuvių diktokai susimažino.

Metuose 1861 Gumbinės ir Trakėnų pav. buvo da Lietuvų kolonijos — šiandien jos išnyko visai; tame pat laike Goldapės pav. buvo Lietuvų 1,700, Stalupėnų pav. 3,631, o 1886 m. tose pavietėse buvo tik 241 mokintinis mokančių vokiškai ir lietuviškai, kalbančių gi tiktai lietuviškai — 27; tai gi per 25 metus skaitlius nupuolė ant 1,500.

Da blogiaus apie Insrutį. 1861 m. gyveno čia 3,329 Liet.; 1886 m. iš mokintinių, mokančių lietuviškai, atsirado tik 68.

Nyksta Lietuviai Pilekalnio ir Ragainės pav.

Tiktai Tilžės pav., Pakalnės, Šilokarčiamos, Klaipėdos ir Labguvos lietuviškas gaivalas užsilaikė senesnioje tvirtybėje, o kaip kur tai net pasididino. Vienok ir čia vokiška kalba vis labjaus spraudžiasi į vietą lietuviškos.

Vokiečiai nusprendžia, būk tai stoka krutėjimo komunikacijos užlaiko tose vietose lietuvių.

Rusijoje-gi yra sakoma, būk dėl kultūriškos įtekmės labai tinka „sūdai“.¹ *Novoje Vrernia*,² iš priežasties įvedimo naujų sūdų Pabaltijos rėdybose, sako: „... čia guli ant sūdų civilizacijos užduotė: tapti pravadyniumi rusiškos įtekmės.“ Gražus žodžiai, o vienok reikia iš jų juoktis. Rusai neš civilizaciją tiems, kurie su savo vietine civilizacija augščiau stovi, už pačius Rusus! Na, ar ne juokai? Kada gaivalas su žemesne kultūra apsiaupia gaivalus su kultūra augštesne ir priverstinai spraudžia savo įtekmę, tai tik sutrukdo jų progresą ir įneša vefdingus elementus. Ar Pabaltijos rėdybos džiaugsis iš „civilizatorių-sūdžių“, kuriems *Nov. Vr.* suteikia taip šventą pasiuntinystę, ar bus labai dėkingos už „rusišką įtekmę“ — parodys ateitė. Męs, Lietuviai, pažįstame jau ir tokius „civilizatorius“ ir tą „įtekmę“. Rusiškas laikraštis *Nedziela* paduoda vieną paveikslą, kokius „civilizatorius-sūdžius“ siunčia mums Rusai: Jau bus 19 metų — atėjo į Kauną ant sūdžios (mirovoj sudja) Nakaznoj, žmogus be jokio apšvietimo (mat, „civilizatorius“ gali ir be to apsieiti!). Pabuvęs sūdžia 3 metus, jau galėjo susipirkti sau pusėtiną ūkė, tik be girios. Na, o susiedijoje buvo karališkas dvaras su plotu gražios girios. Nakaznoj (žinodamas, kad jam, kaip „civilizatoriui“, daleista gaspadorauti Lietuvoje pagal norą), prikalbinėjo aplinkinius valsčionis ir ėmė kirsti karališką girią. Už tokį nesupratimą rubežiaus paliktos liuosybės, pašaukė „muravą“ sūdžią į rankas tiesos ant susivažiavimo sūdžių (sjiezd), kur buvo tokie ten Veber, Bunakov ir Knyšev. Sūdžios susivuodė su sūdžia ir prova, susukta be galo, pasibaigė taip, kad neužilgo nusipirko sau dvarus: Bunakov Eirogala, Nakaznoj Salupiuose, Knyšev Panevežio pav. Toliaus. Nakaznoj prašė ministerio karališkų turtų, idant dovanotų jam minėtą dvarą su giria (įsakyta tur būt buvo, kad „za userdije“ taps apdovanotu), bet ministeris prašymo neišklausė. Tada Nakaznoj nusprendė pačiam atsiimti ir, sukvietęs

¹ Teismai. ² Rusų laikraštis, einąs iš Peterburgo.

daugybę talkininkų, užpuolė ant geidžiamo dvaro. Potam be juoko prasidėjo tyrinėjimas to pasielgimo (drąsaus „civilizatoriaus“) ir nors tęsėsi $4\frac{1}{2}$ metų (paprastas dalykas!), vienok dasiekė jau sūdo. Kaip nubaustas bus tiesdarys už savo tiesas — nežinia da.

Įtekmę-gi „rusišką“ Lietuvoje pažinome, tarpu kitų, iš didelio skaitliaus arklevagių, pridygusių lyg grybų, gerai palijus. Dalis pramonystės, vadinama arklevagystė, gali būti priskaityta prie didžiausių nelaimių Lietuvoje ir neduoda užmigti nė vienam, turinčiam arklį. Arklevagiai turi savo organizaciją, su kuria sunku kariauti, ypač kad su jaja eina išvien ir t. v. žemiška sargybė (zemskaja straž), neva ginanti žmones nuo vagių. Vagis visai nesigina savo profesijos, visi aplinkiniai apie tai gerai žino, „geriausi“ net ir „išsipirkti“ turi, kad tik vagis ne užpyktų ir ne išvestų arklio. Apie lizdus arklevagių, apie prajovus jų pramonystės girdime tokius dalykus, kuriuos galima rasti ne visose net senovės pasakose. Pripažįstame, kad augštesnės valstijos valdžios nori apginti mus nuo arklevagių-specialistų, nės Užnemunėje (kur didesnė „rusiška įtekmė“), daleista yra valsčiui išsiųsti žinomą visiems vagį į Siberiją, jeigu tik visi pasirašo ant to; dabar vėl užmanyta, išduoti kiekvienam atėjusiam į metus arkliui metrikus, su paženklinimu visų ypatingų žymių, idant lengviaus būtų sugauti vagį ant jormarko arba ant rubežiaus. Tai vis labai gražiai. Vienok vietiniai „civilizatoriai“, užsiėmę savo civilizatoriška pasiuntinyse, neturi laiko, pridėti ranką prie išpildymo visų tų gražių užmanymų ir žiūri ant jų per pirštus. Jeigu dabar atmįsime, kaip artojai prisirišę prie geriausio savo darbininko, arklio, jeigu neužmiršime, kad nieks jų neapgina nuo arklevagių ir kad tame dalyke per sudą sunku ką laimėti, tai reikia pripažinti, kad artojai turi gintis ir daryti tiesą su arklevagiais patys. Nestebėtinas visai daigtas, jeigu čia, sugriebę arklevagį ant arklio, perplėšia pusiau, ten sulaužo rankas ir kojas“, kitur vėl kankina visokiais budais, pakol vagis neiškvėps paskutinį kvapą. Teisybė, toks pasielgi-

mas, yra baisus, nežmoniškas, vienok galima jį išteisinti ir kalte kankytojų sumažinti *ad minimum*.¹

Pravadyrium „rusiškos įtekės," paskutiniame laike gan drąsiai žengiančiam, yra cerkvė. Jau teko man minėti, kaip cerkvė mirkčioja į Lietuvius-katalikus ir vilioja juos į savo avinyčią. Dėl persergėjimo visų, kuriems tas dalykas turi labiausiai rūpėti, pridursiu čia daugiaus naujienų. Užnemunėje cerkviškoms mokslavietėms (cerkovno-prichodskija školy) daleista priimti mokintinius visokių tikėjimų, bet ant išlygų, idant priverstinai visi mokintusi pravoslaviško katechizmo ir vaikščiotų į cerkvę. O yra vėl užmanymas, visas šiandienines pradines mokslavietes apversti į cerkviškas. Toliaus, ant statymo cerkvių ministerija vidurinių dalykų paskyrė ant ateinančių metų 250,000 rbl. vakarinėse rėdybuose ir 100,000 rbl. Lenkų karalystėje.

Suėmus šitą viską, . . . galva nulinksta nuo sunkių mislių, o širdį spaudžia prijautimas didės nelaimės.

Neužvydėtina dalis juodo pranašo, kuriuomi turiu būti šiuomi žygiu! Vienok klausiu: kas bus su Lietuva, jeigu mes, nenorėdami išsižadėti savo jausmų ir tikėjimo, turėsime išsižadėti valstiškų mokslaviečių? Kas bus, jeigu iki tam uždarymui dėl mūsų mokslaviečių, nespėsime išbudyti mūsų „apjakėlių" ir „užsnūdėlių", kurie rodos tyčia nemato Damokleso kardo, kabančio ant jų galvų? Kas bus, jeigu nelaimė užklups mus greičiaus, nei spėsime susivienyti ir suprasti, kad reikalas tėvynės dėl visų yra vienas, kad jis yra augštesnis už egoizmą skirtingų partijų, kad prieš tą tėvynės reikalą priešingiausiosios partijos turi stoti su šakele alyvos² ir užmiršti asabiškus nesutikimus.

¹ Ik mažiausiam laipsniui. ² Ženklas ramybės.

VI.¹

Varšavoje įrengta dabar ant neilgo laiko paroda senovystės, t. y. visokių senovės daiktų, kuriuos trūsas žmonių naujos gadinės spėjo ištraukti iš dantų viską naikinančio laiko. Ant tos parodos yra taipgi gan skaitlingas skyrius iškasenų Lietuvoje ir Žemaitijoje, surinktų trūsu p. T. Dovgird'o. Iškasenos tos siekia pradžios geležinės epokos. Nors randame čia taipgi išdarbius iš akmens, tai vienok tą dalyką reikia aiškinti tiktai tuomi, kad greta su geležim vartojamas buvo da ir akmuo, ypač tarpu prastų žmonių, dėl kurių geležis ir bronzas buvo perbrangus.

Visi tie daigtai užima tris šėpas. Matome čia akmeninius kirvukus (perkūno kulkas), visokias dalis geležinių

¹ Iš Nr. 12 „Varpo“ 1889 m.

ginklų, daug mažmožių dėl pasidabinimo ir tt. Ant viršaus šėpų stovi keletas kaušų, kurie kitą syk taipgi mislyjo apie Lietuvos reikalus, kaip ir mės, o gal ir daug daugiau.

Kiek galime pasimokyti iš tų senovės daiktų! Iš ilgų skaitymų nepramoksi tiek, kiek čia nors ir greitai perbėgęs akimis per tas iškasenas. Tuose mažmožiuose guli dalis mūsų istorijos. Reiškia jie mums praslinkusius mūsų tėvynės amžius, lengvai ir greitai paaikšina ne vieną dalyką žilos mūsų senovės. Tokius pamokinančius daiktus prigulėtų pamatyti kiekvienam Lietuviui.

Bežiūrint ilgai ant tų kirvelių, peilių jiešmų, karielių, branseletų ir kitokių dabučių, persikeli misle į senovės laikus, kada tie daigtai buvo dirbti, fantazija pradeda griauti sentėvių kapus ir štai rodosi matai gyvus žmones, girdi čiauškėjimą geležies, tauškėjimą kirvelių, barškėjimą drabužių O kaušai rodosi kalba: žiūrėkite, jūs išgamos, šventvagiškai nešiojantieji vardą Lietuviai! žiūrėkite ant mūsų prietaisų — kuomi gynėme tėvynę ir kokius išdarbius vartojome savo gyvenime! negražus ir ne išmisliai padirbti tai daigtai, o vienok mums jų užteko, vienok džiaugėsi iš mus Lietuva ir gėrėjosi mumis! Ar džiaugiasi iš jūs! Męs už garbę sau laikėme vadintis Lietuviais, o jūs gėditės to vardo! — Teisybę turite, gėda jums prieš Lietuvą, nės jai daug esate prasikaltę! Gėda jums, išgamos, gėda!

Rodosi ir visi geležgaliai praded antryti: *gėda jums!*

Su sunkia ispauda atsitrauki nuo rinkenu p. Dovyrd'o.

0 kad jas galētu pamatyti mūsų *Ex-lietuviai!*¹ *Ir Pseudo-lietuviai!*² Gal būti iš jų užakusių dalykuose lietuvių smagenų ne išlystų mislis ir nepersikeltų į Lietuvos senovę, gal būti liudyjimui mūsų praeities neprakalbėtų į atšalusias dėl lietuvių širdis ir jų nesujudintų, vienok priverstinai atmintų tokiems Lietuvai, vienok . . . kartais

¹ Ištautėjęs lietuvis, ² netikras lietuvis, tik vardą lietuvio ne-
siojas.

ŪSODSODSŪEDOBODBOA TĖVYNĖS VARPAI SOOB!

menkas mažmožis, atmenantis valandas praeitės mūsų gyvenimo, pabudina jausmus, kurie jau seniai buvo iššalę, kuriuos seniai buvome užmiršę.

Dalyje numizmatikos teko matyti Vytauto sidabrinius pinigus ir senovišką lietuvišką rublį (sidabro šmotą, panašų ant galo girnakalio). Tokį rublį, prireikėjus, kapodavo į mažesnes dalis.

Argi tiktai tiek, kiek parodė p. Dovgird'as, yra daigtų atmenančių mūsų senovę? Būtų lyg permažai. Da daug jų yra rankose svetimtaučių daugiaus Vilniaus mūzėjuje, o da daugiaus žemėje, toje, kuri mus, Lietuvius, nešioja. Pasirūpinkime mės patys atkasti!

Malonu turėti žinias apie Lietuvius iš visų kraštų, kur apsigyvenę. Iš Amerikos, nustojus išeiti *Liet. Balsui*, gan ilgai neturėjome jokių žinių. Dabar, gavęs pundą N. N. *Vienybės*, galiu šį tą pranešti skaitytojams „Varpo“ ir apie mūsų amerikonus. Ištikro nežine, ar užvydėt jiems, ar ne? Turi sau visokias draugystes, kuries daro susiėjimus, rodavojasi, renka pinigus ant labdaringų ir nelabdaringų reikalų, „riktuoja kojas“ ant „balių“, taiso ant vandens ir sausos žemės „piknikus“ ant naudos bažnyčių, rengia „ekskursijas“ ir tt.—tikrai didelis „ruchas“¹ anot *Vienybės*!

Iš tos pusės žiūrint, Amerikoje lyg būtų geriaus, kaip pas mus, kur nėra nei tokio „rucho“, nei tokios gyvybės. Tik tiek negerai, kad tenai perisi „juodi žalčiai 7 colių ilgio ir storio žmogaus piršto“, kurie „praryti su vandeniu“ ir „du metu“ turėję uždyką gyvenimą žmogaus „pilve“, paskui „išvemtį“, da pyksta ir „šnypščia“ ant geradėjo; betgi po 5 dienų stimpą, tur but iš piktumo, kad išbaidyti tampa iš taip ramaus apsigyvenimo. Pas mus Europoje tokių „nedėkingų“ žalčių, Dievui dėkui nėra, ir nei moks-laknygėse apie tokius sutvėrimus niekur nerašo.

Tai da vis menki dalykai! Mės, Europos Lietuviai, neva kalbame apie „vienybę“, o Amerikoje! — ką daug kalba apie susivienijimą, tai da nieko, bet jie „vienybę“ tuojaus ir praktiškai sunaudoja. Mės, šaukdami, idant

Lietuviai vienytusi, negalime jų prikalbyti atlikti išvien nors menką darbėlį, o Amerikos Lietuviai, sudarę „vienybę“, kariauja net su „saule“²! Mat ką gali padaryti tikra „vienybė“; man rodosi, šitas pavyzdys faktiškai gali pertikrinti visus, nematančius susivienijime jokios naudos.

O kaip vėl laikraščiai tenvietiniai, prikalbinantieji Lietuvius vienyti, sutinka tarp savęs! tiktai paklauskite:

*Vienybė. Concordia parvae res crescunt, discordia et magnae dilabuntur.*³

Saulė. Saulė šviečia lygiai dėl gerųjų ir dėl piktųjų.

Vienybė. Ne lok, britone!

Saulė. O kad tave sutrintų saulė, besisukant apie žemę! kad tau sulystų į snukį visos varlės, kurios nu-puolė sykiu su lietum apie Mahanoją!

Vienybė. Varles tu pati ėsk! o jeigu da tavęs kok-sai kerdžius nedamokino, tai mokinkis pati, kaip ant svieto gyventi, ir į vietą, kiek keiksmų ir plojimų išaina iš tavo nemazgoto snukio, idėk tiek karčių proto į savo kaušą, katrą galva vadini. Ant galo šunį kaip nori mokink, o vis kaip šuniu buvo, taip šuniu ir bus!

Saulė. Tu llllatrė, atskalllllūnė, durrrrnė, bessssme-genė! tu

Vienybė. O tu pažvelgk į zerkolą: tenai pamatysi didžiausį durnių, asilą, galgoną, latrą, vienu žodžiu sakant, sutvėrimą, katras nevertas, kad ant svieto gyvena!

Užteks tų meilių žodžių — ir iš to jau matyt, kaip gražiai galima pasišnekėti, ir kokius argumentus reikia vartoti, idant skaitytojai galėtų daug, daug pasimokyti ir apsišviesti.

Kas čia kaltas? Idant tai žinoti, reikia pažinti abudu priešu. *Vienybe* jau pažįstu, norėčiau tik pažinti *Saule*.

Iš to, ką *Vienybė* sako, tai *Saulė* tur būt taip gi pu-sėtinas bužys. Vienok pirm nutarimo, reikia pažinti. Ar

Judėjimas, krutėjimas. ² Cia autorius pajuokia varžytines laikraščių „Vienybės Lietuvinkų“ su „Saule“. ³ Santaikoje ir maži daigtai bujoja, nesantaikoje ir dideli išįra.

Saulė perdaug svilina *Vienybei* akis, ar vėl taip užtemus, kad savo šiašeliu trukdo *Vienybei* ūgi — ko jodvi taip pešasi?

O vienok tarp Amerikos Lietuvių „ruchas"! Sulauksime „ruchą" neužilgo it pas mus, Europoje: po ateinančių Naujų metų turėsime Prūsiose, apart *Varpo* ir išleidžiamo jo rėdystės *Ūkininko*, dar tris naujus lietuviškus laikraščius: *Apžvalgą*, *Naujas Žinias* ir ketinančią kelti iš numirusių *Šviesą*.

Tai gerai, labai gerai! — sušuksite.

Negerai, labai negerai! — atsakysiu.

Atminkime pirmiausiai padėjimą Lietuvos ir visas apyستovas, sujungtas su išdavimu lietuviškų laikraščių. Išdygimas ūmai, viena diena, net *keturių* naujų laikraščių, yra tai ligiškas prajovas mūsų draugijoje, o iš ligos nieks džiaugtis negali, nės pasekmės gali būti labai verksmingos. Šitą ant pirmo žvilgterėjimo paradoksišką pasakymą tuojaus paaiškysiu.

Męs visi, gerai velyjantieji Lietuvai ir dirbantieji dėl jos pakėlimo, stengiamės 1) išdirbti tarpu vientaučių užsitikėjimą mūsų darbais ir 2) priversti svetimtaučius, idant apie Lietuvius turėtų gerą nuomonę ir guodotų jų balsą.

Žmogus, nusišutinęs pirštą verdančiame vandenyje, neišsitikės jau ir šaltam vandeniui ir pūs ant jo; nusišutinęs-gi kelis syk pagrečiui, nenorės jokio vandens bandyti ir trauksis šalin.

Mirusiųje viens po kitam *Aušra*, *Garsas*, *Nemuno Sargas*, *Šviesa*, *L. Balsas* aiškiai parodė Lietuviams, kokia tvirtybė lietuviškų laikraščių ir kaip jais galima užsitikėti, ypač da, kad nekurie iš jų pasielgė su savo abonентаis visai nepadoriai. Nesistebiu, jeigu dabar sunku prikalbyti ką prie parsikvietimo lietuviško laikraščio, bet stebiuosi, kad da atsiranda Lietuviai, kurie duodasi prisikalbėti.

Svetimtaučiai-gi, matydami, kaip lietuviški laikraščiai nyksta viens po kitam, visai trumpai pagyvenę, ką sako apie mus? O tai: kad Lietuviai bovyjasi laikraščiais, savo dvasišku turtu, kaip maži vaikai žibučiais — pastvėrę vieną,

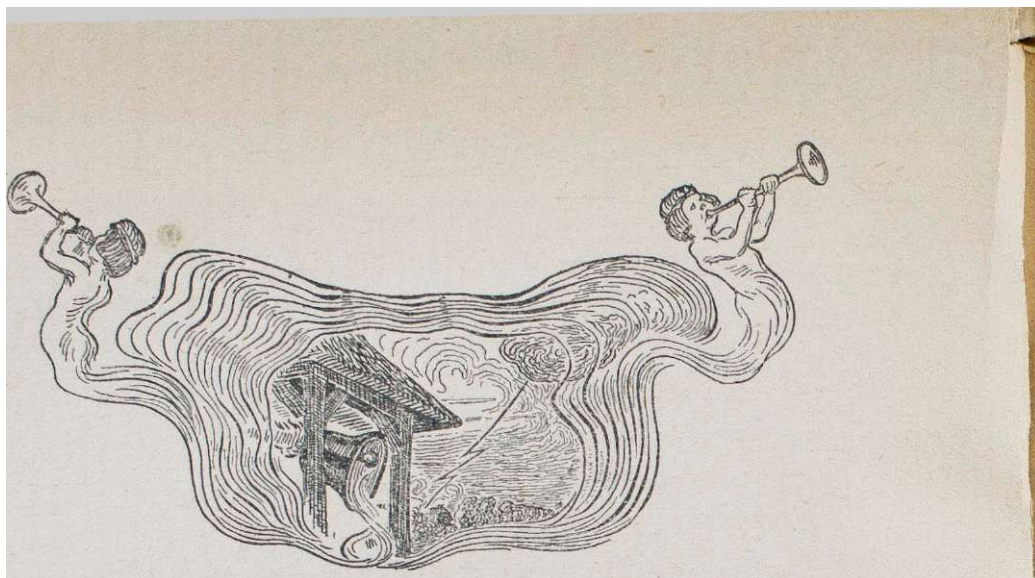
greit juomi nusibosta ir numetę, jieško kito; kad Lietuviai neturi po savim jokio tvirto pamato, jokių tvirtų pažiūrų; kad jie da nedaaugę, idant galėtų naudingai vartoti vaisius civilizacijos; kad su Lietuviais reikia elgtis ne taip, kaip su žmonėmis dvasiškai nunokusiais, tiktai kaipo su mažais išdykusiais vaikais, kurių balso priguli tada tik klausyti, kada valgyt verkia.

Taip blogai su mumis gal ir nebūtų, jeigu išdavimu laikraščių užsiimtų žmonės tinkantieji tam darbui ir *tikrai* atsidavę Lietuvai. O kas užsiima pas mus (kalbu čia tik apie laikraščius, išleidžiamus Europoje)? Arba žmonės, kurie išleidžiant laikraštį ir mylint tėvynę, tikisi daug užpelnyti — na, o kada pelno nėra ir reikia pridėti savo skatiką, tai velnias grėbia ir meilę tėvynės ir laikraštį; arba žmonės ir geru noru, bet visai netikę nė būti rėdiku, nė vediku visų laikraščio reikalų — žinoma, laikraštis, be jokio rėdo, atšaldina skaitytojus ir sandarbininkus ir gals ant galo turi pražūti.

Dėlto gi, jeigu norime atsigriebti, turime labai saugotis ir taip elgtis, idant ateitėje jau nė vienam lietuviškam laikraščiui neprireiktų užgiedoti reguiem.¹ O ar išsi-saugosime?

Tai gi mat kad ne! Gedulių giesmę užgiedosime gal ir ne vieną. Iš *penkių* laikraščių, kuriuos turėsime po Naujų metų, didesnė pusė neilgai tebegyvės; jeigu jų nepražudys augščiau išlukštentos priežastys, tai tikrai pražudys stoka sandarbininkų. Dėl dviejų laikraščių, išleidžiamų vienos rėdystės, sunku sugaudyti ganėtiną skaitlių tam tikrų sandarbininkų, na o iš kur ims penki laikraščiai? Už kelių metų gal atsirasti ir labai daug darbininkų, bet šiandien da nėra daug jų. Jeigu vieni laikraščiai ketina maitintis trupiniais, nukritusiais nuo skobnios kitų, tai taip gi nebus nieko gero: arba turės būti tankiai alkanais ir neilgai pagyvės, arba prisikimš tokioms yvairybėmis, kad negalės sužlėbčioti jų ir taip gi turės mirti. Be myrio

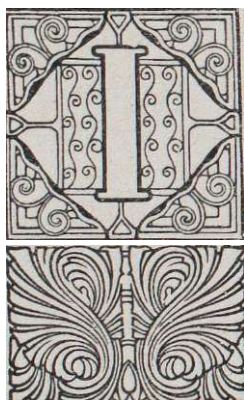
¹ Amžiną atilsį.

Tėvynės varpai.

1890 m.

Atsilankymas artymo prieš Naujus metus. Netikėti užmetinėjimai. Jų svarba. Ar dėl Lietuvių, ar dėl pelių? Gera širdis mūsų žmonių. Blogos to pusės. Mažas pave'kslas. Šis tas panašus ant užmanymo. Godumas dvigalvio šiaurių erelio.

I.¹

ki pabaigai Senųjų melų, o pradžiai Naujų liko vos kelios valandos, kurias norėjau sunaudoti dėl padarymo rokundos, ką per ištisus pereitus metus padariau gero. Apie piktą nesirūpinau, žinodamas, kad tą darbą atliks mano artymai ir da geriaus už mane patį. Pasirėmęs ir išsraudęs galvą tarp delnų, paleidau mislis

Štai atsidarė durys, įžengė drąsiai artymas ir ištraukęs iš po pažasties pūdelį popierių metė ant stalo, tarydamas:

— Te „Varpą“¹ tokio mums nereikia mes vis sakėme, kad da palaukime, pažiūrėkime, kas toliaus bus____tai ot ir pasirodė!

¹ Iš Nr. 1 „Varpo“ 1890.

— Kas pasirodė? — paklausiau, dyrstelėjęs pirma ant „Varpo“, o paskui ant artymo.

— Kas pasirodė?! kad „Varpas“ jūs visai „bedieviškas“! Jūs Dievo nenorite pripažinti!

— Ar tamista atradai kur „Varpe“ teorijas prieštaraujančias Dievo esybei? ar užtėmijai kokią mislį, nenorinčią pripažinti Dievo? a r

— Kas man galvoj, su kokiomis ten „teorijomis“ ir „mislimis“! Suskaityk tik, kiek kartų paminėtas „Varpe“ Dievas, o pats pamatysi!

— Aha šitaip

— Palauk da, da to negana! Jūs laikraštis taipogi socialistiškas! — pasakė artymas ir net krūptelėjo išsigandęs paskutinio savo žodžio.

— Iš kur tai tamista išgriebiai?

— Iš kur? tai gi pažiūrėk_____Varpe“ kalbasi apie socialistus (čia balsą nuleido) ir darbininkus (tą žodį ištarė šiek tiek garsiaus)

— Tamista, maldaknygėse tiek kartų paminėtas velnias ir pekla, ar tai maldaknygės velniškos arba pekliškos knygos?

— Eeee, ką čia šnekėti! Dabar jūs visi tikėjimo neturite, Dievo nebijote, bažnyčią niekinate, dvasios, dangaus ir peklos nepripažįstate

— nėr dėl jūs jokios šventinybės, jūs materialistai, mislyjate tikrai apie skatiką, jums galvoje tikrai Darvinas, jūs žmogų sutvertą ant panašumo Dievo lyginate su bezdžionka! — užbaigiau greitai, išstardamas paskutinį žodį daug garsiaus, idant būtų žymu, kad jau čia galas. Išmokau šitos užbaigos, nės ją labai tankiai girdėjau, ypač nuo vieno senyvo usoriaus, kuris kiekvieną su manim šnektą, ar apie dangų, ar apie žemę, ar apie dvasią, ar apie molinį puodą, vis taip užbaigdavo.

Artymas nusistebėjo ir tarė:

— Na, tai da ne toks piktas žmogus esi, jeigu šitą moki. Iš kur išmokai?

— Geri žmonės išmokino.
 — Ar visi darbininkai „Varpo“ tą moka?
 — Visi.
 — Na, tai dėl ko to neparašėte nors sykį „Varpe“?
 Ot taip į „*Audiatur et altera pars*“¹ tai da tiktu, taip prie galo!

— Matai, tamista, da tuom žygiu vartojame kitokius argumentus, o jau kaip mums jų pritruks, tai šitą varysime.

Artymas pakraipė galvą, paėmė atgal „Varpą“ ir atsisveikindamas pasakė:

— Na, da palauksime, pažiūrėsime, kas toliaus bus. Išėjo. Artymo žodžiai giliai įsikirto man į galvą. „Varpas“ „bedieviškas“ o dėlko? Dėlto kad per mažas skaitlius paminėto žodžio „Dievas“. Jeigu taip pasakytų mažas vaikas, tai nusijuoktume ir pasakytume: ne, tas vaikas neužaugęs, jis perdaug išmintingas. Vienok, kada taip vaikiškai mislyja ir sprendžia žmogus suaugęs, tai jau visai kitaip sakome. Nežinau ar specialistas iš statistikos žodžio „Dievas“ skaitys šituos mano žodžius. Paklauskiau aš jo, kokią duoda normą t. y. kiek kartų reikia paminėti žodį „Dievas“ laikraštyje 16 pusi. 4 per 12 numerių, idant tas laikraštis ne užsitarnautų ant vardo „bedieviškas“? ką pasakytų apie laikraštį, kuris nuo pradžios iki galui būtų pripildytas vienu tik žodžiu „Dievas“ ir ko pasimokytų iš to? Arba vėl, „Varpas“ „socialistiškas“, nės paminėti „socialistai“ ir darbininkai. Taip sako inteligentas, galintis mislyti. Šis užmetimas nereikalauja išgvildenimo — pats už save atsako.

Nebūčiau apie tokius vaikiškus, lėkštus užmetinėjimus ne minėjęs, jeigu artymas būtų užmetinėjęs tik nuo savęs vieno. Bet jis kalbėjo vardan keleto kitų, ką reiškia: „mums tokio nereikia“, „mės vis sakėme“ ir tt. Tegul tokių artymų būtų 5–6, tai sulyginus jų skaitlių su ne-

¹ „*Audiatur et altera pars*“ — Lai bun išklaudyta ir priešingoji pusė. Taip buvo užvardytas polemikos (ginčių) skyrius „Varpe“.

dideliu skaitliumi skaitytojų „Varpo“ negalime praeiti pro tuos 5–6, jų neužtėmyję.

Nenoriu skriausti skaitytojų „Varpo“ patarimu, būk, apart tų 5–6, atsirastų daugiau tokių, kurie spręstų apie vertę laikraščio ne iš padorių mislių, gražių siekimų o tik iš statistikos skyrium ištrauktų iš mislies „patinkančių“ ar „nepatinkančių“ žodžių. — Nepatarsiu taipgi nekuriu lietuvių, — buk jie turi blogą mislį, belaikant užslėptus Lietuvos rašėjų (Daukanto, Poškos, Ivinskio ir kt.) rankraščius ir neleidžiant jų iš rankų dėl pasinaudojimo visiems lietuviams. Teisybe, rankraščiai tie, kaipo palaiškos mūsų darbininkų, turi ypatingą vertę ir gaila juos išleisti iš rankų, idant kartais nepradingtų. Bet kam leisti iš rankų? Galima perrašyti arba patiems arba daleisti persirašyti tiems, kurie užsiimtų pasirupinimu pritinkančiai sunaudoti tuos veikalus. Veikalai tie galėtų ne vieną dalyką išaiškinti, ne maž prisidėti prie pakėlimo mūsų dvasios, arba būti didele parama dėl jaunųjų darbininkų. Jeigu gulės užslėpti pakol ne suės trandys, ar ne sugrauž pelės, arba pakol ne išsimėtys lapai, tai netik nebus jokios naudos dėl lietuvių, bet da taps nuskriaustais patys rašėjai tų rankraščių, kuriuos juk nerašė dėl paslėpimo palėpėse. Čia tikrai kyla klausymas, kam tie raštai: ar dėl lietuvių, ar dėl pelių? —

Mūsų žmonelės labai prisirišę prie žemės, bet apart tos žemės nieko daugiau nemato. Ant žemdarbystės žiūri, kaip ant vienintelio tvirto uždarbio (tankiai ir labai apsigaua), o nuo kitų uždarbio šakų, reikalaujančių specijališko mokslo, ypatingos pažinties ar išmislumo, bėga lyg žyds nuo švento kryžiaus. Dėltogi visus šaltinius užpelno, apart žemdarbystės, noriai atiduoda svetim-gėnčiams, o tiems žinoma to tik reikia: siurbia Lietuvą iš visų pusių, o lietuviai tyčia ^prasitraukia, idant visokie siurbikai daugiau pripustų. Žiūri mūsų žmonelės, kaip iš po jų kojų svetingalis begėdiškai semia pinigus; mato, kad reiktų tiktai pasilenkti, o pinigai liktų jų pačių saujoje, — o vienok žiopso, lyg nieko nesuprasdami, dairosi

lyg atšalę ir lyg tarydami sau dvasioje: tegul męs vargstame, tegul mus utėlės pjauja, męs nepasilenksime, nors mindžiotume ir auksą, tuščia jo! o tu svetimgenti, imk viską, tik nejudink mūs utelių!

Toks pasielgimas, apžvelgiant paviršium, būtų lyg nė nė šio nė to, nės reišktų „gerą širdį“ dėl artimų. Vienok nevalnumas, nebrėkumas, apsileidimas savęs pačių, jau priguli prie peržengimo gyvenimo prisakymų. Vienok, perdaug mylint svetimtaučius, skriaudžiame tuos, kuriuos ne tik Dievo prisakymai, bet ir gamtos tiesos verčia mylėti t. y. savo brolius, viengenčius, kuriems gera „širdis“ taip gi būtų ne pro šalį. Ar negalima to šmoto aukso, prie kurio nenorime prisiriesti, pavesti nuskurdėliui savo broliui, o ne storpilviui svetimgenčiui?

Parodysiu mažą, bet aiškų paveikslą, kaip visokie atėjūnai lengvai atima mūsų žmonelėms užpelną.

Pažįstame visi lietuviškas skrandas. Nėr lietuvio, kuris be jos apsieitų. O suskaitykime, kiek kailių išdirba patys lietuviai? Stačiai galiu pasakyti: nė vieno. O kad reikia, idant kailiai būtų išdirbti dėl skrandų, tai ateina išvaduoti tame darbe Lietuvius iš gilios Rusijos, žiamdarbiai, tokie pat kaip mūsų skrandžiai, net iš Kalugos rėdybos. Ir taip jiems patiko Lietuva, kad, atlikę savo laukų darbus, kasmet atvažiuoja ją atlankyti ir kasmet išsiveža šmotą pinigų. Nekurie iš jų net apsigyveno Lietuvoje — taip čia jiems ramu ir smagu „dirbti kailius“ lietuvių.

Tegul vienas *kailius* išdirba per žiemą tiktai 1000 kailių ir ima už vieną po 15 kap., tai jau turės per vieną tik žiemą 150 rublių.

Dėlko gi tų 150 rublių žemdarbys lietuvis ne pasi- lieka sau, o atiduoda žemdarbiui nuo Kalugos? Ar tai išdirbimas kailių jau toks darbas, kad jo negalėtų atlikti Lietuviai?

Padariau čia tik vieną paveikslą. O kiek galima iš- rodyti paveikslų, rodančių, kaip mūs Lietuviai pasiduoda svetimgenčiams, išsižadėdami prekystės, amatų, pramo-

nystės ir t. t. Didžiausia priežastis tokio matomo atšalumo ir nesupratimo savo naudos tarpu Lietuvos žmonių, tai miegas tame dalyke, iš kurio reikia juos būdyti ir būdyti be perstojimo. Kaip gi būdyti?

Gera yra platyti tam tinkančius populariškus skaitymus, gerai yra prikalbinėti gyvu žodžiu — vis tai gerai, vienok, taip tik budinant, ilgai, ilgai nedasibudisime. Man rodos, neapsieisime čia be *sui generis*¹ mažos *prievartos*, Mūs žmogus įtikės tavo raštams, tavo žodžiams, bet pats neprisirengs pildyti to, prie ko jį prikalbėjai, kol jo nepastumsi ir neparodysi jam pirštu *gyvo paveikslą*, kad ir Lietuvių vaikai gali pralobti iš prekystės, turėti gardžią duoną iš amatų, pelnyti iš visokių dalių pramonystės. Tai gi, jeigu atsirastų tarp lietuvių, suprantančiųjų šitą dalyką, geradėjai (kurgi neatsiras!), kurie paimtų giminių, ar pažįstamų vaikus ant savo atsakymo (o jeigu galima, tai ir ant savo kašto) ir pakreiptų juos į tam tikras mokslinyčias, tai jau būtų pralaužti pirmi ledai. Vaikai tie, sugryžę iš mokslinyčių, tuojaus galėtų parodyti, kokią naudą turi iš specijališko mokslo — tada visi tėvai, matydami jau *gyvus paveikslus*, vieni per kitus patys pradės taip pat mokyti savo vaikus. Juk ir į kunigus leidžia šiandien nepriversti ir neprikalbinėti, o man rodosi, prie to verčia ne vien tik dievobaimingumas ir ideališki siekiniai. Taip būtų ir su augščiaus minėtu dalyku, kad tik kas padarytų pradžią.

Galima būtų dėl pralaužimo tų pirmųjų ledų, įsteigti net tam tikrą draugystę, kuri rūpintųsi doriškai ir pinigškai apie racijonališką platinimą tarpu lietuvių prekystės, amatų ir pramonystės.

Draugystė tokia, jeigu tikrai tik užsiimtų savo užduotėmis, daug gero padarytų Lietuvai.

Gera pradžia šitame dalyke gal išdrąsyti Lietuvius, kreiptis ir prie kitų dalykų (kaip dailės); neatbūtinai reikalingų dėl kultūriško pasikėlimo.

¹ *Sui generis* — (lotin.) savo rūšies, t. y. tam tikros.

Bandykime!

Dvigalvis Šiaurių erelis, idant galėtų išsyk praryti visus svetimus gaivalus, ant kurių užtūpė ir įleido nagus, tai tikrai turi permažai galvų. Reiktų mažių mažiausiai nors trijų galvų: dėl Lenkų, Pribaltinių rėdybų ir Lietuvių — tų trijų gardžiausių gaivalų. O turint dvi, gali tik žiotis ant dviejų kąsnių, ant kurių ateis kartais noras paragauti, paliekant kitus, nedasilytėjus jų, arba vos tik apsidėjus. Kasžin ar dvi gaivi erelio ant ilgo įstengs tarnauti neišpasakytam godumui jo pilvo? Ar, turint tiek daug kąsnių ir ryjant juos taip ant greito, Šiaurių erelis negaus tik sugedimą vidurių?

Paskutiniame laike kraugeringas paukštis žiūri ant Lietuvių ir Pribaltinių rėdybų. —

Prie to viso, ką minėjau pereituose NNr. „Varpo“ apie žabangas, įtaisytas Rusų dėl išdildymo Lietuvos iš etnografiško Europos žemlapio, prie to, ką patys skaitytojai žino tame dalyke, pridursiu da šį-tą.

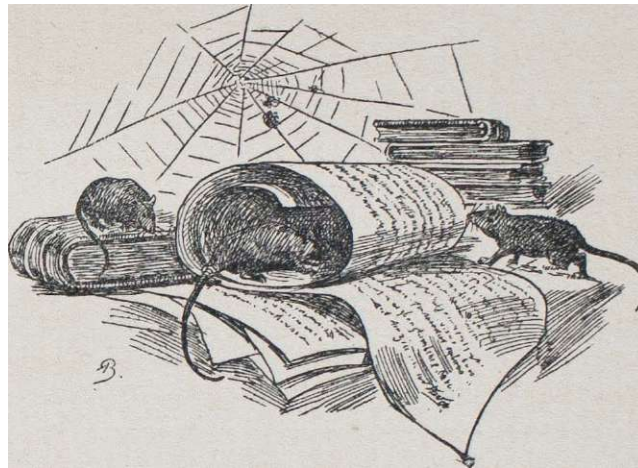
*Ruskija \Viedomosti*¹ rašo: Prie apšvaitos ministerijos įsteigtoji komisija su vadu, direktorium ministerių departamento, sudėta iš perstatytinių vidaus ir tiesos ministerijų ir priglobėjo Vilniaus mokslo apyrubės, išdirbo skyrium ypatingus įstatus dėl prasikaltusių dalykuose *mokinimo vaikų ir jaunuomenės* šiaurvakariniame krašte. Komisija užmano koroti įsisteigusias kokias nors be daleidimo valdžios mokslinyčias 300-tais rublių, arba, to negalint, kaliniu; mokslinyčią taip gi tampa uždaryta. Pradžia sūdo datyrimo tuose dalykuose, pavesta direktoriams valstijos mokslinyčių.

Da mažumėlj: *St. Peterburskija Wiedomosti*² praneša, kad oberprokuratorius augščiausio Synodo, garsus rusifikatorius Pobiedonoscev, reikalauja dvigubo padidinimo paskirtų ant cerkviškų mokslinyčių (cerkovno-pri-

¹ Ruskija Wiedomosti — laikraštis einąs iš Maskvos. ² Laikraštis einąs iš Fetrapilės.

chodskija školy) pinigų dėl šešių rėdybų. Tarp jų, paminėta ir nelaiminga Kauno rėdyba.

Išvadžiojimus iš tųdviejų žinių skaitytojai tegul patys sau padaro — man, apie tai mislyjant, plunksna puola iš rankos.

II.¹

„Saulė“. Jos parankumas ir atvirumas. Akelevyčiaus lietuviška gramatika. Miežinio liet. žodynas. Ką sako apie cerkviškas mokslavietes „Sviet“. Jo šnairavimas ant „europizmo“ ir katalikų. „Europizmas“ administracijos. Geras paveikslas. Keletas skaitlinių iš ekonomijos nekuriu Lietuvos vietų. Karklvabalinė vasara.

Muzėjus viso svieto laikraščių.

Ir dėl manęs prašvito saulė. Tik ne ta, kuri mums rodo, kada valgyti pusryčius, pietus, arba kada laikas ilsėtis — ne, tik ta amerikinė „Saulė“. Sulaukiau ir jos numerį. Na, „Vienybė“ tu rašei apie „Saulę“, minėdama visokius palaiminimus, o dabar ir apie tavę pasiskaitysiu! Vienok turėjau labai nusistebėti, neradęs „Saulėje“ netik plūdimą ant „Vienybės“, bet da už-

¹ Iš Nr. 2 „Varpo“ 1890 m. ² „Sviet“ — laikraštis, einąs iš Petrapilės.

tėmijau vieną žinią paimtą iš to laikraščio su paminėjimu jo vardo. Kas tai būtų? Tur būt išsipildė padėtas „Saulės“ galvoje prašymas: „Apšviesk mus, Dieve!“ Teisybė, turiu tik vieną numerį, kuris gali būti lyg išskira, vienok ir to gana dėl privertimo manęs prisipažinti, kad buvau nevisai teisingos nuomonės apie „Saulę“. Man rodėsi, kad „Saulė“ be barnių, tai jau ne „Saulė“. O štai, lyg tyčia turiu numerį be jokių barnių. Dieve duok, idant visados tiktai taip klysčiau.

Man besistebint, užėjo pas mane susiedas lenkas, kuris, apart reikalingiausių dėl praktiško žmogaus žodžių „merga“, „myliu“ ir da vieno, lietuviškai visai nesu-prato. Dyrstelėjęs ant paskutinio „Saulės“ puslapio, pradėjo skaityti ir sušuko: „Aš čia suprantu! kaip ta lietuviška kalba panaši į lenkišką na, o tu, susiėdė, man vis sakei, kad lietuviška kalba kas kits, o lenkiška vėl kas kits Aha! tai čia tur būt ta „Unija“, kuri ketino anuomet išeiti Amerikoje pusiau lietuviškai, o pusiau lenkiškai? klausė susiedas, skaitydamas toliaus. Tikrai mano susiedas nematė „Unijos“, tik šį tą apie ją girdėjo, vienok savo užklausymu, beskaitant „Saulę“, pa-rodančiu kokią kalbą vartoja „lietuviškas“ laikraštis, taip mane sugėdino, kad pats nežinojau, ką atsakyti.

— Ne, — atsakiau, — čia ne „Unija“, tik „Saulė“ sudariusi tokią uniją dviejų kalbų tik dėl parankumo: mat, didesnis skaitlius skaitytojų ją gali suprasti — ir lie-tuviai ir lenkai. —

Daugumas lenkų tos nuomonės, būk lietuviška kalba yra tai kalba lenkiška, tik ją lietuviai ilgiaus „pratęsia“ (*przeciągają*) ir dėlto taip gi daugumas lenkų su tokiu širdies gaudumu išmetinėja mums „separatizmą¹“, kada mės užsispyrėme pertikrinti lenkus, kad mūsų tikra kalba lietuviška tai ne vis vien, ką lenkiška. Nerūgokime ant lenkų už tokią nuomonę, nės mės patys „grynumu“ kalbos mūsų laikraščių tą nuomonę auginame. Jau kam, kam,

¹ Atsiskyrimą.

bet lietuviškam laikraščiui tai jau tik pridera rūpintis apie grynumą „lietuviškos“ kalbos.

„Saulė“ turi tiesą girtis, kad „Varpe“ supranta *tik kaip kokį dešimtą žodį*, o „Saulėje“ *kožną žodį kožnas gali suprasti*. Tikrai, suprantančiųjų „Saulę“ kur kas daugiau, ne kaip suprantančiųjų „Varpą“, jau tik dėl vienos kalbos, nės „Varpas“ turi išskirti iš skaitliaus savo skaitytojų visus lenkus ir skaitytojus „Saulės“ — jau tame dalyke reikia pripažinti, „Varpas“ negali stoti į konkurenciją su „Saulę“.

Pridera vienok tikėtis, kad ir „Saulė“ pradės geriaus suprasti „Varpą“, nės pasirodė Akelevyčiaus lietuviška gramatika⁴ (Akielewicz, *Gramatika języka litewskiego, Poznan, Zupanski księgarz*) ir atradome pėdas lietuviško žodyno, parašyto mirusio Miežinio. Žodyno, žodyno, žodyno! šaukiame iš visų pusių — o čia rankraščiai žodynų guli palėpėse, arba tuni rankose *tikrų* lietuvių ir žodynų, žinoma, neturime. Kun. Miežinis turėjo parašęs lietuvišką žodyną, už kurį Rusai davinėjo jam 2000 rubl., jeib tik daleistų atspausti rusiškėmis raidėmis. Rašėjas išsižadėjo pelno, nės norėjo padaryti naudą Lietuviams ir atspausdyti už savo pinigų. Jau bus 3 metai, kaip įdavė to žodyno rankraštį vienam spaudikui, tegul bus X. ir įbruko jam 300 rubl. Atspaudęs pirmą lapą žodyno, X. atkeliavo pas Miežinį ir gavo ant reikalo žodyno da tur būt į 200 rubl. Pasimirė kun. Miežinis, pasimirė ir jo žodynas. Klausiamo: jeigu ant spaudimo žodyno buvo duoti pinigai, tai dėlko tas žodynas neatspaudintas? jeigu jau atspaudintas, tai dėlko jo X. niekam nerodo? arba dėlko X., jeigu jo sanžinė daleidžia pamesti spaudinimą to žodyno, nepaveda to dalyko kitam kam? Turiu viltį, kad ant šių klausimų kas atsišauks ir paaiškės arba pataisys šį tą. Tokio dalyko užslėpti negalima.

Kas vėl užtylėtų, perskaitęs „Sviet'o" straipsnį („Slav. Izviestija" tos kontrabandos tur būt nematė — būtų nepraleidę!) apie pažįstamas jau mums cerkviškas moksla-

vietes. Tikiu, p. Šernas¹ pasikalbės su „Sviet'u" savotiškai, bet aš taip gi negaliu palikti to straipsnio be kelių feljetoniškų patėmijimų. „Sviet" sako, būk cerkviškos mokslavietės eina „laimingai" Minsko, Vitavio² redybose, o blogai lietuviškoje eparchijoje,³ nės čia administracija „užsikrėtus europizmu ir liberalizmu". Ar „Sviet" juokiasi iš savo skaitytojų, ar save stato ant juoko? Rugoti ant „europizmo", tai vis vien, ką buti išpažintoju „barbarizmo". Ištikro, „Sviet" serga tur but nostalgija,⁴ atmindamas „azijatizmą". O tas dalykas prie galo XIX. amžiaus tai jau toks anachronizmas, kad net nekuriems Rusų publicistams nepritinka.

Vienok galime suraminti „Sviet'ą". Mės, gyvendami Lietuvoje ir jausdami ant savo pečių ranką Rusų administracijos, visai to „europizmo" nematome ir tankiai abejojame, ar tikrai mės gyvename Europoje, ar tikrai eina tas XIX amžius, garsus su savo civilizacija ir europiška meile žmonijos. Kad administracija „užsikrėtus liberalizmu", tai tikra teisybė, nės elgiasi su mumis taip „liberališkai", kad ką tik nori, tą daro.

Toliaus užduoda „Sviet" užmanymą platinimo „kariūmeniškai-cerkviškų" mokslaviečių (*vojenno-cerkovnyja školy*), žinoma ir Lietuvoje. Rašo, būk Bielsk'e (Gartėno rėd.) stačiatikių kunigas išvien su aficierais atidarė mokslavietę „kariūmeniškai-cerkviškai-parafišką" (*vojenno-cerkovno-prichodskaja skola*) ir alpsta iš džiaugsmo, kad kariūmene laike santaikos ras sau darbą.

Labai padorus daigtas, jeigu dykaduoniams duoda kas darbą, vienok aficierai prie mokymo vaikų netinka. Mokymas vaikų reikalauja daug daugiau kantrybės, ne kaip mokymas muštro. Jeigu bemokinant muštro, aficieriai skaldo žandus kareivių, tai ką jie padarytu su mažais vaikais. Tikrai reikia išsižadėti „europizmo", idant

¹ „Varpo" sandarbininkas, vedas skyrių „*Audiat et altera pars*". ² Vitavio — Vitebsko. ³ Lietuviška eparchija — Pravoslavų vyskupystė Lietuvoj. ⁴ Nostalgija — liga, tėvynės pasiilgimas.

pavesti mažus vaikus aficierams. Šiaurinėje Amerikoje mokymą mažų vaikų paveda moterims, ir pripažįsta, kad jos, kaip pakantresnės ir švelnesnio būdo, labiau už vyrus yra tikę tam dalykui. O pas mus „Sviet“ paveda mažus vaikus žmonėms su šiurkščiausiu būdu. Teisybė, Šiaurinė Amerika nesibaido „europizmo“. Ar ne geriaus būtų, kad aficieriai užsiimtų mokymu rašyti ir skaityti savo kareivių?

Visi žinome, kad idealu kasdieninio gyvenimo aficierų yra: *Wein, Weib und Gesang*.¹ Žmonės sviete jau prie to priprato ir nustojo kaltinė, aficierus už tokius gyvenimo siekimus; žinoma . . . jauni, sveiki dykaduoniai. Vienok da žmonėms liko tiek proto, idant nepavesti lavijimą dvasiškų pajiegų savo vaikų armijos aficierams. Apšviestus sulaiko supratimas, o tamsius instinktas. Visi gi noriai atiduoda mokyti vaikus tiems, kurie tam tikrai yra ant to prisitaisę. Kiekvienas mokytojas įkvepia savo dvasią mokintiniams. Aficierai taipgi turėtų įkvėpti vaikams dvasią: *Wein, Weib und Gesang* ir palikti įtekmę ant mokslavietės. Prireiktų pailgyti vardą moksiavietės: iš „vojenno — cerkovno — prichodskaja škola“ reiktų padaryti „vojenno — traktirno — cerkovno — prichodskaja škola“, o toliaus da vis reiktų ilginti tą vardą, kol neišsimsėtų du likusiu devizos žodžiu t. y. *Weib und Gesang*. Saugok Dieve Lietuvos vaikus nuo tokių mokslaviečių, kokias siūlo „Sviet“!

Tik tiek įstabu, dėlko „cerkovno — prichodskaja škola“ su dorišku, kaip pridera tikėtis, pamatu susijungė su aficierais? Teisybė, yra iš to viena praktiška nauda. Idant tokia cerkviška mokslavietė pasirodytų turinčia vertę, priversta visados turėti vaikų ir niekad nebūti tuščia. Kiekvienas beveik yra matęs, kad paskui pulką kareivių eina pulkas mažų vaikų, kuriems nežinia už kokias kaltes liepta užgimti, aprėdyta juos kareiviškai ir nedaleista žinoti kas yra tėvu, o kas motyna.

¹ Vynas, Merga ir Daina.

Tai gi tokiai mokslavietei, susijungus su armija, mokintinių niekad nepritruks: mat jauni, sveiki, dykduoniai pasirOpis apie tą dalyką.

Turiu pridurti pasargą, kad kalbėjau abelnai apie aficierus, visai neužgaudamas guodotinių tarp jų išskirų.

Niekiausiai, — vienok, išrodo tolesni „Svieto“ žodžiai: *tegul (kareiviai) santaikos laike liuosuoja vargšus stačiatikius žmones iš tamsios savpažinties ir sujungtos su jaja katalikiškos nelaisvės. O tai bus džiaugsmas iš pergalėjimo vidurinio priešo, lygiai svarbaus, kaip iš pergalėjimo priešo užrubežinio.*

Jau tik rašėjas tų žodžių neturėjo nė širdies, nė sąžinės! Jeigu stačiatikiai Rusijoje yra nelaisvėje katalikų, tai dėl išreiškimo vargingo pasilaikymo katalikų, tarpu stačiatikių nėra tam tinkančio žodžio. Tai jūs, katalikai, Rusijoje lygus esate su priešais, einančiais su viską ardančiais ginklais draskyti svetimą žemę ir naikinti gyventojus! Tur būt tai jums nė sapne nesisapnavo. Girdint, ką sako apie katalikus „Sviet“, ką turime mislyti apie garsinamą Rusų tikėjimišką lygybę ir toleranciją? Kaip galime aiškinti žodžius savvaldančiojo Lietuvoje Kachaņov'o pasakiusio: „*Pikti gundytojai platina tarp jūsų, Žemaičiai ir Lietuviai, melagingas žinias, norima jums jūsų katalikišką tikėjimą prispausti ir jus į stačiatikių cerkvę pritraukti. Šitas skelbimas yra tai tikras melas ir apgavimas.*“ — ? — O tai: kad viskas tas tai dulkės, užpiltos ant akių svieto, idant kas nepamislytų, būk Rusai bijosi „europizmo“, arba tai žodžiai vilko, kuris begiriant save tiki nužudyti atsargybę nekaltų avių.

Tai gi žinokite dabar, lietuviai-katalikai, kad jūs esate priešais, kuriuos iš Rusijos reikia išdildinti! Nors iš pasielgimo Rusų Lietuvoje galima buvo numanyti labai gerai, už ką mus katalikus laiko, vienok taip aiškaus atviro publicistikos pripažinimo mums tiesų „valstijos priešų“ tai neteko girdėti. Da sykį atkartoju: Slavianskija Izviestija“ turėjo nematyti to straipsnio „Sviet'e“ prieš atspaudimą — būtų nepraleidę;

Jeigu „Sviet“ prispaustus katalikus vadina „valstijos priešais“ (tur but dėl išsiteisinimo prieš žmones, jeigu kartais koks „nekatalikas“ tiems „priešams“ sukuria gerai j nugarą), tai kaip vadįs stačiatikius, kurie vilioja arba tiesiog priverčia katalikus, idant šelptų stačiatikių iškilmybes? Pereitą rudenį gyventojai Gargždų valsčiaus Telšių paviečio, prikalbyti tapo vietinės administracijos, idant ši-tą įtaisytų ant atminimo laimingo išsigelbėjimo nuo smerties ciesoriaus Aleksandro III. susimušus trūkiui palei Borkus. Prikalbyti nežinojo, kas tai per dalykas tas „įtaisyimas“ ir kiek jis kaštuos, ir sutiko. Tada jiems *paliępta* jau užmokėti nuo dešimtinės po 7 kap. ir už sudėtus pinigus įtaisyta du paveikslu; viena į kancelariją, kitą į mokslavietę. Visą apeigą ir iškilmybę pašventinimo tų paveikslų vedė popas, o katalikai (kaipo „valstijos priešai“), sudėję ant tų pinigus galėjo, kam teko noro, pasižiūrėti ant stačiatikių iškilmybių (už katalikiškus pinigų). To negana — dėl užlaikymo amžino žiburio prieš tuos paveikslus valščius turi sudėti kasmet 50 rubl.

Toks ne „europiškas“ pasielgimas administracijos (tedžiaugias „Sviet“ 1) iškilmingą atmintį išgelbėjimo ciesoriaus nuo smerties gali apversti tarpu gyventojų minėto valsčiaus ant blogos pusės. Man rodosi, gargždiečiai, praeinant pro kancelariją arba mokslavietę ir atmindami pasielgimą su jais administracijos, vietan pakelti akis į dangų ir padėkavoti Dievui už išgelbėjimą ciesoriaus nuo smerties, pajus suspaudimą širdies ir dvasioje pasakys šitaip: „stačiatikiai! atėmete nuo mūsų dėl savės bažnyčias, kitas griaujate, spaudžiate mūsų tikėjimą, vadinatė mus, katalikus, nežinia už ką „valstijos priešais“, tai gi už ką turime da jums taisyti už savo pinigų paveikslus, kuriuos šventintų jūs kunigai ir kam reikalaujate nuo mus kasmetinio mokeščio dėl užlaikymo jums jūsiško žiburio? juk jūs ant reikalų savo tikėjimo gaunate nuo valdžios tiek, kiek tik norite; jums stato cerkves, kur tik liuosa vieta yra, o mes negaunam nė mažos pašalpos ant pastatymo sau naujos bažnyčios; jūsų kunigai gauna dideles algas

ir visokias paslaptines pašalpas, o mūsiškiai gauna mažas algas, kurias da taikoties visokiais būdais sumažinti, iš-rasdami visokius prasikaltimus, taigi^ ko jus norite nuo mūs ir kam mus taip skriaudžiate? Žinote, kad skausmas nekaltai nuskriausto taip gilus, kad jo niekad jau negali išdildyti ir kad nekaltai nuskriaustas skriaudikui j ranką nebučiuoja! Atiduokite mums, ką nuo mūsų neteisingai išplėšėte, o mės pats įtaisysime atmintį, ir da ne vieną, be jokių valdžios prievartų ir viliojimų!"

Visai kitaip padarė topat atsitikimo Alsėdžių (Telšių pav.) žmones. Tenvietinis staršina (vaitas) parkalbinėjo žmones, idant nustotų gerti arielką ir surinkęs parašų ant to, davė ant užtvirtinimo augštesnės valdžios. Na, ir šiandien da žydai-šinkoriai rauja sau peisakius, netekė girtuoklių.

Alsėdžių žmones tikrai nerūgos ant administracijos, ypač kaip neužilgo pajus, kad ir akise šviesiaus ir kiše-niuje apsčiaus. Reikia turėti viltį, kad taip gražiam pa-vyzdžiui prisižiūrės daugumas Lietuvos valsčių ir taipgi nu-stos gėrę „peklinę". Tas dalykas turės atsiliepti ant eko-nomijos kaimų ir miestų.

Paduodu čia prieigą¹ nekuriu didesniųjų Lietuvos miestų:

P a v i e t i s	Prieiga	Išeiga	Kiek liko	
Vilnius	279,197	271,"54	+ 7,543	—
Lyda	13,010	13,005	+ 35	n-"
Ašmenai	5,208	5,208		
Disna	7,737	7,770	= 33	cr w
Šventėnai	3,797	3,567	+ 230	P G
Kaunas	144,223	137,771	+ 6,452	55
Vilkmergė	25,174	25,110	= 64	ξ
Zarasų	10,753	10,754	= 1	o
Panevėžis	14,565	14,598	= 33	
Šiauliai	15,419	15,419		a-
Telšiai	11,932	12,420	= 488	Q
Raseiniai	11,658	11,991	= 333	

¹ Ineiga.

OOBŪOSDBŪOSOOBBOBOOB TĖVYNĖS VARPAI BDOBOBOBBBOBŪgOOBGG

Dabar paduosiu skaitlines Vilniaus valščioniško banko iš pereinų 1889 metų. Tos skaitlines meta gan aiškia šviesą ant kaimų Vilniaus ir Kauno rėdybų:

Pavietis	Skaitl. sukalbu	Skaitl. pirkikų	Skaitl. nu- pirktų de- šimtinių	Už kiek nupirkta	Kiek ban- kas pa- skolijo	Kiek da- mokėjo pats pirki- kai	
Vilniaus . .	26	68	1,078	35,651	28,500	8,151	< ET S' & — ¹ re- P.
Vileikos . .	5	27	445	16,790	7,290	8,500	
Disnos . .	16	130	3,012	87,450	74,500	12,950	
Lydos . . .	9	9	125	4,706	3,500	1,206	
Ašmenų . .	5	8	67	6,125	3,640	2,485	
Šventenų . .	9	37	675	18,800	16,160	2,640	
Trakų . . .	8	122	989	25,200	18,400	6,800	
+	78	401	6,391	194,722	150,990	42,732	
Kauno. . .	61	86	684	43,153	36,005	7,148	g 3 O "t CL
Vilkmergės .	1	4	35	1,724	1,000	724	
Novoaleks .	1	3	48	2,150	1,500	650	
Panevežio .	1	3	16	1,312	400	912	
Raseinių . .	31	43	440	14,843	14,828	10,0! 5	
Telšių . . .	3	24	272	11,171	10,382	789	
Šiaulių . .	52	52	566	31,671	25,400	6,171	
+	150	213	2,171	116,024	89,515	26,509	
1889 m.	228	614	8,452	310,746	240,505	69,241	&5v5f ^SS' n
1888 m.	57	210	2,622	128,378	86,832	38,546	

Iš čia galima numanyti apie valščionių vienoje ir ki-
toje vietoje turtus, apie pareikalavimą žemės, apie jos
brangumą ir t. t.

Imant vidutiniškai, išpuola, kad Vilniaus rėd. (1889 m.)
kiekvienas iš pirkikų paėmė po 16 dešimtinių, mokant
už dešimtinę po 30 rubl., imant skolos po 23V₂ rubl.-
(ant deš.), o pridėdant savo pinigų po 6V₂ rubl. t. y. 22%;
Kauno rėd. kiekvienas iš pirkikų paėmė po 10^{1/5} deš.,
mokant po 52^{1/2}, rubl., imant skolos po 417a^{rubl.}.⁰ Pa-
mokant po 217^ y- 23%. Kiekvienas pirkikas, viduti-
niškai imant, reikalavo iš banko išviso po 380 rubl. Vil-
niaus rėd. ir po 420 rubl. Kauno rėd., t. y. mažiaus už
normą (500 rubl.) paskirta banko dėl paskolijimo vienam

valščioniui. Iš dviejų paskutinių eilių matome, kad 1889 m. valščionys kur kas daugiau trusėsi apie pirkimą žemės, ne kaip 1888 m.

Prisižiūrėkime da, kaip valščionys tų dviejų rėdybų išmoka bankui skolą. Valščioniškam bankui (Vilniaus ir Kauno skyriui) 1889 m. prigulėjo 11,947 rubl. Tos skolos užmokėta prieš paskirtą laiką 4,610 rubl., paskirtame laike 489 rubl., j 10 dienų potam 1,930 rubl., į 20 dienų 639 rubl., paskiaus da 3,060 rubl. paliko skolos 1,318 rubl. Jeigu metai būtų buvę geresni, tai gal skolos nebūtų likę visai.

Nuobodu skaitlines rašyti, o da nuobodžiaus skaityti, dėlto-gi meskime jas, o pašnekėkime apie karklvabalius.

Lenkiškas laikraštis „Ogrodnik polski“ persergi, kad daugume vietų šįmet pripuola *karkvabalinė vasara* ir paduoda rodą, kaip reikia saugoti nuo karkvabalių sodnus ir medžius dėl gražumo. Žinoma visiems, kad tie besočiai vabalai palieka kartais medžius visai beveik be lapų, o ypač vodyja vaisiniams medžiams, naikinant ne tik užderėjimą einančio meto, bet da, nugraužę lapus, palieka įtekme ant menko užderėjimo ateinančių metų. Roda naikinimo karkvabalių: „Karklvabalius reikia krėsti nuo medžių dieną, ypač šaltose dienose, kada sustingę vabalai kabo nesijudinant apačioje lapų ir šakučių; surinkus nuo žemės į maišą, reikia užpilt verdančiu vandeniu ir išmesti žąsimis, antims, vištoms ar kiaulėms, arba į mėšlyną.“ Malonu būtų, idant šitą rodą patalpytų ir kiti lietuviški laikraščiai. Karklvabalinė vasara neaplenks ir Lietuvos — tai tegul ir Lietuviai žinos, kaip pasielgti su negeistinais svečiais.

Mieste Akvisgrane p. O. v. Forckenbeck įrengė muzėjų visų iš viso svieto laikraščių. Ar neatsirastų ten vietos dėl „Varpo“ ir „Ūkininko“?

III¹.

Mažai straipsnių, o daug rodų. Ar gerai, viską aiškinti tokia valia Dievo. Ar gali „Ūkininkas“ visada laikytis to aiškinimo. Durpinė pramonystė Suvalkų rėdybos. Keli žodžiai apie Vilniaus katalikų Seminariją. Keletas neišrištų klausymų.

Vos pasirodė 1 Nr. „Varpo“, rašdariai (atleisk jiems Viešpatie — nežinojo, ką darė!) apkimšo rėdystę straipsniais (iš kurių, teisybę pasakius, keletas tik turėjo laimę tilpti į laikraštį), o visai mažai buvo prisiūsta laiškų su patėmyjimais, kaip „Varpas patinka skaitytojams, ką reiktų jame atmainyti, kaip pagerinti jį, — net pati rėdystė turėjo priminti skaitytojams tą dalyką. Kada-gi rėdystė „Varpo“ apgarsino išeisiant „Ūkininką“, viskas eina atbulai: straipsnių gauname mažai, o už tai rodų, rodų... be galo! Visų tų rodų brenduolys vienoks: *tegul Ūkininkas bus ant pamato tikėjimiško*. Mat, mės rašėjai „Varpo“, ir užmanytojai „Ūkininko“, beginant Lietuvius į jų tikėjimą „Varpe“, galėjome kartais užsimanyti kariauti su tikėjimu „Ūkininke“, laikraštyje paskirtame reikalams *ūkininkų*. Na, tiek to! Rodas teikė kiekvienas iš geros širdies, o ne dėl keršto — tai gi už tai nēr ką per daug rūgoti.

Prisižiūrėkime arčiaus toms rodoms. Vienos iš jų paremtos ant davadžiojimų tikrai svarbių ir, jeigu mės patys būtume buvę tos nuomonės, kad laikraštis dėl ūkininkų *turi* remtis ne ant pamato tikėjimiško, tai būtume tų rodų išsyk paklausę. Kitose rodose davadžiojimai aiškiai rodo, kad autoriai rodų bijosi peržengti rubežių *įsakytų* jiems *mislių* ir *žodžių* ir skambina tik, lyg medines mašynos, be paliovos, ar kur reikia ar nereikia, tą įsakytą eilę žodžių, patys nesuprasdami jų vertės. Yra vėl rodos, kurių negalima priskirti nė prie pirmųjų, nė prie antrųjų — taip labai neaiškos spalvos.

Prisižiūrėkime rodoms da arčiaus. Dėl perkratymo jų visų, čia neturime vietos, tai gi supasę visas sykiu, iš-

¹ Iš Nr. 3 „Varpo“ 1890 m.

traukime vieną, kuri pasitaikys. Na, ir va kokią ištraukiau: Ūkininkas turi būti ant tikėjimiško pamato dėlto, *kad mūsų žmonės dievobaimingi — jie viską aiškina tokia Dievo valia*. O kaip paduotą mums rodą, turime skaičiuoti šitaip! aiškinkite *viską tokia Dievo valia*, idant nepažeisti dievobaimingumo mūsų žmonių ir neišversti kokio akmens iš tikėjimo pamato! Išdrysio čia išsyk patėmyti, kad viską aiškinti tokia Dievo valia, „Ūkininkas“ turbūt neapsiims. O dėlko, tai tuojaus pamatysime (tik skubinu pridurti: ne dėlto, kad turėtų kokią ypatingą ueapykantą prie tokio aiškinimo!).

Jeigu žmonės *viską aiškina tokia Dievo valia*, tai ne iš priežasties vieno tik dievobaimingumo, greičiaus dėlto, kad aiškinti kitokiu būdu paprastus aplinkinius dalykus, nieks jų nemokino. O iš teisybės, žmonės ne viską taip aiškina — apie tai labai lengvu persitikrinti ant kaimo: išgirsime tankiai, kad ir dievobaimingi žmonės daugelyje priepuolių šio gyvenimo jieško *arčiausios* priežasties ne tik valioje Dievo.

Dievui dėkui turime fiziką, chemiją ir kitus mokslus, su kurių pagalba lengvai galime aiškinti apystovas, tarp kurių sukasi mūsų gyvenimas, visai nepažeisdami per tai nė Dievo, nė dievobaimingumo žmonių, nė tikėjimo.

Aiškinimas *visko* tokiu būdu, kokį randame paduotoje rodoje, tankiai užslėptų tą naudą praktišką, kurią galime ištraukti iš aiškinimų kitokiu būdu. Jeigu artojas paklaustų mūs, dėlko jo grinčioje prisilaiko drėgnumas ir šaltis, arba dėlko užsidega ašis bevažiuojant — ir jeigu atsakytume, kad tai dėlto, jog *tokia Dievo valia*, tai artojas kaip buvo kvailas tame dalyke, taip ir pasiliktų, o to išaiškinimo negalėtų pritaikinti prie išvaymo drėgnumo iš grinchios.

Aiškinimas *visko tokia Dievo valia* būtų kartais tiesiog vodtngu, medegiškai ir doriškai.

Reikia turėti viltį, kad žmonės raštams tikės ir jų klausys — jeigu nebūtų tos vilties, tai — kam po plynių

ir rašyti! Taigi, jeigu gaspadoriui, kurio laukas neneša, gyvuliai stimpa, namai baigiasi, paduotume paaiškinimą, kad tai vis dedasi dėlto, nės *tokia Dievo valia*, tai gaspadorius, ypač dievobaimingas, sudėjęs rankas, lauks, kol Dievo valia neišsipildys iki galui, nės priešintis Dievo valiai nepridera. Vodingumą aiškinimo *visko Dievo valia* matome ligos priepuoliuose: apsirgo kas — *tai tokia Dievo valia* — laukia ir nesigriebia jokios pagalbos, na, ir nevieną palaidoja, kurį būtų galima buvę išgelbėti, jeigu žmonėms būtų paaiškinta, kad ligos arčiausia priežastis, tai ne *Dievo valia*, tik kas kits. Da to negana. Žmogus nuolat girdėdamas aiškinimus priepuolių, ypač nelaimingų, *tokia Dievo valia*, galėtų kartais rūgoti ant Dievo. Juk tas pats tikėjimas duoda žmogui liuosą valią ir liepa pusėtiną nelaimių naštą priimti ant dalies aiškinimo *tokia žmogaus valia*, o neversti arčiausių priežasčių nelaimėse vien tik ant *Dievo valios*.

Tai vis taip būtų, kaip augščiaus peršnekėjome, jeigu, sutinkant su žodžiais autoriaus paduotos rodos, žmonės *ištikro viską aiškytų, tokia Dievo valia*, neturėdami ir nenorėdami kitokių paaiškinimų jokiame atsitikime. Taip vienok nėra: žmonės turi supratimą ir apie kitokius aiškinimus, kas nurodo, kad jiems paduotas autoriaus aiškinimas neužtenka, kad jie nori ir kitokių — dėlto gi *viską aiškyti tokia valia Dievo* negalima.

Eime toliaus. Aiškinimas visko pagal suteiktą receptą būtų kartais juokingu. Jeigu paduotojui perkratomos rodos, bebūnant mokslavietėje, mokintojas, beaiškinant geometrijos tiesas, būtų pasakęs: visi tiesus kampai yra lygus dėlto, nės tokia Dievo valia, tai klausytojas būtų prunkštęs į saują, kiek tik telpa. Nesykį juoktusi ir skaitytojai, radę nurodytą aiškinimą nepritinkančioje vietoje. Ir dėl tos priežasties negalima viską aiškyti *tokia Dievo valia*.

Rodosi, pasakiau jau viską. Beje, da turiu išsiteisinti, dėlko aš čia lukštenau tą rodą. Dėlko tą, o ne kitą, jau žinoma. O *lukštenau* dėlto: su „Ūkininku" yra doriškai

(kiti ir pinigiskai — prie katrų priguli rodos autorius, nežinau) susirišę visi mylėtojai Lietuvos ir apšvietimo jos ūkininkų, *visi turi valią* ir priderėjimą suteikti patemyjimus, rodąs (už geras visados ačiu!). Taigi ir aš, kaipo *tikras* mylėtojas Lietuvos ir apšvietimo jos ūkininkų, prietam kaipo „Ūkininko“ bernas, *turiu valią* patėmyti, kad rodą *aiškinimo visko tokia Dievo valia* negali buti visada pritaikoma prie išrodymų arčiausių priežasčių pamokinimose „Ūkininko“.

Vargas mokina žmogų. Sunkmetyje žmonės dėl ištesėjimo su maistu, maišo į duoną bulves, vikius, pelus, net medžių žieves — na, ir išminta. Kol girios da nebuvo taip pabrangusios, pečių kūrė visi malkomis; kada užėjo sunkmetis ant malkų, pradėta maišyti prie malkų durpas; kaip kur dėl rūko vien tik vartojamos durpos, o ant girios tik žiūri tada, kada prireikia medžio ant padaro. Durpė, kaipo rūkas, labai sugadi. Dėl išteisinimo tų žodžių nors privesiu tik tą dalyką, kad žmonės, ypač laukininkai, juom toliaus, tuom daugiau užsiima išdirbiniu durpų. Dėl paveikslo imkime Suvalkų rėdybą, kur ta pramonystės šaka stovi šiandien šitaip:

Augustavo pav. užsiima kasimų durpų	250	kaimų.
Naumiesčio „ „ „ „	180	
Vilkaviškio „ „ „ „	200	
Kalvarijos „ „ „ „	162	
Senapilės „ „ „ „	31	
!einiU - .. „ „	32	
Suvalkų „ „ M	beveik visi kaimai.	

Plotas, ant kurio eina eksploatacija durpų užima 3477 margų. Produkcija ant metų išneša 153,000 vežimų, arba 4 milijon. pudų.

u^{Už} 1000 durPⁱⁿU P^{yt}U gaunama nuo 57^a iki 7 rublių. Išdirbama visokia durpa: 1) *juodoji*, kieta t. v. akmeninė — geriausi 2) *raudonoji* — minkštesnė 3) *kudlota* — niekiausia ir 4) iš pusiau skystos medegos, kuria pila į formas — šita durpa gėrių geriausia ir brangiausia. Uždarbis

už parduotas durpas visoje Suv. rėd. išneša 500,000 rublių.

Skaitlius klėrikų Vilniaus katalikų seminarijos, galima pasakyti, vis mažinasi. Kaip priežastis to, sako, reikalavimas nuo norinčių įstoti į seminariją 6 klasių mokslo, vietan 4, kaip pirmiausia buvo. Suprantamas daigtas: daugiausiai kunigų išeina iš prastų žmonelių, kurių daugumas vos gali ištesėti leisti vaiką iki 4 klasių — o kur ištesės iki 6? Toks reikalavimas augštesnio mokslo iš vienos pusės, labai geras, nės priverstinai pakelia abelną apšvietimą kunigiško stono; bet iš kitos pusės mažina skaitlių kunigų, ką patėmyjus seminarijos valdžia išsiuntė pernai į Peterburgą prašymą, idant atmainytos būtų išlygos, reikalaujančios nuo aspirantų 6 kl. vietan 4. Vienok iki šiam laikui da, tur būt, atsakymo nėra.

Negaliu rasti atsakymo ir aš ant kelių klausymų.

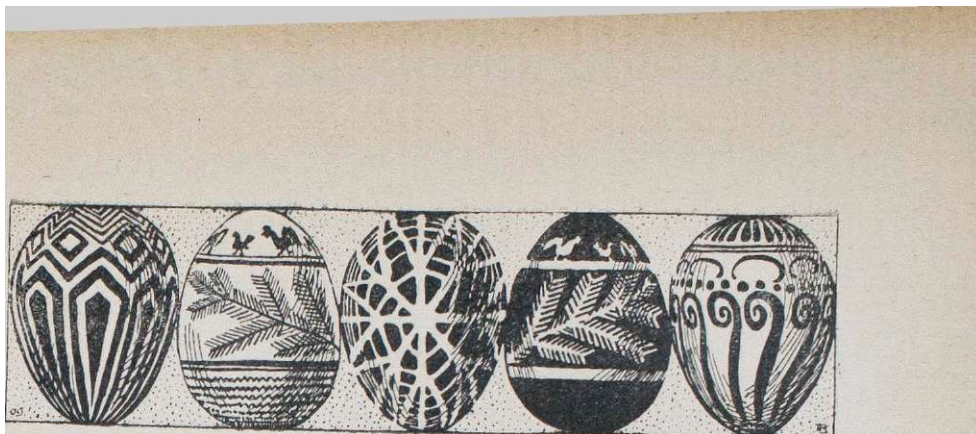
Vilniaus rėdyboj, Trakų pav. atsiradę buvo žmogžudžiai ir užpuldinėję (ilgus laikus) nekaltus žmones per ilgą laiką nesugauti. Bet galų gale — sugavo. Vadu tų žmogžudžių buvo Lebediev. Tai tik tur būt, nekatalikas, pamislįjau sau, perskaitęs tą pravarde. O kad žmogaus jau toks prigimimas, kad tuojaus geidžia dasiekti visko priežastį, tai ir užklausiau savęs: ar Lebediev įsitaisė sau draugystę žmogžudžių dėl naikinimo katalikų, kaip *valstijos didžiausių priešų* (pagal Sviet'a¹) ar dėl apgynimo *prispaustų katalikystės stačiatikių* (taipgi pagal „Svit'a")? Kaip atsakyti, nežinau. Tegul atsakys „Sviet", kuris taip gerai supranta padėjimą katalikų ir stačiatikių Rusijoje, ypač, kad da man liko vienas klausymas, apie kurį žemiaus bus.

Anuomet, įrengiant sūdų uždėjimus, atkeliavo į Kauną p. Kapustianskij ir liko kasierium Apyrubinio sudo. Kaip prispaustas katalikų, dėl suraminimo savo vargingo gyvenimo, pradėjo atsidėjęs garbinti visus šio svieto mėgumus. O kad ant šios ašarų pakalnės už viską reikia mokėti skatiku, tai K. algos neištekė ir prireikėjo papildyti kišenių . . . kasierius žinojo kur kreiptis. Paskiaus pasirodė,

kad kasoje pritrūko 18,000 rublių, tarp kurių buvo ir privatiški pinigai, sudėti sūdo depozite. M. 1887 liepta p. K. pavesti aplengvintą kasą į rankas kito. Pajutęs, kad čia papūtė negeras vėjas, K. išbėgo į Poltavą, bet tapo sugautu. Nors Rusijos Temida² turi tik vieną akį užrištą, vienok nukorojo p. K. *Labai teisingai*: atėmė visas stono tiesas, išsiuntė į Sibiriją ir prisakė K. *sugrąžinti* pinigus. Ką teisingai, tai teisingai, tik K. tur būt neišiesės atsilyginti su nuskriaustais jo ir apvogtais. Žodžiai Temidos neužstos pinigų. Ar nebūtų teisingiaus, idant valdžios, pačios rinkdamos dėl mūsų uredininkus, pačios ir atsakytų už nusidėjimus savo išrinktųjų?

¹ Sulygink su Tėvynės Varpais II. (1890 m.) pp. 54 ² Temida — teisės deivė.

IV.¹

Apie margučius. Pakvietimas ant rinkimo jų. Vietos šimetinių parodų ūkiškų arklių. Kelios skaitlines apie suktumą žydų. Lituanus lituano lupus.²

Po vainai kalba apie užmuštus kareivius, po Velykų pridera pasikalbėti apie išmuštus kiaušinius. Kiaušinis rodos toks menkas daiktas, o vienok — jis ne toks menkas kaip išrodo. Kiaušinis stojo į konkurenciją net su Amerika dėl įtaisymo garbės Kolumbui³ — tai, vyre, ne šutinta bulve suspausti! Apart to, žodžiai *omne vivum ex ovo* (kiekvienas gyvis iš kiaušinio) verčia mus kaip „gyvius“, žiūrėti ant kiaušinio su priderančiu pagerbimu ir nusilenkimu dvasioje. Jeigu taip turime elgtis su paprastu baltu kiaušiniu, tai jau suvis kitokio pasielgimo reikalauja *margutis*, nės jis, apart vidurinės, galima pasakyti, doriškos vertės, turi da vertę viršutinę: yra išmargintu.

Kam pradėjo marginti kiaušinius? Tikrai ne dėlto tik, idant jais vaikai ir vaikinai galėtų eiti *muštyn*, o paskui kabintis sau į plaukus. One! Turi būti gilesnė priežastis — tik apie ją čia nevieta kalbėti, ypač, kad aš pats apie tą dalyką menkai ką numanau. Žinau, kad margina su pagelba visokių kroskų, vaško, smailo geležinio daigto arba tam tyčia nulaužto peilio (o! neužmiršiu, kas tai yra nulaužti sveiką peilį, nors ir dėl taip pavartauno mierio!).

¹ Iš Nr. 4 „Varpo“ 1890 m. ² Lietuvis Lietuviui vilkas. ³ Ispanijos didžiūnai, pavydėdami Kolumbui garbės Amerikos atradimo, kalbėjo, jog nedidelis daigtas buvo tą padaryti. Tuomet Kolumbas, padavęs jiems *kiaušinį*, liepė jį pastatyti stačiu. Didžiūnai, pavartę, pavartę kiaušinį, pasakė, tai esą negalima. Kolumbas gi, įmušęs storąjį kiaušio galą, pastatė. Taip pat ir su Amerikos atradimu, pirm Kolumbo niekam tas nebuvo atėję į galvą.

Kad marginiai ant margučių — eglutės, kryželiai irt. t. — nuo pat pradžios iki šiai dienai turi tolydines *savo formas*, aprėžtas nuo įtekmės liuosos fantazijos; kad tuospat marginius randame ant senovės iškasenų ir ant dryžių šiandieninių parėdų prastų žmonių; kad su margučiais sujungti tūli padavimai ir papročiai žmonių — bet tai da ne viskas, ką reikia apie margučius žinoti.

Šiek-tiek kantrybės, o neužilgo pasirodys knyga su iliustracijomis margučių, surengta Ž. Wolski'o ir T. Dvovgird'o, pažįstamo jau mums rinkėjo lietuviškų senovės iškasenų. Buvo apgarsinta lenkiškuose laikraščiuose (Tyg. illustr. Nr. 328 m. 1889 ir laikraštyje Kfosal Nr. 1243 tų pat metų), kad minėti ištirinėtojai renka margučius iš visų kraštų, na ir pasisekė surinkti jau su viršum 3000. Savo akimis regėję jau tuos margučius, stebėjaisi skaitliumi, įvairumu marginių ir pakėlęs akis augštyl pamislyjau: palaimintos vištos, kurios tuos kiaušinius padėjo! Palaimintos merginos, kurios juos išmargino! Turėjau tiesą taip pamisiyti, nės T. Dvovgird atsidėjęs dirba kvarbomis kopijas tų margučių ir patalpys ketinusioje pasirodyti knygoje, na ir apamžys juos tokiu būdu. Tarp tų laimingų kiaušinių yra ir margučiai iš Lietuvos: Suvalkų rėd. iš Kalvarijos ir Šeinių paviečių. Vilniaus rėd. iš Viln. pav., Kauno rėd. iš Panevėžio pav.

Nereikia, man rodosi, aiškylti, kad D. ir W. knyga bus ne dėl pasibovyljimo, o tik dėl moksliskų ištirinėjimų. Ką gali margučiai priduoti mokslui? Tai matkad gali, nės: 1) margučiai nurodo, kokius marginius mylėjo žmones ir vartojo dėl pirminės ornamentikos, 2) įtalpa marginių ant margučių gali nurodyti ant senovės iki krikščioniškos dailės, 3) su marginimu kiaušinių sujungti visokie tikėjimiški padavimai ir tt.

Tai gi malonu, idant toje knygoje būtų margučių iš visos Lietuvos kraštų. Na, tai, Lietuviai, nepatingėkite pasirūpinti pririnkti margučių iš savo apygardos, tai nesunku, ir siųskite pagal šį antrašą:

Tad. Dvovgird Artysta malarz Warszawa, Chmielna 35.

Geistinu daigtu yra, pridėti prie margučių raštelį su atsakymu ant klausymų: 1) Ar toje apygardoje yra pa-

protis, margyti kiaušinius, ar buvo jis ir seniaus, o jeigu jo nėra jau, tai nuo kokio laiko? 2) Kada margina, t. y. ar gavėnioje, ar didžioje nedėlioje, ar atvelykyje? 3) Kas margina, ar moterys, mergos, vyrai? Ar kiekvienas dėl savęs tik margina? Ar yra tam tikri margytojai, kurie iš to uždirba? 4) Kaip margina (vašku, peiliu ir t.t.), kaip vadinasi ypatingi marginiai (eglutės, kryželiai ir tt/l, kokias kroskas vartoja, ar jas perka, ar namieje pritaisto, ir iš ko? 5) Kokie tikėjimiški dalykai, padavimai, apeigos ir priežodžiai sujungti su margučiais? Kaip su margučiais bovyjasi ir kaip vadinamas mušimas kiaušinio į kiaušinį? 6) Kaip ilgai užlaiko margučius, arba lukštus nuo jų ir ką su jais paskui daro? 7) Kokių spalvų kroskas vartoja ir dėlko? Ar spalva iš netyčių parinkta, ar ji yra tolydinė toje apygardoje ir prie tų ar tų marginių?

Tikėdamas, kad Lietuviai paklausys šitą mano pakvietimą, paduosiu rodą, kaip reikia siųsti margučius per pačią, idant ne susikultų. Reikia stiprią medinę dėžutę iškloti gerai pakulomis, arba vata, ir sudėti margučius, suvyniotus kiekvieną skyrium į popierėlę, ant kurios turi būti parašytas vardas margučio, vardas kaimo, paviečio ir rėdybos, o ant to apvyniotas da pakulomis, o reikia dėti arti viens kito, idant perdaug nelakstytų dėžėje. O kad ne, tai galima dasižinoti, kas iš pažįstamų važiuoja į Varšavą ir įduoti surinktus margučius — tada galima apsieiti be pačto. Kaip kam patinka, tegul taip padaro — bet tegul padaro!

Turėdami „margučių knygą“, galėsime nuspręsti, katram Lietuvos krašte merginos gražiausiai margina kiaušinius (kitur sako „pautus“). Bet tur būt greičiaus galėsime nuspręsti, kur mūs ūkininkai turi geriausius arklius. Ant parodų ūkiškų arklių paskirta šimet visoje Rusijoje 16,450 rublių. Turėsime dabar parodas šiose Lietuvos vietose:

Kobritiuije, Gartėno rėd., 20. balandžio (dovanų 200 rubl.)
Vilniuje, 21. gegužio, per lenktynes (dovanų 400 rubl.)
Gartėne, 8. berželio (dovanų 400 rubl.)
Kalvarijoje, Suvalkų rėd., 15. berželio (dovanų 300 rubl.)
Įtiesiainiuose, Kauno rėd., 6. liepos (dovanų 350 rubl.)
Zalinyje, Gartėno rėd., 26. rugpjūčio (dovanų 200 rubl.)
Rakiškiuose, Kauno rėd., 3. spalnio (dovanų 200 rubl.)

Kam tiktai rūpi laimė mūsų ūkininkų, tegul juos pamokina, kas tai yra paroda, kokia išjos nauda; tegul išaiškina, kad su pagelba parodos daugiaus pelnys ant gyvulių, nekaip su pagelba žydų, kurie ant kiekvieno žingsnio apsuka ir nuskraudžia. Oj tie žydai!

Visai neseniai apgarsinti rezultatai liosų Lietuvvakarinėse rėdybose. Štai, kas pasirodo: Vilniaus rėd. reikėjo stoti prie liosų 13,627 vyrams, o tarp jų 2,385 žydams, arba 17 %/0. Nestojo iš viso 742 vyrai, o tarp jų 435 žydai, arba 58 %/0. Tokspat beveik nuošimtis nestojusių žydų ir kitose rėdybose. Tarp visų, turinčių stoti prie liosų žydų, buvo 16 %/0—20 %/0. o tarp išsisukusių nuo liosų žydų buvo 45 %/0 iki 67 %/0. Ar šitos skaitlinės nerodo mums aiškiai, kaip žydai skriaudžia krikščionis? Juk vietą pabėgusių arba kitokiu būdu išsisukusių žydų, turi būti papildyta skaitliumi krikščionių, kurie už žydą-sukčių turi atlikti kariūmenę! Žydas apsuka, nuskraudžia visur, kur tik pasitaiko. Jeigu, abelnai žiūrint, daugume nelaimių gyvenimo žmonių pridera atsiminti *ch.erch.ez la femme*,¹ tai daugume nelaimių gyvenime mūsų žmonių reikia atminti: *cherchez le juif*.²

Na, tiek to, žydai-semitai skraudžia mus, arijonus. Prie to esame pripratę ir tai ne dyvai. Semitai veda kovą su arijonimis nuo amžių, vieni kitų neužkenčia. Šiandieninis antisemitizmas³ yra tiktai prajovu tąsoje tos amžinos kovos, rodančiu, kad arijonis aiškiaus pajuto ant savo kaklo skaudesnę spustelėjimą semitiškos hydros ir stengiasi atsiliuosoti. Vienok labai nusistebėtume, jeigu žydai pradėtų kovotis su žydais ir vieni kitus skriausti. Taip gi reikia, man rodosi, stebėtis, jeigu Lietuviai lupa paskutinį kailį nuo lietuvių.

Nežinau, ar tai dėl mažo skaitliaus savųjų inteligentų, ar dėl kitos kokios priežasties. Dzūkijoje⁴ daug vietų, reikalaujančių apšviestiesnių žmonių, užėmę yra dzūkų vadinami „Lietuviai“. Tie „Lietuviai“ reikaluose, kur tar-

¹ Jieškok moteriškės, t. y. priežastimi nelaimių yra moteriškė.

² Jieškok žydo, t. y. priežastimi nelaimės yra žydas. ³ Antisemitizmas — žydų neapykanta. * Suvalkų gub. dalis — Kalvarijos, Seinų ir dalis Suvalkų pav.

pininkų yra prakeiktas skatikas, parodo tokį prisirišimą dvasios prie gerybių šio svieto, kad dzūkai pradeda visai garsiai rėkti: „Tai, kad būt mūs žmonės, tai mus taip neluptų, o čia ne mus žmonės, tik Lietuviai!“ Ar galima atrasti skaudesnę sopulį Lietuvystėje, už tą, ant kurio nurodo dzūkų skundas. Žmogus svetimą žmogų smaugia — bjaurimės; bet kada brolis brolių smaugia — sudrebame iki paskutiniai dirksniai mūsų kūno.

Tai dirbk žmogau! Vienyk Lietuvius, gink juos ir jų kalbą nuo skriaudimo svetimų, jeigu *lituanus lituano lupus!*

Pavadyk prie tokių apystovų dzūką „Lietuvių“ nenorės priimti vardo savo vilko; pasiūlyk džukui lietuvišką laikraštį ar knygą — atstums, nės bjaurėsis ir neapkės darbo savo smaugikų!

V.¹

Garlaivystė ant Nemuno. Nemuno išdykimas. Ką rodo statistika Vilniaus rėdybos. Apie Šiaulių, gimnaziją. Užminimas apie valsčionišką žemės banką.

Kas nepervažiavo Nemunu nuo Kauno iki Jurborgui vasaros laike, tas daug širdies smagumų yra neišpažinęs. O labai lengva ir pigu tą kelionę atlikti, nės garlaivystė ant Nemuno gerai gyvuoja. Pradžia tos garlaivystės siekia 1856 m. Tada gr. R. Tyzenhaus įtaise du Garlaiviu: *Keistutį* ir *Nerį*, kuriuodu vaikštinėjo nuo Kauno iki Tilžei. Metuose 1880 p. Siemaško (dvarponis nuo Nevėžio) įtaise *Birutę*, o Frumkin (iš Kauno) įtaise tuoj *Kurjerį*. Tuodu garlaiviu vaikščiojo nuo Kauno iki Prūsų rubežiui. Mirus Tyzenhauz'ui, jo garlaiviai pateko vokiečiams, kurie dėl konkurencijos pasikviete vieną vokišką garlaivį. Svečias niekieno nepasiklausęs pradėjo lenktynes Rusijos pusėje. Kumunikacijos urėdas Kaune pareikalavo nuo svečio įsisteigti sau koncesiją. Tas dalykas nepatiko svečiui ir jis pasiskundė savo valdžiai. Neužilgo vokiškuose laikraščiuose pasirodė ministerio užrubežinių dalykų uždraudimas svetimiems garlaiviams plaukyti Prūsų vandenyse. Rusijos valdžia taipgi atsake uždraudimu plaukyti

¹ Iš Nr. 5 „Varpo“ 1890 m.

svetimiams garlaiviams (dėl komunikacijos žmonių) Rusijos upėse; nuo to laiko *Keistutis* ir *Neris* galėjo siekti nuo Kauno tik iki rubežiui ir tiesus susinešimas Kauno su Tilže tapo perkirstu. Paskiaus pasirodė *Neuvarp* (Abramson'o), bet tas neilgai laukęs persikėle ant Neperio (Dniepro). Siemaškos įtaisyti da keli maži garlaivėliai (*Rusalka, Strzalka, Druskieniki*), kurie vaikštinėjo Nemunu šiapus ir anapus Kauno, o taip gi viens iš jų ir Nevėžiu. (Nevėžį atlankė ir Neris nekurį laiką.)

Toliaus O'Brien de Lassý 1885 m. pirko Rygoje garlaivį *v. Marija Antuaneta* ir paleido ant Nemuno tarp Gardeno ir Druskinų, o paskiaus ir iki Kaunui. Taspat O'Brien de Lassý įtaisė da garlaivį *v. O'Connel*. Galutinai ir *Marija Antuaneta* ir O'Connel persikėle į kitą pusę Kauno ir vaikštinėjo Nemunu žemyn ir atgal iki Kaunui.

Kaip privyso tiek daug garlaivių, nebuvo jokio rėdo ir sutikimo tarp jų, iš priežasties didelios kokurencijos, nės neužteko ką važioti. Būvis pačių garlaivių pradėjo tręšti. Kasžin, kas būtų buvę, kad nebūtų sumažinę skaitliaus garlaivių ir nebūtų sudarę tarp jų sandoros. Garlaivius nuo O'Brien de Lassý nupirko pp. A. Zan (iš Panemunės ir dvar. Svida (iš Vilniaus). Nupirkę, kontrabandiškus vardus permainė į vietinius (už tai pp. Z. ir S. dėkui): iš *Marijos Antuanetos* išėjo *Perkūnas* ir skreidžia nuo Kauno iki rubežiui, o iš *O'Connel* pasidarė *Dievaitis* ir plūkinėja tarp Gartėnų ir Mostų.

Neris, nupirktas Siemaškos nuo pirmesniojo valdytojaus ir nusiųstas į Prūsus ant pataisymo, liko užrubežyje. Siemaško išbėgo šįmet į užrubežį, o jo Birutą pereitą mėnesį nupirko ant licitacijos p. Gotkievicz.

Dabar nuo Kauno iki rubežiui vaikštinėja didžiausioje sandoroje (kas žin, ar ant ilgo?) šie garlaiviai: *Perkūnas, Biruta, Kurjeris* (visai su administracija iš vietinių gyventojų) ir *Keistutis* (su administracija vokiška).

Iš pavasario, kol vanduo stovi augštai, ir garlaiviams lengva; vienok vasaros laike Nemunas parodo tiek šunybų, kad kartais garlaivis mankosi kelias valandas ant daigto, įsikirtęs į smilčių sudumą. Nemuno lovyys labai

veidmainingas: čia šįmet giluma, o kitąmet ant tos vietos sala su žaliuojančiais karklais, arba — vietą sudumos užima sietuva. Tik kraštų Kauno rėdybos yra per 12 sudumų, kenkenčių garlaivystei, ypač kad jos neprisilaiko tos pat vietos, tik tolydžio maino kypimas upės lovio. O tai šiose vietose: Jurbarge, Eleonorave, Skirstnemunėje, Veliuonoje, Panemunyje, Zapiškyje, Karnave, Raudondvaryje, Petrušiuuose, Veršviuose, Kaune, Šancuose.

Atmenant, kad Nemunui priguli gan pavartauni vieta komunikacijoje, rodosi, seniai priderėjo ^pasirūpinti, kam reikia, apie sutaisymą Nemuno dugno. Šneka, jau ir rašo apie tai nuo seniai, tik gaila, kad bešnekant, ir nieko nedarant, Nemunas vis labjaus dyksta.

Palaukite vieną mažumėlį, o parodysiu labai išdykusi prilygimą skaitlinių. Iš statistikos Vilniaus rėdybos matome: visų gyventojų rėdybose yra: 1,297,615, (vyrų 643,487, moterų 654,128); tame skaitliuje pagal tikėjimą yra: 709,762 katalikai ir 359,869 stačiatikiai. Dvasiškujų katalikų iš viso 306 (sykiu su zokoninkais ir klerikais, o stačiatikių 2,119. Tokiu būdu ant vieno kunigo išpuola 2,319, o ant vieno popo 169 avelės. Arba popas ganydamas avelės, turi 13 kartų darbo mažiaus už kunigą. Tokia nelygybė prilygimo puola tuojaus į akis. Jeigu kunigai ir popai vienokiai trūstųsi apie savo avinyčią ir turėtų vienokią įtekę, tai kiekvienas stačiatikis būtų 13 kartų apšviestesis doroje už kataliką, 13 kartų tankiaus atsivaduoti nuo kalinio už nedorus pasielgimus. Vienok taip nėra. Ant šios Vilniaus ašarų pakalnės stačiatikis prilygstant prie kataliko, mažių mažiausiai 13 kartų greičiaus užsitarnauja ant kalinio. O jeigu ne kiekvienas stačiatikis prasikaltęs patenka į kalinį, tai ne dėlto, kad administracija „užsikrėtusi europizmu“ būtų neteisinga, tik dėlto, kad kaljnys matomai nepritinka turinčiam tiek daugganančiųjų jo dūšią. Jau tik, sakau, bepigu stačiatikiams Lietuvoje: ir žemės visas gėrybes kiša jiems čia valdžios ir da duoda tokią garantiją būti išganytų po smert. Na, o „Sviet“ taip rūgoja ant vargingos dalies stačiatikių, tarp katalikų. Kur čia teisybė?

Šiaulių gimnazijos budžete už pereitus metus buvo 41,450 rubl., o tame skaitliuje 14,667 įrašų. Stipendijos 5. Knygyne 3,000 tomų; prietam fizikos gabinetas. Iš 26 asabų, prigulinčių prie gimnazijos rėdo, buvo tik vienui vienas katalikas profektas¹ (!). Čia taip gi nabagai stačiatikiai prispausti katalikų!? Mokytinių skaitlius siekė iki 370. (68% kat.) Metams einant apleido gimnaziją 51, o įstojo 27; išvartų nebuvo.

Varš. Dnievnik rašo, kad turtų ministeris, atsišaukdamas 30 Balandžio š. m., praneša apie įsteigimą skyrių valščioniško žemės banko lenkų pusėje. Vienas skyrius bus Lumžoje dėl Lumžos ir Suvalkų rėd.

Jauni Lietuvos mokslinčiai! Pasirūpinkite suteikti „Ukininkui“ straipsnį, paaiškinantį mūs žmonelėms, kas tai yra bankas, kokia iš jo nauda ir koku būdu galima jį dasiekti.

¹ Kunigas — tikybos mokintojas.

VI.¹

Įtekmė gegužio mėnesio. Mus poetai ir jų pegazai.² Tiepat paukščiai tosepat eilutėse. Konkursas ant lietuviškų dainų. Meilė tarp Lietuvių, lietuviškų laikraščių ir jų išdavėjų. Kauno sodauninkų draugystė. Priežastis reikalingumo sulyginti kalendorius Rusijoje.

Jau seniai praslinko gegužis. Tai ir gerai, nės tiktai atsiliuosavęs nuo jo arčiausios įtekmės, galima apie jį ant šaltos pasikalbėti. Gegužyje kalbėti apie gegužį, taip sau žmogišku liežuvio ne, tai nedasiekiamas daigtas.

Gegužis, tai mėnesis poetų, lakštingalų, meilės ir lapienės. Tame mėnesyje visi kalba eilėmis, gieda sykiu su lakštingalomis, mylisi ir ____valgo lapienę. Tai gi, rodosi, tik apie tuos dalykus pridera rašyti, atmenant gegužį.

Įstabi to mėnesio įtekmė, o ypač ant poetų. Tegul tik atgaivinančiu savo kvapu pūstelėja ant jų – tuojaustie nelaimingi taiso sau pentinus, balnuoja pegazus² ir žingine, šuoliu, risčia, zovada – joja. Poetai – na, tegul sau – bet jų pegazai (kalbu apie šios dienos Lietuvos poetus) – Dieve miliausias! vienas spangas, kitas šlubas, trečias be klubų, ketvirto tik skūra ir kaulai – retai, retai kur pamatysi geresnį darbininką arklį, o jau apie stoninius eržilus tai nérką nė kalbėti – visai tokių nerasi. Žiūrint ant lietuviškų pegazų, rodosi, kad juos žydėliai pirkė ant Parnaso³ laike jomarko, kaip atliekanas, ilgą laiką važiojo vandenį, o paskui pardavė Lietuvių šios dienos poetams ant skūros.

Ką daryt? Neturėdami geresnių, jojame ir ant tokių, varydami juos pentiniais, čiulpimu lūpų ir rėkimu naaa! Tiepatys pegazai, tur būt pajutę ant savo strėnų jau ne žydo botagą, tik lengvybę poeto, mat nežemiško sutvėrimo, muistosi ir užrietę uodegas šokinėja. Atsimenu, kad gegužyje ir mano kumelpalaikis (nors ploja šonais) šoko piestų ir spardėsi. Norėjau tada viską rašyti eilėmis. ' Bet atsiminęs, kad net ir dėl eilių turi būti pritinkanti vieta ir medega, nuolat stabdžiau savo pegazą eiluotais žodžiais (pegazai kitaip nesupranta):

¹ Iš Nr. 6 „Varpo“ 1890 m. ² Pegazas – sparnuotas žirgas, poeto fantazijos, vadentuvės simbolis. ³ Parnasas – kalnas Graikijoje, muzų, dailės globėjų apgyventas.

Tprrru pegaze iš Parnaso, nesispardyk_sveiks!
Dyrstelk tik ant savo šonų: ar tau griūt nereiks?

Pegazą tie žodžiai kiekvieną kart apmalšino. Galimas daigtas, kad ir kiti atrastų malšinimo būdą dėl savo pegazų, jeigu jie kartais nereikalingai spardosi.

Lakštingalos — jau ką teisybė, tai teisybė — gieda dailiai. Tik vieno dalyko da negalima permąnyti: ar jos visos gieda tą pat, ar kiekviena turi savo ypatingą giesmę. Da reikia luktelti — kada pritaikys tame dalyke fonografa, tada galima bus padaryti analizą, iš lakštingalų giesmių, ypač galima bus parodyti, kiek viena lakštingala pamegzdžioja kitą, arba kitaip sakant: kiek dalių dėl savo giesmės priima tiesiog iš giesmės kitos lakštingalos. Taip kaip visai neretai daro mūs dainiai, išsirašydami tiesiog žodžius, mūsų pirmūnų, kitų senesnių dainių.

Tiek to. Kad užmiršti taip nesmagų daigtą, grįžkime prie dainių. Lietuviškų dainių melodijas renka ir išduoda žmonės jau nuo seniai, bet tarp jų nėra nė vieno Lietuvio. Žinoma, jeigu už mus kas atlieka darbą, tai kam mės turime prie to kišti rankas? Mės nepasiūlėme niekam, jeigu jau patys negalime, idant kas uždainuotų platesniam svietui lietuviškas dainas ir parodytų, kad ir jos j turi savyje daug jausmo ir grožybės. Svetimtaučiai sugėdino mus ir tame dalyke. Varšavos giesmininkų draugystė „Lutnia“ apgarsino ant pereitų metų gegužio mėnesio konkursą, sudėtą ant choro lietuviškų dainių. Rodėsi, kad tokis konkursas sujudys Lietuvius ir prisius jie neišpasakytą skaitlių pritinkančių veikalų. Reikia žinoti, kad Lietuvių, mokančių sudėti giesmes ant balsų, yra ne mažas skaitlius. Nors konkursas tas buvo apgarsintas beveik visose lenkiškuose laikraščiuose, taip išsiplatinusiuose tarp Lietuvių ~~inteligentų~~, bet Lietuviai turbūt apie jį nežinojo — matote neužtėmyjo visi, lyg susitarę. Dėl stokos veikalų konkursą atidėjo ant lapkričio pereitų metų. Ir tuom žygiu Lietuviai.... neužtėmyjo. Vėl iš tos pačios priežasties konkursas nepasisekė ir reikėjo jį atidėti ant 1 dienos vasario šių metų. Tuom žygiu tapo šis-tas prisiūsta ir konkursas at-

liktas. Pirmasias dovanas gavo S. Niedzielski, o antrasias S. Polinski. Dainos, išrinktos ant konkurso, bus patalpintos „Varpe“, jeigu ne visos, tai bentgi pritinkesnės.

Apie meilę nēr ką daug pasakoti. Ji tarp Lietuvių žydi ne tik gegužio mėnesyje, bet ir per visus ištisus metus. O jei kaip mės mylimės! Jeigu kas netikėtų, tai tegul pažiūri ant meilės tarp mūs laikraščių, o ypač tarp jų išdavėjų, kaišojančių viens kitam koją, kur tik išgalint, dėl menko dalyko — dėl konkurencijos ir pavydėjimo. Mat, mės leidžiame laikraščius, nesigailime nė darbo, nė pinigų *dėl gero tėvynės*, o ne dėl kokio ten *pinigiško pelno*. O kaip mės mylime savo brolius, turinčius kitokias pažiūras (nors šie su tomis pažiūromis gali padaryti tiek pat, o kartais daug daugiau gero, ne kaip mės patys)! Tokius netikėlius sykiu su jų darbais ant šio svieto atiduodame į rankas žandarų, o po smert tiesiog į nagus velnių. Su tokiais kitaip negali.

Puikiai šįmet žaliuoja Lietuvoje gegužis, o sulauksime, kad da puikiaus žaliuos. Kaune naujai įsteigta sodauninkų draugystė, kurios užduotė tokia: platinti visoje rėdyboje paveikslingą sodauninkystę; pritraukti žmones prie užvedimo sodų; duoti reikalaujantiems praktiškas rodas, kaip galima turėti didžiausią naudą iš sodų; būti tarpininke parduodant vaisius. Draugystė ketino įsitaisyti pačiam Kaune kromą, kur pardavinės vaisius iš vietinių sodų, o taip gi ir iš užrubežinių. Ketina vietinius vaisius siuntinėti į užrubežį ant pardavimo ir šviežius ir visaip sudarytus ant ilgesnio užlaikymo. Paduotas taip gi užmanymas, išduoti visiems suprantamą rankvedį sodauninkystės. Iš visos širdies velyju pasivedimo taip naudingai draugystei. Kiek galima numanyti, draugystę įsteigę ponai ir daugiausiai naudos iš jos geradėjysčių ir gi ponai, turintieji didelius sodus. Vienok, man rodosi, kad draugystė neatstums be niekur nieko ir prastą žmogų, jeigu kartais kreipsis prie draugystės, ar norėdamas pas save įvesti geresnių vaisinių medžių, arba jieškodamas kokios nors tame dalyke rodos. Draugystės žadėjimai verčia to tikėtis.

Gal būt, kad iš to puikiai sodais žaliuojančio ateitės gegužio džiaugsis visi Lietuviai sykiu abiejose Nemuno pusėse, nės girdėti šnektos apie suliginimą kalendoriaus visose Rusijos dalyse. Paskutiniame laike Rusai pradėjo labai rūgoti ant to nelygumo kalendorių senos ir naujos gadynės, vartojamų valstijos viduriuose. Mislyjate, kad Rusija nori sekti visą svieta ir pritaikyti senos gadynės kalendorių prie naujos? Anaipol! Nori naują kalendorių sušerti senam. Pažiūrėkime, kokias priežastis paduoda. Kiekvienas nurodo ant ko kito — tai ant neparankumo vartojimo ant syk dviejų kalendorių valstijos institucijose, tai ant šio, tai ant to, bet pavartauniausia priežastis štai kokia: Mat, sako Rusai, nelygumas kalendoriaus vodijās stačiatikių tikėjimui; stačiatikių šventes pripuola j dvyliką dienų vėliaus už katalikų šventes, tai gi ką katalikai gali pamislyti apie stačiatikių tikėjimą? O tai, kad stačiatikių tikėjimas kur kas žemesnis už tikėjimą katalikų, nės cerkvė pati savo švenčių neturi, tiktai, sekdamą paskui, periminėja šventes nuo katalikų bažnyčios. Tai štai kur branduolis — *da ist der Hund begraben*.¹

¹ Čia yra šuva pakastas.

VII.¹

Brangus meilevaistis. Šviesus naudotojas iš tamsių žmonių Žuvininkystė ir išnykimas žuvų Nemune. Ypatinga ugnelės meile dėl šiaurvakarinio krašto ir jos priežastis. Drąsumas žydų ir mūsų veršiškas būdas. Dvi žinios apie išgaravimą pinigų kasose. Paminėjimas mirusių Kolberg'o ir Bartsch'o.

Anądien ateina pas mane jauna žmona ir sako: „girdėjau, kad tamista „kliasauanas“², tai ar negalėtum kokio vaisto darodyti ant meilės?“ Ar dėlto, kad „kliasauni“, tur but, gerai numano apie meilę, ar tai kad jie numano apie viską, tai mat gali duoti rodą ir dalykuose meilės — nežinau tik ta žmona kreipėsi prie manęs, kaip prie „kliasauno“ jieškodama rodos. Tai mat — traukė toliaus žmona, truputį palaukusi — aš mylėdama vieną, ištekėjau už kito, kurio visai nemyliu, tai gi norėčiau gauti tokio vaisto, kad galėčiau mylėti savo patį, o užmiršti apie anąjį.“

Pradėjau žmonai aiškinti, kad tokio vaisto nėra ir būti negali, o ji man atrėmė: „tai, kurgi nebus? ana mano pažįstama iš M. pirkto tokio vaisto aptiekoje (čia paminėjo vardą ir vietą tos aptiekos), ir aš jau derėjau, tik neleidžia be 5 rublių; jeigu pamačytų, tai jau nesigailėčiau nei tų 5 rublių.“

Buvau girdėjęs, būk aptiekoriai (tai tik besočiai su tvėrimai); parduoda neapšviestiems žmonėms „giliukus“, „raganas“ ir „vuodo taukus“, „velnio mėšlą“, „aliejų, kad būtų vaikų“, „meilevaistį“ ir kt., bet mislyjau, tų tik tokia žmonių pasaka, nės negalėjau įtikėti, kad apšviesti žmonės taip begėdiškai ir besąžiniškai naudotų iš tamsumo prastų žmonių. Dabar jau įtikėjau. Perkūne! tur but jau tavęs nėra, jeigu tu nenutrenki žmogų, tiesiantį ranką dėl nuskriaudimo mažutėlio!

Aklumas ir nesupratimas neapšviesto žmogaus koks tai bedugnis šaltinis gerybių dėl visokių draugijos pasturalų ir kraugerių!

¹ Iš Nr. 7 „Varpo“ 1890 m. ² Kliasauanas — išėjęs kliasos (giminazijos), t. y. mokintas.

Yra nekurios valstijos, slegiančios platinimą apšvietimo tarp gyventojų, idant lengviaus būtų juos suvaldyti, nės kaimenei galvijų gana yra parodyti botagą, o visai nereikia laužyti galvos dėl išradimo kokių ten žmoniškų rėdymų. Yra draugijoje institucijos, kurios bijosi šviesos savo priklausančiųjų, nės apšviestus sunkiaus stumdyti ir spardyti. Yra vėl atskiri žmonės, kaip minėtas aptiekorius, kurie, lyg apuokai, rodos negalėtų lakioti, jeigu vieton nakties pasidarytų diena. Na, ką vertas toks pardavikas meilevaisčio? Seilių ir žodžių neištenka dėl pavadinimo jo tikru vardu. Tai vagis, plėšiantis už niekniekį nuo nekaltų vargdienių kruvinai uždirbtą skatiką, bjauresnis už tą, kuris naktimis slankioja, tykodamas ką artymui pastverti, daug bjauresnis, nės jo žmonės nesi-saugoja, laikydami jį už gerą! Tai priešas šviesybės, kuris vieton apšviesti, pamokyti aklą žmogų, prilaiko da jį aklume, nės iš to geras pelnas. Tai voras, kuris vardan aptiekos užtiesė tinklą dėl gaudymo kvailų musių!

Minėtas aptiekorius prekiauja „meilevaisčių“ jau nuo seniai, kaip girdėt, ir, jau ne vieną skatiką taip šventva-giškai prisivino. Kaip tas žmogus neužspringo pirmu kąsniu duonos, nupirktu už taip nedoriai užpelnytus pi-nigus!

Kovenskija gub. vied. rašo: „Rodosi tikru daigtu, kad jokiai valstijai neprivalu stabdyti žuvininkystės pramonystę rubežiuose susėdijoje esančios valstijos. Tuomtarpu ži-noma, kad už Jurbargo, jau Vokietijos rubežiuose įtaisytas Nemune, per visą upės platumą pertvaros, nedalei-džiančios žuvims, ypač didesnėms ir geresnėms pereiti į mūs pusę.¹ — Dėlei tų pertvarų nėra Nemune geros žu-vies; galima pagauti tik mažas lydekaiteis ir mekšrus; labai retai, ties Seredžium, suimsi lašišą ir eršketį, kuriems pa-

¹ Turbūt Kauno Vied. meluoja, taip kaip ir kitokios masko-liškos gazetos, ir tame atsitikę — nės tenai, kur Nemunas adaras dėl didelių laivų ir garlaivių, ne gal but užtvenktas dėl žuvų. Priežastis susimažinimo žuvų Nemune reikia jieškoti Rusijos pu-sėje. „Varpo“ red. prierasas.

siseka pereiti pertvaras ar pasikėlus vandeniui arba praleidžiant garlaivius.

Kas Kaune nepamena tų¹ laikų, kada Nemune buvo apščiai žuvų priepat miesto? Žvejojimu buvo užsiėmę dvejose vietose Pakauonyje: ten kur dabar griuvėsiai „karalienės *Donos rumų*“¹ ir ten, kur Nėris puola į Nemuną. Tada gerai pasivedė atskirai žuvininkų pramonystei. Šiandien iš to neliko nė ženklo: žuvininkai nuvargo, tvėrėsi už kitokio darbo, o Kauno gyventojams tik liko atmintis pigumo žuvies. Išnykus žuvims Nemune, žuvininkystės pramonystė užsiliko tik Naujo Alexandrovo² pavietyje Kauno rėd., kur daug ežerų.

Teisybe, Panemunių žmonės sako, kad kitąsyk kur kas daugiau būdavo žuvų Nemune. Dabar žuvininkai, nors jų ir labai mažai liko, negalėtų išmįsti, jeigu užsiimtų vienu tik žvejojimu.

Tokia pertvara, apie kokią rašo Kov. gub. vied., vadija ne tik Rusijos, bet ir Vokietijos pusei. Žinoma, kad daugelis žuvų, atėjus laikui neršimo, traukia augštyr upės, na, o šiuomi žygiu pertvara neleidžia tokioms žuvims neršti. Dėlto gal ir Vokietijos pusėje kitąkart buvo daugiau žuvų.

Turime pripažinti, kad ne tik pertvara yra priežastis išnykimo žuvų Nemune Rusijos pusėje — pataiko čia ir kitokiais būdais jas naikinti. Rodosi žvejotojams pridėrėtų laikytis tokių įstatų, kokį duoti medžiotojams, nės ne kiekvienne laike ir ne kiekvieną žuvį galima gaudyti. O vienok, įstatų nėra, naikintojų gi daugybė. Paminėsiu čia tik bjauriausius. Auga ir minta ant sviato piktadėjai, gaudantieji žuvis su pagelba tam ypatingų nuodų. Ar mažai toki išnaikina žuvų? Sugauna dvi, tris, o pernieka eina du, trys šimtai. Nurodyta man ant vieno kaimo, kur gyventojai, nuo didelio iki mažo, visi užsiėmę nuodyjimu žuvų.

¹ Taip vadina (neteisingai) griuvėsius senobinės Lietuvos tvirtynės buvusios Kaune. ² Zarasų pav.

Nuo dešimts metų ugnelė jau perdaug tankiai atlanko Šiaurvakarinį kraštą, o tankiausiai Vilniaus rėdybą. Jau tik šimet buvo toje rėdyboje pervirš 100 gaisrų. Pernai ugnelė atlankė VII. rėd. apie 500 sykių, o 1884 m. net 584. Tais metais gaisrų rudenyje buvo 222, vasarą 154, žiemą 120, o pavasarį 88. Na, o pajėgos dėl gesinimo ugnies tame krašte visai silpnos. Da šiaip-taip išrodo Vilniuje, kur ant vieno tik užlaikymo ugnies sargybos išduoda kasmet 10,000 rublių (nepriskaitant čia vertes arklių ir visokių prietaisų), o visoje rėdyboje sargybė Jokia kaštuoja tik apie 500 rublių. Tai lyg permažai. Šventėnuose ir Disnoje yra įsteigtos liuosos draugystės dėl gynimo, ištikus ugniai, kurios, nors ne perpuikiai įsitaisę, vienok nesykį jau užpelnė ant pagyrimo ir parodė visiems, kokia gali būti nauda iš tokių draugysčių, jeib tik jos platintųsi.

Grižtant prie šito karšto dalyko, klausiamo, kokios priežastys Jaip tankiai atsitinkančios paskutiname laike ugnelės. Žinoma, arba užsidega netyčia, arba koks pikta-dėjis pakiša kibirkštį, arba pats žmogus savo turtą pakuria, idant išgauti ugniavos pinigus, kitąkart perkūnas uždega. Bet tospat priežastys buvo ir prieš dešimts metų, Čia turi prisidėti į talką kokia nauja priežastis. Ar tik ypatinga ugnelės meilė ir jos karštumas neina greta su konkurencija tarp ugniavos draugysčių? Neperseniai sudėgė Užnemunėje visas kaimas. Kur kas da prieš degimą, visi aplinkiniai žinojo, kad tas kaimas degsęs. Tikrai sudėgė ir draugystė taip greit išmokėjo ugniavą, kad net visiems pasirodė įstabu, atsimerant, kaip tokia draugystė kitąkart vargino padegėlius visokiais tyrinėjimais ir nenoriai mokėjo pinigus, net kada apie priežastį ugnies nebūdavo jokio patarimo. Suprantamas daigtas: ta draugystė patrauks prie savęs daugiau žmonių, turės daugiau sanarių ir geriaus laikysis, kuri mažiaus darys padegėliams visokių trukdymų, išgaunant ugniavos pinigus. Vienok tas dalykas pakursto, žmones būti mažiaus atsargiais su ugne, o kaip kada tai pačiai ugneliai ateiti į pagelbą. Jeigu nurodyta priežastis būtų tikrai teisinga, tai kas būtų pakilus

konkurencijai tarp draugysčių asekuracijos gyvasties? Baisu net pamislyti. Vaikščių agentai ir smaугtų žmonės.

Nereikia, teisybę sakant, nei tokių draugysčių: užsmaugs mus žydai. Štai, ką sako Novoje Vremja: „Jau žinoma tiesa, kad žydai stengiasi paveržti krikščionims duoną visose darbo dalyse; dabar sunkenybės žydų jungo beveik negalima jau pakelti ant pečių. Vilniuje, Varšavoje, Odesoje, Maskavoje ir kitur žydai atima uždarbį prekėjams, amatininkams, tiesų apgynėjams, vaistininkams, rašėjams laikraščių ir t. t.“

Apsidairykime tik aplink save, pažiūrėkime tik prartynę akis, o pamatysime, kad žodžiuose Nov. Vrem. šventa teisybė, kad žydai stengiasi mus išsprausti iš visų vietų, ypač žydai apšviestiesni, kaip vaistininkai ir tiesų apgynėjai. Jeigu apšviestieji žydai, gyvendami tarp mūsų, elgtųsi priderančiai, nešnairuotume ant jų — ir jie tokipat žmonės, ir jie oru nebus gyvi, tik turi užsidirbti ant duonos kąsnio. Vienok, apšviestieji mūsų žydai elgiasi nedoriai, vaikščioja kreivais keliais, suktais šuntakiais, sėdami papiktinimą ir gadindami mūsų žmones. Paveikslų tokio pasielgimo apšviestųjų žydų, esančiųjų tarp mūsų, nesurašytum storioje knygoje. Visi mūsų tai matome, tik pritrūksta mums drąsos, pasipriešinti žydų sunkenybėms, tylime ausis nuleidę, o žydai mindžioja mums kojas ir juokiasi iš mūsų veršiško būdo.

Jeigu jau mūsų apšviestiesnieji nesigailime pats savęs, tai nors pasigailėkime nekaltų mūsų žmonių ir ginkime juos nuo doriškų puvėsių, kuriuos draiko žydai!

Šiauliuose, Kauno rėd., išnetyčių perkratė kasą ir nerado 11,500 rublių iš miesto pinigų. Tyrinėjimas to dalyko jau prokuratoriaus rankose. Kas čia kaltas, tai laikas parodyti, o tuom tarpu kaltė puola ant miesto galvos ir jo rodininkų. Pažeriu valščiaus kasoje (Suv. rėd., Vilka-višchio pav.) taip gi pritrūko arti 7000 rubl. Pats vaitas nuvažiavęs pas kamisorių pasakė apie tokį padėjimą kasos. Kas čia kaltas, taip gi da nežinia.

Pereitą mėnesį Kriokavoje pasimirė Kolberg, rinkėjas tautiškų dalykų. Nepamiršo jis ir apie Lietuvius. Gaidas lietuviškų dainių, jo surinktas, gal teko ne vienam iš mus matyti. Girdėjau taip gi, kad da pirmiaus Kolberg'o pasimiręs Bartsch, kitas rinkėjas lietuviškų gaidų, kurių dvi knygas pats esu pervartojęs.

Dvigubai mums Lietuviams gaila tų vyrų: kaip nau-
dingų žmonijos darbininkų ir kaip išvaduotojų mūs, Lie-
tuvų. Męs patys kasžin ar būtume prisiruošę, kadanors
surinkti nors mažą skaitlelį savo dainių. Galime dabar
prisižiūrėję darbams mirusių vyrų, ir męs šį-tą padaryti,
bet nuo jų pasimokinę, nuo jų paėmę paveikslą ir pradžia.

Tegul jiemdviem palaidotiem žemė bus kuolengviausia!
Tegul juodu žiba mūsų atmintyje ir rodo mums kelią, jų-
dviejų pramindžiotą!

VIII.¹

Vienybė — naujas laikraštis. Žydiška konkurencija ant Nemuno. Kaip ji terlioja užžiurėtojus garlaivystės, garlaivių ir pasażierius. Ar negalima iš to purvo išlipti. Konkurencija tarp vaistininkų ir jų nepašauktų išvaduotojų. Pseudo-genijatrai.

Kas pamena „paklodę“, kurios metmenys buvo verpti iš keiksmų ant J. Šliupo, o ataudai iš besikolijimų su *Saule*, paklodė pavadyta *Vienybė*, tai pamatęs dabar laikraštį su tuomipat vardu, stebėti stebiesi ir negali įtikėti, kad tai būtų ta pati *Vienybė*, o ne naujas visai laikraštis. Vienok yra tai ta pati *Vienybė*, tik taip staiga persimaičiusi. Permainė savo formatą į svietiškesnę ir parankesnę, o svarbiausis dalykas — permainė savo vidurinę įtalpą: vieton mėšlyno su visokiomis smarvėmis, įtaisė dirvą, ant kurios pradeda žaliuoti nauda lietuvių. Reikėjo širdies tikrai mylinčios savo brolius, rankų nesibijančių trūso, neilstančių pajiegtų, ištikiamo balso, idant padaryti tokią staigią atmainą, suvesti priešius į vienybę . . . be rugojimų, be pasipriešinimo. Teisybė, apie *Vienybę* rūpinasi dabar žmonės atsidavę lietuvių ir talpina darbus vyrai, kurie jau ne vieną „lietuvišką“ plunksną nudilino, darbuodamiesi ir už lietuvių ne mažiau nukentėję, net nuo savo brolių.

Užmirškime „paklodę“, o skaitykime *Vienybę*!

Teko man, kalbant apie garlaivystę ant Nemuno, pasakyti, kad tarp garlaivių pražydo jau sutikimas ir gei-

¹ Iš Nr. 8 „Varpo“ 1890 m.

stinas rėdas. Lyg prijausdamas, ištariau tada: Kas-žin, ar ant ilgo išteks to sutikimo. Tikrai ne ant ilgo užteko. Kaip priežastis, lyg yla iš maišo, išlindo žydas, prigu-
lintis prie susidraugijimo nemuninių garlaivių. Na, žinoma, kas pirmiausiai pradės drumsti, jeigu ne žydas?

Nors rūgijimų buvo pusėtinai, bet rėdas da liko ne suvis iširęs. ^Tai da pusė bėdos — tegul sau savininkai garlaivių tarp savęs pykstasi, išradę susidraugijime kokį ten „švindeli“, tik tegul nekenkia įstatytam rėdui, o per ta pasažieriams. Pradėjo pagalios irti visai ir rėdas, kada pasipainiojo „maskolių žydas“, arba geriaus „žydų maskolius“, o da geriaus „perkrikštas, katalikas priėmęs pravoslaviją ir tapęs žydberniu“, mažas garlaivėlis *Pskov*. Matote, kitą kart tas garlaivėlis vadinosi *Druskieniki*, o dabar vadinasi *Pskov* ir yra nusišamdytu vieno žydo iš Vilkijos nuo tikrojo savininko. Pradėjus pluduriuoti „perkrikštui“, nuo Kauno iki Vilkijai, tuojaus vienas iš „susi-vienijusių“ didžiųjų garlaivių taip gi pradėjo vaikščioti nuo Kauno iki Vilkijai — ir prekė už važiavimą nupuolė. „Perkrikštas“ užsispyrė išlaikyti konkurenciją ir ėmė važiuoti už dyką, reikalaudamas nuo pasažierių, idant atneštų su savim tik šakalį malkų. Didžgarlaiviai tur būt tokių išlygų pasažieriams pasiūlyti negalėjo, nės smarkiai stvėrėsi persekioti „perkrikštą“: praplaukdami pro jį, padarydavo tyčia tokią vilnį, kad nabagėlis kiekvieną kart vos, vos neišvirsdavo. Paskiaus pradėjo tiesiog muštis. *Biruta* pasivijo *Pskovą* ir kas-žin, kaip jie ten susiėmė — tik *Birutos* šonkaulis išlūžo, o *Pskov* pasižeidė sau nosį. Kitąkart *Dievaitis* (išvaduotojas *Perkūno*, išvažiavusio „jį šiltus vandenius“ gelbėti sveikatą) prisivijo *Pskovą* ir viens į kitą pradėjo mėtyti šakaliais. Nors sakoma: „dievaiti, mušk guda, kaip šunį ruda“, vienok šiuomi žygiu *Dievaičiui* priderėjo pamiršti savo tą pareigą.

Darbas pradėtas, teisybė atbulai, nės „maskolių reikia pirmiaus užmušti, o paskui parversti“ — kaip sako pats maskoliai. Na, tiek to — kokia pradžia, tokia ir pabaiga. Pasidavė neva po sudu, norėdami dasižinoti patys ir

kitiems parodyti, kas kaltas. Kas kaltas iš garlaivių, tai niekam beveik ne galvoj, bet ką kalti pasažieriai už tų garlaivių peštynes? Kam jie turi aukauti gyvastį dėl konkurencijos spekuliantų? Nės reikia žinoti, kad garlaiviai mušėsi ir skandinosi ne tušti, tik turėdami pasažierių (!).

Jeigu norite pažinti visą žydiškumą nemuninės konkurencijos, tai išklausykite iki galui. *Pskovą* samdo žydas, kuris susitarė su perkeltojais pasažierių (taipo gi žydais) nuo kranto iki garlaiviui ant didesniųjų stacijų, kur nėra tam tikrų prietilčių ir papirko, idant keltų pasažierius tik prie *Pskovo*, o ne prie kitų garlaivių. Žydai padavė ranką žydui ir pasažieriai liko jų rankose. Nori važiuoti kitu koku garlaiviu, o ne *Pskovu*, tai turėk savo luotą, nėra žydai perkeltojai tavęs nepriims. Susivienię garlaiviai užtėmijo tai ir taip gi nuleido pasažierius į luotus perkeltojų, tik privažiudavo prie kranto ir tokiu būdu išleisdavo ir priimdavo pasažierius. Žydai, matydami, kad ne jų viršus, nusamdė kelis kvailius, idant neprileistų didžiųjų garlaivių prie krašto. Štai sykį plaukia *Perkūnas* ir ties Zapyškiu pradeda lėkti ant jo nuo kranto akmenų. Lai-vūnai ir nekurie pasažieriai, užsirūstinę, išėjo ant kranto ir, tiesiog sakant, užpuolė ant Zapyškio, mušdami, ką tik patiko ant kelio. Gavo kaltas, teko ir nekaltam. Užga-nėdinę savo rūstumą, nukeliavo toliaus.

Taip dedasi ne kokioje ten barbariškoje šalyje, tik ant mūsų Nemunelio, šią paskiausią slenkančią XIX-to amžiaus vasarą.

Kur akys valdžių, prižiūrinių garlaivystę? Kur energija garlaivių savininkų, neįstengiančių užlaikyti rėdą tarp savo garlaivių ir nesulaikančių arogancijos viską teršiančių žydiškų rankų? Kur tų ponų sąžinė, jeigu jie, besipešdami tarp savęs, niekina taip pasažierius ir jų gyvastį? Kur ant galo pažinimas savo vertės pačių pasažierių, jeigu jie lyg avinai kenčia ir sutinka būti medega dėl turkaus tarp garlaivių?

Rodosi, galima būtų apmalšinti vodingą budą garlaivių ir išvaduoti pasažierius iš negeistinos žydų nelaisvės.

riems reiktų suprasti, kad nepridera tyčiotis iš sveikatos nekalto tamsaus žmogaus, tai didei turime stebėtis.

Paskutiniame laike priaugo gana daug gydytojų — amatorių¹ tarp kunigų, kurie juk gydo rodosi ne dėl pelno, o jau tikrai ne dėl apgaudinėjimo žmonių. Gydo gi tankiausiai homeopatija ir, kaip tvirtina keli mano pažįstami daktarai, beveik specialiskai moterų ligas. Dėlko tie pseudo — gydytojai išsirinko moterų ligas, o ne vyrų arba vaikų — nežinau ir turiu tik atminti: turbūt dėlto, kad moterių ligos išrodo labai prastomis ir jas jeib kas gali išgydyti, arba būk tos ligos tai jau toks niekas menkas, kad su jomis galime bovytis be jokio pavodyjimo ligonei. Jeigu taip mislytų nauji gydytojai moterų, tai labai klystų. Moterų ligos, pagal tvirtinimą specialistų, priguli prie svarbiausių, ne lengvai gydomų ir reikalaujančių gero supratimo ligų. Idant išgydyti ligą, reikia pirma ją pažinti. Idant gi pažinti moterų ligas, negana būna tik diletantiškų išklausinėjimų: tankiausiai reikia ypatingo ištyrinėjimo su pagelba tam tikrų prietaisų. Tą gali tiktai atlikti specialistas vaistininkas. Tikiu, kad pseudo — ginijatrai tokiu specialisku ištyrinėjimu moterų neužsima (labai jiems nepritiktų!) o per tai daugumą ligų palieka neužtėmytomis, nors teoretiskai ir labai būtų išmintingais tame dalyke, perskaitę populiarišką knygele. Toki gydytojai-amatoriai sulaiko tik moteriškę nuo tikro gydymo ir daleidžia ligai per daug užsitęsti, o tad jau ir tikram vaistininkui sunku gydyti. Pats būdas gydymo, su pagelba homeopatijos, tai antras nelaimingas įrankis šiuomi žygiu dėl parankesnio užtęsimo ligos.

Sveika moteriške — sveika draugija. O mus nekurie inteligentai lyg tyčia užsispyrė darbuotis, idant mus Lietuvės per visą savo amžį būtų ligotos, nės nedaleidžia joms išsigydyti. Nepadyvvju prastoms, nemokytoms moteriškėms, jieškančioms pagelbos ligoje pas kunigus, kuriems juk labiausiai įtiki, bet padyvyju tiems kunigams,

¹ Mylėtojų.

kurie neišaiškina tokioms moteriškėms, kur pridera kreiptis jįcfa **užpuolus**. — Pataikome mes vieni kitus mokyti, idant nekištume nagų nė į savo dalykus, vienok tie mokinimai lieka tik tuščiais žodžiais — prie darbų jų nepritaikome.

Sunkus rašėjų *Varpo* padėjimas: rašai žodį ir žinai, kad tyko daugelis, idant padaryti iš jo *casurti belli*.¹ Dėlto gi priverstinai turiu užimti kelias eilutes dėl pasargos. Atsirase tokie, kurie mano žodžius apie pseudo-ginijatrus priims už užpuolimą ant kunigijos, tikėjimo ir 1.1. Juos išaugšto pasergiu: 1) Kalbėjau ne apie visus kunigus, tik apie tuos, kurie nereikalingai užsiima gydymu svarbių ligų. 2) neužpuldinėjau, tik parodžiau, kad vienais gerais norais, be tam tikro supratimo kokio nors dalyko, galima pavodyti ir gerai jau pavodyti. 3) Kalbėdamas visai nesikišau prie reikalų dvasiško stono ir jo pažeisti negalėjau.

IX.⁵

Šliupofobija.³ Mūs įstabi logika ir visai neįstabi tinginystė. Brazilijomanija tarp mus žmonelių. Ką daryt, idant ją apmalšinti. Nusprendimas panevėžiečių.

Pasirodžius „Lietuvos istorijai,“ išverstai pagal A. Skirmundt iš lenkiškos kalbos į lietuvišką, sakiau, kad taip naudinga knygelė taps išpirkta iki paskutiniai ir pasklys po visą Lietuvą. Vienok retai kur gali tą istoriją užtėmyti. Girdėdamas ir skaitydamas nuolat klyksmus: „Lietuva, tėvynė mieliausia,“ „Lietuviška kalba brangiausia“ ir t. t. stebėjau, dėlko taip karšti Lietuviai šalinasi nuo skaitymo „brangiausioje kalboje“ apie „mieliausios tėvynės“ praeitą. Priežastis pasirodė:

— Parvežiau tamistai dovanėlę: Lietuvos istoriją lietuviškai parašytą.

Ačiū > laba' gražiai. Lietuvos istoriją lietuviškai parašytą? — Ar tai gali būt smagesnis skaitymas dėl mūs, Lietuvių o čia ir kalba žmoniška_____ištikro, puiki

- JTM * ? ® priežastį- 2 Iš Nr. 9 „Varpo“ 1890 m. 3 Šliupofobija

knygutė tokią reikėtų turėti kiekvienam Lietuviiui
Ačiu, labai ačiu! O kas tą naudingą knygutę išleido
į svieta?

— Rėdytojas „Lietuviškojo^Balso."

— ? ! Ką? J. Šliupas?!_____O tegul ją
šimts tą istoriją, kad aš tokį nieką turėčiau skaityti! —
tarė taip vienas apšviestas Lietuvis, ir paleido iš rankų
knygutę, lyg žariją palaikęs.

Kas tikrai rūpinasi apie lietuvių, kiekvienas pripažįs,
kad yra patėmyjęs daugelį Lietuvių, sergančių *šliupofobija*,
ir iš tos priežasties atsisakančių nuo skaitymo lietuviškų
dalykų, kad kartais tarp jų neatsitaikytų koks raštas, iš-
leistas J. Šliupo.

Nemislyju čia būt apgynėju J. Šliupo, nės jam mano
apgynimas nereikalingas, tik noriu pasakyti kelis žodžius
apie mūs „lietuvių" įstabią logiką, kurios ištikro gali už-
vydėti dviejų metų vaikas.

^ Ką kalta „Lietuvos istorija", kad ją išleido į svieta
J. Šliupas, o ne koks „nekaltasis", ypač kad įtalpa tos
istorijos taip gryna kaip ašara? Tiesa pripažįstanti pir-
mutinį Adomo nusidėjimą mums visiems, skurstantiems
ant ašarų pakalnės, man rodosi, visai nepritinka prie da-
lykų literatūros. Knyga atsako pati už save, už rašėjus gi,
o ypač už išdavėjus, neatsako. Išmintingi žmonės renka
sau knygas, o ne autorius arba išdavėjus. Ir bažnyčios
cenzūra užgina skaityti ne autorius, tik raštus t. y. pa-
rodo tik tuos veikalus, kurių negalima skaityti, palikdama
kitus topat autoriaus raštus liuosais nuo uždraudimo.
Rinktis sau autorius, o ne knygas gali mus kaimynai,
kuriems jokių knygų niekad nepritrūksta, bet mums toks
išdykumas da per anksti.

„Lietuvos istorija" anam lietuviui buvo ir gera, ir su
žmoniška kalba, ir suraminanti, kol nebuvo žinios, kas
jos išduotojas. Ta pati istorija tapo po kelių valandėlių
tokiais „niekais", kurių neverta skaityti, o tik dėl to, kad
ją išdavė J. Šliupas. Tas šliupofobas neturėjo tiesos ne
girti, nė peikti istoriją, jos neperskaitęs, vienok savo pa-

sielgimu aiškiai parodė savo logiką ir ligą, kurią pavadinau šliupofobija, o kurią sergia daugelis lietuvių. Pagal tą logiką priderėtų skaityti visus „piktraščius“ ir tujų „balandėlių“ su firma nekaltybės — mat, ir jie kaip kada paklysta — o visai atmesti tuos nekuriu „kreiva mislių“ raštus, už kuriuos visas svietas dėkavoja, kurie žmonijai atneša neužslepiamą naudą.

Kasžin, kad kaip J. Šliupas netik būtų išduotoju, bet ir parašytų lietuvišką knygelę, pamokinančią, kaip visados neatbūtinai pelnyti, lošiant iš vinto, ar preferanso, tai perskaitytume ją po kelis kartus, visai nežiūrėdami ant to, kas ją parašė: nevodytų tada ir pravarde Šiupo. Bet kada knygelė svarbesnios mokslinės įtalpos, tai tuojaus žiūrime, *kas ją parašė* ar *išdavė*, idant galėtume atsiskyti nuo skaitymo — tuom žygiu baido mus J. Šliupas net kaip *išdavėjas*.

Savo prigimtoje kalboje turime labai mažai knygelių; valdžios Rusijoje draudžia jas dauginti ir naikina jau esančias; kaimynai — broliai užslepia ir užtyli apie jas, idant jų nematytume; prie to visko da mes patys taikomės atsikratyti nuo savo knygų, nedaleidžiame joms platintis ir daugintis, neparemdami išduotoju, n'išpirkdami atsiradusių knygų, turinčių tikrą vertę — dėl savo gi išsiteisinimo išradome *šliupofobiją*.

O ta šliupofobija pridengia, man rodosi, tik mūs tinginystę prie mislies darbo, o ištikrųjų mes dvasioje ne taip bailus, kaip pasirodome svietui.

Argi tikrai išdavimuose „Lietuviškojo Balso“ vieni tik papiktinantieji raštai? Rodosi, kad ne dėl pavyzdžio duodu „Lietuvos istoriją.“ Ant galo, dėlko apie išdavimą istorijos ir kitų naudingos mokslinės vertės knygų nepasirūpino ir nesirūpina toks prieš kurio pravarde nedrebame?

Bijau, kad J. Šliupas neparašytų kartais apie visą baismą išeivystės lietuvių į Braziliją, nės to rašto mes, turėdami taip smagų išsiteisimą, neskaitytume ir nesunaudotume rodų, kaip sulaikyti mūs žmoneles nuo matomos

prapulties. „Brazilija“ — tai pirmas ir paskutinis žodis, kuriuomi pradeda ir baigia mus kaimo žmonelės darbą, valgį, atilsį ir maldą. Bernukai ir merginos, apkvaite nuo mislies apie Braziliją, šnabžda tarp savęs kampuose, tariasi ir rodavojasi, lyg garniai rudens laike, kada ir kaip išlėkti į tą laimės šalį ir laukia tos valandos lyg išsiliuosavimo iš sunkaus kalinio,

Kitaip ir būti negali. Iš vienos pusės agentai-gūndytojai slankioja, lyg žalčiai po kaimus (ypač. Kauno rėd.) ir monyja žmonės, žadėdami Brazilijoje visas gerybes, kokias tik gali suimti į galvą prastas žmogus. Aš pats sugriebiau kaime atsišaukimą agentų, surašytą vokiškai, kurį perskaičius tai rodos ir lėktumei į Braziliją — taip ten viskas išgirta, toks ten rojus. N'išmanėliai žmones tiki tiems žodžiams, ypač kad iš kitos pusės nieks beveik nesirūpina apšviesti žmonės, užsikrėtusius *brazilijomanija*, išrodyti jiems melagystę agentų ir jų raštų, visaip prikalbinančių, nesirūpina paaiškinti, kokios *ištikro* gerybes ir rojus šiandienėje Brazilijoje. Nedyvai, jeigu agentai, neturėdami *contragentų*, kalėdoja tarp žmonių be jokios baimės ir kemša kišenius savo ir visokių garlavystės agencijų, užsiimančių važioti išeivius į Braziliją! Męs viską tą matome, o vienok žiūrime atšalę — rodos tas dalykas mums visai ne galvoj. Priderėtų mums, išmanantiems, tapti *contragentais* ir gelbėti savo brolius, nekaltai kenčiančius nuo apgavikų skriaudimo. Kur galėdami ir kaip galėdami stengkimės tą brazilijomaniją apmalšinti, persekiodami agentus su pagelba policijos, o ypač aiškindami tikrą padėjimą išeivių Brazilijoje. Daugiausiai čia gali padaryti kunigai, persergėdami žmones iš pamokslinyčios. O jau laikraščiai lietuviški turi priverstinai pasirūpinti apie išdildymą Lietuvoje *brazilijomanijos*. Rusijoje valdžios jau patėmyjo šį dalyką ir ketino stabdyti išeivystę į Pietinę Ameriką, tik Rusijai rūpi pirmiausiai „saviejie“, o apie Lietuvos kraštą nesirūpina ir turi teisybę: juo daugiau iš Lietuvos iškeliaus, juo mažiau liks aukų dėl sumaskoliavimo ir daugiau vietos del

šiaurinių civilizatorių. Dėlto gi apie savo kraštą, kiek įstengdami, turime rūpintis patys.

Štai kaip patys apie save rūpinasi panevėžiečiai. Ant susirinkimo sanarių priežiūros miesto nuspręsta įsteigti kitamet Panevėžyje mokslinyčią ūkės su amatininkystės skyrium. Kaštų "dalį duos pats miestas, o kitą surinko iš aukų. Į mokslinyčią tą galės stoti pabaigusieji ne mažiau kaip 4 kl. gimnazijos, ar reališkos mokslinyčios, arba net namieje pakaktinai dasimokinę. Nuspręsta taip gi atiduoti vietiniai reališkai mokslinyčiai 2800 [^siekinių žemės prie miesto. Pelną iš tos žemės apvers ant pašalpų dėl mokintinių ir ant pagerinimo vidurinio mokslinyčios stovio. Tikiu, kad iš tos naujai užmanytos mokslinyčios išeis ne vienas naudingai apsišvietęs ūkininkas, arba amatninkas, kurių tarp mūsų beveik visai nėra.

X.¹

Ką sakė Kochanovas pasiuntiniams Vilniaus miesto Rodos. Teisybė, kurią išgirdo žydai. Lietuvos laimė nelaimėje. Iš persekiojimo lietuvių. Melaginga kaimynų nuomonė apie mus. Mūs „šungalviai“. Ar negalima būtų jų apmalšinti.

St. Peterburg. Vied.² rašo, kad pasiuntiniams Vilniaus miesto rodos, atėjusiems pasveikinti Kachanovą su nauju vardu artilerijos gendroliaus, tas pat Kachanow užminė apie miesto reikalus.

Neturime — sako — ikšiol žmoniško namo dėl teatro; svarbumas ir reikalingumas tokio namo jau seniai nuspręstas, vienok tas dalykas pasibaigė vien tik sprendimais, komisijomis ir susstatymu beveik neišpildomų užmanymų. Daėjo iki manęs, o ant galo dasiekė jau ir toliaus, būk dalykus namo dėl teatro prasitęsęs tikrai dėlto, kad Vilniuje teatras maskoliškas. Netikiu tam ir laikau tai už apskelbimą, nės niekaip negaliu sutikti, kad *senovės maskoliškame mieste maskoliai*, tikri padonys savo Monarcho galėtų to dasileisti."

¹ Iš Nr. 10 „Varpo“ 1890 m. ² Laikraštis, einąs iš Peterburg'o.

Nežinau kam čia stebėtis: ar begėdiškam drąsumui Vilniaus diktatoriaus,¹ mislyjančio, kad gali priversti visus sykiu su juomi vadyti Vilnių *senovės maskoliška miestu*, O šiandieninius jo gyventojus tik *maskoliais*, ar vel paikam naujo artilerijos gendroliaus įtikėjimui į teisybę ir šventenybę savo tų žodžių, dėlto pereisiu prie tolesnės tąsos Kachanovo kalbos, pritaikytos tam tyčia prie žydų: „Visuose Europos miestuose žydai stengiasi ne atsiskirti nuo kitų genčių draugijos dalykuose; pas mus atbulai. Žydai, priešindamies visokiems valdžios siekimams, stengiasi užlaikyti savo skirtybę. Jau nenoriu tik užminti apie žydų stačiokumą -- jis pasibjaurėtinas. Jūs paliekate vaikus be jokios priežiūros; jie slankioja kuopomis po ulyčias, painiodamies einantiems ir važiuojantiems; paūgėję gi užsiima tiesiog piktadėjyste. Antgalo niekur negali sviete užtėmyti taip bjauraus prajovo, kaip žydų mynia, susirenkanti tuojaus, jeigu atsitikime kokiam prikibęs yra žydas. Jie visur lenda; bet kuopuotis ir veikti tylomis, trukdant policiją ir stengiantis ištraukti iš jos rankų sugautą ant piktadėjystės žydą, supainioti apystovas ir užtemdinti dalyką — tai ypatybė vien tik žydų mynios”

Toliaus persergėjo žydus pasiuntinius, idant tuose dalykuose apšviestų savo vientikius, nės nė vienas toks peržengimas draugijos rėdo nebus atleistas.

Kokiu būdu Kachanov, vadindamas Vilniaus gyventojus *maskoliais*, toje-pat valandoje atsiminė, kad iš jų reikia išskirti žydus? Kas-žin, ar neatsirastų ir daugiau gyventojų, kurių *maskoliais* vadinti negalima?

Kachanov ne pirmas tarp gubernatorių pasakė žydams tiesiog į akis šiurkščius ir teisingus žodžius, vienok Lietuvos žydai tai tikrai pirmą-kart išgirdo nuo vyriausybės teisybę. Paskutiniame laike visur jau sviete prikiša žydams, kad jie su savo apsielgimu labai yra visiems išipykę. Jau tik dalis negalėjo labiaus nubausti mūs miestus, kaip siųsdami ant jų amara žydų su jų purvais ir nevalumų,

¹ Diktatorius — valdonas, turįs neaprubežiuotą galią.

užkrečiančių orą, su visomis paslaptomis talmudo, su visu nešvarumu ir vodingimu jų doros, pakreiptos dėl kenkimo krikščionims.

Kiti sako, kad žydas yra vodingu žydu, kol jis tamsus, o apšviestas mokslu gali tapti naudingu sąnariu draugijos, tarp kurios gyvena. Tai tikras melas! Nuo žydo ir augščiausias mokslas nenuvalo purvų, pritinkančių žemiausiems žydijos laipsniams. Pasiklauskime Drumont'o, ką nauodojo draugijos įtikėjusias į atsimainymą apšviestų žydu ir priėmusios juos į savo sąnarius. Jeigu nenori apsi-dergti, neprileisk prie savęs žydo; jeigu nenori apdergti savo draugiją, neprileisk prie jos žydo!

Žydas apšviestas bus draugijos sąnariu, net ir nau-dingu, kol iš to pats turės naudą, ar matomą, ar paslėptą; tegul tik papučia kitoks vėjas, o „naudingas draugijos sąnaris“ taps tokiu, koku jam liepia būti žydija ir jos paslaptys. Teisybę šitų žodžių gali išrodyti paveikslas, kad žydai nenori tapti sąnariais tos draugijos, kurios apy-stovos guli ant menkų paramų. Žydas tapo prancūzu, tapo vokiečiu, o nė vienas žydas netapo Lietuviu, (?)' nės dėl jo yra tai *kein Geschäft*.² Tai da Dievui dėkui, kad mūsų draugija negavo iš Jeruzolimo „lapės pyrago“, bet ir toliaus visomis pajiegomis pridera ją nuo to ginti.

Rugpjūčio 27. dieną Šakiuose (Suv. rėd.) žandarų virši-ninkas su prokuratoriaus draugu tyrinėjo daugelį žmonių sušauktų dalykuose sugautų lietuviškų knygų ir laikraščių. Visas tas pjūvis prasidėjo nuo Lukšių (netoli nuo Šakių), kur atsirado „šungalvis“ (pravardės neminėsiu), ką su-skundė policijai, kad tas ir tas turi lietuviškų knygų ir laikraščių. Prasidėjo kratymai, na ir atrado: pas vieną laikraštį pas kitą keletą laiškų, ar iš rėdystės, ar nuo pa-žįstamų Lietuvių ir t. t.: pradėjo toliaus sekti pagal tuos laiškus, arba įbauginę bailesnius šį tą dasižinojo ir tokiu būdu prisirinko gan daug žmonių, neva apkaltintų. Ži-

¹ Ženklas klausimo bene „Varpo“ redakcijos pastatytas.

² Nėra naudos.

noma, iš to visko bus daugiau garso, ne kaip tikros bėdos, vienok šitas atsitikimas tegul bus mums persergėjimu ant tolesnio laiko.

Apie mus, Lietuvius, kaimynai sako, kad mes neištikime jeib kam, neišplauškiame, ką turime ant širdies, neišsiduodami su savo mislimis, vienu žodžiu, kad mes labai atsargus. Tą gražią nuomonę apie tvirtumą mūsų budo, paliko mums išdirbę sentėviai, o prie mūsų, šios dienos Lietuvių, pritaikyti tos nuomonės negalima. Tegul ką paketiname sutarti, ar padaryti, tie, kuriems visai nepridera apie tai žinoti, dasižino kur kas greičiau, ne kaip visi sutarimo sąnariai. Mislių žmonės iš kaktos neskaito, tai gi jeigu visas svietas dasižino apie mūsų paslėptines mislis, turime jas išplaukšti — tai aiškus daigtas. Teisybė, prie mūsų paslapčių daleidžiame visus, be jokio atsargumo, be jokio skyriaus, dėlto ne dyvai, jeigu atsiranda ir toki, kurių liežuvis suvalkiotas po svietą, lyg naginė.

Pamatę lietuvišką laikraštį, užsikreipiame iš baimės ir nuduodame, kad apie jį nieko nežinome, o gavę N. to-pat laikraščio, pametame jį ant matomiausios vietos. Gavus laišką iš rėdystės, arba nuo turinčiųjų reikalus su rėdyste, vėl dreba iš baimės mūsų pakinkiai, kad tik kas tų laiškų nepamatytų, o pats kaišiojame tuos-pat laiškus visiems po nosę, lyg besigirdami, kad mūsų vage taip gi ne iš kopūsto galva ir laikome tuos laiškus ilgą laiką kaip liudyjimą mūsų paikumo — ne dyvai, jeigu laikraštis ar laiškas papuola į akis žandaro, arba ir kokio „šungalvio“, ką už paglostymą arba dešimtuką laižo žandarui pavuodegi. O nedasiprotime to menko daigto, kad laikraštį reiktų paslėpti, o laiškus minėtus tuojaus sudeginti — ne sau patiems, ne kitiems nepadarytume bėdos.

Turėdami pažintį su rėdyste ar su rašėjais, neiškenčiame nepasigyrę, kad ir mes ši-tą žinome, nesulaikome liežuvio ir visam svietui išpasakojame, kad po tokio ir tokio vardu yra užsislėpęs tas ir tas, tą ir tą rašo — **ne** dyvai, jeigu apie darbininkus dalykuose lietuviųstės dasi-

žino mūs persekiotojai, jeigu rašėjai negali užsislėpti po jokių vardu.

„Šungalvių“, danešančių policijai apie lietuviškus raštus, turime daugelį. Juos išnaikinti vargiai galėsime, vienok apmalšinti šiek tiek, man rodos, galima. Atsargumas, jeigu jis nebūtų pas mus tuščiu žodžiu, gana pagelbėtų tame dalyke. Vienok ant jo užsitikėti negalime. Nepagelbės nė nubaudimas sugauto „šungalvionės tokiu būdu iš vienos bėdos gali įpulti į kitą. Vienok galime pasielgti su „šungalviais“ taip, kad jie ir pajustų ir negalėtų apskusti: *reikia stengtis išskirti juos visai iš draugijos*. Jeigu „šungalvis“ yra gaspadoriumi, tegul neina pas jį šeimyna, tegul kaimynai nepriima jo pas save, neina jam į talką ir šalinasi nuo jo visuomet; jeigu jis darbininkas — tegul jo nieks nepriima į darbą; jeigu jis prekėjas — tegul nieks nuo jo nieko neperka; jeigu jis amatninkas — tegul nieks jam neduoda darbo; jeigu jis jaunikis — tegul jaunumėne nepriima jo į bendrystę ir 1.1.

Gal kas pasakyti, kad dėl įkūnijimo šitos rodos reiktų išmislyti kitą rodą. Gal būti, vienok antroji roda ne taip labai sunki ir ją kiekvienas savo krašte ir pagal savo nuomonę gali išmislyti. Reikia tiktai išaiškinti žmonėms kaime, kas tai yra policija, išrodyti visą baisumą tos pikta-dėjystės tokio „šungalvio“, o dasižinoję žmones, kas *tokiu* yra, žinos, kaip su juomi apsielgti — pats, be rodos, pradės nuo jo šalintis. Kaimuose menkiausi mažmožiai greit apsiskelbia, tai kur kas greičiaus apsiskelbs tokia šunybė kurio nors iš kaimo, kaip pardavimas savo brolių į rankas didžiausių kankintojų mūs pačių, mūsų tikėjimo, mūsų kalbos.

Nesakau, kad mano roda būtų radikališka, kad ją galima būtų įkūnyti išsyk, kad ji pikta išdildytų vienu žygiu — vienok, jeigu ji ir visai netiktų, tai tegul bus nors priminimu, kad turime priverstinai pasirūpinti apie apmalšinimą tarp mūs nenustojančių skundų ir danešimų policijai apie lietuvių dalykus.

m^m

XI.

Skaudus ir įstabus raštas. Šunes, užė ant katalikų! Ką sako maskolius katalikui, o ką gali atsakyti katalikas. Veidmainingumas maskolių politikos. Žadinimas vaikų, o siundinimas jų tėvų Menkos vertės padoniausi jausmai. Rugojimas maskolių ant lenkų kad su jais nesusitaiko. Ką maskoliai šneka, o ką daro 1 ką panaši Maskolija su savo vidurine politika. Dėlko maskoliai ne-užsitiki katalikais. Atsidūsėjimas ir susiraminimas.

(Kopija rašto Kijevo policijos kancelarijos 14. Rugpjūčio š. m. po Nr. 123 užveždėtojai pietvakarinių geležinkelių).

Paslapta.

Benderų tvirtynės komendantas, general-m.ajoras Genierzin kreipėsi prie manęs 12 Birželio š. m. po Nr.21., reikalaujamas pašalinimo skaitliaus lenkų-katalikų, tarnaujančių ant stacijų Bulbokai, Benderai I ir II, Kaušanai ir Tiraspol, dėl priežasties kad tos stacijos yra apyrubėje tvirtynės ir kad, ištikus mobilizacijai, negalima tikrai užsitikėti lenkų tautos asabomis. Pripažindamas iš mano pusės Benderų komendanto reikalavimą visai teisum ir kad ištikro Besarabijos skyriuje pavestų Jums Pietvakarinių geležinkelių perpilnai agentų lenkų, nuožemiai meldžiu Jus išduoti veikiai nusprendimą prašalinti iš minėtų komendanto stacijų visus tarnaujančius agentus lenkus ir duoti man žinių apie pasekmę, pridėjus surašą pašalintų nuo tarnavimo, o tai dėl pranešimo Benderų tvirtynės komendantui.

Kancelarijos viršininkas

Pulkauninkas Veisbach.

Yra taip dideli širdies skausmai, kad žmogus išsyk, lyg nutirpęs, negali to skausmo išreikšti: nesuraukia veido, neišleidžia ašaros; tik paskiaus, kada žmogus atsipeikia, pradeda byrėti ašaros, atsiliepia dejavimai. Atsitinka ir taip įstabus dalykai, kad žmogus išsyk, lyg užgautas griausmo, negali susipaisyti: žiuri atšalęs, rodos ant paprasčiausio daigto ir nė viena dirgsmis organizmo nereiškia nusistebėjimo; tik paskiaus žmogus atsikvošia ir pradeda stebėtis.

Prie taip skaudžių ir įstabių dalykų galima priskirti paduotą augščiaus raštą.

Iš ko čia, sakysite, toks didelis skausmas ir ko čia taip didei stebėtis? Lyg mės, svetimi gaivalai Maskolijoje pirmą kart išvystame tokius dalykus?

Teisybė, nēr ant mūs, ypač katalikų, skuros nė vienos vietos, kur nebūtų skaudžiai pačiupinėję mus iš viršaus, bandė leistis ir į vidurius, bet da buvo nedasiekę mūs *sąžinės*, lepiausios ant užgavimų ir kurios pažeidimas yra skaudžių skaudžiausiu. Dabar maskoliai įleido nagus ir į mūs *sąžinę*. Reikia pašalyt lenkus *katalikus, nės ištikus mobilizacijai, negalima jais užsitikėti!* Mat, kad tie lenkai nebūtų katalikais, tai būtų užsitikiamais. Kataliku negalima užsitikėti! Na, ar galima kuomi nors skaudžiaus užgauti kataliką, padaryti jam didesnį peršulį širdies? Ne, negalima! Negalim taip gi atrasti pritinkančio žodžio dėl padėkavojimo maskoliams už tokį sutrempimą mūs sąžinės. Tai vis vien, kad maskolius pasakytų: „Kiekvienas katalikas esi vagis, sukčius, apgavikas, veidmainys, vienu žodžiu, paskutinis latras! tau visai netikiu! nebūk kataliku, o tau įtikėsiu. Ot, geriaus tapk stačiatikiu, nės stačiatikystė staigiai permainys tave ant *gero, užsitikiamo* žmogaus. Prisižiūrėk tik Siedleco rėdybai, kur mės unitus verčiame į stačiatikystę, kokia ten puiki melnyčia, perdirbanti blogą žmogų ant gero ir doraus: žmogžudys, vagis, kriminalistas — toks kaip jūs katalikai — kurio laukia didžiausia kora, nueina tik pas popą ir pasako: jeigu atgįsi mane nuo koros, tai tapsiu stačiatikiu. Popas užrašo į stačiatikius, na, ir tas bjaurusis kriminalistas išsyk tampa geru ir užsitikiamu žmogum, taip geru, kad net sūdas, neatrasdamas ant jo jokios kaltės, jokios blogos pusės, paleidžia liuosa, — o sūdas tik žino, ką pripažinti už gerą ir užsitikiamą žmogų. Na, ar ne puiki melnyčia?"

Kol maskolių laikraščiai zaunijo apie neužsitikėjimą svetimtaučiais, *respective* katalikais, tai galima buvo ir užpykti, nės žodžiai laikraščių galėjo likti tiktai „žodžiais"

ir neturėti jokios faktiškos vertės. Bet augščiaus parodytas raštas — tai ne publicisto zaunijimas, tai tikras *faktas*, kuris rodo visą teisybę, apie kurią dvejoti neprivalu, tai aiškus liudijimas, kad maskoliai paslapta, išpasalų, stengiasi katalikus išdildyti iš Maskolijos.

Dabar Maskolijos katalikas — lenkas ir lietuvis (maskoliai žodžio „lietuvis“ nevartoja, norėdami parodyti svietui, kad jau lietuviai sutiko būti maskoliais) -- gali maskoliui pasakyti: „maskoliau! nedarkysiu tavo tikėjimo taip besąžiniškai, kaip tu manąjį, nevadysiu jį tarnu tamybės ir despotizmo, kaip tai pavadino stačiatikystę rusinu pasiuntinis Okunievski, nesikišiu į dalykus tavo sąžinės taip begėdiškai, kaip tu kišiesi į mano, tik štai ką pasakysiu: žadinai mane visokiomis tolerancijomis, o vienok spaudei mane kaip įmanydamas — aš negalėjau pridengti, nè savo tautystės, nè tikėjimo, nè savo tolerantiška kumščia su visa savo sunkenybe visur pasiekė; skriaudei mane kiek galėdamas — aš kenčiau! nè tikėjau, kad susiprasi ir, užsidegęs meile artymo, už skriaudimus atsilyginsi, arba nors nustosi toliaus skriaudęs; vienok tu ne tik neišsižadėjai tolesnių skriaudimų bet da šiandien mane taip sunkiai pažeidei, užgaudamas paskutinę užslėptą nuo tavo nagų vietą mano lepiausių jausmų, kad to jau niekad ir nieku neatlyginsi; to pažeidimo mano tikėjimo, mano sąžinės, nors ir labiausiai norėčiau, užmiršti negaliu — jo žymis liks širdyje iki smert o po smert nusinešiu jį į kapą ir pavesiu žemei — tegul ji tau atlygis už skriaudimą manęs, jeigu tu po ją vaikščiosi šventvagiška savo koja.

Dabar prisižiūrėkime kitai pusei minėto rašto.

Ką pasakytumėm ant šitokio atsitikimo: didžponis, norėdamas išvyti iš greta esančio kaimo gyventojus ir įkimšti ten savo giminaičius, ateina į tą kaimą ir surinkęs vaikus, pradeda su jais bovytis, rėplioti po žemę, vaišyti juos pyragais ir saldumynais, o tuom tarpu pasiutę šunes, tyčia paleisti to pat pono, drasko tų vaikų tėvus, dirbančius ant lauko? Mažią mažiausiai atkreiptumėm akis su

pasibaisėjimu, pasibjaurėjimu. O jeigu tokia-pat politika Maskolijoje, jeigu čia lašas į lašą čia dedasi tas pat, jeigu ir čia taip pat veikia ir ponas, ir šunės, ir vaikai, tai prie pasibjaurėjimo turime pridėti da labai didelį nusistebėjimą.

Dabar da labai neseniai ciesorius Alexandras III, su visa savo šeimyna atlankė Lenkų žemę, kur pabuvo gana ilgai. Atlankydamas ir kitą kartą tą patį žemę, tik niekad to nedarydamas, ką dabar: sušaukė aplinkinius valščionius, įrengė jiems „ant pievos“ iškilmybę, vaišino ir apdovanojo juos, net šnekino ir t. t. O tuom tarpu pirmiausia jau paleisti jo pasiūtę šunės šalina nuo geležinkelio tų valščionių tėvus, lenkus-inteligentus, idant jų vietą atiduoti saviškiems stačiatikiams, kuriais galima būtų „užsitikėti“. Kam da čia ironija, kam da čia jieskoti išjuokimo vidurinės maskolių politikos, kad nieko geresnio tame dalyke atrasti negalima už pačią teisybę?!

Maskolių laikraščiai (*Novosti*) džiaugėsi ir garsino visam svetui, kad, „atsilankymas Šviesiausio valdono Lenkų žemėje, buvo proga išreiškimo karščiausių, padoniausių jausmų vietinių gyventojų.“ Nėr kuomi taip labai girtis (ir *Novosti* tą gerai supranta): tie-pat gyventojai (tamsūs žmonės) būtų išreiškę tokius pat jausmus ir Persų šachui, jeigu būtų įrengę jiems iškilmybę ir davę vyrams po „šnapsą“, o merginoms po „skepetaitę“ už 15 kp. Bet tegul tie laikraščiai būtų pirmiausia pasakę tiems valščioniams: „Žmonės! mūsų ciesorius žadina ir bovija jus, kad nežinotumėte ir nestotumėte ginti savo brolius, kuriuos tas pat ciesorius daleidžia savo tarnams skriausti ir atimti duonos kąsnį, o tik už tą kaltę, kad jie tokie pat lenkai, kaip ir jūs.“ Ar tie žmonės, nors tamsūs, sakau, būtų reiškia „padoniausių“ jausmus už tokį apgaudinėjimą? Greičiausiai tada išreiškimu savo jausmų būtų priverę „Šviesiausius svečius“, apleisti kuonuoveikiausiai vietą įrengtos „iškilmybės“.

Iš priežasties to pat „atsilankymo“, Maskolių laikraščiai vėl pakibino klausimą „susitaikymo“ su lenkais. „Apylinkėse gyvenimo išvien (maskolių ir lenkų) tur būt nėra

vietos dėl tos šventos teisybės, kad visi žmonės yra *bro-liais* ir kad doriška pareiga kiekvieno žmogaus, turi būti besistengimas prie gero ir ~~draugiško~~ draugiško susigyvenimo o ne prie neapkantos ir pikto" „ar ir dabar (atsilankius ciesoriui ir davus merginoms po skepetaitę) liks viskas po senovei tarp draugijų Maskolių ir Lenkų".... „ar ne laikas, kad abidvi tautos atsikratytų nuo tų „intransigeants", nuo tų lenkų ir maskolių Rochefort'ų (nenorinčių susitaisyti) ir nuo jų vodingos Įtekmės?"

Sulyginkime dabar šituos Maskolių žodžius su ju darbais, išreikštais aname rašte ir paklauskime, ar gali būti toji vieta dėl „šventos teisybės," jeigu patys Maskoliai nedaleidžia tai vietai pasidaryti, jeigu j tą vietą spraudžia „*nebroliškus*" persekiojimus tų, kuriuos vilioja susitaikyti? ar gali išnykti „intransigeants", ypač iš Lenkų pusės, kol Maskoliai žadės vieną ką, o darys ką kitą; ar gali atsimaityti kas iš „senovės", jeigu patys Maskoliai vis neatmainomai erzina Lenkus? Jeigu ir „atsimainys", tai jau bent pasididys neapkanta ir skaitlius Rochefortų.

Nors anas paslaptinis raštas vertė mane kalbėti „Tėvyniškuose varpuose" tik tiek, kiek Maskoliai užgavo mus Lietuvius, kaip katalikus, vienok rodėsi man reikalingu daigtu, pridėti ir apie Lenkus, o tai dėlto, kad užgavimas Lenkų ir Katalikų tame rašte labai sujungtas ir kad viens prie kito geriaus parodo visą tą bjaurumą, šuniškumą, veidmainingumą, neteisingumą ir begėdiškumą vidurinės Maskolių politikos: *žodžiuose taip, o darbuose kitaip*. Maskoliai atvirai garsina visam svetui apie plačiausią, ypač tikėjimišką toleranciją Maskolijoje, ciesorius pats atlanko Katalikų bažnyčias, o paslapta pripažįsta, kad Katalikais neužsitiki ir juos reikią išdildyti; šaukia Lenkus susitaikyti, rūgoja, kad jie ant šaukimo šnairai žiuri, o paslapta tuomtarpu tuospat Lenkus liepia šalinti nuo geležinkelių, kaip žmones, su kuriais ne tik neverta susitaikyti ir sueiti į brolystę, bet pridera atitolinti nuo savęs ir visų valstijos reikalų.

Maskolija su savo politika, prilygstant prie jos sve-

Čia mislyja svetimus gaivalus sumaskoliavus praryti, o štai jie nekiša galvos į slibino nasrus ir drąsiai atsako: palaukk!

Ar negalėjo ateiti Maskolijai mislis, kad tie gaivalai supranta jau savo padėjimą ir jos močekišką pasielgimą su jais, kad jie ne su gera širdžia žiūri ant jos, kad tyko tik išsilyginti už skriaudikus?

Tai čia pradžia neužsitikėjimo svetimais gaivalais.

Pirmiausiai maskoliai slėpėsi su viskuomi, rašydami visur *vsio blagopolučno* (viskas gerai, laimingai), pas-kiaus pradėjo skūstis laikraščiuose, kad negali užsitikėti svetimais gaivalais, dabar pradėjo faktiškai juos persekioti ir visiškai naikinti — užpuolė manija. Pasipainiojo šiuomi žygiu katalikai — ūže ant katalikų! O nežinome, gal ir daugiaus paslaptinių siundymų paleista ne tik ant katalikų.

Koks iš to visko bus galas — nenoriu būti pranašu.

Oi dūksta, dūksta mūs valdonai! Administratoriai civiliški seniai jau padūko, o dabar jau dūksta ir užveizė-tojai kariūmenės ir tai dar Kijevo apyrbėje, po valdžia žmoniškiausiujų iš visų maskolių gendroliaus.¹ Jeigu taip dėtusi ir kitose svieta kraštuose, tai neužilgo turėtų būti pabaiga svieta, nės neužkenčiamiems maskolių katalikams Maskolijoje neilgai galima bus užsilikti.

Ramina mus tiktai tas dalykas, kad padūkusiųjų ne-ilgas paprastai gyvenimas.

¹ Tuo metu Kievo General-gubernatorium buvo Dragomirov'as.

Ramios mislys ir nerami teisybė. Tvirtybė mūs sutarimų, išpildymas pažadėjimų. Pasitikėjimas mūs rašėjams. Sunkus padėjimas mūs laikraščių. Mūs „lenkpasturgaliai“. Dėlko taip mažai turime korespondencijų iš Lietuvos. „Nauja Lietuviška Ceitunga.“

Ramios valandos tame tarpe, kada prasideda mainai saulės spindulių ant nakties šešėlio, o žiburyš da nešaukia prie pertraukto dienos darbo — tai valandos atilsio dvasios. Mislys, lyg naudodamos iš prietamsos, ištrūksta,

¹ Iš 1 Nr. „Varpo“ 1891 m.

kitas, pradėjęs darbą, pertraukia jį ir nebaigia, lyg norėdamas parodyti, kaip tai daug Lietuva nustoja, netekus pabaigos taip „svarbaus“ darbo: vieni, rodos apilęs, vėlinasi ir per tai vėlina laikraščius, o kiti, pradėję gerai ir rūpestingai darbą, juo tolyn, juo labyn apsileidžia ir prišunčia tokius straipsnius, kad gėda juos talpinti į laikraštį; o kad rėdystė galėtų mokėti už straipsnius, tai būtų visai kitaip: tada nesigirtume, būk dirbame, pamiršę apie save, dėl.... idėjos, o ne dėl uždarbio, bet straipsniais visi gėrėtusi!

Laikraščiai suspausti tokiomis apystovomis, toli šaukia iki tam idealui, kokį dėl jų geismuose sutvėrėme.

Kur tik pasisuksi po Lietuvą, visur minasi po kojų mūsų „lenkeliai“, „puslenkiai“, „lenkpalaikiai“ — žodžiu, visokie „lenkpasturgaliai“, kurie nuo lietuvių atstoję, o lenkų nepaviję, sukasi, lyg š . . . apas po aketę. Štai mūsų inteligentai, vadinantieji save „lietuviais“, susirinkę, kalba tarp savęs lenkiškai (!); o kaip kalba! klausant jų ištarimo (nors ir gramatiškai mokėtų), vėmti verčia; lietuviškai gi nepradės (na, jei bent dėl pasityčiojimo ir pasižadavimo), nes lietuviška kalba, mat, paskirta tiktai „chlopams“; togi nežino, kad lenkų „chlopai“ kalba lenkiškai, o ne lietuviškai, ir kur kas geriau už mūsų „lenkpasturgalius.“ Šitą paiką logiką mūsų „lenkpasturgalių“ atmena vieną mano draugą iš I. kliasos, kuris užklaustas mokytojo: kaip kalba piemens Prancūzijoje? — atsakė: *lietuviškai*. Juokingiausias dalykas, kad tos logikos prisilaiko tik tie, kurie patys kilę iš „chlopų“. Paskyrium tai da kartais gali pasikalbėti lietuviškai su kiekvienu „lenkpasturgaliu“, bet prie svetimų žmonių, ypač prie prastų, kad ir tikrų tėvų — anaipol? o ką? tėvas, ar motina, patys būdami „chlopais“, išgirdę, kad jų vaikas kalba *lietuviškai*, gali kartais pamislyti, kad jis iš „chlopų“! Tai tokia tokialė!

Jeigu rėdystė galėtų mokėti rašėjams už darbą, tai netik straipsniai būtų kas kartą geresni, bet turėtume jų ir kur kas daugiau, o tarp jų atsirastų ir daugiau korespondencijų mūsų laikraščiuose. Ištikro, lietuviškame laikraštyje žinių iš Lietuvos kuonuomažiausiai. Kad ne p. Aitvaras, kuris kaipo

tikras „Aitvaras“ parneša daug žinių iš užnemunės, tai nežinotume gal, kas dedasi mūs tėvynėje. Gaila labai, kad p. A. ant syk negali gyventi abiejose Nemuno pusėse!

Dėlko-gi turime taip mažai korespondencijų? O tai- 1) kad jas reikia rašyti už dyką, 2) daugumas iš mūs rašėjų neva esame pripratę prie gabinėtiškų darbų ir po svieta pasidairyti visai nemokame; apsiaubti kokių filozofijos klausimų arba jieškodami temato dėl eilių, einame, galvą iškėlę ir uostydami, kur turi „gilios“ mislys, ar įkvėpimas, o tuom tarpu nematome ir mindžioiame po kojų visus atsitikimus, kurie suimti į daigtą, duotų gražų ir pilną paveikslą mus krašto, 3) tarp mūs rašėjų perdaug „plunksnos“ aristokratų, menančių save pašauktais dėl gvildenimo „svarbesnių klausimų ir jokių būdu iš aukštybės „svarbaus“ temato, nenužengs prie korespondencijos, idant tokiais „niekais“ nesudergti savo „plunksnos“.

{stabus daigtas, dėlko korespondencijos, kaip darbas dėl rašėjo taip paniekintos, nors jas visi godžiai skaito? Gavau „probos numerį“ naujo lietuviško laikraščio v. „*Nauja Lietuviška Ceitunga*“ (dėkui už taip grynai „lietuvišką“ vardą!), pasirodžiusi Tilžėje 29 Lapkričio šių metų ir atspausa vokiškomis raidėmis. Straipsnyje „kas mūs mieris“ naujas laikraštis sako, kad „nemislyja nė viename kelių užstoti, bet tik pridėti savo darbą, kur reikalas yra“ ir žada apdirbinėt dirvas, kurios draugų bei draugelių dar neužkrutytos pasilikusios yra.“ O tą mierį sieks šitaip: 1) pirm visų daigtų Dievo žodį garbine, todėl Dievo žodis apturės visučės pirmąją vietą, 2) toliau pagal žodžius „duokit Dievui, kas Dievo yra, ir ciecoriui, kas ciecoriaus yra“, praneš visokias žinias apie „ciecorių, jo darbus, keliones, apie tai, kas saime girdėti, apie naujus zokanus ir apie viską, kas kiekvienam padonui žinoti reikalinga yra“, 3) ant trečio talpins „žinias iš visur, būtent iš nusidavimo viso svieta, o ypač žinias iš lietuviško krašto“, 4) ketvirta dalis bus papasakojimų dalis, kurioje bus patalpinti aprašymai, kelionės ir viskas, kas ant apšvietimo, naudos ir pamokslo reikalinga yra.“ — • Koks tai bus laikras-

tis, kokia iš jo bus nauda, sunku dabar pasakyti, vienok iš pažadėjimų, iš įtalpos visokių straipsnių ir pagal jų proporcija galima nuspręsti, kad tai bus laikraštis ypatingai „tikėjimiškai-politiškas su mažu priedu kitoniškos įtalpos straipsnių“ ir kad tas laikraštis paskirtas tiktai Prūsų lietuviams.

Sveikiname „Naują Ceitungą“ ir iš tikros širdies velyjame pasisekimo apdirbinėjime likusių da „neužkrutintomis“ dirvų.

II.¹

Laiškas, primenantis „lietuvišką šeimyną“. Rūgojimai ant lietuvių, būk jie šalinasi nuo lietuvaikių. Keletas žodžių ant apgynimų inteligentų. Ar galima šalintis nuo to, ko visai nėra? Dvi rodos ir keli neva atsakymai ant daugelio užklausimų. Sunki dalis

Lietuvos jaunų inteligentų ir ko jiems reikia.

Vienas garbingas lietuvis, pažįstamas iš nepatariamai gero velyjimo ir aiškių trūsų dėl lietuvių naudos, atleido man laišką su tokiais žodžiais: „Pernai viename Nr. „Varpo“ buvo patalpintas straipsnis apie „lietuvišką šeimyną“, kad lietuviai inteligentai teirautusi apsivesti su lietuvėms, iš to išdygsta taip vadinama „lietuviška šeimyna.“ Dabar man daugumas prišneka: rašyti, sako, moka, bet kodėl jie patys, kada ateina laikas susivesti, jieško sau pačių tarp svetimtaučių, o neveda lietuvių?“

Tame laiške buvo paduota ir pavyzdžiai, kad yra lietuvaits, tinkančios į pačias lietuviams inteligentams. Vienu žodžiu — anas lietuvis verčia mūs inteligentus, idant savo teorijas pritaikytumėm prie praktikos.}

Anuomet vienas Persų karalius įsakė savo tarnui, idant kasdien jam pasakytų: Atmink Atenėnus! Mums lietuviams taip gi priderėtų pasirūpinti, idant kas nors kasdien mums primintų: Atmink lietuvišką šeimyną! — Taip svarbus tas dalykas. Vienok anas karalius priminimą savo tarno galėjo sunaudoti, o mes, jauni Lietuvos inteligentai, kad ir kas valandą mums primintų apie „lietuvišką šeimyną“, priminimą tą ne taip lengvai galime sunaudoti.

Girdime nuolat išmetinėjimus, kad jauni lietuviai veda

¹ Iš 2 Nr. „Varpo“ 1891 m.

lenkes, maskalkas, vokietaites, bet *audiatur et altera pars*'/

Dėl pakūrstymo susivesti į porą dėdienė-gamta suteikė tokį „traukutį“, kuris lenkia moterišką prie vyriško o vyrišką prie moteriško; kurį žmonės vadina „meilė“! apie kurią begiedodami tūkstančiai poetų džiova gavo.

Nerugokite ant manęs, visos išsimylėjusios ir išsimylėjusieji, nekeikite poetai ir tie filozofai, ką pradžios „meilės“ jieškote ne -ant žemės, tik ore — jeigu pasakysiu, kad tą „traukutį“ dėdienė-gamta suteikė netik žmonėms, ką turi poetus ir filozofus, bet ir kitiems sutvėrimams. Apie „kitus“ sutvėrimus čia nekalbėsiu. Kaip pasakoja seniai, kaip rašo apysakose ir kaip parodo mūs pačių „praktika“, dėl uždegimo meilės tarp dviejų esybių neatbūtinai reikia, idant tos esybės viena kitą pamatytų. Kur be pasimatymo esybių užsidega meilė, kaip va Adomas Mickevičius išsimylėjo į Marytę, jos pačios dar nematęs, o tik išvydęs jos padurką, kabantį ant durų — tai taip gali padaryti tiktai poetai, tai ne meilė, ta meilės liga, tai fetišizmas meilės. Jaunikaitis, išvydęs keletą merginų, arba mergina — keletą jaunikačių, taria sau: „tas“ arba „ta“ man patinka ir širdis užtvinksi tvinksėjimu meilės, kartais ir ant ilgo laiko. Iš to matyt, kad pirmiausiu padilginimu meilės, paprastai sakant, yra tas, kas „gardu akims“: gražus veidas, dailus sudėjimas ir t. t., vienu žodžiu skaistumas. Ant „skaistumo“ žiūri ir „kiti“ sutvėrimai. Kad merginos neužpyktų už kitus sutvėrimus su jų skaistumu, sudėsiu eilutes:

Nedaug moteriškiai skaistumas priduoda,
Jeigu tik kvaila ji ir dvasią tur juoda.

Taigi, žmogus ant vieno skaistumo nesustoja: kaipo „žiedas“ sutvėrimų, apdovanotas protu, turėdamas visokias tiesas ir draugijos prilygintus, kaipo sutvėrimas „praktiškas“, žinąs, kad suėjus į porą vienas tik „skaistumas“ nevisada yra pamatu gražaus susigyvenimo, ypač, kad

¹ Lai būn išklaudyta ir kita (priešingoji) pusė.

tiesos nedaleidžia persiskirti — prie to, kas „gardu akims“, pridėjo da, kas „smagu dvasiai“, t. y. prie skaistumo jieško da „išminties ir gero budo“. Esybė neskaisti, bet išmintinga ir gero būdo gali kartais daug greičiaus pritraukti prie savęs širdį ir prisirišimą, ne kaip esybė vien tik skaisti.

Randame antrą padilginimą meilės, t. y. išmintį ir gerą būdą. Vienam arba vienai dėl uždegimo meilės gana yra pirmojo padilgimo, kitam tik antrojo, o trečias reikalauja abiejų sykiu.

Dėl pažinimo „skaistumo“, o ypač „išminties ir gero būdo“, kaipo budintojų „traukučio“, o toliaus — apsigobimo, reikia, idant jaunumėnė abiejų lyčių tankiai matytųsi, gerai pasižintų.

Kitos draugijos turi visokius įrėdimus kur po apdangalu susirinkimų, besibovijimų slepiasi gilesnis mieris — suvedimas ir supažinimas jaunumėnės.

Mūs draugija tokių įrėdimų, suvedančių Lietuvius ir Lietuvaite (kalbu apie inteligenciją) neturi visai. Jeigu mūs jaunumėnė priversta lankyti visokius tokius susirinkimus, tai vis lanko svetimus, kur Lietuvis su Lietuvaite niekad nesusieina — ne dyvai, kad greičiaus pažįsta svetimtautį ar svetimtautę ir dingsta dėl Lietuvos arba visai, arba pusiau. Meilė be vadelių — neužtrauks jos, kada kur kreipiasi, nė protas, primenantis: Atmink lietuvišką šeimyną!

Tegul jaunas Lietuvis tankiaus matys savo lietuvaites, tuojaus pamatysime atmainą ir išgirsime mažiaus rūgijimų, būk Lietuviai inteligentai šalinasi nuo lietuvaičių.

Amerikonys, turėdami per mažai moteriškos lyties (nabagėliai), renka sau pačias iš Europos, pasispirdami ant prisiųstų fotografijų. (Tik lietuviams rinkti sau pačias vien iš fotografijų — nevelyju.)

Tai gi pirma priežastis nesiplatinimo „lietuviškų šeimynų“, kad Lietuviai nepažįsta Lietuvaičių. Man rodos, nereikia aiškinti, kad kalbu apie inteligentų šeimyną ir apie Lietuvaite, tinkančias dėl užvedimo tokios šeimynos.

Roda: Stengkimės, kiek galėdami, taip surėdyti, idant mūs inteligentų jaunumėnė abiejų lyčių susipažintų, tankiai suseitų.

Eime toliaus.

Na, tegul visi paklauso mano tos rodos (jeigu kas neduos geresnės) ir rengiame privatiškus susirinkimus žinoma, dėl inteligentų: vakaruškas, rautus, teatrus, koncertus ir t. t., bet klausimas: kas ant jų iš jaunu'mėnės susirinks? Vaikinių inteligentų susirinks da užtektinai, nės jų yra gana daug, net ir ant vienos vietos; arba netoli nuo viens kito — gali susikviesti. O iš kur ant tų įrengimų gausime lietuvačių (žinoma mokintiesniųjų)? Jeigu jų yra keliolika visoje Lietuvoje, tai Lietuva plati — nės tų pačių negalime sukviesti. Tokiu būdu susirinkimo mieris per nieką turi išeiti, o ypač to gaila, kad toki susirinkimai „lietuviški" paremtų lietuvišką dvasią ne tik supažinimu jaunumėnės, bet ir iš kitų pusių. Norėčiau nors sapne pamatyti tokį susirinkimą!

Tai gi mat, kad mės jaunikaičiai, nės iš paskutiniųjų stengdamiesi, negalime pažinti Lietuvačių, nės jų *permažai*. Tegul visos tos Lietuvaitės, ka dabar yra, pribūtų ant visų susirinkimų, tai ir tada nesulauktumėm pilnos naudos: 1) moterystė tai ne pasodinimas dviejų medelių, ką pasodinti greta keno kito ranka patys priauga ir gražiai žaliuoja — čia negali trečia esybe priskirti Vincui Marę, Juozui Oną, Jonui Katrę ir t. t., nės čia užvedėjai šeimynos renkasi pats sau vienas kitą. Ar galimas toks pasirinkimas iš taip mažo skaitliaus? 2) O kad ir galima būtų išdalinti Lietuviams visas tas Lietuvaites, taip gi jų neužteks. Roda: Stengkimės padidinti skaitlių mokintiesniųjų Lietuvačių. Prikalbinėkime ukininkus, idant į mokslą leistų netik vien vaikiščius, bet ir mergiščias, paaiškindami jiems, koks to mieris — atsiras, ką supras tą dalyką. Tie vėl, ką turi pinigų, o negali arba nedaleista jiems turėti vaikų ir supranta reikalą „lietuviškos inteligentiškos šeimynos", tegul paima ar giminių, ar pažįstamų mergaitę ir leidžia į mokslą.

Teisybė, šitame dalyke susitinkam su daugeliu klausimų iš kitos pusės:

1) ar ūkininko duktė, išsimokinus „ant knygu" ir

„levikarto“ netaps „ponia?“ ar, sugrįžus iš mokslo, norės verpti, austi ir kitokiu darbu užsiimti?

2) Jeigu „mokyta“ ūkininko duktė neištekės už daktaro, advokato ir tt., kaip žadate, tai kur pasidės?

3) O jeigu besimokindama nueis ant nieko, tai ką daryti?

Ir da daugybe kitokių klausimų.

Atsakymai:

1) Jeigu tame dalyke, kaip ir kituose dalykuose, norėsime megždžioti Lenkus, kur vyrai ir moters šiek tiek pasimokinę, stojasi „baltrankiais“ ir tolinasi nuo rankų darbo, tai taip gali būti ir pas mus. Bet turime dėl paveiklo tokias tautas, kur merginos, mokančios gerai ir ant „knygų ir ant levikarto“, dirbti nesigėdi: darbo, nors ir prasčiausio prie gospadorystės savo tėvų niekad neapleidžia ir randa laiką pasibovyti ant „levikarto“.

2) Jeigu neištekės už pabaigusio universitetą, tai ištekės už pabaigusio žemesnį mokslą urėdininko arba apšviesto ūkininko — tokių tarp lietuvių yra jau nemažai. Arba užsiims mokiniu vaikų, kaip ir svetimtautės ir tt. Prapulti neprapuls, nes mokslas ir didžiausioje prapultyje yra pagelba. O jeigu neištekės visai, tai ne mokslo kaltė — atsitaiko tas pat ir nemokintoms. Pasakykite, kad perniek nuėjo pinigai. Tai iš dalies galima atkoduoti. Ištikro ne viena mergina lietuvaitė paskirtą savo dalį ant mokslo, jeigu maža da būdama, galėtų suprast visą iš to naudą. Suaugusiai jau per vėlu apie tai mislyti.

3) Gali pagesti ir nueiti ant niekų, kaip sakoma: nė Dievui, nė velniui — bet ne visos, tikrai ne visos. Ir iš vaikiščių nueina ne vienas ant niekų, o tik nesibaidome leisti juos į mokslą ir juom toliaus, juom tų „išdykėlių“ mažiaus, ne dėlto, kad jų skaitlius visai nyktų, tik dėlto, kad pasididinusiam skaitliu leidžiamų į mokslą vaikiščių skaitliaus „išdykėlių“ beveik jau nematyt. Taip būtų ir su mergaitėmis, o da mergaitės moksle mažiaus dyktų už vaikiščius. Ir tt. ir tt.

Visuose užmėtinėjimuose užtėmyjame tik vieną pusę:

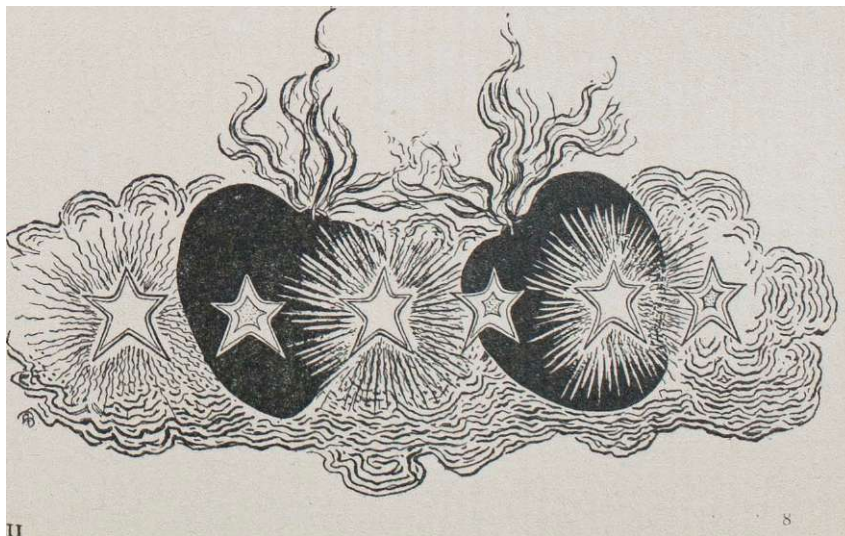
UŠŪgOOBDOBDSŪgOOS TĖVYNĖS VARPAI 8DDEBDBDSDBŪcaŪBŪ

atsitikimus negeistinus, o tų, sakau, bus ištikro mažiaus ką sakau: mažiaus — visai mažai!

Bet Lietuvos ūkininkai ir kiti, baidydamiesi **leisti** savo dukteris į mokslą, tegul pažiūri, kiek gerų pusių **iš** padauginimo skaitliaus mokytų lietuvačių, pusių matomų visiems. Tada nereiks lietuviams globtis su visokiomis svetimtaučių „šlebėmis“, kurios ant kiekvieno žingsnio drebia vyrui į akis: tu chlope! aš tau malonę parodžiau, tikėdama už tavęs! — taip šiandien dedasi. Tada tiems patiems tėvams bus smagu atsilankyti pas vaikus, nors poniškai gyvenančius: nieks nešnairuos, nieks ant jų nežiūrės iš augšto — šiandien lietuvis, apsigobęs su svetimtaute, turi išsižadėti savo tėvų ir giminių, nės tokia „šlebė“ negalį žiūrėti ant „chlopų“. Ir tt. ir **tt.**

Šiandien Lietuvos jauniems inteligentams dalykuose apsigobimo sunkiaus yra, ne kaip išrodo ištolo. Daug jų turi likti viengugiais per visą gyvenimą ir išdilti dėl draugijos: savo lietuvačių, tinkančių dėl inteligentų neturi, o su svetimtautėmis vestis nepridera. Ir da turi nuolat klausyti rūgojimų nuo draugijos.

Draugija! duok mums Lietuvačių!

III.¹

Susikūlimas Alek. III. trūkio, kaip smagiausia proga dėl spekulacijos ant padoniausiu jausmų. Vėlus atsiminimas apie „atmintį“. Kokiu būdu renkamos liuosos, neprivertstinos aukos. Ką priderėtų įtaisyti dėl „atminties“, o ką taiso. Daug drąsos, o mažai gėdos, sąžinės ir žmogiškų jausmu. „Ikona“ kaip spraga, per kurią veržiasi stačiatikystė. Keli žodžiai kunigams, taisantiems „ikonas“. Svetimtaučiams rašėjams. Draugystė garlaivystės ant Nemuno.

Kuomi prasikalto p. Volteris? Žodelis *pro domo mea*.²

Jau kelintas metas, kaip ties Borkais, susikūlus trūkiui, ciesorius Aleksandras III. išsigelbėjo nuo myrio. Ant tų pėdų po tam atsitikime iš visų Maskolijos kraštų surinktų nuo padonų parašus dėl išreiškimo džiaugsmo iš to išsigelbėjimo, daugume vietų priversta vargšus visokių tikėjimų, apsunkintus mokesčiais, sudėti pinigus ant įtaisymo „stačiatikiškų ikonų“ (paveikslų Motinos Švenčiausios), kaip atminties laimingo atsitikimo, parašyta maskoliškuose laikraščiuose, kaip padonys myli savo monarchą ir pats kiša pinigus ant „ikonų“, prisiūsta iš Peterburgo padėkavonė „visiems“, o ypatingą „ačiu“ užmanytojams „ikonų“ ir tiek to. Visoki gubernatoriai ir paviečių „načelnikai“ naudodami iš susikūlimo ciesoriaus trūkio, pradėjo vesti spekulaciją ant padoniškų jausmų, apmonyjo akis augštesniųjų valdžių ir, gavę nuo jų už tai augštesnią vietą, ar didesnę algą, ar medalį, linksmai guli ir kelia, belaukdami kito tokio „atsitikimo“ su ciesoriumi, idant da ant spekulacijos padoniškais jausmais ši-tą uždirbti. Augščiausios gi valdžios, įtikėję aniems spekulantom, džiaugiasi, kad taip patinka visiems savo padonams.... na, ir *finita la comedia*.³

Tik štai į kelintą metą potam p. K. „načelnikas“ Naumiesčio paviečio Suv. rėd. atsiminė apie paglostymą nuo augštesniųjų valdžių anų užmanytojų „ikonų“ ir užsypyrė ne tik pasilikti užpakalyje „spekulantų“, bet visus pralenkti: užmanė įtaisyti Naumiestyje (kur, išskyrus pačio „načelniko“ šeimyną, stačiatikių nėra) ant atminties laimingo išlikimo Aleksandro III. nuo myrio cerkvę. Tik,

¹ Iš 4 Nr. „Varpo“ 1891 m. ² Už mano namą. ³ Na, ir pabaigta comedia, t. y. atliktas dalykas; lietu. sakoma: na ir užriestas kriukis!

išrado kokias ten 5 priežastis, dėl kurių negalima patalpyti cerkvės, o nerasdamas nė vienos priežasties ant naudos pastatymo cerkvės, pasiliko prie nuomonės įtaisymo „ikonos“ ir da „ryžos“, idant, parsikvietus popą, galima būtų jį aprėdyti dėl maldos. Tai gi nuo pradžios šių metų pats važinėja po savo pavietį ir renka pinigus ant minėtų dalykų nuo katalikų, evangelikų ir žydų (stačiatikių tame pavietyje nėra). „Ikoną“ pastatys paviečio biure, nės Naumiestyje nėra cerkvės. — Per vėlai lyg p. K. atsiminė apie įtaisymą „atminties“, o per tai žeidžia tikrai mierį, dėl kurio renkamos aukos ir aiškiai parodo, kad toki „načelnikai“ norėtų, idant visos geležinkelių stacijos taptų Borkais, nės sparčiaus būtų galima daryti spekuliacijas ant padoniausių jausmų, greičiaus įtikti augštesnioms valdžioms ir laimėti.

0 kad susivėlinus reikia paskui smarkiai imtis prie darbo, tai taip daro ir p. K. Kaip sakiau, pats važinėja po pavietį, nės prašant pačiam „načelnikui“ sunkiaus, mat atsakyti, o vaitams liepia pranešti savo šaltyšiams, kad *jeigu katras neduotų, tai paminės....* Žinoma, šaltyšiai taip įbauginti, duos. Urėdninkai taip gi bijosis atsisakyti, idant nenustotų duonos — tai gi labai greit galima bus surinkti užtekčiai, ir ant „ikonos¹“, ir ant „ryžos²“, ir ant iškilmybės pašventinimo tų daigtų galės da ir per barzdą varvėti. Čia matome, koku būdu renkamos Maskolijoje neva liuosos, nepriverstinės aukos.

Dedame pinigus ant „nelaimingų“ atsitikimų valstijoje, kaip ištikus badui, ar kitai nelaimei, atsiranda „laimingas“ atsitikimas ir vėl dedame pinigus. Rodėsi, kad taip laimingas atsitikimas, kaip stebuklingas išgelbėjimas ciesačiaus nuo myrio, turės atnešti „laimę“ visiems padonims, ar per sumažinimą nors per metus kokio nors mokesčio, ar per parodymą kitokios monarcho malonės.... Ne....da padonys turėjo prie to pridėti iš savo kišenius. Nežinau ant galo, kokie atsitikimai geresni, ar „laimingi“, ar „nelaimingi“, nėra už abejus reikia mokėti. Vienus nuo kitų tikrai galime atskirti per tai, kad ant „nelaimingų atsitikimų

¹ Šventasai Rusų paveikslas. ² Auksinis aptaisymas „ikonos“.

pats duodame pinigų, o ant laimingų mums *liepia* duoti. — Ant atminties taip didelio atsitikimo kaip stebuklingo išlikimo ciesaoriaus nuo myrio, priderėtų įtaisyti tokį dalyką, kuris visus prie jo dasilytėjusius verstų džiaugtis ir būti dėkingais pvz. stipendiją, mokslinychią, prieglaudą dėl ligonių ir t. t. — galėtų susidėti du paviečių. Siuomi žygiu vienok visur įtaisytos ir taisomos „ikonos“ — vienas pradėjo, o kiti, lyg beždžionkos, mėgždžioja. Na, tegul jau bus ir „ikonos“. Tik daigtas, įtaisytas dėl atminties, turi atlikti savo paskyrimą, t. y. turi būti užtėmijamu daugumo, jeigu jau ne visų. Dabar paklauskime p. K., kas matys tą „ikoną“, paslėptą paviečio biure? Man rodosi, kad ir pats p. K. retai atlankys ją. Kitais žodžiais: Dėlko p. K. nedasiprotėjo įtaisyti ką nors į katalikų bažnyčią? tada daugumas gyventojų Naumiesčio būtų regėjęs tą „atmintį“. Da toliaus: kaip galima buvo rinkti nuo katalikų pinigų ant stačiatikių „ikonos“, jeigu stačiatikiai kiek įmanydami skriaudžia katalikus ir jų tikėjimą, jeigu vadina juos valstijos ir stačiatikystės priešais,¹ kuriais negalima užsitikėti, jeigu atima nuo jų duoną už tai tik, kad jie katalikai, kad plėšia nuo jų bažnyčias ir t. t.? Kur dingo sąžinė ir gėda, iš kur atsirado drąsa, kreipties prie katalikų, idant jie tokiose apystovose taisytų stačiatikiams „ikoną“? Taip menkai sąžinės ir gėdos, o taip daug drąsos tegali turėti tiktai primesti mums atministratoriai. Prie stokos gėdos prisideda dar ir stoka žmogiškų jausmų, kaip galima buvo versti per nevalią anuos šaltyšius duoti pinigų ant „ikonos“, žinant iš augšto, kad jie atsisakyti negali, ir žinant, kad jie išrinkti iš neturtingų pavargėlių (pliacininkų), kuriems veikiaus priderėjo duoti šitą ant „atminties“, o ne lupti nuo jų. Načelnikas turėjo gerai pažinti turtišką padėjimą šaltyšių savo paviečio.

Nežinau, ar užmanytojai steigti katalikiškose vietose stačiatikiškas „ikonas“ turėjo tą mislį, ar katalikai, davusieji ant tų „ikonų“ dasiprotėjo, kad tokia „ikona“ tai yra spraga, per kurią stačiatikystė veržiasi į katalikystę.

¹ Žiūrėk Tėvynės varpai 1890 m., II ir XI, pp. 54 ir 64.

Dėl „ikonos“, pastatytos pvz. paviečio biure, reiks kartais pargabenti popą, reiks pagaliaus tam ypatingo kambario paskui cerkvytės, cerkvutės, na ir cerkvės. Tai dalykas aiškus ir tai priderėjo patėmyti katalikams, šelpiantiems stačiatikystės dalykus, o ypač sargams katalikystės — kunigams, nės ir tarp jų atsirado toki, ką bijodami prasikreipti „ponui načelnikui“, davė ant „ikonos“. Galime išteisinti tame dalyke prastus, tamsius žmones, urėdninkus, apsikrovusius vaikais ir tokius šaltyšius, bet nieks neišteisys kunigų.

Dvasiškieji broliai, kurie šelpiate stačiatikiškas „ikonas“, idant gražumu atsikratyti načelniko ir neužsitraukti jo nemalonės ir persekiojimo, paklauskite! Esate sargais tikėjimo, o ar sergiate jį, jeigu savo rankomis sodinate į jo dirvą sėklas svetimas, vodingas? Vadiniate save kareiviais už tikėjimą, o kuris tikras kareivis, sutikęs karėje priešą, gerinasi jam, idant tiktai aplenktų ir neužgautų pirštu? Skundžiatės, kad svietiškos valdžios spaudžia tikėjimą katalikišką, o kaip gali išeiti iš lūpų toks skundas, jeigu jūs patys padedate valdžioms naikinti tą tikėjimą? Rūgoiate, kad daug esą atšalėlių dalykose tikėjimo, o koku būdu galite rūgoti, jeigu jūs patys pasportą¹ dėl nuvažiavimo į svetimą parapiją laikote didesnėje garbėje, ne kaip tikėjimą?

Gana bus. Nenoriu čia sakyti pamokslo, tik primenu tai, prie ko vertė mane sąžinė. Nepykite už tai ir nesakykite, būk užpuldinėjau ant kunigijos ir tikėjimo!

Būtų labai gerai, kad svetimtaučiai rašėjai, ypač lenkų beletristikai, turėtų daugiau šiek-tiek sąžinės, vartodami savo veikaluose lietuviškus žodžius ir nestatinėtų jų taip ragožium, be jokio pasigailėjimo. Tie patys rašėjai, privesdami laukinių žmonių žodžius — jau nekalbu apie prancūziškus arba vokiškus — taikosi teisingai juos surašyti, idant nepasirodyti ignorantai², o privesdami žodžius lietuviškus taip juos sukraipo, kad rodosi jau nēr nė gramatikos lietuviškos kalbos, nė tiesų jokių atmainose lietuviškų žodžių. Smagu rasti svetimtautiškoje knygoje lie-

¹ Mat pasporto išdavimas kunigams prigulėjo pavieto viršininkui.

² Nežinėliai.

tuvišką žodį, kuriuomi nedaleista mums gėrėtis savose knygoje, ir dėkui svetimtaučiams už priglaudimą žodžių mūsų kalbos, bet priglaustojai neturi tiesos, taip močekiškai su priglaustu daigtu elgtis. Dėlto gi, meldžiami, svetimtaučiai, pasigailėkite mūsų kalbos ir jos taip nežeiskite!

Atsiranda žmonės, ką pasigailės vertės Nemuno dėl komunikacijos ir prekybos. Girdėti, kad Žemaitijos didžturčiai rengiasi įtaisyti akcijos Draugystę garlaivystės ant Nemuno. Pavasaryje tur būt jau inžinieriai bandys Nemuno vagą. Na, tik nors sykį sulauksime šiokio-tokio rėdo garlaivystėje. O ką, perėjusio laiko monopoli? tur būt neilgai išdykausi pliūduriuodamas po Nemunėlį?

Nežinia, ar ilgai galės p. E. Volteris¹ lankyti Lietuvą ir atlikti čion moksliskus tyrinėjimus mūsų tautos. Užvežėtojas pradinių mokslinčių uždraudė mokytojams teikti p. Volteriui kokias nors informacijas² apie lietuvius. Čia neseniai buvo liepta davinėti informacijas, o čia štai vėl uždrausta jas davinėti! Kuomi p. V. prasikalto savo kontrolieriams? Tur būt dasižinojo nuo mokytojų apie lietuvius tokių dalykų, apie kuriuos kontrolieriai visai negeidė žinoti. Arba vietiniai administratoriai pabūgo, idant p. V., daug apie lietuvius ir jų geismus dasižinojęs, nepraneštų kartais augštesnėms valdžioms ir neparodytų viso melo raportų mūsų administratorių. Sunku atminti.

Dabar, skaitytojai, daleiskite man pasakyti žodelį *pro domo mea*.

Skaitant įžanginį straipsnį 12 numr. „Varpo“ suakusių metų, kiekvienam galėjo įpulti į akis, kad paminėjime vardų rašėjų mano vardas, prilygstant, atspausťas tokiom litaromis, kaip gerai nupenėti jaučiai. Taip spaudžia vardus žmonių labai užsitarnavusiųjų, didelės garbės. O kad aš neprisijaučiu, idant būčiau garbingiausiu Lietuvos vyru ir užsitarnavusiu ant riebiausių litarų, tai tame dalyke patariu vien tik kerštą dėl išjuokimo manęs akise skaitytojų. Kas norėjo įkasti mane iš pasalų

¹ Profesorius Petrapilės universiteto, daug rašęs apie Lietuvą.

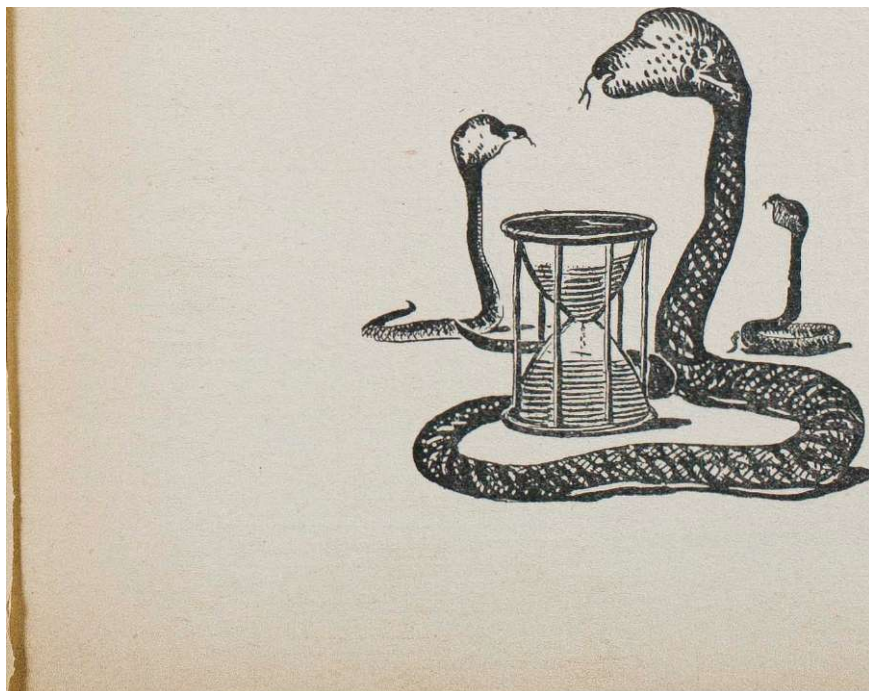
² Žinias

TEVYNĖS VARPAI

1

nežinau, tiek žinau, kad „Varpe“ dėl tokių išpasalinių užkabinėjimų vieta nepaskirta, jeigu kam nepatikau visuose mūsų dalykuose, galėjo atvirai apie tai parašyti tame pat laikraštyje: moku atskirti teisybę ir pripažinti ją kitam. O jeigu kam prasikaltau grynai privatiškuose reikaluose, tai galėjo apie tai pasakyti man per laišką, atsimenant, kad „Varpas“ privatiškų ginčijų netalpina. Ir šitas mano atsišaukimas vienok grynai privatiškų nėra, nes čia privatiško ginčio nevedu, nežinodamas, nė už ką ginčytis, nė su kuomi. Šiuomi žygiu turiu reikalą ne su vienu tuomi, ką mane įgnybti norėjo, bet esu pastatytas prieš akis visų skaitytojų ir prieš juos norėčiau būti išteisintu, o ne prieš kokį ten užsislėpėlį. Skaudu man, jogiai esu užgautas tame laikraštyje, kuriam iš tikros širdies trokštu tarnauti, o ypač kad nežinau nė už ką, nė kas užgavo. Nuožemiai meldžiu rėdystę,¹ paaiškinti atsakymuose šitą dalyką — nenoriu būti mysliau skaitytojų nuomonėse.

¹ Atsitikti tai galėjo tikrai per neužžiūrą ir nepatėmijimą; užgauti to čia rašėjaus rėdystė norėti negalėjo, kaip nedalina jį rašėjų į daugiau ar mažiau užsitarnavusius. („Varpo“ rėd.)

IV.¹

Susivienyijimas Kat. Liet. Dr. Amerikoje, jo jieškinys ir atvirumas. Genijališkas „Saulės“ išmistas, kaip pakelti Lietuvių vardą. Kas matyt iš „Saulės“ pasielgimo. Mano užmanymas ir jo didelė vertė. Paketinimas priskirti Suvalkų rėdybą prie Vilniaus aprubės ir dėlko.

Gavau numr. „Saulės“, kuriame surašyta (pagal ypatingą to laikraščio statrašą) „Konstytucyje Susivienijimo Kat. Liet. Drau. Ameryke.“

Išgirdus apie susivienyijimą mus brolių, širdis prisipildo ramumu ir tuomi saldumi persimainymu, kad lietuviai supranta visą reikalingumą ir naudingumą dirbti nepaskyrium kiekvienas, o tik išvien, laikytis drauge ir remti viens kitą. Ypač pasirodo visame savo iškilmingume vaisiai „susivienyijimo“ dirbti dėl gero visos tautos, o kiekvienas „susivienyijimas“ Lietuvių, vos lysdamas iš lukšto, tuojau šaukia, kad pirmių pirmiausiai turi širdyje tik „Lietuvos gerą.“ Darbai dėl „visų gero“ atskyros žmogystės, neturinčios siūlų, ką jungtų ją su daugumu, turi dingti ir likti be vaisių, arba tapę neužtėmytais, arba prazuvo atšalume visų. Susivienyijime taip atsitikti negali.

Atsidėjęs skaičiau tą „Konstituciją susivienyijimo“ ir štai, ką radau: trumpoje prakalboje, kur išreikšta, dėlko „sutvertas susivienyijimas“, yra atsakymas, „*idant pakelti mūsų vardą*“, o tarp 23 §§ įstatų, radau pripažinimą įsteigtojų „Konstitucijos“: „*po vardu Lietuvninko nesuprantame kitokio tykėjimo, kaip tik Katalikišką*“ (tai tuojaus matyt, kad „nesupranta“).

Pradėjus spiesti visatiniam susivienyijimui Lietuvių Amerikoje, augščiaus minėtas „susivienyijimas“, ką sutvertas, „idant pakelti mūsų vardą“, susimetė į avilį „Saulės“. Kitaip sakant — „Saulė“ tapo minėto susivienyijimo oficiališku laikraščiu, išreikštoja siekinių, darbų ir vaisių. Pati „Saulė“ patalpino „Konstituciją“ be jokios pasargos, nurodydama per tai, kad „Konstitucija susivienyijimo“ to yra taip gi savastimi „Saulės“. Dėlto gi apie praktišką pritaikymą įstatų „Susivienyijimo Kat. Dr.“ pir-

¹ Iš 5 Nr. „Varpo“ 1891 m.

mių pirmiausiai reikia jieškoti žinių „Saulėje“. Tokia žinia yra tame pat numr., tuojaus **prie** galo **surašymo** „Konstitucijos“ §§: „*Asylų Draugiję, prie kurios pryguli keli verszei, išdave kningele apie gaspadoravimą ir el-gimą . . .*“

Iš pradžių man pasirodė, kad naujas „susivienijimas“ giriasi savo „naudingais“, Lietuviams darbais. Tik atsiminę, kad iš avilio „Saulės“ nuo „naujų“ bičių Lietuviai medaus neragavo, turėjau susiprasti, kad „Saulė“ taip vadiną kitą kokią Lietuvos draugystę, ką išleido knygutę apie gaspadoravimą.

Na, tik greičiaus, lengviaus ir augščiau negalima pakelti „vardą Lietuvos“, kaip pavadinus juos „asilais ir veršiais“, o ypač tuos, ką moka rašyti knygutę apie „gaspadoravimą“!! Įstabus daigtas, kad lietuviai taip ilgai negalėjo dasiprotėti, kuomi galima pakelti savo vardą. O rodos toks menkas ir nesunkus išmislas! Kad ne „Saulės“ genijališkas protas, tai kasžin kaip ilgai būtų reikėję laukti. Tikrai, toks genijališkas išmislas užgimti tik tegalėjo Edis-sono¹ tėvynėje.

Šitą dalyką tyčia užrašiau, idant kas neužsimanytų kartais paveržti „Saulės“ patentą ant išradimo.

Iš to viso matyt du svarbiu dalyku: 1) Saulės“ altruizmas: pamiršta apie save ir, vieton „kelti vardą lietuvių“ savo avilio, pagal naują išradimą stengiasi vardą pakelti kitų susivienijimų; 2) vidus dvasios, dvasiško turto „Saulės“ rėdystės ir rašėjų ir miera dvasiškų reikalavimų jos skaitytojų.

Aš taip gi turiu užmanymą ir taip gi ant naudos Lietuvos: jeigu lietuviai, ką „turi plunksną“, nori viens kitą prasivardžiuoti „asilais, „veršiais“, „žalčiais“ ir kitokiais pakeliančiais vardą Lietuvos žodžiais, tai tegul tą nerašo laikraščiuose, nes tokius dalykus šlykštu, bjauru ir gėda skaityti, o tegul pasikalba per telefoną. Tokiu budu ir besipravardžiuojantiems nupuls nuo širdies sunkumas, ir skaitytojams bus naudingiaus, ir kaimynai apie lietuvius ge-

¹ Garbus išradėjas fonografo, telefono ir k. d.

riaus kalbės. Telefonas tokiuose dalykuose prašalintų vartojimą ir kitų logiškų argumentų: kumščių, lazdų, revolverių, nės telefonas nedaleidžia priešams susiartinti. O iš arti toks, ką moka drabstyti „asilais“, „veršiais“ ir „žalčiais“, greit galėtų kabytis į keterą.

„Vilensk. Viest.“ rašo, būk Suvalkų rėdybą greit priskirsią prie Vilniaus general-gubernatoriaus. Jau 1889 m. buvo užmanyta Liublino ir Siedleco rėdybas priskirti prie Kijevo, o Suvalkų rėdybą prie Vilniaus apyrubės. Tik pasirodė, kad tokiu būdu Siedleco ir Liublino rėdybose negalima būtų priderančiai vesti „russkoje dielo“, nės būtų jos per toli nuo valdžių centro, dėltogi tos rėdybos pasiiks prie Varšavos apyrubės. Suvisai kitoks dalyks su Suvalkų rėdyba: ją, mat, „traukte traukia prie Vilniaus apyrubės ir geografiškas ir etnografiškas ir administratiškas prilyginimas.“ Ant galo pridera suvienyti Suvalkų rėdybą su *lietuviška dvasiška eparchija*¹ ir Vilniaus mokslo apyrubę, nės būtų galima pritaikyti ir prie Suv. rėd. Lietuvių, tokius pat tautiškai, ką Vilniaus, Kauno ir Gardyno rėdybų gyventojų, tą-pat „mokslo systemą“, pasirodžiusią taip naudinga dėl „russkavo diela.“ Gal būti, kad Suvalkų rėdybą greit priskirs prie Vilniaus apyrubės, o man rodosi, kad priskirtų da greičiaus, ypač prie „lietuviškos dvasiškos eparchijos“, jeigu atsimintų, kad nekuriuose paviečiuose Suvalkų rėdybos, renkant „načelnikui“ pinigų ant stačiatikiškų ikonų, maloniai duoda aukas ir tokios žmogystės, kurioms aukauti ant tokių dalykų visai nepri-tinka ir kuriuos lengvai galėtų nuo *taisymo* stačiatikiams ikonų atsisakyti.

y 2

Kaip mūs inteligentai rūpinasi apie lietuvių ir dėlko lietuviški laikraščiai turi mažai abonentų. Apgarsinimas Vilniaus parodos. Ką sako „Novoje Vremia“ apie žydpaikius, ir ką daro Vilniaus valdžios su „skolintojais – žydėliais.“

Rodosi, kad kiekvienam Lietuviui inteligentui turėtų rūpėti vieši jo tėvynės reikalai, ypač paremti ant instinkto

¹ Taip yra vadinama Pravoslavų vyskupystė Lietuvoj. ² Iš 6 Nr. „Varpo“ 1891 m.

užsilikimo; rodosi, negalėtum prisileisti tos mislies kad tarp inteligentų butu atšalumas širdžių, žiūrint ant spraudžiamos motinos; rodosi, kad aukos nuo inteligentų ant gelbėjimo savo tautystės turėtų plaukti be galo ir reikšti jausmus ir išrokavimą tėvynainio, o ne prekėjo. Vienok to viso nematyti.

Išskyrus iš mūs inteligentų labai, labai mažą skaitlelį, ką tikrai rūpinasi apie savo tėvynės reikalus, nesigaili nė darbo, nė paskutinio skatiko dėl jos gero, kiti visi „intelligentai“ lyg ledais apkrovę savo krūtines, idant kartais neužtvinksetų širdys, atminus „Lietuvą“; o jeigu kartkarčiais ir kas atsimena ją ir primeta skatiką dėl jos „gero“, tai tik su tokia išlyga, idant jam už tai lyg ant jomarko butų atlyginta.

Sutinki vieną „inteligentą“, ir, besišnekučiuojant apie šį ir tą primeni jam „Lietuvą“, „lietuviškus laikraščius“. Išgirdęs tuos taip „naujus“ dėl jo ausies žodžius, išverčia akis ir nusistebi labjaus, ne kaip kad išvystų Antikristo kakalį. Tas „inteligentas - lietuvis“ neištarė niekad savo lūpomis minėtų žodžių. O apie rūpestį jo apie Lietuvystę tai nėra ką ir kalbėti. Teisybė — rūpestis apie tėvynės reikalus kartais nedaleidžia saldžiai išmiegoti, skaniai pavalgyti ir smagiai žlėbčioti. Tai gi nejstabu, jeigu nekurie „intelligentai“ nuo to rūpesčio šalinasi.

Kitam „intelligentui“ primeni lietuviškus laikraščius ir štai ką išgirsti: „Pažįstu aš jus tuos laikraščius ir žinau gerai, ką rašote. Jūs nerašote nieko „naudingo“, o tik užpildinėjate ant nekaltų žmonių! Turėjau išpradžių „Aušrą“, o dabar jos visai neparsikviečiu, nės man nepatinka Kaip šitas „inteligentas“ rūpinasi apie Lietuvystę, matyt iš to, kad jis nežino nė koki laikraščiai lietuviški *dabar* gyvuoja — nepasirūpino net apie tai darsižinoti. Mat, išvydęs anuomet „Aušros“ num., atliko skolą dėl „Lietuvos“, kaipo intelligentas, ir dabar jau pakajingas. Tuomi žodžiu „Aušra“ skambina šiandien, skambįs ir da toliaus, parodydamas, kad ir jis žinas apie „Lietuvystės“ reikalus ir jam jie jie rupi. Tamsus žmones,

**nuo laikraščio — iš kur čia gali atsirasti abonentai? Kaid
gali tvirtai laikytis laikraščiai?** ^p

Jeigu atsimysime, kad sulyg šiol laikraštis yra vieninteliu reiškeju krutėjimo lietuvių, tai minėtose apy-
stovose turime pripažinti, kad mūsų „intelligentai“ ne tik
nesirūpina apie lietuvių, bet da, lyg tyčia, šalinasi nuo
jos sudrutinimo, išrasdami dėl savo išsibaisinimo visokias
priekabas.

Tegul patys save tie visi „šaltadūšiai“, „šiaudadūšiai“,
„zuikdūšiai“ teisina ir išsiteisina savo nuomonėje, bet jų
neišteisys^ Lietuva!

— Šimet galėsime persimanyti vėl, kaip mūs inteli-
gentai rūpinasi apie gerą Lietuvos žmonių tokiuose daly-
kuose, kur nėra nė baimės, nė atsakymų prieš valdžią.
Nuo 1 dienos iki 10 rugsėjo šių metų bus Vilniuje paroda
žemdarbystės ir smulkios pramonystės. Prie konkurso
prileistos Vilniaus, Kauno, Gardyno ir Minsko, rėdybos,
o šalia konkurso prileista ir Suvalkų rėdyba. Čia pridera
priminti ypač Suvalkų rėdybos intelligentams, idant nepa-
mirštų ir nepatingėtų, parinkti savo apygardoje visokių
tinkančių dėl parodos išdarbių savo krašto. Tegul šimet
Suvalkų rėdyba tebus tik šalia konkurso, bet jeigu pasi-
rodys, kad ji ant parodos yra išveizdinga, kitą kart ir kas-
kart bus prileista prie konkurso ant visų Vilniaus parodų.
Suprasdami visą parodos naudą, turime stengtis, idant mūs
žmonės galėtų paragauti jos vaisių. Anais metais, kada
buvo didžioji paroda Varšavoje, Šakių (Suv. rėd.) rejentas
p. P. Olechovski's, parinkęs Naumiesčio pav. vietinių iš-
darbių, nusiuntė į Varšavą. Ir pats rinkėjas gavo gražią
padėkavonę už rūpestingumą apie pakėlimą pramonystės
tarp žmonių, ir tie žmonelės už savo darbus tapo ap-
dovanoti. Kad mūsų žmonelės nėra tuose dalykuose „šalta-
dūšiais“, ir naudą parodos permano, gali liudyti tas da-
lykas, kad ėjo dėkavodami ir nešdami dovanėles p. Ole-
chovski'ui tie žmonelės, kurie išpradžių n'istikėdami rinkėjui
nenoriai davinėjo savo išdarbius dėl siuntimo į Varšavą.
Jau kitą-kart aiškinti jiems naudą parodos nereiks.

Kam prireiktų artesnių žinių apie šįmetinę Vilniaus parodą, tegul kreipiasi prie raštininko Vilniaus arklių lenktynių: M. E. *Pieslak, Vilniuje*.

„Novoje Vremia“ štai ką rašo apie vodingumą žydų, imančių iš dvaro pieno: „**Visame** šiaurvakariniam krašte,¹ prie kiekvienos didesnės ūkės gyvena žydas, vadinamas paktoriumi, arba išpirkėju pieno. Žydas gyvena paprastai kaime ir, išskyrus artymiausią šeimyną, prilaiko kelias tarnaites ir bernus, taipgi žydus. Toksai darbas daleidžia žydams apsukti tiesą, užginančia jiems gyventi kaimuose, o kartkarčiais po apdangalu samdyto pakto, žydas yra samdytoju visos ūkės.

Bet jau norint tikrai kaip paktorius, žydas yra žmogysta, gadinanti ir plėšianti aplinkinius gyventojus. Iškvosia ant naudos savo vientikių valdytoją ūkės ir jo šeimyną, išranda silpnas ir blogas puses ir naudoja iš to.

Paslaptomis prekiauja degtinę, užsiima skolinimais pinigų, perka nuo valščionių vogtus daigtus, audeklą, javus ir tt., o už viską moka degtine. Kvaršina dvarą su valsčionimis, žodžiu — vodią visur ir daro visokią piklą, ką galima ant pamato nedorumo žydu. Yra tai voras, tiesiantis savo tinklą, o vargas musei, ką į jį paklius.

Galutinai paktorius vodią ir pieno ūkei. Kitą kart Lietuvos sviestas garsus buvo dėl savo gerumo. Šiandien jau tik pas valsčionis gali da užtikti gero sviesto, o pardavinėjimas Vilniuje ar Kaune — tai perdarbis žydiškas, su primaišyta margarina.

Užklausus, ką daryti su tais žmonėmis, galima vieną tikt atsakyti: stačiai uždrausti laikyti dvaruose žydus paktorius. Mieste lengviaus prižiūrėti sviesto dirbimą, ne kaip kaime.

Uždraudimas, pakreiptas priešais žydus paktorius, išteisinamas ne tik tuomi, kad vienas iš kaimo išdarbių bus laisvas nuo falsifikacijos, bet kad tokiu būdu žydai negalės apsukti tiesą, išduotą dėl žydų.

¹ Suprask Lietuvoj.

Seniaus ir vakariniame krašte nebuvo žydų paktoriu o rytineje Maskolijos dalyje yra pieno ūkė rankose krikščionių. Taip pat gali būti ir vakarinėje valstijos pusėje

Teisybė, galėtų taip būti, tikt ką padaryti, kad mūsų krikščionys labiausiai tiki žydo varvalėvymui karčiamoje ne kaip kunigo pamokslui bažnyčioje.

— „Vilensk. Viestn.“ praneša, kad vietinė valdžia ėmėsi išsiuntinėti iš Vilniaus administratyvišku keliu¹ žinomus „žydus-skolintojus“, kurie smaugė amatninkus ir urėdininkus.

Imasi jau visur prie žydelių, tik gaila, kad taip vėlai svietas pajuto erkes ant savo kuno ir davė joms taip giliai įsiskverbti.

VI.²

Išganymo armija Lietuvoje. Kas tai šios gadinės davatkos ir vodingi iš jų pusės prajovai. Ar nepriderėtų atvirą davatkystę, kaip profesiją išdildyti. Maskolių prisipažinimas prie ligos ir ministerio terapija. Ko norėtų „Novoje Vremia“, o ko ištikro reiktų.

*Išganymo armija*³ tur ne tik Anglija, bet ir Lietuva, tiktai su kitokia pakraipa: Anglų armija stengia suteikti laimę kitiems, išganyti žmoniją, o ta mūsų armija, teisybė, *neva* rūpinasi apie išganyką savęs, bet dėl žmonijos, tai yra tokia kora, kad, jeigu Maižiešius ją būtų turėjęs ir užtaisęs ant Paraono, tai būtų kur kas greičiau išvadavęs iš Egipto savo žydpalaikius, ne kaip su pagalba anų 12 biblijinių korų.

Kas tai *armija išganymo* Lietuvoje? Lengva atminti — tai *armija davatkų*, kurių pas mus priviso baisi daugybė. Davatka mūsų gadinės — tai daug bjauresnis išmislas, net ir už anytą.

Jeigu kas mislytų, būk aš ketinąs juoktis iš dievobaimingumo, tai labai klystų ir iš augšto sakau, kad ketinu kalbėti ne apie dievobaimingumą, tik apie *davatkas*,

¹ Be teismo, vien pagal administracijos (valdžios) prisakymą.

² Iš 8 Nr. „Varpo“ 1891 m. ³ Išganymo armija - tikejimiškai-labdaringa draugystė, turinti mierį nešti artimui dorišką ir medegisKą pagelbą.

o tarp vieno ir kitų nėra jokio panašumo. Kitą kart, teisybė, vadino *davatkomis* dievobaimingas žmogystas, tik jos su savo davatkyste nesičvierijo ir žmonėms į akis nelindo, bet šiandien žodis *davatka* tapo jau piktžodžiu, vartojamu tada, kada jau ištikrųjų norime ką pažeisti žodžiais, o nė su vienu kitu piktžodžiu negalima įveikti; *davatka*-gi šios dienos galima pažinti ištolo — tai jau išsidirbo visai ypatingas tipas.

Kas tai yra šiandieninė *davatka*, tikrai sunku atsakyti: nesinorėtų priskirti prie žemesniųjų sutvėrimų, o prie žmonių — lyg šlykštu. Kaip *davatkos* dygsta, tai geriausiai dasižinoti pačiose jų dirbtuvėse — žinau kelias su gera firma.

Nemislyju čia rašyti monografiją *davatkų*, o tik noriu patėmyti kelis iš jų pusės prajovus draugijai labai vodingus ir negeistinus, o kuriuos priderėtų apmalšinti.

Pradėsiu nuo ypatingiausio:

Naujadavatkės pavertė davatkystę ant praktiškos pusės, parodė svietui kad *davatkystė* taip gi gera, kaip kunigystė, artojystė ir t. t., kad ji taip gi gali išmaityti žmogų. Besitriūsiant išlyginti skriaudimus ir aprūpinti visus, idant kiekvienas lengviaus galėtų prisigriebti kėsnio duonos, *naujadavatkės* suteikė naują išrodymą, naują profesiją, naują būdą išmitimo, o tuomi parankesnę už kitus, kad visai, o visai nereikia dirbti. Na, o ikišiol vis rodėsi, kad dievobaimingumas ar *davatkystė* tai yra toks dalykas, kuriuomi negalima uždarbiauti, kurį pardavinėti kaippo darbą nepridera, kad tai nėra skirtinga profesija! *Naujadavatkės* parodė, kad mes klydome su savo nuomonėmis apie dievobaimingumą. *Išganymo armija* Lietuvoje dalinasi į du dideliu skyrių: 1) *Sparneliai*, t. y. *davatkos*, ką neturi tolydinės apsigyvenimo vietos ir minta, kaippo anie paukšteliai, ką „nė sėja, nė pjauja“. Jos visad labjausiai sutinka su kunigų gaspadinėmis, dėlto gi daugiausiai slampinėja po klebonijas ir, žinoma, gardžiaus pavalgo, ne kaip namieje, rugius griebiant; arba besivalkiodamos nuo vienos bažnyčios iki kitai, prisiplaka prie

turtingesniųjų kaimo gospadinių ant *demi place*¹ ir praminta koki laiką; arba nešiodamos liežuvius, prisigerina tiems, ką mėgsta klausyti plėšymo garbės artymo, na ir taip gi gauna prieglaudą ir paviešimą. Tokiu būdu *davatkos* — *sparneliai*, gandydamos neva savo dūšią, išgano ir kūną.

2) *Pereklys*, tai *davatkos*, ką tupi ant vienos vietos, o mintą iš savo turtų ir iš aukų. Skaitlius šito skyriaus *davatų* paskutiniame laike *eina vis didyn*. Miesteliuose ir bažnytkiemuose rasi kartais dešimtimis tokių *pereklių*, gyvenančių savo namuose, po kelias išvien. Mergina turinti savo dalį namų, sulaukus pilnų metų, jeigu tik išgirs nuo gospadoriaus nemeilų patėmijimą ar už tinginiavimą, ar už ką kitą, arba tiesiog nenorėdama dirbti, tuojaus išplėšia savo dalį, suardo namus ir atsiskiria. Kelios tokios, susidėję, pasistato prie bažnyčios namus ir pradeda išvien tinginauti norėjau pasakytidavatkauti, misdamos iš procentų, arba tiesiog iš kapitalo, arba net iš aukų, gaunamų nuo žmonių, idant kaip dvasiško stovio žmogystos (taip save *davatkos* vadina) melstųsi už juos.

Kokia vertė *davatų* akise dangaus, tai ne man žinoti, nors teisybę sakant, *tankiai* tenka matyti, kad pasielgimas *davatų* visai nesutinka su gyvenimais šventųjų, bet kokia jų vertė akise žmonių, tai visi matome ir žinome. Jau tas dalykas, kad į *davatkas* stoja tankiausiai žmogystos pačiam stiprume, rodo, kad *davatkystė*, kaip atvira ir daleista profesija, atima daug rankų nuo darbo ir duoda tiesas viešpatauti visuomet papeiktinai tinginystei, gadina ekonomišką lygsvarą. Antras dalykas, kad armija *davatų* padaro daug papiktinimo — žinoma, sveikos, drūtos, gerai pavalgę ir dykaujančios moters (vyrai, dėkui Dievui, į atvirą *davatkystę* nelinkę, o gal ir policija **neduotų** jiems valkiotis) ypač susigyvenę kelios išvien, ką gali daugiaus varinėti, jeigu ne paikumus, jeigu ne papiktinimus? Tinginystė jau nuo senų dienų vadinama motina visokių piktybių.

Tokia akla *davatką*, pertūnėjusi ten kokį laiką bažnyčiose, aplankius visus aplinkinius atlaidus, prisijaučia

¹ Pusė vietos.

pašaukta dėl sargybės prie išdo doros ir visai tinkančia nurodyti žmonėms pareigas jų dėl dangaus. Pradedą kritikuoti kunigus: tas ir tas negerai mišias laiko, anas nemoka sakyti pamokslo, kitas vėl nenuvokia spaviedoti, tai gi tankiai tokia *davatka* pereina kelis kunigus, kol atitiks tokį, ką ištengs ją gerai išspaviedoti. Prastiems gi žmonelėms tai tiesiog davinėja tiesas pasielgimo *neva* doriško. O kad mūs žmonelės ypatingai klauso ir intiki, kada aklos užsiima dalykais, tinkančiais tik žmogui mokytam; pvz. visokiems šundaktariams, tai gi tokias davatkas laiko didelėje garbėje ir mislydami, kad jos su dangum yra labai susibendravę ir daug ką gali tenai padaryti, neša joms aukas, idant ši-tą išmelstų, tas aukas, kurios, prieš pavertimą dievobaimingumo į davatkiškai-ekonomišką profesiją, priderėjo bažnyčiai. Artai ne papiktinimas? ar ne šventvagystė?

Gyvenimas tinginystėje daugelio žmogystų, lengvas jų išmitimas ir da už tai garbė tarp žmonių supaikina ir suvilioja merginas darbininkes, kurioms tik lengviaus išrodo davatkauti, ne kaip rugius griebti.

Kas iš mėgstančių tēmytis į draugijos prajovus užgins, kad daugelis *davatkų*, prisidengę iš viršaus dievobaimingumo rūbų, neša gausias aukas Mildai¹? *Davatkos-sparneliai*, besivalkiodamos po srietą, veikiai parsiduoda reikalaujantiems, o *perekklės* priima tokius atlinkymus, kurie sutepa garbę ne tik vienų *davatkų*.

O visos beveik *davatkos* dėlei ypatingų pareigų savo stovio ir ypatingo būdo savo gyvenimo turi ligą *hysteriją*, ir juo daugiaus platinasi pas mus *davatkų* skaitlius, juo daugiaus didinasi degeneracija² moteriškos lyties Lietuvoje.

Iš tos trumpos pažvalgos ant šiandieninių *davatkų*, kurią išdėščiau ir kuriai turi pripažinti teisybę didžiausi *davatkų* priglobėjai, pridera nuspręsti, kad *davatkų* armiją, kuri taip platinas ir spiečia po draugiją, reikia netik apmalšinti,* bet visai išdildyti kaipo atvirą ir atskirą draugijos stovį: 1) Pirmų pirmiausiai, idant apginti dievobaimingumą

¹ Senovės Lietuvių meilės deivė. ² Išsigimimas, perėjimas į žemesnį stovį.

DEDEDEDOBOBODSODBOŪS TĖVYNĖS VARPAI EDOBOCSODBOCSUDhDEOO

nuo suteikimo jam ekonomiškų ypatybių naujos profesijos ir per tai jo pažeidimo, nes dievobaimingumas, pritrūkęs kiekvienai paskyrimui profesijai, niekada negali būti atskiru būdu uždarbiavimo. 2) Nereikia mums, vardan visų gero, valkų, ką špūkuoja po draugiją, liežuviavimu ardo santaiką tarp artimųjų, nereikia tinginių, ką vilioja svietą ir sėja visokį papiktinimą!

Iš dievobaimingumo traukia sau ekonomišką naudą, ne tik *davatkos*, bet ir policija. Naumiesčio pav. (Suv. rėd.) kaime K . . . se *zemskis* užtikino įtaisytą gegužėje aukurėlį¹ ant garbės Motinos Švenčiausios ir prisikabino už tai, gaudindamas, būk apskūsiąs vyriausybei. Žmogelis, ant kurio užsikrito, įkišo tris rublius prižiūrėtojų gero rėdo ir tokiu būdu atsikratė nuo negeistino svečio. Jeigu mes, atsidėję daugisime skaitlių *davatkų*, o apleisime mūsų žmones ir negisime jų nuo skriaudimų, kaip augščiaus minėtas, tai įsidrąsinę policijantai pradės lupti nuo žmonių už daleidimą rytą ir vakarą kalbėti poterių, už įleidimą į bažnyčią ir t. t. Teisybė, apgynimas žmogaus nuo tokio skriaudimo, tai vis ne toks didelis nuopelnas, kaip platinimas *davatkų*.

„*Novoje Vremia*“ sako, kad tiesos ministeris paduoda užmanymą, skaudžiai bausti už užpuolimą vienos dalies valstijos gyventojų ant kitos, ar tai iš pobūdžių, paremtų ant tikėjimo, ar tautos, ar ekonomijos, ar luomo. „Vienok — rašo toliau — norėtume turėti viltį, kad, jeigu Maskolijos gyvenime ir yra liga, ant pamato kurios gali atsirasti peržengimai, verčiamieji užmanyti augščiaus minėtas tiesas, tai da vis ta liga ne taip didelė, kad reiktų plataus jų pritaikymo“ „Norėtume, vieton tokių tiesų, pasižinti apie *profilaktiškus* įrėdymus, kurie nedaleistų atsiradimų, prieš kuriuos nauja tiesa pakreipta.“

Tai jau smagus prajovas, jeigu patys maskoliai pripažįsta, kad *yra* liga, ant pamato kurios auga valstijoje visokie šnairavimai, vienok labai nelogiškas reikalavimas

¹ Altorėlį.

*Nov. Vr. profilaktikos*¹ dėl valstijos išgydymo. Profilaktika gali išduoti gerus vaisius tada tik, kada ligos da nėra, gali atitolinti ligą, bet jeigu liga jau yra, tai čia gydymas turi būti paremtas ne ant *profilaktikos*¹ tik pirmiausiai ant išnaikinimo priežasčių tos ligos. Priežastys gi labai aiškios: tai nelygumas tiesų dėl visų valstijos gaivalų ir luomų, tai stoka tautiškos tolerancijos. Išnaikinus tas priežastis, *liga* tikrai taip gi išnyks. Bet jeigu maskoliai ir toliaus mislyja plėsti nežmogišku būdu nuo svetimų gaivalų jų tautystę, tikėjimą ir kitokias jiems priguliančias tiesas, tai terapija² tiesos ministerio ne tik ką neišgydys valstijos, bet da labiaus gali ją suliginti, o gal ir ant galo nebėgkime faktams už akių.

¹ Perspėjimo; *prophylaxia* — medicinos mokslo skyrius, mokinas, kaip perspėti ligos apsireiškimą kūne. ² Medicinos skyrius, mokinas kaip gydyti ligas.

VII.¹

Trusas maskoliavimo dvasios ir kaip mės daleidžiame jai be jokio trukdymo apie mus trustis. Didžiausia kaltė tame dalyke mūs juodžiponių. Ką daro valdžia ir vargdieniai dėl atitolinimo bado.

Kur žengsi, kur žvilgtelsi Lietuvoje esančioje Šiaurių erelio priegloboje, ten užtėmysi, kaip maskoliavimo dvasia sukasi aplink Lietuvius pasiversdama visaip: taip kaip slibinas atidaręs nasrus, drąsiai leidžia liepsną ant silpnų, neturinčių ginklo aukų, idant jas prie visko priversti bauginimu, tai vėl kaip aniuolas plesdenimu švelnių sparnų apsnaudina, idant lengviaus įveikti auką; tai kaip geradėjas ištiesia ranką su dovanomis, gražiomis paviršiumi, o viduryje prilaikančiomis nuodus, tai vėl kaip nekalčiausias avinėlis šokinėja tarpu Lietuvių, nuduodamas, būk nieko o nieko pavodyti negalįs.

Mės gi daleidžiame tai dvasiai suktis apie mus ir taisyti ant mūs kilpas – nepasakome: *apage satanas*²! Arba jau neįstengiame, arba neišdrystame tai padaryti, arba visai neužtėmydami nieko, arba ir mislydami širdyje: tegul sau maskoliavimo dvasia sukasi ir renka aukas dėl ateitės, kad tik mums patiems būtų šiandien sotu ir šilta!

Augščiausia vyriausybė išdavė ypatingus įstatus, aiškiai rodančius, kad žodis „*Lietuvis*“ tai jau šiandien anachronizmas³ ir turi vertę tiktai istoriškai; vietinė administracija dėl savo kišeniaus, arba savo žvėriškumo, turėdama aukas atiduotas augštesnės vyriausybės dėl papjovimo, išduoda nuo savęs įstatus kitus, greičiaus naikinančius; ant to nesibaigia – ir žemiausia administracija, kaip visoki policijantai, ir ta pasižiūrėdama ant savo viršininkų, saviškai mus baugina savo neva tiesomis.

O mės? mės kenčiame, ausis nuleidę ir da rugojame kartais ant tų, ką išdrįsta atvirai pasakyti: broliai! su mumis elgiasi neteisingai! skriaudžia mus!

Teisybė, su įstatais augščiausios vyriausybės sunku kovoti, jeigu jau sykį pasirodė tokiais, kuriems minė-

¹ Iš 9 Nr. „Varpo“ 1891 m. ² Atsitrauk velne. ³ Klaida pažymėjime laiko istorijos atsitikimų.

tikėjimas, t. y. ant dešimtinės maskolių doros, sugryžę paskui į tėviškę, tampa apaštalais tos doros: tampa priešais ne tik vien savo tėvų pobūdžių ir kalbos, bet denuncijantais savo tikėjimo, kalbos, brolių ir seserų. Ar mes pasielgiame su denuncijantais taip, kaip jie yra užsipelnę? Ne, nepasielgiame taip ir da gerinamės jiems, idant kartais mus neįklampintų – visai taip darome, kaip tas ūkininkas, kad gerinasi arkliavagiui, idant neatlankytų tvarto. O gir-dėdami, kaip tie ekssaldotai¹ kaimuose ant susirinkimų dainuoja maskoliškas dainas, su tikra maskoliška įtalpai ne tik nenubaudžiame ir nesugėdiname dainininkų, bet gėrimės ir pats prašome, idant da vieną tokią užvestų.

Tai gi maskoliavimas veržiasi visokiais keliais tarp mūsų, o mes beveik nesistengiame, kur galima, atsispirti, nepasiduoti.

Dėlko gi taip yra? Aišku: dėlto, kad plačiam daugume mūsų inteligentų pajautimas savosios tautystės yra apmiręs. Stipriausiu pamatu tautystės, pirmiausiu jos ramsčiu yra prigimtoji kalba. Atimk žmonių kuopai kalbą – dings tautystė su visais jai primestais priedais. Iš kur mūsų tautystė gali būti stipri ir nepasiduoti vadin-goms rūdims, jeigu mes pats ištraukiame iš po jos pa-matą, atimame ramsti – vienu žodžiu, jeigu mes pats neapkenčiame savo prigimtos kalbos? Išskyrus iš mus juodžiponių daug didesnę dalį tokių, ką lietuviškai ištartą žodį priskiria prie tarimų, išmestų iš salūniško žodyno, da rasime, kad ir likusieji juodžiponiai, neva mylintieji lietuvišką kalbą, nelygiai ją vartoja: Maža tik dalis iš-drįsta prie jos prisipažinti atvirai, didesnė gi dalis myli lietuvišką kalbą kokia ten paslaptine, pakampine meile, lyg nelegališką pačią, su kuriaja gėda pasirodyti tarp žmonių. Rodosi, kad Lietuvis toks, kaip pasakys ką len-kiškai, tai jis ponas, jis išmintingas, jis didis, o pasakęs tą pat lietuviškai, liktų klopas, kvailys, pašlemėkas. Kaip gi vaikai, einantieji į mokslynįčias, kalbės lietuviškai,

¹ Buvusieji kareiviai.

pramokę kitokios kalbos, kaip ekssaldotai dairiuos ir kalbės lietuviškai, išmokę kitaip, jeigu jie mato, kad juodžiponiai, turintieji rankose vadovystę žmonių tamsesniųjų, šalinasi nuo lietuviškos kalbos ir, prireikėjus kada tardami lietuvišką žodį, užsimerkia, lyg nerdami sau ant kaklo kartuvių virvę? Tik ir vaikams ir ekssaldotams malonu pasirodyti, kad jie nekvailiai ir t. t.

Toks juodžiponis nepasergės nė anų vaikų, nė ekssaldotų, nės jie galėtų atremti: vai gi tu, dėde, dėlko nekalbi lietuviškai? tik tu mokytas, tai žinai, kaip yra geriaus!

Nuobodu, ištikro, apie tai klausyti. Jau tiek kartų buvo rašyta ir kalbėta — bet ką padaryti, kad tas dalykas užtėmyjamas ant kiekvieno žingsnio ir veržte veržiasi po plunksna? Lašas vandens, krisdamas tankiai ant vienos vietos akmens, padaro jame duobę, ar gi mūs išsinėrusių iš lietuvištos juodžiponių būtų taip kieti ir stori kiaušai, kad nuolatai atkartojamas priminimas, idant susiprastų, jų taip ilgai neįveikia? Šįmet Lietuvos ūkininkams nepasisekė — lytingas metas nedaleido suimti viską iš lauko, o da kas liko, tai pūva. Keliose Maskolijos rėdybose nieks neužderėjo. Valdžia, tikėdamasi visatinio bado, užgynė nuo tos ir tos dienos parduoti grūdus į užrubežį. Prekėjai grūdų šoko greit prie darbo, idant da prieš paskirtą dieną prisigrūsti kišenius, nės prekė rugių smarkiai pakilo. Supirkinėję rugius, kur buvo galima (kitur žydai pats rinko nuo laukų javus šventomis dienomis, kad tik nepasivėlinti), skubino ant geležinkelių. Žmonės vargdieniai, ypač žydai mažų miestelių, žinodami, kad badas pirmiausiai stversis prie jų, ėmėsi prekęs grūdų visokiais būdais trukdyti, idant neišvežtų duonos: tai sugražindami iš kelio vežimus su rugiais, einančius ant geležinkelio, tai pjaustydami maišus, jeigu nepasisekė sugražinti, tai tiesiog stabdydami laivus ant Nemuno ir vagonus ant geležinkelio, vežančius javus į užrubežį. Jeigu šįmet bus sunkus metas, tai kas bus su ateinančiu metu, jeigu lytus nedaleis apdirbti žemės ir pasėti?

m^m

VIII.¹

Ištabus aiškinimas žmonių nusidėjimų. Pasikalbėjimas mano su svetimtaučiu apie mus apšvietimą. Kantarkų streikas. Giliaus besistengimas.

Šią vasarą bažnytkaimyje Lukšiuose (Suv. rėd. Nau-miesčio pav.) buvo viena po kitai dvi ugneli, sunaikinusi ir vieną ir kitą kart po keletą tirštai apgyventų namų. Vieną kart pakūrė koks ten ekssaldotas, sugrįžęs iš ka-riūmėnės, antrą kart — šiaučpalaikis, prastas žmogelis, supykęs ant savo tėvo, pakišo po jo stogo ugnį ir paleido su durnais ne tik namus tėvo, bet ir keleto susiedų. Kad ekssaldotas pakūrė, tai nėra kuomi stebėtis — pripratę jau mės nuo sugryžusių iš kariūmėnės laukti visokių šunybių.

Ant galo už ekssaldotų darbus draugija mažai ką at-sako, nės jie parsineša iš kariūmėnės ypatingą dorą — ten jiems įkvėptą ypatingą dvasią.

Suvisai kitaip išrodo, kada suaugęs sūnus, nebūdamas ekssaldotų, uždega iš piktumo tėvo namus. Šis atsiti-kimas, parodantis visą žmogaus pagedimą, žvėriškumą jo jausmų, priskiriamas jau prie tokių, kurie suimti reiškia juodąją draugijos pusę ir už kuriuos pati draugija jau-čiasi kalta esanti.

Ne dyvai, jeigu potam ant susirinkimų šiek-tiek misly-jantieji žmonės tolydžio apie tai minėjo ir liūdnei galvomis lingavo. Teko ir man patekti ant vieno tokio susirinkimo. Mės „intelligentai“, tarp kurių buvo vienas svetimtautis, turistas,² išsimėtę po kelis „peklinės“, pasijutome tinką prie gvildenimo augštesniųjų klausymų, ir užsiminė apie sunų, ką iš savo tėvo norėjo pritaisyti kepsnį, ėmėme daryti analizą³ to atsitikimo. Kada jau pridejavome, kiek reikėjo, kad dora taip netvirta tarp žmonių, vienas iš mūs, p. X., tarė: „Tai viską daro tas „naujas mokslas“, tai vis tas „žengimas pirmyn“, tai vis tas „Darvinas“, tai vis ta „kova už būvį“, ką liepia žmonėms pjautis tarp savęs!“

¹ Iš 10 Nr. „Varpo“ 1891 m. ² Keleivis, lankas yvairas šalis.

³ Išdėstymas, išdalinimas ko-nors į sudėtinės dalis.

Kaip jau, begvildendami augštesnuiosius dalykus, visi pasidalino į kuopeles, svetimtautis kreipėsi prie manęs su tais žodžiais: „Tai tik jūsų krašte yra apšvietimas augštai kilęs, jeigu net prasti žmonelės pažįsta Darviną — tik turi jį skaityti, jeigu yra po jo įtėkme ir būtinai elgiasi pagal jo teorijas, kaip pasakoja p. X.“

— Nors man labai būtų smagu — atsakiau — kad tamstos nuomonė apie apšvietimą mūsų krašto būtų teisinga, vienok turiu atvirai pasakyti, kad tamista šiuomi žygiu mislyji klaidingai. Tas pats p. X., ką prie „uždegėjo“ prilipino Darvino teoriją, yra nematęs Darvino nė iš apdarų, o ką čia šnekėti apie prastus žmones. Jeigu p. X. taip kalba, tai tik dėlto, kad jis tapat yra girdėjęs nuo tų, ką mislyja, būk priežastimi visokių „piktybių“ ant sviato yra Darvino teorija, būk prieš Darviną žmonės gyveno kaip aniolai, o tik Darvinui ištarus „kova už būvį“, sviatas paklausė ir pradėjo pjautis. Kitokio aiškinimo atbulinės doros pusės, kaip tik „naujas mokslas“, toki pp. XX. nepermano.

Apšvietimas Lietuvos žmonių, nors turėtų derlingą dirvą, yra pastatytas tarpu labai sunkių apystovų: iš vienos pusės trukdo jį valdžia, iš kitos gi mės patys. Apšvietimas gali baisingai platintis tiktai per pagelbą prigimtos kalbos, per raštus prigimtoje kalboje. Mums valdžia nedaleidžia vartoti mokslinyčiose lietuvišką kalbą, o lietuviškus raštus persekioja lygiai kaip raštus nihilistų,¹ anarchistų² ir kitų, pagal valstijos nuomonę, maištadarių. Teisybė, valdžia davė mums pirmamokslines mokslinyčias, bet koku būdu gali tarnauti priderančiai apšvietimui mokslinyčią, kurios uždava, versti vaikus į kitą tikėjimą, į kitą tautą? Čia trukdo apšvietimą pati valdžia.

¹ Šalininkų *nihilizmo* (iš lot. *nihil* — niekas), norėjusių suardyti absoliutiškai - monarchiškąją Maskolijos valdžią. ² Šalininkų *anarchijos* (iš graik. av-aQxv> bevaldžios), nepripažįstančių valdžios.

Valdžia daleido mus į vidutinius mokslinyčias, t. y. giminazijas, kurias išbaigę ir prasilavinę mes beveik visi atsikratėme nuo tos dvasios, ką valdžia taip rūpestingai teikėsi įkvėpti mums pirmamokslinėse. Rodosi geistinu dalyku būtų, idant stengtumės perkimšti per gimnaziją kuo daugiausiai Lietuvių. Tik štai tarp tų pačių Lietuvių, ir da neva inteligentų, kuriems kaipo žibintuvams priderėtų traukti žmones iš tamsybės, susirengę agencija, prikalbinanti tėvus, idant neleistų savo vaikų augščiau 4 klasių; gazdina, būk vaikai, baigiantieji gimnaziją, „pagenda“ ir tampa „amžinais prapuolėliais.“ Ar čia taip daro anie agentai, idant prasiplatinus augštesniam apšvietimui Lietuvoje, nepultų jų autoritetas, ar tai gailėdamiesi, idant ištikro vientaučiai, žengiantieji prie augštesnio mokslo, „amžinai neprapultų“, ar tai nenorėdami daleisti, idant skaitymas Darvino neužkrėstų „kova už buvį“ ir nepradėtų tarp savęs pjautis — nežinia, vienok taip daro. Matomas daigtas, kad prie trukdinimo išbaigti vidutinį mokslą, prideda ranką patys Lietuviai.

Jeigu žemesnis ir vidutinis mokslas dėl Lietuvių turi daug trukdymų, tai jau augštesnis turi prie tų pat trukdymų net perdaug erškėčių. To drąsuoliaus, kurio troškimas mokslo didesnis už visas kliūtis ir „agentų“ trūšą, to drąsuoliaus, ką nesustojęs ant 4 klasių eina tolyn ir išbaigęs gimnaziją įstoja į universitetą, dalis visai neužvydėtina ir mažai“ ką gali išdrąsyti. Mūsų žmonelės mato visą laimę iš mokslo tiktai tame dalyke, kad mokslas duoda įstoti į kunigus ir, jeigu žinotų, kad vaikas netaps kunigu, tai visai neleistų vaiką į mokslą. Dėl įstojimo į kunigus gana yra 4 klasių, o kad iš pabaigusiujų daugiaus kaip 4 kliasas retai kuris eina į kunigus, tai gi jau patys tėvai augštesniųjų klasių neužkenčia. O da pridėkime prie to triūšą agentų, ką stengiasi tą neužkentimą padidinti, tai aišku bus, kad baigiančiųjų gimnaziją mes daug negalime turėti. Tai gi toks drąsuolis, ką veržiasi prie mokslo augščiau 4 klasių, junta, kaip su kiekviena augstesne kliasą šąla dėl jo tėvai ir giminės vis labyn ir la-

byn, o įstojęs į universitetą pasijunta visai neturinčiu savo artymiausiųjų. Iš vien su giminiškais jausmais nyksta ir matėrijališka"pagelba. Beveik tiesiog galiu pasakyti, kad įstojusiems į universitetą tėvai, ar broliai, apėmusieji namus, visai nustoja davę pašalpą. Jeigu nabagėliui „drausuliui da priguli šiek tiek dalies, tai ir tos neišgauna „geru": arba turi visai išsižadėti jos, arba, prispaustas vargų, už kelias dešimtis rublių turi pakvituoti, būk išėmęs visą dali, tegul bus, kelis šimtus rublių. Tokiu būdu patekęs į universitetą turi rūpintis ir apie mokslą ir apie „visų dienų" duoną. Nešdamas per ištisus metus tokias dvi sunkias naštas, naikina savo jaunas pajiegas ir gale metų grįžta namon pasilsėti. Tik čia iš visų pusių randa atšalimą: giminės visi tamsuoliai ir žemesniejie inteligentai žiūri ant jo išpasalų, keturkliaisiai inteligentai šalinasi lyg nuo užsikrėtusio kokia baisia liga. Toks šnairavimas ant universitetinių inteligentų ir n'istikėjimas jiems perėjo ir ant raštų ir laikraščių, prie kurių prisideda augštesnieji inteligentai. Tegul toks universitetinis parašys savo veikale *du kart du = keturi*, tai tuojaus atsiras persergiantieji balsai: netikėkite! čia ne tikras mokslas, čia kilpos užtaisytos ant jūsų nekaltybės!

— Ar tai turite ir laikraščius? man rodosi, tamista sakei, kad valdžia persekioja lietuviškus raštus.

— Persekioja tik Maskolijoje, bet gyvuoja keli laikraščiai Amerikoje ir Prūsiose. Maskolių pusėje labai sunku prisigriebti prie lietuviško laikraščio, nės policija, jeigu tik užtikis kur tokį N, nors nekalčiausios įtalpos, tai tuoj prasideda tyrinėjimai, areštai, sutrukdo kelias dešimtis žmonių nuo darbo, suvažiuoja prokurorai, žandarai, načelnikai, rodosi ant paskutinio sūdo — žmonės tokiu budu įbauginti ne labai kokį raštą lietuvišką ir prilauko. Policijos tarnas, sugriebęs kur N lietuviško laikraščio, džiaugiasi, lyg velnias pagavęs dūšią ir paleidęs žmogžudį, vagį, ar kitą kokį piktadėją iš rankų, lekia su tuomi N pas viršininką savo.

— Tai abonentų laikraščiai turi neperdaug?

— Teisybė — nė vienas išdavėjas turtų nesurinko da.
— Na, o programai laikraščių ar labai skiriasi viens nuo kito?

— Taip labai — ne, nes speciališko laikraščio neturime

— Jeigu taip, tai nors man nepridera kištis į ne savo dalykus, vienok užklauskiau, ar ne geriaus būtų turėti mažiaus laikraščių? prie tokios sunkenybės apystovų, prie tokio persekiojimo lengviaus būtų prilaikyti ir platyti mažesnę skaitlių atskirų laikraščių?

— Tikra teisybė. Jau tą teisybę parodė mums praktika, išdildinusi keletą laikraščių nereikalingai išdygusių, tik męs to dalyko suprasti nenorime. Mat pas mus eina taip: vos pasirodys vienas laikraštis, štai išdyksta kitas, ką eidamas paskui, kaipo neprašytas aniuolas sargas, žiūri, idant tas pirmasis nepaklystų ir vis rėkia iš užpakalio: na, na, tik tu kryptelk, tai paminėsi! Jeigu tiktai ant to bauginimo pasibaigtų, tai da būtų mažai pikto, bet per įtekme tų laikraščių-sargų, jų pat pasekėjai atsisako ir pats nuo parsikvietimo anų sergiamųjų laikraščių, ir kartkarčiais net iš visų vietų atsišaukia į žmones: neskaitykite tų ir tų dalykų!

— O Lietuviai noriai skaito savo laikraščius?

— Ne visi Lietuviai nori skaityti savuosius laikraščius, kiti nenori jų nė pažinti, vienok negalima skųstis, kad tolydinių skaitytojų būtų jau taip visai mažai. Tik čia turiu pridurti, kad tarpu skaitytojų Lietuvių, ypač tų sergiamųjų laikraščių yra ir toki, kurie skaito lietuviškus laikraščius vien tik dėlto, idant atrasti juose šį-tą, už ką galima būtų juos patremti, pakišti koją, sunaikinti

Tuom tarpu pakvietė visus svečius prie vakarienės.

— Tai labai nesmagus dalykas pas jus, esančius tokiame prispaudime — tarė svetimtautis, keldamasis nuo suolo.

Prikimšę gerai gūžius, pradėjome visi kalbėti apie badą, ką šimet nors iš tolo, bet rodo savo dantis **Ve** pridūsavome, išrodydami viens per kitą baisumą bado ir

visas nelaimes, puolančias nuo jų ant žmonijos, atmindami, ką darys nabagėliai darbininkai, kiek bus visokių streikų, sujudinančių valstijas ir t. t.

Grįždamas namon, perkratinėjau mislyje viską, ką girdėjau svečiuose: ir Darviną, kuriam p. X. įdavė į vieną ranką peilį, į kitą ugnį ir liepė pjudinti žmones, ir svetimtaučio užklausymus, ir baisų badą, ir darbininkus išblyškčius, alkanus, apdriskusius ir streikus

Štai mislis, eidama paeiliui, priminė man vieną streiką neseniai atsitikusį, kuris savo navatnumu pralenkė visus įvairius streikus, atsitikusius kada nors ant svieto.

Skaitytojau! Kad ir laužytum galvą kas-žin kaip ilgai, norėdamas įspėti apie kokį streiką, noriu pasakyti, tai neįspėsi, greičiaus „Apžvalga“ įtikės „inteligentams“, o tu da neįspėsi! Nekankysiu tavęs: streiką padarė *kantarkos* (giesmininkės) bažnyčioje. Susitarė vieną nedėlios dieną ir visai negiedojo. Ar tai įtikėtinas dalykas?! Tokia netikėta, navatna demonstracija Dievo namuose turi remtis ant navatnos priežasties. Nežinau aš tos priežasties tikrai, o tik tiek žinau, kad tas streikas stojosi, išsikėlus iš tos bažnytvietės vienam kunigui.

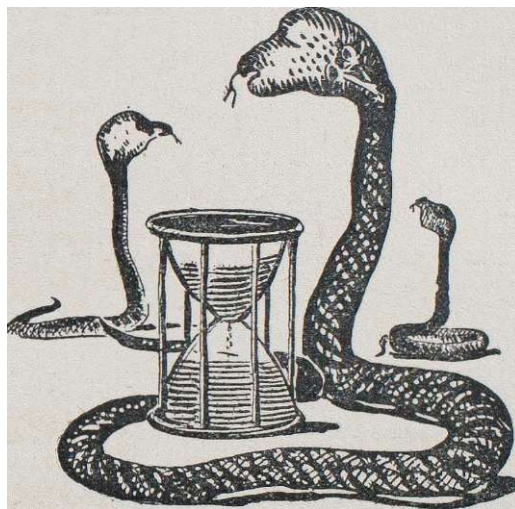
Tik turėjo kas nors įkvėpti toms kantarkėlėms iš šalies, idant griebtųsi tos demonstracijos, nės pačioms nebūtų atėjęs nė į galvą toks dalykas. Lengviausiai rodosi būtų išaiškinti tą streiką Darvino įtekme, ypač, kad tai atsitiko toje pat vietoje, kur minėtos ugnelės, tik vėl, plynia žino, ar Darvinas galėtų prisigretinti prie kantarkų per „Šaltinį“ ir „Kantičkas“.

Norėjau ant tų navatnumu ir užbaigti, tik atsiminęs da vieną, ne tiek nevatną, kiek begėdišką dalyką, negaliu iškėsti apie jį nepasakęs.

Žinomam visiems uostytojui Apuchtino pėdsako, Varšavos Giliui, turbūt nusibodo belaukiant numetimo vėl kokio kšnelio nuo skobnės¹ savo pono, nės štai užsišpyrė išgirsti: čiučiu, te! ir parašė „*maskoliškai-lietuvišką*“

¹ Stalo.

gramatiką, kuri jau spaudoje beesti. Jeigu Senapilės Pajevskytis¹ būtų žinojęs, kad sutiks ant savo garbės pilno kelio tokį konkurentą, kaip Gilius, tai, tikrai būtų nevertęs „maskoliškai“ gramatikos Kuršaičio. Čia tikėjosi tapti mažių mažiausiai inspektoriumi, kaip ir taspat Gilius tapo už tokius-pat darbus, o čia primetė žmoguiui ant pusės svaro tabako ir dairykis! O tu svieteli mielas! tai da teisybė!

IX.

Vilniaus parodos atsakymai. Kam ji kvietė valsčionis? Kam priderėtų steigti tokias parodas. Badas, jo malšinimas, rinkimas aukų ir pasielgimas rinkėjų. Lietuviški raštai, kaip proga dėl politiškos provos. Influenza kaipo kurstytoja negeistinių valstijai sanprotavimų.

Paroda „Žemdarbystės ir Pramonystės“ Vilniuje, kaip buvo šioje vietoje apgarsinta, atlikta pagal programą Įsteigtojų. Ant užklauso, kuriuomi kiekvienas, einantis ant

¹ Gimnazijos mokiniojas (lenkas). ¹ Iš 11 Nr. „Varpo“ 1891 m.

parodos, užkalbina pats save: Ką pamatysiu? Ko išmoksiu? Šimetinė paroda tokį kvintesimališką atsakymą davė: „Pamatysi, kaip didžponiai eina lenktyn su savo gyvuliais ant gerumo kraujo ir nesvietiško lepumo; pamatysi, ką didžponiai veikia valandose, atlikusiose nuo užrubežinių kelionių ir kitokių besizadinimų, ir kuomi užsiima, idant nesukirmytų iš nuobodumo ir tinginiavimo; išmokti neišmoksi nieko naujo, nės, jeigu esi didžponis, tai tą viską pažįsti, o jeigu esi ne didžponis, tai tu tokių daiktų niekad neturėsi ir apie juos nesitūrėsi — tai kam da čia ir pasimokinimas?"

Atsakymas, reikia pripažinti, visai atviras ir neme-
lagingas.

Nežinia, kam tokia paroda užkviečia, idant valsčionys siųstų savo išdarbius, jeigu paskiaus jie savo pasielgimu parodo, kad valsčionys su savo išdarbiais daro paskui tiksliai dissonansą ponams ir jų lepiams tvartiniam augintiniams.

Šįmet pvz. valsčioniškų išdarbių buvo pririnkta pusėtinai, o tik vienas didžponis pripažino, kad *tie išdarbiai valsčionių*, o kiti nė to nepadarė, nekalbant jau apie paminėjamą pavardžių, skyrium kiekvieno valsčionio išdirbėjo, taip kaip neužslėpta pravardė nė vieno ponpalaikio, ką už paskolintus nuo žydo pinigus nusiperka dėl parodos iš Anglijos arklį, arba pristato kitą kokį menką niekniekį. Arklio pono vardas išrašytas didelėmis litaromis, ir ne tik jopat, bet ir vardas driganto, nuo kurio gavo kraują ir kumelės, kuri atvedė ir t. t. Valsčionys gi neverti mat, idant pridėtas būtų jų vardas prie dalykų, padarytų jų pat rankomis! Kam kviesti ant parodų valsčionis, jeigu juos paskui doriškai nuskriausti turi? Ant parodos visi užkviesti turi būti lygus.

Aš čia užgriebiau paviršiumi vieną tik dalyką, metantį šešėlį ant prieglobėjų parodos, vienok ir iš kitų pusių girdėt daug užmėtinėjimų. Žinomas dalykas: kaip gali likti be užmėtinėjimų ir išduoti pritinkančius vaisius paroda, jeigu jos įsteigimu užsiima draugystė, kurios sanariams rodosi,

būk didžiausią naudą draugijai galima suteikti, prilaikant angliškus arklius, duodant ant to neišpasakytus-pinigus ir leidžiant tuos arklius kelis kart ant metų palakstyti ant lenktynių?

{steigimu parodų „Žemdarbystės ir Pramonystės" priderėtų užsiimti draugystėms, kurių siekimai artesni užvadyjimui parodos.

Tas dalykas, kad žmonės iš tokios parodos išmoktų pageryti savo medgišką būvį ir galėtų stipriai laikytis, ištikus kokiai nelaimei, turi gulėti ant širdies įsteigtojų parodų ypač toje gadynėje, kada ištikrųjų vietą patiko nelaimė paveiksle bado, kurs atsilankęs, žada ilgai svečiuose pasiviešėti. Jeigu kuriame krašte valstijos geras užderėjimas neleis tikro bado, tai vis priseis dalytis savo turtus su baduojančiais, gal ir priverstinai; dėlėi tos priežasties gali kartais nepritekti duonos ir tiems, kurie visai bado nesitikėjo, jeigu išteklius bus nepervirš. Maskolijoje šandien parodo jau vardus 20 rėdybų, kur žmonės kenčia tikrą badą, ir reikalaujami duonos nuo valdžių, kelia maištus. Valdžia išpradžių teikėsi pasotinti išbadėjusius maištadarius, parodžius vaiską su karabinais ir deiginiais. Vienok baduoliams to neužteko ir, valdžia pamatė, kad jie kertasi su vaisku smertinai ir kad baudimo badas visai nesibijo, sušuko rinkti visokiais būdais aukas po visą valstiją. Paskyrė net rėdybas, kurias turi šelpiti tas ir tas vastijos kraštas.

Ant Suvalkų rėd. išpuolė Penzos rėd. Aukų iš visų kraštų valstijos eina dėl baduolių baisybės. Jeigu tikrai tarpininkų (augštesniųjų urėdninkų), kurie tas aukas stato kur reikia, šiuomi žygiu rankos nebus perdaug lipšnios (netaip kaip kituose dalykuose), tai badą galima būtų šiek tiek apmalšinti. Tik, užmiršęs tuom tarpu „lipšnumą rankų," papasakosiu apie „nelabai lipšnų" pasielgimą rinkėjų aukų. Kauno rėdyboje vienas „posrėdninkas", sušaukęs aplinkinius gyventojus, užmanė, idant jie atiduotų baduoliams pusę savo javų ant duonos. Žmonės, norėdami gelbėti nelaimingus, o vėl, suprasdami gerai, kad ne-

tekę pusės javų, patys turės badą kęsti, sutiko paaukauti kiekvienas nuo savęs po 3 rublius, kad tik nereiktų duoti javų. Rodosi, žmonės pasielgė ir gražiai ir išmintingai. Tik „posrėdninkas“ pasiūlusiems po 3 rublius, atsakė: „Užspringkite su tais 3 rubliais!“

Tas „posrėdninkas“ turėjo ant mislies tikrai ne gelbėjimą nelaimingų žmonių, o tik kitokį užmanymą, nieku nesujungiamu su meile artymo — jeigu už gausias aukas taip „maskoliškai“ padėkavojo.

Teisybė, nuo mūsų prieglobėjų visko galime tikėtis, net ir labiausiai netikėtų dalykų. Pernai į rudenį (rašiau apie tai „Varpe“) suvažiavo į Šakius žandarai, pagelbininkas prokuratoriaus ir kiti dėl tyrinėjimo žmonių, apskustų šungalvio Lukšių Jakaičio, žinoma ekssaldoto, už prilaikymą lietuviškų raštų ir knygų. Ką iškvošė tada iš žmonių, nežinau, tik trukdė prasčiokėlius žmoneles, šaukdami į policiją po kelis-syk dėi papildymo tyrinėjimo ir po metų pasirodė, kad iš tos provos padarytas polytiškas klausimas, ir nekuriuos iš tų žmonių *administratyvišku keliu*¹ nubaudė: palaikė kalinyje, atidavė ant dviejų metų po policijos priežiūra.

Nu, ar galėjo kas tikėti, kad tokia prova pavirs į politišką?

Iš šito nusprendimo galima būtų padaryti daug išvadžiojimų apie mūsų geradėjus, kad tik nekankintų taip nemieliaširdingai *influenza*,² kuri rašytoji šitų žodžių neatleidžia nuo 2 nedėlių. Viešnia ta, besilankydama šįmet po svieta, nepamiršo ir apie Suvalkų rėdybą. Šiuomi tarpu, kaip girdėt, yra labai daug svieta influenzos kankinamo — gal nepaliks nė vieno žmogaus neužkabinus, ypač, kad rudens oras lengvina jai kelią. Nors influenza nepriguli prie ligų bjauriausių arba tokių, su kuriomis reikia slėptis, tai vienok tuščia jos! Kad tik nesiųčiau krikščioniškai ir nemylėčiau savo persekiotojų, tai influenzą atiduočiau maskolių žandarams ir prokuratorių pagelbi-

¹ Be teismo. ² Liga.

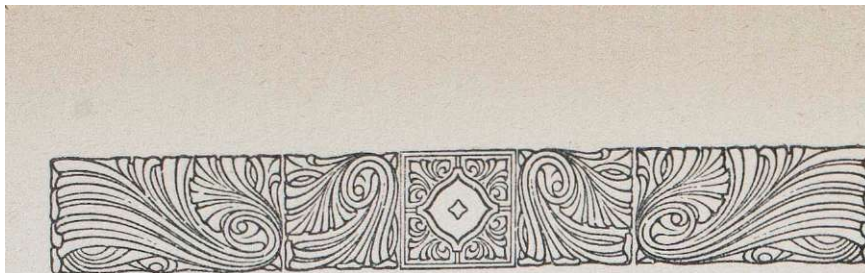

ŌŧSDGSODgDDBGDBCBODB TĖVYNĖS VARPAI BDDBDBDBŪDBODBDSŪ

ninkams. Bejuok! Jie tuojaus padarytų iš influencos polytišką prasižengėlę, pasivažinėtų dėl tyrinėjimų, paimtų sau į kišenių pinigpalaikio, ką duoda tokiems urėdninkams ant važinėjimų (viorstovyja, sutočnyja ir t. t.) ir už išvedimą provos su polytiška įtalpa, gautų da šį-tą iš augštybės. O svarbiausias dalykas: pasiliktų nors šiek-tiek teisingesniais žmonėmis, ne kaip politiškai persekiodami lietuviškas knygas. Nei maldaknygės lietuviškos, nei elementoriai (už ką daugiausiai žmonių papuola į policijos rankas) per savo įtekmę da nei vieno polytiškai persižengusio valstijai nesuteikė, o influencą? O! influencą reikia saugoti! Tai baisi kurstintoja negeistinių sanprotavimų. Ji taip pesimistiškai užtaiso žmogų, kad jis pradeda kritikuoti net ir gerus daigtus, na, o jeigu žmogus, su tokia pesimistiška pakraipa mislių, griebsis prie labdaringų vaisių geradėjingos mūsų administracijos: tikrai taps *neblagonadžionij*.¹

Priderėtų, idant policija pasirūpintų paimti influencą į savo ypatingą priežiūrą.

¹ Neištikimas.

Tėvynės varpai.

1892 m.

I¹.

Kaip išrodo lietuviški išdavėjvslės dalykai, atliekamieji Prūsuoje. Pražudymas užsitikėjimo. Užmanymas išduoti Daukanto istoriją ir rinkimas pinigų ant to dalyko. „Tetutė“, satyriškas laiškėlis; stoka takto jame. Ką padaro lenkavimas lietuviškų pravardžių.

Gana yra žvilgtelti ant mūsų išdavėjystės dalykų, atliekamųjų Prūsuoje, o lengva užtėmyti, kad tie dalykai vien tik paremti ant spekulacijos pamato ir kad jie prikimšdami kišenius išdavėjų, lietuvišką literatūrą nepavaro tolyn nė par sprindį. Velia be galo maldaknyges; eina lenktyn, išleisdami visokius elementorius „be apsirikimo“ (!!!) ir su apsirikimais, katalikiškus „mokslus“ su pridėjimu prie katekizmo tokių netikėtų naujienų, kurios neturi jokios giminystės nė su tikėjimu, nė su tiesa, nė su liogika; užstoja viens kitam kelią, sprausdami svetui kalendorius. Tai vis toki dalykai, kurie duoda pinigiską pelną „veltojams“, bet ką iš jų tur literatūra? Jeigu kartais ir iš čia išeina koks „daigtelis“, neva turįs literatišką vertę, tai rodos matai, kaip tas daigtelis eidamas į svetą mirgtelia savo išleistojui, ta-

¹ Iš 1 Nr. „Varpo“ 1892 m.

rydamas: nebijok! jeigu už mane nepelnysi, tai beveik visai nieko nė neprakiši.

Pasakys kits: turi spausdinti daugiausiai maldaknygių, nės jų daugiausiai ir perka. Kam spausdinti kitokius dalykus, kad jų negalima paskui parduoti? Kam čia rizika?

Tai aš ir sakau, kad Prūsiose spauda lietuviškų knygų tebėra paskirta tik dėl spekulacijos; o vėla, ar bandė spausdinti kitokias knygas, ar Lietuviai nenori kitokių knygų, jeigu pats duoda net pinigus ant spaudos? Kur čia rizika, jeigu knygą atspausdina patys pirkėjai jos?

Da kits gal pasakyti: tai išdavėjais tankiausiai yra Vokiečiai, tai kas jiems galvoj apie lietuviškos literatūros pakėlimą?

Ar taip? O Lauryno bankas ar ne j Lietuvių rankas buvo pavestas? Ar čia taip gi buvo rizika?

Užmanymą gi svarbesnių dalykų užbaigia visados *fiasco* ir tai *fiasco* bjauriosios veislės: Užmanytojas renka pinigų ant išdavimo arba gauna juos visus nuo vieno žmogaus, paskui užmanyto dalyko neišduoda ir paimtų pinigų visai negražina. Tai tokia trumpa istorija išdavimo svarbesniųjų dalykų. Atsiminkime pirmąjį užmanymą atspausdinti „Miežinio žodyną“ taip gi patiko *fiasco*; čia teisybė, užmanymu užsiėmė komitetas, kuris neturėjo ant mislies spekulacijos, ir dėlto surinktų pinigų nepražudė — visiems sugrąžys, bet pinigus išsiųstus ne ant vardo komiteto, o tik įduotus pašalinėms žmogystoms, sunku bus atgal gauti; tegul ant galo, ir visi duoti ant to dalyko pinigai, bus atgražinti, bet vis žmonės bus nuskriausti ir medegiškai ir dvasiškai: pradingo kaštai siuntinėjimo pinigų ir tapo sumindžiota viltis paregėjimo prižadėtos knygos².

¹ Nepasisekimas. ² Ant „Žodyno“ į komitetą įplaukė vos 100 rublių, kadangi dėl to veikalo reikėjo mažiausiai 600 rublių — tai gi negalima buvo nė pradėti darbo. Tokiu budu čia užmanytojų kaltės nėra. („Varpo“ red.)

ir mokėtų arba pačios nuo savęs spaudėjui už atliekamąjį darbą, arba pavestų tą dalyką vien dėl jų išrinktai žmogystei. Čia rodosi garantija būtų didesnė ar šiokiame ar tokiame atsitikime. Renkant gi tokiu būdu kaip dabar, gali atsitikti, kad, atėjus jau laikui pradėti spauda, nežinia bus, nė kas davė, nė kiek davė ir tt. nė ant ko davė, ir pirmiaus surinkti pinigai gali visai nepatekti į draugystę surinktų paskiaus.

Turiu čia paaiškinti, kad išreiškimu savo pažvalgos visai nenoriu užstoti kelią išdavėjui Daukanto „Istorijos“ ir atkratyti nuo jo abonentus. Anaipol! Tegul išdavėjui pasiseks šiuomi žygiu visą užmanymą privaryti prie galo kuonuogreičiausiai, ir dastatyti iš naujo kitų sugriautą išsitikėjimą! Tiktai, jeigu pasipainiotų kokia *plynia* ir su išdavimu Daukanto „Istorijos“ būtų *fiasco*, tai meldžiame, nieks nerūgoti ant „Varpo“ ir „Ūkininko“, neprikaišiokite jiemdviem *to fiasco*, nės juodu prie išdavimo tos „Istorijos“ nieko nesikiša, dėlto ir jokio atsakymo ant savęs neima.

Nusistebėjau labai, išvydęs prisiųstą man spaudos dalyką, kurs vadinasi šiaip: *Tetutė, satyriškas laiškelis*, kurio rėdytoju m yra *Kr. Funkat*.

Žinomas daigtas, kad išjuokimu silpnų papeiktinų pusių greičiaus galima pataisyti ne kaip pamokslu. Dėlto gi satyriškas laiškelis galėtų turėti vertę ir dėl mūs draugijos, jeigu jis būtų tikrai satyrišku.

Tiktai, idant išjuokimas užsitarnautų sau vardą satyros, turi būti išmintingas: turi pasiekti silpną žmogystos pusę, tik neužgauti ir nenuskriausti pačią žmogystą.

Satyros pirštas turi būti atkreiptas į išjuokiamą piktybę, o ne į tą ir tą žmogystą. Per satyrą žmogus turi matyti savo silpnybę ištolo, o niekados neturi matyti ant savęs atkreiptų akių svieto ir girdėti besityčiojimus minių, linksmų, kad nurodyta jiems auka, ant kurios sprando gali sukrauti *savo tokias pat išjuokiamas* silpnybes. Tai gi parašyti satyrą kur kas sunkiaus, ne kaip sustatyti *puičiausią* pamokslą; prie satyros reikia ir mokslo ir is-

minties, o takto kur kas daugiau, ne kaip prie kitų rašto dalykų.

Reikia stebėtis neišpasakytai, kur „Tetutė" gavo tiek drąsos, prisisavindama sau vardą „satyriško laiškelių." Nė jo įtalpa, nė forma tos įtalpos su satyra visai nesigiminiuoja. Tokių dalykų, kaip:

„Kunigas Dr. Juodišius jieško dviejų, arba trijų viežlybų gaspadinių, nės tame tarpe savąją išleido už vyro", arba:

„Kurie nori užsiimti parašyti velnių istoriją ir nežino visus velnių vardus, tesikreipia į Kalvariją ant pono džekono Zaliaucko pamokslo ir ten jie patirs gana dimnių velnių vardų"

prie satyros nieks nepriskirs. Didžiausia čia satyra, tai pavadinimas „Tetutės" *satyrišku* laiškeliu. Užmiršus jau neteisingą nepritinkantį papuošimą „Tetutės" vardo, visoje įtalpoje negalima sugauti nė mierio, nė sistematiško tarp straipsnių rėdo, ant galo užkliudyti niekniekiai menki ir be vertės, o ir tos pačios įtalpos per mažai už parodytą prekę. Nežinau, ar ilgas „Tetutės" amžis, vienok, jeigu nori sveika gyventi, tai tegul: arba permaino visą įtalpą, pasilikusi šios dienos vardą; arba, pasilikusią tokiapat įtalpą, tegul iš užvardvįmo išbraukia žodį „satyriškas", o vieton jo išspraudžia pritinkesnę — tai pasirodys nors šioks toks taktas.

Jau ką su taktu, tai mums tankiai pasitaiko paslysti.

Paminėsiu apie nelaimingą priedą prie galo „Varpo" 1889 m. „išleidžiamas susivienijimo inteligentų", kas tapė pridėta be *žinios ir daleidimo* gimdytojų ir rėdytojų „Varpo", o už ką ne vieną kart inteligentai turėjo nekaltai nukęsti nuo žmonių, jieškančių visokių priekabių.

Dabar vėl neseniai išėjusioje iš spaustuvės „Varpo" knygutėje „Pabaiga svieto" prie galo patalpintas apgarsinimas „Varpo" ir „Ūkininko" tik su priedu: kas skaitys tuodu laikraščiu per 10 metų gaus 100 rublių dovanų. Iš ko autorius to apgarsinimo stengėsi pasityčioti, ar iš

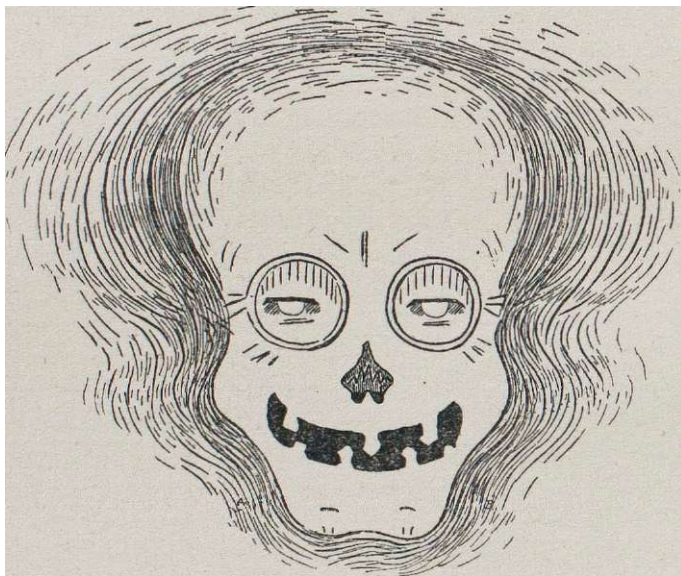
laikraščių, ar iš skaitytojų — nežinau, tik tas dalykas visai nepritinka knygutei su pavartauna įtalpa, ot „Tetutei“ — ta! kas kits. Rodosi šitai lengva buvo suprasti, tik tur but vyrai, paketinę išleisti „satyrišką“ laiškėlį, lavinosi satyroje kur tik begalėdami ir įstengdami — ne dyvai, jeigu ir toks „satyriškas“ apgarsinimas pateko ne ten, kur priderėjo.

Da papasakosiu apie vieną dalyką, kurį, idant nepavadinti bjauriaus, pavadysiu tik netaktišku. Pradžioje mėnesio gruodžio šių metų numirė Šakių parapijos klebonas, Kalėda. Kaip senas pažįstamas atkakau ant palaidojimo. Nulydėjome ant kapinių ir, kada jau rengėsi leisti kūną į duobę, išgirdau šalia savęs balsą, išlėto tarianti: ko-len-da. „Tai atsiliepė kitas balsas — da klausi, ko lenda? turi lįsti, kad kiša! ir tu lįsi, kaip numirsi!“ Dirstelėjau į šalį tų balsų ir pamačiau, kad vienas sermėgius, [stebeilijęs akis į galą grabo pusiaugarsiai kartoja: ur . . . ur. .. ur... Pažiūrėjau ir aš į galą grabo ir užtėmyjau tai, ko pirmiaus nebuvau užtėmyjęs. Ten buvo išrašyta pravardė mirusio, metas gimimo ir myrio, tiktai lenkiškai: vieton Kalėda buvo Kolenda, o ur, ką žmogelis nepergalėjo, tai mat, *urodzony*, gimęs. Tuojaus, žinoma, viskas išsiaiškino. Sermėgius turbūt ištolį kur važinėdamas, pamatęs ant kapinių daugybę svieto, užėjo, ir norėdamas žinoti mirusio pravardę, skaitė parašą, o kitas sermėgius, — tur būt koks juokdarys iš to pasinaudojo ir padarė juokus vietoje, kur pridera verkti. Aš visai nekaltinu to juokdario, bet tik tuos, kurie, lietuviškos parapijos klebonui lietuviui prikalė prie grabo lenkišką parašą, perkreipdami visai mirusio pravardę. Ištikro parapijonys, susirinkę ant palaidojimo savo dvasiškojo piemens ir išvydę lenkiškai perkreiptą jo pravardę, negalėjo pažinti, kad tame grabe guli jų klebonas, nės jie žinojo, kad jų klebonas vadinas buvo Kalėda, o ne Kolenda.

I*.: Lenkavimas lietuviškų pravardžių, netiktai pridirba gardžių juoku, bet kenkia ir medegiškai. Varšavos banke yra daug, labai daug pinigų, prigulinčių Lietuviams, *bet*

kurių Lietuviai negali išgriebti, dėlto, kad, ar per savo kaltę, ar per kaltę geradėjų, yra pametę tikras pravardes.

Lenkuotojai lietuviškų pravardžių, stengdamiesi permankštyti lietuvišką pravardę į lenkišką, statote ragožius, pritinkančius vien tik cirko arenai, liaukite statę tuos ragožius, nors prieš rūstų ir baisų myrio veidą'

II.¹

Nepasidabinimas naujų metų. Dvi žinios: viena liūdna, kita da liūdnesnė. Dėlko pas mus taip daug liūdnų žinių. Žodelis mūsų rašėjams į laikraščius. Prašymas Prūsų Lietuvių paduotas apšvietimo ministeriui. Sanprotavimas prasto Lietuvos ūkininko po maskoliumi.

Naujas metas nei išpat pradžios nepasidabino ir nepasistengė iššluoti mūsų regratį ir pasaugoti jį nors šiek tiek nuo priteršimo. Jau nuo pirmų NNr. šio meto priverstas esu, dalintis su skaitytojais žiniomis, kurios gamina

¹ Iš 2 Nr. „Varpo“ 1892 m.

širdies peršulį, visai neatrasdamas, kuomi galėčiau suraminti.

Neseniai Veiveriuose (Suv. rėd.) mokintojai pedagogiškos seminarijos Lap. ir 01., užgauti korespondencijoje į „Vienybę“ iš Veiverių, padarė didelį trukšmą, sujudino vietinės mokslnyčios valdžią, iškratė iki mažiausiam plyšeliui mokintinių gyvenimus, atrado lietuviškų knygų, laikraščių ir „kvitų už kalendorius,“ pasistengė išvyti iš mokslnyčios kelis mokintinius ir dabar ilsisi, kaipo didžia-vyriai,^ savo atlikę.

Šitame atsitikime yra keletas patėmytinų dalykų:

Neatsargumas Veiverių mokintinių, jeigu jie žinodami kas per vieni Lap., 01., perskaitę, laikraščius, laikė juos pas save, arba gerai kur neužslėpė, idant ir smarkiausias šnipas negalėtų užuosti.

Neatsargumas tų visų, kurie net dalykuose kalendorių įsteigė ypatingą kanceliariją ir išdavinėjo kokias ten „kvitas“. Tokį formalizmą pas mus turi užvaduoti atmintis ir užsistikėjimas.

Pasielgimas Lap. ir 01. tinkantis ne pedagogams, o tik tiems girtuokliams, kurie įniršę kas-žin ant ko, tada tik apsimalšina, kada, sugrįžę namon, sudaužo viską, kas į ranką pateko, sumuša ir suspardo pačią ir vaikus. Užgauti kas-žin keno rašytoje korespondencijoje, įsiuto ir norėjo piktumą nuvaryti; — aukomis, žinoma, tapo tie, kuriuos galėjo įkasti, t. y. jų pačių mokintiniai. Jokia sviete pedagogika neliepia, idant pagieža stotūsi įrankiu pabaudimo mokintinių. Toks baudimo įrankis daro negeistiną įtekme, ypač mokslnyčioje, kur rengiami mokintojai kitų. Jeigu Lap. ir 01. jau ir tikrai būtų persimanę, jogiai minėtą korespondenciją rašė jų mokintinis (toks parašas buvo „Vienybėje“) jeigu žinojo, kad *Lietuviai* mokintiniai skaito *lietuviškus* laikraščius ir jeigu tą skaitymą juodu laikė kaipo *nusidėjimą*, tai da vis jiemdviem, kaipo pedagogams, nepriderėjo tėvišką persergėjimą, paaiškinimą, ant galo ir pabaudimą, jeigu jis buvo reikalingas, **apmainyti** ant naikinimo, draskymo ir žvėriško užpuolimo — **įrankiu**

paprastai vartojamu šios dienos maskolių policijos. Kad Lap. su 01. ir labai atsitolinę nuo ypatybių, prilaikančių pedagogų pavartaunumą *pedagogiškoje* mokslinyčioje, už tai įrengimu kratymo ir pačiu kratymu pasirodė labai tinkančiais pildyti priderystes paslaptinės policijos; — rodosi juodu visas savo pergyventas dienas praleido besilavindami į tą amatą. Visai nesistebiu, jeigu nekurie pirmamoksliniai mokintojai, išėję iš rankų tokių įtekmingų pedagogų, liuosas nuo mokymo vaikų valandas praleidžia, šnipinėdami ant pačtų po svetimus laiškus ir rinkdami medegą dėl denunciacijų. Gera da, kad vietinis mokslinyčios užveizėtojas priminimu „naše dielo učit“ (mūsų darbas mokinti) apmalšino šiek-tiek įniršusius pedagogus, o kad ne, tai juodu būtų visus Veiverius išdraskę ir sumaišę su dulkėmis. Matyt, užveizėtojas yra geras ir išmintingas žmogus, nės priverstas išvyti anuos mokintinius, davė jiems liūdyjimus, ne kaipo kokiems nusidėjėliams, o tik „za neuspiechi“ (už nepasisekimą moksle), idant tie vaikinai galėtų įstoti į kitą mokslinyčią. Kokią įspaudą išsinešė tie nuskriausti mokintiniai, per pagiežą savo mokintojų išmesti iš mokslinyčios ir kokie dabar jausmai verda jų krūtinėse — lengva atminti. Vienok nesunku jiems susiraminti: tik ne už vagystę, ne už žmogžudystę ir ne už kitą kokią sunkenybę išvaryti! Ant galo, didesnė garbė, būti išvartytu iš mokslinyčios, ne kaip joje likti ir būti prie globeje tokių mokintojų, kaip ana Lap. ir 01.

O ką jaučia tuodu narsiu pedagogu, da nespėję atsipeikti po taip garsumu darbu savo? Pasiremdamas ant psichologijos gyvulių ir būdo išreiškimo jų jausmų, galiu tvirtinti, kad Lap. ir 01. turi dabar jausmą buliaus, ką įgiltas sparvos pradeda zylioti ir išdraskęs ragais sustatytą rugių rikę, iškilmingai baubia ir kasa žemes.

Štai vėl ateina laiškėlis su trumpa žinia, būk už *lietuvių dalykus* išviję du mokintinius iš vienos seminarijos, tik ne pedagogiškos, o dvasiškos katalikiškos. Šis dalykas taip netikėtas, kad nė sapne rodosi negalėtum jo datirti, dėlto gi šiuomi žygiai neminėsiu nė vardo tos seminarijos.

Kad už lietuvių išvijo iš Veiverių pedagogiškos seminarijos, tai ne dyvai, nes toji mokslynė yra įrankiu platinimo sumaskoliovimo ir stačiatikystės, dėlto gi čia Lietuvystė su prijungta prie jos katalikyste negali būti užkenčiama. Bet katalikiška dvasiška seminarija niekad nebuvo ir negali būti tarnaitė sumaskoliovimo ir stačiatikystės, tai gi už ką ir dėlko persekioja lietuvių ir jos prigimtus išpažintojus? O gal vardan įdėjos sulenkavimo? Ištikro nenoriu tikėti į tą žinią ir trokštu sulaukti kuogreičiausiai išrodymą jos neteisingumo. Na, o jeigu ji teisinga?

Liūdno žinios. Teisybę sakant, „linksmy žinių iš Lietuvos nelabai galime nė laukti. Žinios iš mūsų gyvenimo šiandieninio tai viena tik juodoji knyga. Iš vienos pusės maskoliaus valdžia išplėšė mums draugijiską gyvenimą ir laikydama mus dvasiškoje nelaisvėje, bantiutija iš visų pusių ir suteikia, žinoma, vienus tik skausmus. Iš kitos pusės mės patys, neturėdami savo draugijisko gyvenimo, negalime jo padaryti ramesniu ir linksmesniu pagal savo norą. Nešdami ant sprando tolydinės nelaisvės jungą, pradedame su juomi apsiprasti, gyvuoti pasyviškai, netenkame pamaži dvasiškos drąsos, apsileidžiame ir puolame į glėbį susnūdusios apatijos. Jeigu ir atsiranda tarp mūsų pavieni ženkli gyvasties, jeigu mūsų tamsoje padangėse ir pasirodo kartais spindulėlis šviesos — tai ta gyvastis greit apmiršta, o spindulėlis šviesos veikiai užgesta, lyg ta puolanti žvaigždė: švystelėjo [ir dinga.

Geriausiu pavyzdžiu šiame dalyke gali būti mūsų rašėjai. Kaip išpradžių visi sukibome, linksmi surikę „prie darbo!“ Tik turbūt, tardami žodį „darbo“, per daug išsižiojome ir ant syk išleidome visą savo dvasią, nes, kaip pasirodo, šiandien pradeda jos mums pritrūkti ir darbas pradeda mažintis. Ar tai ne gėda mums, ar tai ne apsileidimas mūsų, jeigu laikraščiai elgetiškai per visus metus maldauja: „Rašėjai! susimildami siųskite straipsnius, nes mės alkstame, neturėdami kuomi prikimšti vidurius!“ Pernai užkliudžiau apsileidimą rašėjų, už ką jie rugojo ant

COSOCSDOBŪDBŪDBODS V. KUDIRKOS RAŠTAI EŪOgOOBOOEŪOEEOOgOD

rėdystės, būk ji negerai padariusi, talpindama laikraštyje tą dalyką, nės tai esąs dalykas privatiškas. Vienok ir šimet išdrįstų užkliudyti tąpat dalyką, nės jisai mano nuomonėje visai išrodo neprivatišku. Tai man privatiškas dalykas mūsų padėjime žudymas lietuviško laikraščio, kuriame, pasiremiant ant pažadėjimų tąpat rašėjų, sudėta tiek viešų pinigų, tiek troškimų ir vilties, tiek neatlygintino darbo ir net sveikatos! Ne, tai ne privatiškas dalykas! Jeigu gi patį priminimą rašėjams paversti į privatišką dalyką, tai rėdystė turėtų gaudyti po svieta rašėjus ir siuntinėti jiems po dukart ant mėnesio laiškus, užkviesdama, idant teiktusi prisiųsti straipsnius — tai būtų labai neparanku rėdystei, būtų negeistinu daigtu, atsimenant apie šnipinėjimus policijos, o ant galo sugėdintų mus pačius; tik mės, po velnių, ne maži vaikai, kad galėtume užmiršti savo pažadėjimus ir priderystes, ir lauktume tik užkvietimo ant pildymo savo darbo.

Prūsų Lietuviai jau pradeda suprasti savo priderystę rašinėti lietuviškuose laikraščiuose, nės štai pabaigoje perėitų metų patalpino „Varpe“ korespondenciją, ar tik ne antrą nuo pradžios gyvasties to laikraščio. Randant mūsų laikraščiuose taip mažai žinių apie Prūsų Lietuvius, rodosi, kad jie prie tų laikraščių neprisipažįsta, kad skiriasi nuo Lietuvių apsigyvenusių po maskoliumi, arba kad Prūsųose nėra Lietuvių, kuriems lietuviystė rūpėtų, kurie mokėtų apie buvį ir padėjimą tenbuvį brolių šį tą parašyti. Kad yra kam rašyti, tai aiškiai rodo patalpintos jau korespondencijos, o kad jiems rūpi padėjimas brolių, reikia nusiuntimas apšvietimo ministeriui prašymo, idant daleistų išguldinėti mokslinyčiose tikėjimą lietuviškai, idant įvestų į seminarijas mokintojų prideranti mokslą lietuviškos kalbos, idant į lietuviškus kraštus nesiųstų superintendentų ir mokintojų, kurie nemoka gerai lietuviškai, idant uždraustų mokintojams bausti vaikus už vartojimą lietuviškos kalbos, neėsantiems tarp mokslinyčios sienų.

Maž daug toks prašymas. Prašymas svarbus ir teisingas. Jeigu Lenkams, kuriuos net iš valstijos vaikyti ro-

dėsi pritinkančiu ir reikalingu daigtu, daleista vartoti lenkišką kalbą išguldyme tikėjimo, tai dėlko negalima būtų, daleisti mokintis tikėjimo saviškoje kalboje lietuviams, kurie niekad baudimo valstijos neužsitarnavo?

Laimingi tie Prūsų Lietuviai: jie gali prašyti! Lietuviai po Maskoliumi nei to negali padaryti ir neišdrįsta, nės išaugšto žinoma, kad kiekvienas prašantis yra laikomas valdžios kaipo maištadarys ir kaipo maištadarys turi pražūti.

Tikiu, kad Prūsiškiai visą savo prašymą žodis į žodį patalpįs „Varpe“ — taip svarbų dalyką turi pažinti visi Lietuviai.

Užbaigdamas šitą raštelį, pridursiu da pasakymą vieno prasto Lietuvos ūkininko, užkviesto vardan valdžios duoti po keturis gorčius rugių dėl baduojančiųjų Maskolijoje. „Gera! — sako — mės visi duosime po keturis gorčius dėl baduojančių ciesoriaus žmonių, tik tegul ir ciesorius parodo mums už tai nors mažą malonę, keturis žodžius: „daleidžiu Lietuviams spaudinti knygas“.

Sanprotavimas aiškus ir vertas, idant jį išklausytų ausys, kurių link pakreiptas.

III.¹

Keletas persergėjimų apie lenktynes Seinų² su Veiveriais.³

Beveik vienoje įtimpoje, be jokio perstojimo, paskutiniame laike krinta ant lietuvių perkūnai iš debesų, slankiojančių visuose Lietuvos padangės kraštuose.⁴

Nors tai jau yra netikri perkūnai, baisus ir galingi, o tikt perkūnėliai su atšipusiomis kulkomis vis gi jų atbalsis atsiliepia Lietuvių širdyse. Trenkia iš institucijų, valstijos įtaisytų dėl „meklerystės“ kur gaudomos nekaltos aukos

¹ Iš 4 ir B Nr. „Varpo“ 1892 m. ² Seinai, apskričio (paviet.) miestas Suv. gub.; yra ten kunigų seminarija (mokykla). ³ Veiveriai bažnytkiemis Suv. gub., Mariampolės apskr. (pav.); yra ten mokintojų seminarija (mokykla). ⁴ Iš to priderėtų beveik džiaugtis, nės tankesni kaskart perkūnai parodo, kad dvasia kurią stengiasi nutrenkti, eina vis drūtn ir drąsyn. (Aut. pastaba.)

ir atiduodamos į nasrus visiems žinomos šiaurių įdėjos; trenkia ir iš institucijų, kurios pagal savo užduotę netikt ką negali apsiimti tą *meklerystę*, bet dar turi jei kiek įmanydamas priešinties. Pereitame num. „Varpo“¹ rašiau apie tokią perkūniją ištikusią Veiverių pedagogiškoje seminarijoje, ir užminiau apie kitą perkūniją kitoje seminarijoje, dvasiškoje. Tikrai dar nežinodamas, ar ta antroji perkūnija teisinga, neminėjau nei vardo šitos seminarijos, bet šiandieną galiu aiškiai pasakyti, kad tai atsitiko Seinų dvasiškoje seminarijoje.

Stebėtinai panašios abi tos perkūnijos: iš Veiverių išvijo du mokintiniu, nors buvo prisirengę išvyti kur kas daugiau, iš Seinų išvijo taip gi du mokintiniu, nors buvo ketinę išvyti daug daugiau; Veiveriuose be jokio paliepimo iš viršaus, be pakurstymo ir prisidėjimo policijos, pats pakėlė trukšmą ir visame kame išvadavo policiją, Seinai taip gi viską o viską pats atliko ir, teisybę pasakius, nė truputėlį tame besidarbavime nesusigėdino prieš Veiverius. Už ką tiedvi seminarijos užklupo taip nemieliaširdingai ant lietuvių? Kad lietuvių būtų įsi-veržus į jas su peiliu ir dinamitu, tai, teisybė, būtų galėjus kenkti ir mokslui ir pačioms institucijoms.

Tuomtarpu visi žino, kad ta *baisioji* Lietuvių ne-turėjo čia nė peilio makštise, nė bombos kišeniuje, o visai neapginkluota aiškino tikrai *Lietuviams*, kad nepri-dera jiems gėdytis savo tėvų kalbos ir jos išsižadėti, kad turi jie pažinti savo kalbą grynai, ypač tie, ką *rengiasi mokinti Lietuvių ir jų vaikus*. Tai gi už ką tiedvi semi-nariji, sustoję iš dviejų pusių, pervarė Lietuvių per taip baisią šerengą²?

Pasielgimą Veiverių seminarijos galima suprasti —

¹ Ziurėk „Tėvynės Varpus“ 1892 m. II, pp. 155. ² Varyti per šerengą — smarkiai bausti; prasikaltėlių nuogą varydavo per šerengą, t. y. į dvi eili sustatytus kareivius, kurie skaudžiai plakdavo varomąjį; šita bausmė ypačiai tankiai buvo vartojama Maskolių kariūmenėje prie caro Mikalojaus I (1825 iki 1855 m.)

jis ne taip labai painus. Du *unter-pedagogai*,¹ mislydami, kad jų mokintinis išdryso aprašyti juodu „Vienybėje“,² užpyko ant mokintinių-lietuvių, o norėdami *pedagogiškai* pabausti pramanytus nusikaltėlius, stvėrėsi prie tokio baudimo budo, kuris nors nepatalpintas programme pedagogiškos institucijos baudimų; bet kurį paremia policija ir už kurį netik nėra jokio atsakymo prieš valstijos vyriausybę, bet da galima užsitraukti ant savęs vyriausybės malonę. Tuodu *unter-pedagogai* gerai žinojo, kad vyriausybė nelabai maloningai žiūri ant lietuvių, kaip tvirtos tvoros, per kurią negali perlstyti į Lietuvą nė maskolystė, nė stačiatikystė. Iš to juodu ir pasinaudojo: užpuolė ant Lietuvių už lietuviystę, na ir tose pat pelenuose iškepė dvi bulves, t. y. nubaudė ant atsileidimo įniršusios širdies mokintinius ir dar pasigerino vyriausybei.

Bet kaip išaiškinti pasielgimą Seinų, pasielgimą pritrūskantį policijai, ant galo šiek-tiek kokiems ten unter-pedagogams, bet niekados institucijai,³ kuri griebte griebiasi prie pavartaunumo? Policija negąsdino, nesikabino; klierikai-lietuviai nesteigė buomų dėl išvertimo valstijos pamatų, nekeršėjo nei caro priederystėms, nei caro arčiausiai vyriausybei. Iškur gi tai vyriausybei atėjo į galvą noras staiga numesti savo juodus rūbus, apsivilkti mėlynais, žandariškais ir imti draskyti Lietuvius? Atradus tarpu klierikų-lietuvių kokius ten nekaltus lietuvių liudyjimus, nesunaikino jų tylomis ant vietos, neužslėpė to „baisaus“ Lietuvių nusidėjimo, o tik paskubino apreikšti svetui pasekmes savo trūso, lyg bijodama, idant Veiverių unter-pedagogai nepralengtų ir nepaveržtų paglostymą policijos už jos neprašytą išvadavimą.

Ar Seinai, kurių užduotė prilaikyti katalikystę, norėjo parodyti, kad jai lietuviystė vodija, taip kaip Veiveriuose,

¹ Unter-pedagogas — žemesnės rūšies pedagogas, kitaip sakant, netikras vaiku auklėtojas; žodis unter-pedagogas padarytas autoriaus pasityčiojimo dėl pagal analogiją su *unter - oficer'is*.

² „Vienybė Lietuvininkų“, laikraštis einąs iš Plymouth'o Suv. Siaur. Amerikos Valstijose. ³ Institucija — įstaiga.

pėjo, idant viską, kas trukdo supratimą bažnyčios pamokinių, prašalinti. Už tai jiems garbė priguli, o ne persekiojimas! Jie ir policijai užklupus, gali lengvai išsiteisinti! Jeigu priglobėjai Seinų seminarijos patys nepasirūpino (kaip Kaune), idant seminarijoje galima būtų, atvirai mokinti klierikus lietuviškos kalbos, dėl naudos *katalikiškų avelių*, tai nors tiems, ką patys per save nori tą stoką ir apleidimą dvasiškos vyriausybės papildyti, nepridera pastoti kelią. Už lietuvių, nei už tokią, kaip Seinuose, nei už kitokią, da nei vienos mokslynės valstija neuždarė, o matyt, neketina to daryti ir toliau, nės štai tuojaus po Veiverių perkūnijai, priglobėjas mokslo apyrbės, Apuchtinai, daleido kunigui tuose pat Veiveriuose išguldinėti tikėjimo dalykus *lietuviškai* ant visų kursų — lyg rodos dėl sugėdinimo anųjū unter-pedagogų ir... Seinų. Turbūt lietuvių nėra taip dideliu nusidėjimu. Jeigu Seinų seminarija turi kokią ten baimę *uždarymo*, tai greičiaus priderėtų, žvelgtis į pusę lenkystės, kur ne fiktyviškas, o tikras priešas tūni. Už lenkystę, jau ne viena mokslynė tapo uždaryta (o vienok seminarijos vyriausybės, išgirdus apie tai, nepradėjo vaikyti iš seminarijos Mozurus!). Seinų gi seminarija pavadinta anuomet Maskolių laikraščiu (Mosk. Vied.) „*lizdu lenkystės*,” dar Maskolių nuomonėje to vardo neprapuldė, o dabartiniu pasielgimu tikrai patvirtino tą vardą. Žinoma, valdžiai turi pulti į akis, kad persekiojimas Lietuvių už lietuvių, turi būti atliekamas „*lizde lietuvių*“ tikrai dėl naudos ir apginimo lenkystės. Seminarijos vyriausybė, norėdama šiuomi žygiu pasirodyti valdžių akyse „*blagonadiožnoju*“¹ per sutrempimą neperdaug mielos toms valdžioms lietuvių, apsiriko, nės užsitarnavo sau tik da vieną juodą ženklą daugiau. Kur kas daugiau būtų laimėjus per sutrempimą lenkystės, kuri valdžioms daug nemielesnė už baisiausią lietuvių. Jeigu anuodu unter-pedagogu iškepė tuose-pat pelenuose dvi bulves, tai abidvi del savęs,

¹ Blagonadiožny — ištikimas.

Seinai gi taip gi iškepė dvi bulves tuose-pat pelenuose, bet ne dėl savęs, o dėl valdžių, išvaduodami jas spustelėjime lietuvių ir geistinu valdžioms pažeminimu akyse jų seminarijos, kaip „lizdo lenkystės.“

Kiti, lyg norėdami suraminti nusiminusius Lietuvius ir išteisinti Seinus, tvirtina, būk išviję iš seminarijos tuodu klieriku ne už lietuvių, o tik už kitokių prasikaltimus. Čia daugyčių-daugiausiai tik pusė teisybės; jeigu jau ne abudu, tai vieną *tikrai* už lietuvių išvijo, ką su kitu, tai kaip girdėt, turėjo atsitikti prie lietuvių ir *kitoki* nusidėjimai. Tik tie *kitoki* nusidėjimai visai negali suraminti Lietuvius. Mat, seminarijoje buvo *kitoki* nusidėjimai, nieks jų nejudino ir kentė juos, kol nepasitaikė proga vaikymo už lietuvių. Vyriausybė seminarijos pasinaudojo iš tos progos ir sykiu su *nusidėjimais* už lietuvių iššlavė ir tuos *kitoki* nusidėjimus. Kad ne tas atsitikimas su lietuvių, tai *kitoki* nusidėjimai dar būtų galėję tūnėti seminarijoje. Tik *baili* vyriausybė negalėjo *drąsiau* nuskriausti ir pažeisti Lietuvius, kaip darydami iš lietuvių rina, per kurią galima išlieti visokius seminarijos purvus! Negalėtum, rodosi įtikėti, kad toks nuskriaudimas užgimtų institucijoje, kur auginami platintojai Kristaus mokslo apie meilę artymo! Žinome vėl, kad ne tik tuodu, bet ir daugiausiai Lietuvius norėjo išvaryti. Ar gi tik vieni Lietuviai seminarijoje turėti gali *kitoki* nusidėjimus? Manding, nebūtų iš tokių Šeiniuose nei perkūnija iš *baimės*, nebūtų nei lietuvių tapus rina dėl išliejimo seminarijos purvų, jeigu nebūtų čia priežasties gilesnės, kuri duoda pakraipą ir tolydiniam ir netikusiems seminarijos vyriausybės pasielgimams. Ta priežastis tai yra dvasia, kurią kitąkart pašaukė gyvuoti vyskupas Strašinskis ir paliko paskiaus savo įpėdiniam. Dvasia ta, patekus į rankas taip konservatyviškas, kaip rankas dvasiško stovio, užsilaikė da iki šiai dienai, ir nors jaunesnioji eilė seminarijos mokintojų, turinti daugiausiai supratimo apie toleranciją, nedaleidžia tai dvasiai visuomet skleretizuoti, tai vis gi negali dar visiškai iš po valdžios išsiliuosuoti. Keletas pasitaikiusių nubau-

dimų kunigų, ką pasistengė lietuviškų parapijų bažnyčiuose, kur pirmiausia buvo lenkiška daugumai nesuprantama kalba, sugrąžinti kalbą lietuvišką, atsitikimai su klierikais, pabai-gusiais ir nepabaigusiais seminarijos, žinomi *išsireiškimai* Seinų dvasiškos vyriausybės dalykuose lietuvių ir t. t. — tai vis prajovai tos užsilikusios konservatyviškose rankose dvasios, kurios negali sugėdinti net apystovos XIX amž. galo

Nelygiai pajuto lietuviai abidvi perkūnijas. Išgirde apie Veiverius, užsirūstino išsyk, greit pergildeno atsiti-kimą ir mostelėjo ranka, lyg parodydami, kad nedyvai, jeigu Veiveriuose, taip gal atsitikti. Dasižinoję gi apie Seinus, nusistebėjo, nusiminė ir drūčiai susigailino, kaip žmonės, kurių viltis tapo sumindžiota, užsitikėjimas panie-kintas. Tai aiškus daigtas: draugija, kuri duoda visą be-veik skaitlių seminarijos mokintinių, gali nusiminti ir su-sigailinti, jeigu ta seminarija iš liuosos valios, be jokio vertimo iš pusės valstijos, nuskriaudžia tuos mokintinius užtai, kad jie nenori išsižadėti savo prigimtos draugijos. To susigailinimo gali nejausti tiktai manekiniai, išmankyti su kūnu ir dvasia ant svetimo kurpalio. Visi kiti pripa-žįs, kad Lietuviai, kurie šiandien jau tiek paaugę, kad jau-čia tautiškus pažeidimus, turi tiesą garsiai išreikšti skundą parkreiptą ant Seinų, ir pasakyti savo vaikams, besiren-giantiems įstoti į dvasišką seminariją: Jeigu norite likti Lietuviais, tai būkite atsargūs su Seinais, neužsitikėkite.

IV.¹

Lenkijos podukra. P. Ilgovski'o magija ir atšildytas zaunijimas.
Pasaka mano pažįstamo apie Naumiesčio paviečio kelius.

Tarp visų rėdybų, prirašytų prie Lenkijos, Suvalkų rėdyba yra lenkų akise podukra, su kuria galima mat ir kitaip pasielgti, nekaip su tikromis dukterimis: galima ją arba visai pamiršti, arba parėdyti į skarmalus, arba įvilkti į drabužių nudėvėtą tikrųjų dukterų arba da gi primeluoti ir pasiskųsti ant jos prieš gimines ir tt. Ar žemlapiai, ar

Iš 6 Nr. „Varpo“ 1892 m.

aprašymai, ar korespondencijos Lenkų reiškia tokį pasielgimą su Suvalkų rėdyba. Kad ne *rūkyti kumpiai*, tai lenkai gal niekad jos nė neatmintų. Ypatingai jaučia podukros dalį šiaurinė pusė Suvalkų rėdybos, Lietuvių užgyventa.

" Atsirado vienas magikas, kasžin kokis J. Ilgovski, kuris „Kraj'uje" dirba su lietuviška Suvalkų rėdybos puse neišpasakytus stebuklus. Štai pernai (Nr. 40) ant vieno seanso mostelėjo su plunksna — ir mės lietuviai pasijutome *neturi* Naumiesčio paviečio. Mostelėjo antrą kart — *visi* mūsų laukai pavirto *į smiltynus*. Žiūri žmogus ant p. Ilgovskio miklumo ir gėriesi, o dvasioje džiaugiesi, kad magija tai tik apgavimas akių, o ne tikra teisybė.

Užbaigęs magiškas produkcijas p. Ilg. pavartauniai nutaiso veidą ir pradeda kalbėti apie čionbuvių žmones ir mokslinyčias. Žingeidžiausia paklausti, ką kalba apie inteligenciją: „Iš trijų minėtų mokslinyčių (Senapilės, Veiverių ir Seinų) — sako garbės vertas magikas — išeina vietinė Lietuvių inteligencija paprastai jieškanti duonos kur kitur. Nesujungta šiandien jokiais augštesniais idealais ir siekimais, lenkia savo nuomones prie nuomonių tų, nuo kurių gauna išmitimą. Keletas paklydusių avelių, kurios, matydamos, kad Lenkai viršesni ir intelektualiskai ir ekonomiškai, pyksta ir neužkenčia visos draugijos (nelyginant garsus p. M), negali būti reikėjais Lietuvių patraukimo."

Matyt, **P.** Ilg. jaučia, kad už jį viršesnė Lietuvių inteligencija, intelektualiskai ir ekonomiškai, nės ant jos *pyksta* ir *neužkenčia* jos. Jeigu nepyktų ir užkėstu, tai būtų prie jos gražiai prisiartinęs, būtų pažinęs ir dasižinojęs, ar ji sujungta „*augštesniais idealais*", ir nepliaukštų apie Lietuvių inteligenciją tokių niekniekių, neatkartotų, *atšildytų* lenkiškų zaunijimų apie ją, zaunijimų, kurių gėdysi jau šiandien apšviesti Lenkai, o kuriuos da pasiliko sau *akamonai* dėl „pavartauno" pasikalbėjimo valandose, atlikusiose nuo kibinimo mergų. Nebūtų išplėšęs Lietuvių intelligentams pajautimo savo garbės ir paskyręs jiems vietą tų paklydusių šunų, dėl kurių kiekvienas, turintis

rankoje duonos šmotelį, yra ponu, kuriam jie duosis glostyti, klausys ir laižys rankas ir los ant jo tikrų arba ir tariamų neprietelių. P. Ilgovski turbūt kitokios mieros dėl mieravimo kitų nė nepažįsta, o gal taikydamas ją šiuom žygiu turėjo mišlyję inteligenciją nevien Lietuvį. Kas tai yra tas „keletas paklydusių avelių“, kiek jų yra, kas jos per vienos ir kaip paklydę, nuo p. lig. dasižinoti negalima, ypač, kad ir *męs patys* tvirtiname, jogiai pristatytas nuo p. lig. toms avelėms vadas p. M

(uraška) reiškėju mūsų patraukimo būti negali, neyra ir prie to nė daleistas. Tik tie Lenkai, kuriems Varšavoje ant Saksonijos plečiaus pastatytas paminklas su maskolišku parašu „už viernumą savo monarkai“, taip gi negalėjo būti reiškėjais Lenkų troškavimų, bent gi anuomet. Lenkai turi du numylėtu žirgu: norėdami pasigirti, pasičvieryti, sėda ant Sobieskio; norėdami gi pasveikinti „brata litvina“ (*broli Lietuvij*, sėda ant Muraškos ir smagina pentinus. O nabagas Muraška jau taip Lenkų sujodintas, kad metė jį apšviesti Lenkai ir pavedė į rankas „akamonų“, nuo kurių ir p. lig. šiuomi žygiu pasiskolino, idant truputį ji pamitrinti. Gal sau p. lig. su „akamonais“ sujudyti Murašką iki galui — mums blėdies nepadarys, nės tas žirgas ne mūsų ranka augintas, ne mūsų pievų žole mitęs, ne šaltinių vandenį gėręs. Tiktai nerodiju jodinėti po Naumiesčio paviečio kelius, nės ne tik žirgas, bet ir patys jojikai čia gali rasti galą.

— Brrr . . . net šiurpuliai ima, atsiminus tuos kelius! — tarė anąsyk mano geras pažįstamas, kuris visus Naumiesčio šalies kelius yra išvažinėjęs ir gerai išpažinęs. O kad taspat pažįstamas melo nekenčia tai į viską, ką pasakojo man apie minėtus kelius, drūčiai tikiu ir parvedu įtikėjimui skaitytojų.

— Taip bjaurių kelių nėra ant svieto niekur — tęsė vis taspat pažįstamas, bjauresnių nepramanytų nė velnias dėl kankinimo. Vasarą da šiaip taip, žiemą tiek to, bet rudenį, o ypač pavasarį — gelbėk Viešpatie! Tada viskas, ką galima atlikti su pagelba kelio, išsyk sustoja. Reikalai

kūno ir dvasios turi aptilti, artymas negali gelbėti artymą, nė reikalauti pagalbos, nės susinėjimas tarpo žmonių visai perkirstas. Tūni žmonės kaimuose ir laukia, kada saulė ar sniegas išliuosiuos iš nelaimės. Tiktai pakeleivingi iš svetimo krašto užklysta tada į Naumiesčio pavietį ir sulaužę vežimus arba prigirdę arklius, eina į arčiausią kaimą įieškoti pagalbos. Idant pakeleivingi su savo baladojimais į langus nenusibostų, mūs pavietie ant kelio į didesnes duobes „priverčia kelmų — tada pakeleivingas turi grįžti atgal. Žmonės pasakoja, kad Dievui sutverus svieta keliai Naumiesčio pavietyje buvę geri, tik ištikus prie Nojaus tvanui susigadinę ir nuo to laiko nieks jų niekad netaisė. Gal šiek-tiek kronologiškai ir klysta žmonių pasaka, vienok jau pats noras „išaiškinti“ nurodo, kad yra užtėmiję ir „dalyką“, reikalaujantį išaiškinimo.

— Na tik yra vyriausybė, kurios privalumas prižiūrėti paviečio kelius.

— Ką? ar vyriausybė? Juokai daugiau nieko. Mūsų paviečiui duota vyriausybė ne dėl gero ir naudos gyventojų, o tik dėl jų smaugimo; jai rūpi ne užlaikymas priderančio rėdo, o tik tai, koku būdu kuo daugiausiai išplėsti iš gyventojų pinigų. Visa paviečio administracija, pradėjus nuo valsčiaus raštininko, o užbaigus paviečio načelniku, tai kaimenė vilkų, ką tyko tik išplėsti žmogui šmotelį kūno, tai suorganizuota draugija dėl savinimo sau nuo žmonių pinigų visokiais neteisiais būdais, gerumu ir baudimu, gražumu ir gąsdinimu. Žemesniejie, žinoma, renka pinigus dėl augštesniųjų, bet ir už savo trusą turi sau atlyginti, o ant visko turi ištekti. Kada tokia vyriausybė rūpinsis apie kelius, arba kam rūpinsis, jeigu galvą jos ir laikas paskirti kitokiam atsidavimui! Tik prižiūrėjimas kelių nepriguli prie našiausių pinigų šaltinių.

— Tai patys žmonės gali taisyti sau kelius, suprasdami visą naudą iš gero kelio.

— Žmonės? Patys? Gražus užlaikymas kelių priguli prie gero rėdo; iškur žmonės patys pripras prie gero rėdo, matydami, kad jį laužo ant kiekvieno žingsnio tie,

kuriems pridera prižiūrėjimas to rėdo? Iškur žmonės su-
pras naudą iš gero kelio, jeigu jie niekad gero kelio yra
nematę ir nebandę?

Nedaturėjau ką atsakyti savo pažįstamui ant pasku-
tinių užklausimų. Pažįstamas vienok traukė toliaus:

— Palauk! ikšiol kalbėjau apskritai apie mūsų pa-
viečio kelius ir beveik tik apie mažesnius, o dabar paklausyk
apie kelius didžiuosius. Nuo Sintautų iki Šakių eina
I skyriaus kelias, kaip kur ant žemlapių pažymintas kaipo
plentas, bet tai yra tik tąsa plento nuo Naumiesčio. Tei-
sybę sakant, ir per čia pagal pirmąjį užmanymą priderėtų
pratęsti plentą iki Jurbarkui (tik pavietiniai kelpinigia, i
žmonių per ilgus metus sudėti, tapo paveržti ir suvartoti
prie tęsimo kariumenės plento apie Alytų, visai kitame
paviete), bet kada tas užmanymas įsikūnys, tai galėsime
jau lekioti per orą ir plento visai nereiks. Kelio to nuo
Sintautų iki Šakių yra tik 8 verstai — trumpas kelias, bet
kokia ilga ir pavojinga juomi kelionė rudens arba pava-
sario laike! Kas sykį čia važiavo ir turi važiuoti antrą-
kart, tas ypatingai į tą kelionę prisitaiso: dievobaimingas
eina išvakaro spaviedotis; atsargus — padaro testamentą;
teisus — atsilygina su visais ir t. t., o kiekvienas atsisvei-
kina su šeimyna ir pažįstamais, lyg atsiskirdamas ant
amžių. Ne dyvai, nės kiekvienas tai žino, kad ant to
kelio sulaužyti vežimą, prigirdyti gyvulius, pačiam pri-
gerti, tapti apverstu, prislėgtu su vežimu, įklampintu į ne-
išrėpliojamą purvyną, likti pažeistu ir t. t., tai dalykai, ku-
riuos čia atrasti netrunki (pažįstamas pradeda karš-
tintis ir skėtrioti rankomis). Vasarą važiuodamas tuomi
keliu, pakelėse tolydžio patinki ar arklio kaulus, ar dalis
vežimo, ar supuvusį čebatą, ar skrandos rankovę, ar api-
cierio epoletą, ar pryšakį kepurės su žvaigžde o tai
vis *corpus delicti*¹ bjaurumo kelio, tai vis palaikai tų ne-
laimingų, ką priversti buvo važiuoti nuo Sakių iki Sintautų.
Ką čia ilgai šnekėti! Štai, šį pavasarį, pabaigoje Balandžio

¹ Darodymas.

mėnesio, viename tarpe prigėrė du arkliai, geri arkliai, ir tuojaus potam prigėrė 20 metų vyras — ant vidurio I skyriaus kelio! (Čia prispaudė sugniaužtą kumsčią prie mano kelio.) Ar tu girdi?! Ant vidurio I skyriaus kelio prigėrė du arkliai ir žmogus!!! (Tarydamas tai ir pratęsdamas kiekvieną žodį, taip smarkiai sudavė man pląštaka augščiaus kelio, kad išsyk vėl įtikėjau į visą pasaką, nors jau buvau prisirengęs netikėti. Tiktai žmogus su iškilmingais jausmais — pamislyjau sau — kuris visas užsidega, išvydęs neteisybę ir skriaudimą nekaltųjų, gali vartoti tokią argumentaciją.) Ar gali įtikėti, kad tokie dalykai atsitiktų šiandien Europoje, tegul jau net Maskolijoje?

— Kur gi ne — atsakiau jausdamas da gerai paskutinį argumentą.

— Ar žinai ką? Paviečio načelnikas nori priversti Sintautų valsčiaus gyventojus, užmokėti už tuodu prigėrusiu ant valstijos kelio, o tėvą prigėrusio vaikiną, administracija priverstė pripažinti, būk sūnus sirgęs nuomariu! (Čia pasakorius pradėjo kvatoti, bet balsu, labjaus tinkančiu prie verksmo.)

— Viešas kelias, ant kurio paskirti mokesčiai ir jo netaiso?

— Neva taiso, bet stengiasi, idant reiktų jį taisyti kuoilgiausius metus. Visas taisymas pasibaigia ant tiesimo tiltelių, kurie per metus spėja pavirsti vėl į senus. Tuomi tarpu tas vieškelis yra gera karvė, kurią melžia visi prigulintieji prie taisymo. Tegul tik sykį gerai pataisytų — dingtų melžiamoji karvė. Pernai rudenį ketino važiuoti per čia į Gilgaudiškį gubernatorius ir ponas načelnikas vienoje akimirkoje šiek-tiek palygino duobes, priverstęs dirbti uždyką tuos žmonės, kurie ant reikalų to kelio kasmet moka pinigus.

— Na tik galima pasiskųst kam

— Pasiskųsti? Kas skųsis ir kur skųsis? prastas norės pasiskųsti — ikiš į *kozę*, pagąsdys Siberiją, ir tas tylės. Pasiskųs apšviestas — tai jį vadys denuncijantu ir da ikiš kaip maištdarį, erzinantį paviečio gyventojus.

Ant galo netoli tas skundas nueis, o kad ir nueis kur augščiau, tai tikrai jau nesugrįš, dingęs kelionėje atgal: varnas varnui akies neiškirs Rūgojimas ant Sintautų kelio daėjo iki ausiu paviečio načelniko ir jis išsirengė jau tyčia pažiūrėti kelią. Dėl drąsos vienok apsišventino *pekline*.¹ Išvažiavo, išvirto, išsivoliojo purvyne, sugrįžo namon, apsičiupinėjo, atrado, kad gyvas ir šonkauliai sveiki, na ir ištaręs *opasnosti niet* (nepavojinga), kelią paliko *in statu quo ante*.² Tiktai tēmyja, ar gubernatorius nepaketjs važiuoti į Gelgaudiškį. Daėjo rūgojimas ir iki rėdybos kelių inžinieriui Suvalkuose. Atvažiavo pažiūrėti karvės — norėjau pasakyti kelio. Privažiuodamas plentu prie Sintautu, jau ištiesė delną pritinkančiai, idant daugiaus kreditinių popierėlių tilptų tik štai pasibaigia plentas, prasideda *ans* kelias ir inžinierius virsta. Taipo nabagėlis persigando, kad nespėjęs sugniaužti ranką, parlėkė į Suvalkus. Ir nuo to laiko, kaip tik jis pamislyja apie *tą* kelią, išbala jo veidas ir išsiskečia delnas — dėlto nė nenori mislyti Gal būti, kad ir dėl Naumiesčio paviečio prašvis saulelėję Paviečio načelm'kas ketina Sintautų kelią nugabenti į Čikago ant parodos. Tikrai yankesai³ tokio stebuklo neišleis iš savo rankų ir už jį viską padarys — sutiks visus paviečio kelius ir kelelius paversti į plentus ir prie kiekvieno iš jų įtaisys „amžiną gniaužtinių išdą“, iš kurio galės pasinaudoti načelnikai, inžinieriai *et consortes*.⁴

Atsidėjęs klausiau tos pasakos iš „Tūkstančio ir vienos nakties“ ir taip užsiklausiau, kad nejutau, kaip mano pažįstamas atsisveikino ir išėjo. Buvo jau vėlu. Atsiguliau ir ilgai neužmigau — negalėjau jokiū būdu susitaisyti su ta teisybe, kad šiose dienose po civilizacijos akių gali būti toks Naumiesčio pavietis, ~~tokia~~ administracija, tokios neteisybės, tokios prievartos be tiesos išleisti iš burnos nuskriaustų kvapą. Sapnavau tą naktį didelį kelią su neišpasakytomis duobėmis, pragarišku parvynu,

¹ Degtinė. ² Tam pačiam padėjime. ³ Amerikiečiai. ⁴ Sėbrai.

skylėtais tiltais; vaitai su šaltyšiais varinėjo žmones ant to kelio, policija grumdė juos į purvyną, o paviečio na-
čelnikas su valsčių raštininkais laipiojo paviršium ir kas-
žin ko jieškojo po kišenius suniurkintųjų; po kelių dienų
gavau laišką: Mylimiausias drauge! Grįždamas namon,
dasižinojau, kad man išpuls važiuoti Sintautų keliu. Pa-
silikk sveikas ir atmink tavo geriausią draugą, kurio tur
būt daugiaus neregėsi Antanui esu kaltas 15 rublių —
neužmiršk Jeigu išliksiu gyvas, tuojaus parašysiu.

Tavo draugas N. N.

V.¹

„Nauja Aušra“. Priežastis jos atsiradimo. *Mania redactoria*.²
Ką sako „išleistuvė“ ir „rėdvtuvė“ naujo laikraščio? Trumpas
perkratymas tų sakalų. Veidmainingas neveidmainingumas. Ste-
bėtinas meldimas. Trumpas paminėjimas dviejų mirusių Lietuvių.
Da apie Veiverių Lapinsko nuopelnus. Ko spiečia apie Veiverius
žandariai. Denuncijacija kaimo mokintojo. Kratymas Lukšiuose.
Denuncijacija apie Liudvinavą. Dėlko mūsų ūkininkai vis tankiau
pradeda vartoti denuncijaciją. Kas čia kaltas? Ką patėmyjame
kratymuose už lietuviškus raštus?

Ir *vėl* prie draugystės lietuviškų laikraščių prikibo
„naujas“ sąnarys po vardu „*Nauja Aušra*“. Paėmęs į
rankas pirmąjį to naujo laikraščio numerį ir perskaitęs
užvardijimą, užsispyriau atminti, kokia priežastis pagimdė
„naują“ dirbtuvą tėvynės laimės toje gadynėje, kada ant
to sykio da esančiųjų dirbtuvų užtenka.

Tai tikrai troškimas *naudos Lietuvai*. Abejotinas
vienok daigtas, kad atsirastų apšviestas Lietuvis, kuriam
rodytųsi, būk Lietuvos nauda remiasi vien tik ant didesnio
skaitliaus vis *naujų* laikraščių *vardų*; sunku dasileisti nuo-
monės, kad matant, kaip esantieji laikraščiai, jau neva
išigyvenusieji, neturi da perdaug tvirto būvio nė raštiško,
nė materijališko, ateitų kam į galvą gabenti Lietuvai
naudą su besipainiojančiais po kojų laikraštपालािका, kurį
šermens prasideda, da nepasibaigus krikštynoms.

¹ Iš 7 Nr. „Varpo“ 1892 m. ² Redaktoriavimo manija.

DDEODSDDSDSOSDDBODS TĖVYNĖS VARPAI BODEODgODEBUDgODEBDSDD

Tai gal troškimas naudos dėl savęs, dėl savo kišenius? Tai, kur gi — ana ve! Ikšiol *pasirašiusieji* redaktoriai vis skųsdavosi, kad *kasmet reikėjo* prie laikraščių tiek ir tiek markių pridėti, tai gi ar išdrįstų kas išleisti „naują“ laikraštį dėl uždarbio? ar būtų mielas likimas su *deficitais* net ir tokiam, kurio kišenių menkiausiai įryja?

Sakyčiau *kerštas* kitiems laikraščiams. Tik vėl: nors ir tarp Lietuvių yra bjaurus žmonės, bet gi nenoriu įtikėti, kad jau taip bjaurus galėtų atsirasti, idant tokiu būdu kerštus varinėtų.

Tikrų tikrausiai priežastimi atsiradimo „Naujos Aušros“ yra liga v. *mania redactoria*. Atsitaiko žmonės, šiuomi žygiu Lietuviai, kurie, ar pagirti keno, ar pabandę palaikyti redaktoriaus papartį, įsivaro sau į galvą tokį kylį, būk be jų redaktorystės viskas ant svieto turėtų eiti atžagariai, o ta nabagė Lietuva išsyk sugriūtų — na, ir leidžia vieną laikraštį po kitam ant *tėvynės naudos*.... Tik patys manijakai ištikro galėtų gabenti tėvynei naudą, jeigu išsiųdytų iš *mania redactoria* ir, vieton rėdyti kitų darbus ir per tai *painioti darbą*, pradėtų pats sąžiniškai *dirbti*. Tuomtarpu galime tikėtis, kad neužilgo sulauksime ant kiekvieno mėnesio po *naują* laikraštį. Dabar turime „Naują Aušrą“, paskiaus turėsime: „Naują Garsą“, „Naujas Žinias“, „Naują Tetutę“ Mat, eis gadynė *atnaujinimo* Lietuvos per *atnaujinimą* senųjų laikraščių *vardų*.

Perskaičiau ant galo visą numerį. Pačios įtalpos peikti nepeiksiu, o da ypač, kad „Nauja Aušra“ prašosi, idant jos pirmųjų NNr. nekritikuoti, lyg prijausdama, kad ant pirmųjų pasibaigs ir tokiu būdu visai išliks be kritikos. Tik tiek patėmysiu, kad įtalpoje nėra nė vieno dalyko, kuris faktiškai patvirtintų laikraščio „*Credo*“. Vienok su „rėdytuve“ ir „išleistuve“, kuridvi įženginiame straipsnyje „Priežastis atsiradimo „Naujos Aušros“ vardan laikraščio išreiškia jo tikėjimo dalykus, turiu pasikalbėti, nes minavojant apie *naują* laikraštį, pridera parodyti ir jo sirdį.

Tame straipsnyje „rėdytuvė“ ir „išleistuve“ parodo svietui:

kilingai išplaukti su savo laikraščiais *ne* lietuviškais. Taip tikri tėvynainiai ir kareiviai už lietuviystę nedaro! Man rodosi, kad „negerumai“ tarp „tikrųjų“ tėvynainių prapuidė ir senę „Aušrą“ — priešininkai čia mažesnę dalį darbo atliko. Taip, taip. Oi tie „negerumai“! Ar „Šviesa“ ištikro pakirto kojas „Garsui“, to nežinau, bet „Varpą“ pažįstu iš labai arti. Meluoja „išleistuvė ir rėdytuvė“, tarydamos, būk „priešininkai“ pasinaudoję iš „negerumų“ tarpu *Lietuvių-tėvynainių* ir „Garso“ apie atgysiančią „Aušrą“ ir pasiskubinę išleisti „Varpą“. Kada įsteigtojų „Varpo“ atėjo žinia apie ketinančią kelti iš numirusių „Aušrą“, tai jau apie išleidimą „Varpo“ buvo seniai prieš tai nuspręsta. Melas vėl, būk „priešininkai“ perkalbėję „nekurią dalį inteligentų“, idant susidėjus su „apšviestūnais“ (kas tie apšviestūnai?) užbėgtų kelią gimstančiai „Aušrai“. Tokių prilyginimų visai o visai nebuvo. Melaginas taip gi paaiškinimas atsiradimo „Ūkininko“, ant kurio krikštynų buvau aš pats ir jo tėvus taip gi gerai pažįstu.

Ant 3) Ar *kiti* laikraščiai, išskyrus „N. Aušrą“, yra veidmainiai, tai nuogo migo pasakymo neužtenka. Gal „N. Aušra“ teiksis tokius sunkius užmėtinėjimus paremti faktais •— tada galima bus šį tą atsakyti. O tuom tarpu klausiu: kaip pavadinti pasielgimą „naujo“ laikraščio, kuris klabina į širdis skaitytojų iš vienos pusės čigonišku budu kaulydamas iš jų mielaširdystės ir pasigailėjimo, iš kitos pusės bjaurindamas prieš tuos pat skaitytojus kitus laikraščius, idant tokiu būdu laimėtų didesnę skaitlių abonentų?

Ant 4) „N. Aušrai“ tur būt rodosi, kad kas tik parašyta, tai jau *tari* tikti ir į laikraštį, kad rašymas eilių pritinka tik „mažiaus mokintai luomai,“ arba, kad ta luomą daugiaus nieko neturi rašyti, kaip tik eiles ir kad „Varpui“ priderėjo visos tos eilės talpinti, „Varpas“, kaip pavar-taunesnės įtalpos laikraštis, negalėjo ir negali priimti *visų* darbų visos, apskritai kalbant, inteligencijos — tai aišku — o ypač niekam netikusių eilių, kurių barbariškumo pasi-bjaurėtu net minkštos širdies „N. Aušra“ ir imtų jas kri-tikuoti. Ar „Apžvalga“ iš tokio pasielgimo „Varpo“ nau-

doja, nežinau, vienok neteks man joje pasimatyti su tais eiliuotais ar neeiliuotais literatiškais šapais, kurie buvo visai atmesti nuo „Varpo“, ar „Ūkininko“. Nepriėmimas veikalų, nors ir turinčių literatišką vertę, bet stačiai nesutinkančių su laikraščio tendencija, nereikalauja jokio teisinimo ir čia ne nuo jų kalbu. Ant galo, idant nutildyti visokius rūgėjimus rašančių ir prikaišiojimus žmonių, nesuprantančių ir nepripažįstančių laikraščiams jokių tiesų pasirinkime straipsnių, geriausiai būtų išleisti tam tikrą laikraštį vardu — tegul sau — „Pasturlakos“, ar kitaip, na, ir talpinti tenai visas atmestas, neturinčias jokios *laikraščiškos* vertės. Šitą dalyką greičiausiai galėtų atlikti žmonės, kurie serga *mania redactoria*. Ką apie „taktiškumą“, tai mat, jie ne visi vienokiai supranta. Tiktai, apskritai sakant, ar ištikro mūsų inteligencija būtų jau taip „netaktiška“, kad „taktiškumas“ galėtų neprileisti jos net prie darbo prisidėti?

Ant 5) Gerumą „N. Aušros“ parodys laikas, jeigu tik spės. Laimingi vienok bus jos skaitytojai, nės jiems nereiks saugotis nuo veidmainingumo patiems, o tik juos apsaugos nuo to „N. Aušra“. Apsaugos ir taip gi „brolius nebaigusius mokslų“ nuo vardo „galvijėlis“. Iškur išlindo tas „galvijėlis“, nenuvokiu, nės tokių vardų, suteikiamų nemokintiems broliams, negirdėjau nei nuo Lietuvių, nei nuo laikraščių. Man rodosi, kad tą „galvijėlį“ galėjo paturėti tiktai veršinga rašėjo fantazija.

Nors *nevaidmainingam* laikraščiu priderėtų sakyti viską stačiai ir aiškiai, tai bet gi jame atrandame vietas, beveik visai nesuprantamas: „nesusitrenkime su tais, kurie gadina žmonių palaimą pačiuose žmonėse.“ Kas tai yra? Ypač ta vieta išrodys *neaiškiai*, jeigu prie jos greta pristatysime kitą: pripažinimas, jog be apšviestūnų nėra galima ko gero atlikti dėl prastų žmonių ir reikalingumai kunigijos prie laikraščių šelpimo, išrodė savo tikriausią vertybę, nės „Šviesa“ paliovė gyvenusi“

Da vienas daigtas, gana stebėtinas: „N. Aušra“, išvadinus kitus laikraščius „veidmainiais“, „priešininkais“, krei-

piasi prie tų-pat laikraščių, tarydama: „Prašome pakarniai į savo tarpą priimti ir paklydimus aplenkti.“ Taip išrodo, lyg kad žmogus, išdergęs prieš svietą savo sąsėdus, tuo-jaus kreiptųsi prie jų, siulindamas save į jų tarpą ir rei-kalaudamas, idant nepatėmytų visai jo pasilgimo. Sąsėdai gali „paklydimus aplenkti“ ir „priimti“ tik kiekvienas iš jų sutrauks pečius ir pamislys: tam žmogui tur būt gal-voje negerai

Tikėjau atrasti kuriame nors lietuviškame laikraštyje ilgesnį aprašymą gyvenimo mirusio pernai Lietuvos, Dr. Aleksos, bet ikišiol atitikau trumpą tik paženklinimą myrio. O vienok tas žmogus, kaip tvirtas Lietuvis ir darbininkas ant Lietuvystės dirvos užsitarnavo ant platesnės vietos lietuviškame laikraštyje už tą, kurią užima apgarsi-nimas myrio. Dėlto gi sumesiu čia nors keletą žinių, kurias pasisekė man surinkti apie gyvenimą nabaštninko nuo jo pažįstamų. Julius Aleksa gimė Liudvinavo apy-gardoje, gimnaziją baigė Senapilėje, o universitetą Varša-voje. Kada buvo ant paskutinių jau medicinos kursų, pakilo tarpu studentų sumišimas prieš priglobėją mokslo apyrbės Apuchtiną, vieno studento suikumščiuotą. J. A. tapo su daug kitų studentų išvytas iš universiteto ant pa-skirto laiko. Perėjus tam laikui, prileistas buvo prie eg-zaminų, ir juos išdavęs, pradėjo gydyti žmones. Buvo apsigyvenęs Janave (Kauno rėd.), paskui Naumiestyje ir ant galo Aleksote (abi vietos Suv. rėd.). Bebūdamas Aleksote, pradėjo jau įsigyti į didesnę kassyk praktiką, tik štai pasisuko netikėtai žandarai, perkratė jo gyvenimą ir jį patį išvežė į Varšavos citadelę, nežinia už ką. Cita-delėje pabuvo gana ilgai ir tapo išleistas, kaip žmogus, ant kurio buvo paduotas neteisingas skundas, vienok su-gražinimas liuosybės nesugrąžino praleisto kalinyje laiko, rūpesčių ir pažeistos per tai sveikatos. Sugrįžęs iš cita-delės, neužilgo susirgo, o 22. Lapkričio numirė 34 metuse savo amžiaus. Palaidotas ant Kauno kapinių. Jul. Al. buvo tvirto būdo žmogus, didei darbštus ir mylintis savo motiną Lietuvą. Labai daug laiko pašvėsdavo besilavi-ni OūCCSaDūūūiCaDDgOCaK] CDECS DBOIBODSOIHIOBŪOaiME

nimui vaistininkystėje. Išteko jam valandėlė ir dėl savųjų: stipriai rėmė ir gynė Lietuvystės reikalus, rinko lietuviškų dainų gaidas, o kada-ne-kada parašė straipsnį ir į lietuviškus laikraščius. Žinau, kad buvo prirengęs lietuviškas dainas su gaidomis dėl spaudos, tik nesuspėjo, užklupus giltinei. Gaila būtų, jeigu prapultų nabaštninko rankraščiai, patekę į netikusias rankas, arba tapę išmėtyti — gal, išskyrus dainas, atsirastų kas ir daugiau.

Per Šešties šių metų netikėtai numirė Šakiuose, Suv. rėd., kitas Lietuvis, Petras Markuza, pergyvenęs 45 metus. Išbaigęs Maskvos universitete filologijos skyrių, buvo mokintoju ir užveizėtoju vienoje Siberijos gimnazijoje. Perleidęs ilgus metus toli nuo savųjų, parvažiavo atlankyti Lietuvą. Išvydęs kaimynus ir pažįstamus, pasižvalgęs ant žalių pievų, vyšnių sodelių, išgirdęs čiulbėjimą Lietuvos paukštelių ir skambėjimą savo prigimtos kalbos — daugiau į Siberiją negrižo, nors tenai jam buvo pažadėta augštesnė vieta ir didesnė alga. Išpradžių maldavo pratęsti urliopą, o paskui tiesiog nurašė savo vyriausybei, kad visai neatvažiuos, atsisakė nuo vietos ir, žinoma, algos. Tai ne taip, kaip nekurie Lietuviai, ką dėl didesnės algos patys palieka savo kraštą! Pasilikęs Lietuvoje, P. M. turėjo daug vargo nukęsti ir kentė jį iki pat myriui, nės vietą katalikui sunku buvo gauti, o jeigu kur pabandė užsikabinti, tai tuojaus atsirado neteisingi skundai ir persekiojimai: baugu buvo ir vyriausybei pavietinei ir visokiems plėšikams urėdninkams turėti tarpe savęs žmogų apšviestą ir teisingą, kuris išsyk suprastų visas šunybes ir jas svietai apreikštų, gindamas savuosius. Niekad vienok ant vargo nesiskųsdavo ir tik tarydavo: geriaus kęsti vargą tarp savųjų, ne kaip svetimoje šalyje pamaži mirti iš išsiilgimo savo krašto. Nabaštininkas gerai pažinojo lietuvišką kalbą (mokino lietuviškai Fatunatov'ą Maskvoje), buvo rinkėju lietuviškų dainų, pasakų, mįslių ir t. t., o prie to viso gabus prie visokių pramonystės dalykų. Paliko daug rankraščių — tur būt šis-tas pateko ir į spaustuę. Ar negalėtų kas išgelbėti tuos rankraščius nuo pražuvimo?

*In hoc signo vinces*¹ pasakė įsižiūrėjusiam į mėlyną žandaro mundurą Veiverių Lapinskui suveltėjusi jo sąžinė, o jo kirmėlinė širdis užsiliepsnojo neišpasakytu džiaugsmu, kad atsirado taip ilgai laukiama, o vienok taip lengva ir neišmisli proga, *pasirodyti* valdžios akise ir tokiu būdu *išplaukti* į viršų. „Koks aš kvailas“ — tarė pats sau p. Lap., luktelėjęs valandėlę — „žinojau gerai, kad šiandien Maskolijoje gali padaryti *karjerą* vienintelis tik denuncijantas, o užmiršau apie tai ir tik žandaro mundurą man priminti turėjo! Dabar drąsiai! Kaip mokintojas lietuviškos kalbos, pradėsiu nuo Lietuvių!“ . . .

Na ir pradėjo. 1) Padarė trukšmą Veiverių seminarijoje, ir da taip apsikriai, kad net Seinams įvarė į širdį pavydą ir sujudino juos į lenktynes — apie tai jau esu rašęs. 2) Privertė Senapilės gimnazijos vyriausybę iškrauti mokintinius — Lietuvius. 3) Išgraužė iš Veiverių kun. Aleksandravičių, kuriam priglobėjas mokslo apyrubės buvo daleidęs mokinti tikėjimo dalykus lietuviškai. Pamokino, mat, savo sūnų (mokantį lietuviškai), idant ant lekcijos atremtų užklausiui kunigui: „aš lietuviškai neatsakysiu, aš noriu atsakyti tik maskoliškai!“ Toks iš viršaus apsvarstytas pasakymas denuncijanto vaiko ir pritingantis prisidėjimas pačio tėvo negalėjo turėti kitokių pasekmių, kaip tik pašaukimą kunigo Aleks. į Varšavą dėl išsiteisinimo ir atsitraukimo iš Veiverių.

Nežinau, ar atsiras dabar nors vienas kunigas, kuris išdrystų pridėti ranką prie išdildymo takelio, taip gražiai ir garbingai kunigo Aleks. praminto. Jeigu atsirastų, tai tegul paskui nerūgoja, kad jo draugu ir palinksmintoju liks tik _____p. Lupinskis, arba kitas į jį panašus.

P. Lap. savo pasielgimais privarė prie to, kad dabar •žandarai spiečia aplink Veiverius, lyg bitės, laikydami gyventojus tolydinėje *baimėje Dievo*. Tie, kuriems tokiam padėjime užteko da drąsos mislyti, tą spietimą *šluostytojų ašarių* aiškina trejopai: a) P. Lap. yra prasitaręs: „jeigu

¹ Šiuo ženklu pergalėsi.

norite, tai į mėnesį laiko suvarstysiu visus *litvomaniiis* ant siūlo ir jums atiduosiu." Tai gi mat žandarai nori išgauti tą *ražančių* suvarstyta iš Lietuvių, b) Žandarai, matydami retai atitinkamą gabumą pono Lap. prie šnipinėjimų ir patėmijimų dalykų, tinkančių dėl denunciacijų, kalbiną iį įstoti į jų glitą, o jeigu ant to nesutiks, tai c) siūlo jam vietą mokintojaus į Kelmo eparkiją.

Man rodosi, teisingiausias aiškinimas trečias: *ražančius* minėtas dėl žandarų neturi per daug didelės vertės, nors jį pats p. Lap. kasžir. kaip brangintų; kviesti į savo tarpą tokį konkurentą žandarai nekvies — jie ne toki kvaili; dėlto gi išpuola, kad žandarai, kalbino p. Lap. į Kelmo eparkiją, tik p. Lap. branginasi ir negali taip greit susiderėti. Reikia atsiminti, kad Kelmo eparkijoje kiekvienas mokintojas turi pildyti dvi priderystes: neva mokintojaus, o ypač žandaro. Tik ten vieta tokiems ponams Lapinskams! Skaitytojai! meldžiami nerūgokite ant manęs už taip tankų minėjimą p. Lap.! Matote, taip bergždžiuose ant didžiavyrių laikuose, jeigu jau sykį sekė patėmyti kandidatą ant didžiavyrio, tai nepridera mindžioti nei vieno lapelio iš nuopelnų ir garbės vainiko, kuris papuoš ateitėje nusitrūsiusią_____šiuomi žygiu pono Lap. galvą....

Kitas mokintojas (Lukšių kaimo Suv. rėd.) užsiima denunciacijomis tur būt ne dėl *išplaukimo į viršų*, o tik dėl ko kito. Apskundė, kad žmonės aplinkiniai neleidžia vaikus į mokslinỹčią, o tik pats namieje kasžin ko moka. Apskūsti žmonės taip teisinasi: jau keli metai perėjo, o p. N. nė vieno vaiko negali pritaistyti į gimnaziją, o da leisdami pas jį vaikus, priversti esame sudėti gausias dovanas ponui mokintojui; tai kam mums to reikia? geriaus mokinti vaikus namieje. Pasirodo, kad ponui mokintojui nerūpėjo apšvietimas vaikų, o tik troškimas padidinti skaitlių gausių dovanų dėl savęs. Pamatas pasielgimo puikus, nēr ką sakyti! Prisižiūrėję arčiaus į mūsų kaimų mokslinỹčias, atrastume pas mokintojus taip daug *puikių* pamatų, kad plaukai, ant galvos atsistotų! Gal būt šitą dalyką ir pats prisirengsiu kada nors pajudinti.

Tuose pat Lukšiuose pereitą mėnesį užklupo kratyti žandarai tą pat apdarytoją knygų, kuris jau sykį buvo prikabinas prie pjudyto anais metais žmonių už lietuviškus raštus ir tyrinėjimo, atlikto Šakiuose, o aprašyta jau „Varpe“. Šiuomi žygiu kratymas neturės taip baisių pasekmių, tik kyla klausymas: kas čia apskundė? žmonės šneka buk tai padaręs vienas urėdninkas, buvęs pirmiaus mokintojumi Kelmo eparkijoje. Labai gali buti teisybė mat paprotys neatleidžia.

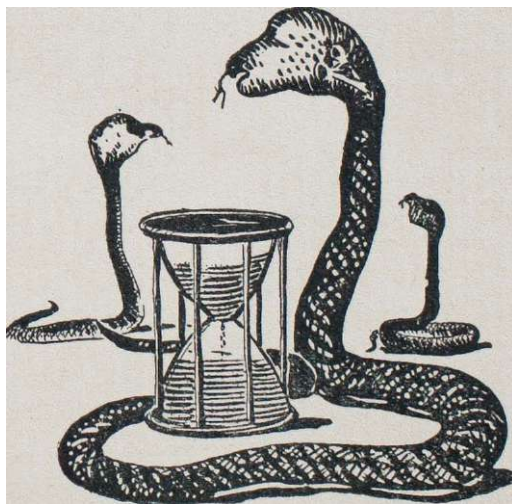
Matau, kad ši straipsnį prisieis pabaigti vien tik *šungalvių* darbais, nės štai atsimenu da vieną skundą. Ne taip labai seniai apie Liudvinavą¹ ūkininkas A. suteikė policijai žinias, kad tie ir tie prilaiko lietuviškas knygas. Per tą skundą vaitas su raštininku tapo gubernatoriaus pavaryti, o vienas ūkininkas suimtas. Paskutiniuose laikuose vis tankiaus girdėti, kad mūs ūkininkai vartoja denunciaciją, ne tik už lietuviškus raštus skųsdami, bet ir už kitus dalykus. Žinia, kad koks ten Lapinskas arba Kelmo eparkijos mokintojas, padaręs denunciaciją, gamina jausmą pasibjaurėjimo ir paniekinimo. Vienok dasižinojus, kad ūkininkas skundžia policijai ūkininką, savo susiedą ar pažįstamą, ir da už tokį dalyką, kurį pats skundikas nepriskiria prie nusikaltimų, širdį apsiaupia neišpasakytas gailestis ir skaudus jausmas neįstengiančios silpnybės prieš denunciacijos hydrą, kuri be jokių trukdymų pradeda viešpatauti, rinkdama sau tarnus tarp mūsų nekaltų, negalinčių nieko dasiprotėti ūkininkų. Dėlko skundžia toki Lapinskai, Kelmo eparkijos išpažintojai, kitą kart koks ten ekssaldotas — suprantu. Bet kas ūkininką verčia prie denunciacijų? Tikrai nė troškimas aukštesnės rangos, nė noras išplaukimo į viršų vyriausybės akise, nė įtekmė Kelmo eparkijos ir t. t. — čia tokį ūkininką daugių daugiausiai žandaras paglosto arba nuperka jam šnapsą. Sakysite tik noras atkeršijimo savo artymui už ką nors. Bet aš čia kalbu ne apie norą atkeršijimo, tik apie būdą

Kalv. pav., Suv. gub.

giaus nieko — jis nekaltas, o tik apgailėtinas, kalti tie, kurie gali tame dalyke ūkininką apšviesti, o nešviečia.

Visuose gąsdinimuose, kratymuose ir tyrinėjimuose nekaltų žmonių už lietuviškus raštus patėmyjame, kad tai dedasi ne tolydžio, o tik perijodiškai, ūpais ir išsyk beveik keliose vietose. Vyriausybė rodosi snūduriuoja neturėdama progos parodyti savo veiklumą. Štai pakiša skundą koks Lap., ir vyriausybė pabuda: tuojaus siunčia cirkuliara, sujudina policiją, parodydama, kad toki ir toki dalykai tarp žmonių išsiplatinę, kad juos reikia ant tų pėdų išjieškoti. Policija tada, užmiršdama kitus dalykus, griebiasi vien tik prie parodytų cirkuliare, laksto, šnipinėja, gaudo, drasko ir tt., kol iš savo pusės taip gi neparodys veiklumo savo ir kad moka suprasti ir išpildyti vyriausybės cirkuliara. Potam viskas aptyla, vyriausybė vėl snūduriuoja, policija vėl laukia cirkuliaro ir tt. *da capo al fine*.¹

¹ Nuo pradžios iki galui.

VI.¹

Dėlko 7 Nr. „Varpo“ šių metų suvėlintas ir per plonas. Sugėdinimas rėdystės ir išteisinimas rašėjų. Naujas lietuviškas laikraštis „Apšvieta“. „L. M. D-tė.“ Amerikoje. Klausimas kelinių dryžių pas mus Europoje.

Paėmęs į rankas 7 Nr. „Varpo“, pajutau, jį per plonu esant. Prie galo to-pat radau: 1) rėdystės atsišaukimą į skaitytojus, idant nerūgotų už pavėlinimą ir plonumą 7 Nr. ir 2) smagų drėbimą skaudžios teisybės į akis rašėjams, kad jie geriausiai *galį suprasti*, dėlko taip plonas. Aišku — dėlto, kad rašėjai neprisiuntė straipsnių. Man rodosi, rėdystė bereikalo įtarpino tuodu atsišaukimu: juodu mūsų surambėjusių rašėjų nepakūrstys, o skaitytojus gali net supykinti, nės jie pertankiai jau topat besiteisinimo turi klausyti. Ant galo rašėjai pripratę pamiršti apie savo laikraščius, rėdystė pripratus straipsnių nesulaukti, o skaitytojai taip gi pripratę negauti, nei vieno beveik Nr. paskirtame laike — tai kam tą pripratimą, kuris jau stojosi pajunga, arba geriaus *altera natūra*,² dabar laužyti? O jau ką su rašėjais, tai rėdystė, rėždama tiesiog į akis šiurkščius žodžius, pasielgė šiuomi žygiu visai nemandagiai: apie tokius mūsų ponus, ką *moka rašyti*, reikia vaikščioti klupščioms, galvą nulenkus ir tik kada nekada švysteliant baltymais akių, pavertus jas augštytyn, ot taip kaip davatkos daro — nės tie ponai rašo *ne už pinigų*, o tik pasirėmę ant *vyriško žodžio*, ant *sąžinės*, ant *sutarimo* — galiu pasakyti — ant *prisiegos* tarpu draugų, kad reikia įsteigtus laikraščius *prilaikyti*, *neapleisti*, *pagerinti*, idant jie galėtų būti tikrai naudingais pradėtame budinimo darbe. Tai gi su žmonėmis, dirbančiais dėl Lietuvos gero ant tokių iškilmingų pamatų, pridera elgtis švelniaus. O jeigu jie *dabar* dėl *prilaikymo* ir *pagerinimo* laikraščių pradeda visai nesiuntinėti straipsnių, tai priežastis labai aiški — nenumanau, kaip rėdystė jos neužtėmyjo. Dabar sviete, ypač Maskolijoje, viešpatauja *kolera*, kurios nešiotojai] mikroorganizmai, labai panašūs į vieną rašto ženklą ir

¹ Iš 8 Nr. „Varpo“ 1892 m. ² Antru prigimimu.

net jo vardą turi: *commabazillen*. Rėdystė priversta yra pripažinti, kad rašant reikia nuolat vartoti tą prakeiktą ženklą,¹ kuris taip gi nuolat primena *kolerą*, ligą gana baisią ir visai be palitikės: nesigaili nei rašėjų. Nuolatinis priminimas koleros žmogų įbaugina, o medicina tvirtina, kad įbaugintą žmogų kolera kur kas lengviaus nuglemžia. Tai kam čia rašyti, nuolat mislyti apie kolera, įsibaugini? O da toks, ką turi lipšnesnę imaginaciją, gali tiesiog iš rašto užsikrėsti *koleritiais* ženklais . . . na ir kolera! Nežinau, ar pačiam redaktoriui būtų ramu ir smagu, nuolat tėmytis į karda, kad ir iš balanės nudrožta, bet panašų į tą tikrąjį, kuriuomi pažadėta, galvą jo mylistos redaktoriaus nužerti? Ką?

Dabar, priderančiai sugėdinęs rėdystę (gerai! o tai gerai!) ir grynai apgynęs rašėjus (vis tik gaila savo sandraugų; bet tik neužmiršiu, kad perjuos mano straipsnys, paskirtas 8-am Nr., prisegtas tapo prie Nr. 7), kreipsiuosi ten, kur kolera žmonių nebaugina — į Ameriką. Randu naują (ir vėl naują!) laikraštį „Apšvietą“. Paimu į rankas 1 Nr. ir vardan mūs visų Europiečių apkaistu iki pat ausiu nuo gėdos. Didumas laikraščio — beveik knyga; pažiūrėjus į įtalpą randi, kad straipsniai toki nerašomi perpietėms, o vėl dasižinai, kad skaitlius sandarbininkų neišneša skaitliaus vienos rankos pirštų. Tikrai ten žmonės koleros nesibijo ir jų keletas vyrų daugiaus prirašo, ne kaip mūs didelis būrys prižada. „Apšvietą“ yra tai smūgiu smagiai mums suteiktu. Iš tikros širdies trokštu, idant rašėjai „Apšvietos“ nepailstų ir suteiktų mums tokių „smūgių“ kuodaugiausiai; gal būt, kad mūs vyrus, pripratusius po Maskoliumi klausyti „smūgių“, „Apšvietos“ smūgiai priragys prie *rašymo*.

Dabar prakalbėsiu žodelį apie pačią „Apšvietą“. Krikos viso laikraščio nemislyju rašyti, nės ji beveik nereikalinga, ir tikiuos, kad kiekvienas skaitantis inteligentalietuvis, „Apšvietą“ parsigabės ir pats jos vertę pažįs. Vienok negaliu iškęsti, neužgavęs dviejų dalykų. „Apšvietą“ žada laikytis gryo mokslo ir tarnauti tolynžengiams ir darbininkams. Tai gi nežinau, ar daug atsiras

¹ Skirsnį (,).

darbininkų, kurie lengvai suims į galvą svarbią laikraščio įtalpą. Kad ne visi — tai tikrai. Toliaus,^ „Apšvieta" patalpino vertimą didžio maskolių satyriko Ščedrino pasakos. Ščedrin taip ypatingas rašėjas, kad visa^grožybė mislių ir kalbos jojo matoma, tiktai originale. Ščedrino nei viena kalba be šventvagystės prisisavinti negali. Kiekvienas, ką mislyje tik paketino versti Ščedrįną, tai jau jį nuskriaudė. Bet taip bjauriai nuskriausti Ščedrįną, kaip jį nuskriaudė „Apšvieta", vargiai kas prieš tai įstengs. Ištikro, kad kas perskaitytų ant kapo Ščedrino „Apšvietos" vertimą, tai senis neiškęstų neatsikėlęs ir neparašęs „naujos" satyros. Tikrai gaila, kad vertikui taip nepasisekė, nės buvo paimta viena iš gražiausių pasakų.

„Apšvieta" išleidžiama „Mokslo D-tės," įsteigtos anuomet Amerikoje. Ta D-tė. trumpame laike parodė, kad jos veiklumas ne bevaisis ir kad tarp jos sanarių yra kam veikti. Išleido keletą knygų ir parengė išleisti savo laikraštį „Apšvietą". Tiktai girdėt, kad „M. D-tė." jau pradeda irti, o gal ir suiro, ir tur būt 1 „Apšv." pasirodė po suirimui D-tės. Nesmagi žinia, tik reikia turėtų viltį, kad pirmieji įsteigtojai tos D-tės. neduos jai visai išdilti.

Dyginas ir irimas draugysčių Amerikoje nuo pradžios iki šiai dienai turi beveik tą-pat kurpalį. Ateina stiprus vyras į Ameriką ir, surinkęs nepažįstančius viens-kito Lietuvius, taria: vyručiai, susivienykite! Žinoma, išaiškina jiems visą naudą susivienyjimo. Lietuviai susivienija, džiaugiasi, kad gerai gyventi vienybėje ir stebisi, dėlko jie ankščiau taip nepadarė. Tik štai, ant keliolikto susirinkimo viens sanarys išžiūrėjęs į kalbančio perdėtinio kelines patėmyja, kad jos ne skersai dryžos, kaip to sanario, o tik išilgai dryžos. Na ir pradeda sanprotauti: „Jo kelinės išilgai dryžos, o mano skersai; mano tėvai sakė, ir senuose leistruose yra, kad kelinės turi būti skersai dryžos, skersai, o ne išilgai; tai man nepatinka; jisai mokina mus, kad Lietuviams pridera įsitaistyti platesnius brylius, idant kaitra akių neišėstų; labai gražus užmanymas, nės beveik visi męs apspangę, tik dėlko jo kelinės išilgai dryžos, o

ne skersai? Ne, su tokiu žmogumi išvien dirbti negalima, jis nori įvesti išilginius kelinių dryžius, jis mus prapuldys! Vyrai — surinka ant galo — kam brangus yra ir guli ant širdies skersiniai keinių dryžiai, traukimės!"

Tada visi *skersadryžiai* iš susivienyavimo atsitraukia ir karštai rengia savo susivienyimą, kuris visas pajiegas aukauja kovai, idant tik prie kelinių neprileisti išilginių dryžių. Žinoma, apie įtaisymą Lietuviams platesnių brylių mislyti neturi kada. Jeigu suardytame susivienyime lieka da tiek sanarių, kad įstengia šiek-tiek paremti užmanymą, tai įtaiso Lietuviams nors keletą platesnių brylių, o jeigu neįstengia, tai užmanymas tampa apleistas. Vėl anas stiprus vyras eina toliaus, pakelia kitą papartį, suvienija aplink jį draugystę su aiškiai paskirtais siekimais; sanariai, matydami vien tik naudingumą visų pripažinto užmanymo, dirba gražiai ir greit pradeda rodyti darbštumo vaisius. Štai, vėl pakyla klausimas kelinių dryžių, kaip augščiau ir nuo draugystės atskyla dalis, arba visai sunaikindama gražų užmanymą, arba nors prisirengus trukdyti jo išpildymą.

Pas mus, Europiečius, nors mės negalime steigti tokių atvirų susivienyimų, kaip Amerikoje, klausimas vienok kelinių dryžių gana žymiai pastatytas. Išpradžių dirbome visi išvien, užmanę. Įtaisyti Lietuviams platesnius brylius, ir visai rodos nesitėmyjome į svetimas kelines, nės mums rūpėjo, kad tik atlikti užmanyta darbą. Neužilgo išgirdome šnabždėjimus: Vyrai, štai išilgdryžiai kėsina ant mūsų skersinių dryžių! Saugokimės! Paskiaus tie šnabždėjimai perėjo į gyvenimo priderystę ir į spaudą. Sutinki šiandien Lietuvį ir, žiūrėdamas į jo inteligentiškas akis, tiesiog sakai: Broli! Lietuviams reikia to ir to — susidėkime ir taisykime! Užkalbintas tuojaus nuleidžia inteligentiškas akis žemyn, tik ne iš nedrąsumo, o dėlto, idant patėmyti tavo kelinių dryžių, na ir atremia: tu išilgdryžis — nesusidėsiu! O nekurie laikraščiai net per daug jau laiko paskiria apginimui skersinių kelinių dryžių, Lietuviai gi laukia ant kaitros pažadėtų jiems platesnių brylių

<mmm

VII.¹

Mano įžadai. Diena besigėrėjimo ir naktis permainymo nuomonių.

Padaręs esu įžadus kasmet atlankyti Nemuną. Ir šią vasarą parvažiavau garlaiviu nuo Jurbarko iki Kauno ir atgal. O Nemunėli! kaip neatlankyti tave, kaip tavęs nepamatyti! Tas atsilankymas tiek sveikatos sugrąžina suvargintam kasdieniniais rūpesčiais kūnui, tiek naujų pajėgų suteikia apsilpusiai dvasiai, tiek dorų jausmų sujūdina širdyje — kaip gi neatsilankyti! Nemunėli! išvydus tavo prigimtų grožybių gausybę, negali atsikratyti nuo r. islies, kad panemunėse negali būti piktų žmonių, čia gamta siūlo žmogui vien tik dalykus sušvelninančius jausmą, dailinančius dvasią. O vienok . . .

įsistebeilijęs į puikiai papuoštus Nemuno kraštus, neturėjau kada žiūrėti ant mažmožių, pavz., kad mūs garlaivis „Keistutis“, tur būt iš senatvės, vos vilkosi ir tankiai kliuvo ant mažiausių net seklumų, kad ties Raudone stovėjo per daug ilgai ir t. t. — neparankumas kelionės atlygintas mat jos gražumu. Toliaus bevažiudamas užtėmyjau pakrantėse kokias ten kibyklas, lyg kartuves, iš vienos pusės Nemuno raudonai dryžas, iš kitos žaliai. Dasižinojau nuo laivūnų, kad tai esą ženklai, iš kurių garlaiviai numano apie upės gilumą. Patėmijau taip gi

¹ Iš 9 Nr. „Varpo“ 1892 m.

prietilčius naujai įtaisytus ten, kur kitąkart jų nebuvo ir kur pasažieriai atiduoti buvo ant malonės ir nemalonės perkeltųjų žydų. Pradėjau gėrėtis rūpestingumu garlaivių draugystės apie pasažierių „gerą“. Turėjau dabar kada gėrėtis, nės „Keistutis“ vis tankiaus ir ilgiaus bandė staptelti ant smilčių, o ant galo — tą dieną jau nuo pat ryto buvau įpratęs „gėrėtis“. Už Zapyškio sutikome luotelį, kuriame sėdėjo du tamsiai apsirėdę ir su žaliais diržais apsijuosę žmonės ir su ilgais smaigais badinėjo vandenį. Man pasirodė, kad tai tokiu būdu gaudo žuvis, taikydami į jas smaigais, ypač, kad galai smaigų ištolo išrodė lyg kruvini. Ką tik neapalpau iš džiaugsmo, paaiškinus vienam žydeliui, kad tai esą ne žuvininkai, o tik toki žmonės, kurie numano apie išbandymą Nemuno dugno ir parodo garlaiviams, kur giliaus ir greičiaus galima prasisaugoti seklumą. Tik pamislykite: sutarimas savininkų garlaivių elgtis draugiškai, ženklai pakrantėse, prietilčiai, žmonės, ką bando gilumą — viskas parūpinta dėl įsteigimo priderančios komunikacijos Nemunu, nepamiršta pasažierių „gero“. Vieno tik vienintelio daigto nėra — vandens. Kad tik būtų daugiau vandens, tai garlaiviai galėtų liuosai švilpti, niekur nekliūdami. Vienok ir apie padauginimą vandens, t. y. apie reguliaciją dugno, taip gi parūpinta: paimta, kaip girdėjau, daug tūkstančių rublių ir su tiek pinigų padaryta reguliacijos. Ties Raudondvariu mano besigėrėjimas „rūpestingumu“ pradėjo netilpti krūtinėje ir pasirengiau išlieti prieš garlaivio kapitoną tuos jausmus, ką buvo pervirš. Buvau beeinąs pas jį, tik „Keistutis“ staiga stapt, aš bumpt pavirtau ir baisiai nusibrozdinau ranką į šakalį — gerai da, ką neprasimušiau gaivos į kaminą. Tas atsitikimas, nors nelabai buvo geistinas ir parankus kelionėje, nors nevisai sutiko su mano nuomone apie „rūpestingumą“ pagerinimo vandeninės komunikacijos, vienok da prisikeldamas išėjau išteisinti nutartus neva kaltininkus: tik yra pakrantėse ženklai, yra žmonės, ką bando gilumą . . . nėra tik vandens, na, tai ką padarysi. — Tai įsikniso į seklumą — tikrai nakvosime

šioje vietoje, sušuko viens pasažierius, tur but pesimistas. „Keistutis“ šnypštė, rangėsi, kapitonas rėkavo, pasažieriai juokės, rūgojo, laivūnai varinėjo pasažierius iš vienos pusės į kitą, lyg avis, idant atsverti garlaivį, o aš vis gėrėjausi: tas sumišimas man net patiko kaip įvairumas kelionėje. Ant galo pradėjo man nusibosti. Tai, kad ir sulauksime nakties, tai vis ant Nemunėlio — raminau pats save. Ir sulaukėme. Pajiegos garlaivio ir laivūnų pradėjo slabti, pasažieriai ėmė labiaus rugoti, o man darėsi vis nuobodžiaus. Buvo jau vidurnaktis. — Ar ištoli, tėvuk, užklausiu savo susiedą, senyvą žmogelį, apsilvilkusį rudine. — Iš Plokščių — atsakė. — Tai gražioje vietoje gyvenate! — Kas turi pinigų, tai tam gražu, o kaip mes turime iš tų gražumų duoną valgyti, tai mes jų nematome. Ot, velyk pasakykit, už ką mašina (garlaivis) taip prigaudinėja? Sako, kad į Kauną ateina apie 5 vakare, o mes kas-žin ar nuvažiuosime ant 5 iš ryto. Buvau paragintas į sūdą į Prienus; sakiau, šiandien nukaksiu į Kauną, o iš ten eisiu pėsčias — kitąsyk gal kas pavėžinti da. Kad būčiau koks ponas, tai galėčiau kam pasiskųsti ir išsiteisinti, o dabar....

Su tuomi žmogum šnekėti negaliu: jis gal sugadinti man visos dienos smagias įspaudas. Atsitraukiau nuo jo ir atsisėdau, perėjęs į kitą pusę garlaivio, šalia pusiausurdotinio! Tai graži naktis ant Nemuno! sušukau.

— Tamista turbūt pavalgęs, išsimiegojęs ir turi kada patinginiauti; man kur kas gražiaus būtų, jeigu būčiau spėjęs namon ant vakarienės ir atsilsėjęs — ryt anksti turiu stoti į pabirką prie darbo. Tegul juos šimts su jų garlaiviais! —

Toks pesimistiškas pažvilgis ant garlaivių man taip gi nepatiko, neatsakiau ir atsitraukiau. Iš nuobodumo nežinojau kur pasidėti. Ant galo pradėjo imti miegas, o čia nēr kur glustelti.

Atsisėdau arti trijų jaunų merginų, tikėdamas, kad besišnekučiavimas su jomis nuvarys nuobodumą.

— Taip gražus tas Nemunas, kad ir mirti jame būtų smagu — prakalbėjau į jas saldžiai. Vieton atsakymo

visos trīs, lyg susitarę, pradėjo verkti. Meldžiamos, nerugokite, jeigu savo žodžiais sujudinau nesmagius ir graudžius atminimus, bet tikėkite, kad tai padariau ne tyčia. — Koki čia graudus atminimai — atrėmė viena — važiuojame į svečius į Garlevą, gavę laišką, kad šiandien lauks arkliai antrojo garlaivio: o dabar kur mes pasidėsime taip vėlai — nė giminių nė pažįstamų Kaune neturime, nė arklių, nors pasisamdyti, niekur negausime; Dieve mano Dieve! visi taip gyrė, kad garlaiviais tai geriausia komunikacija — dabar tai matome visą gerumą — kad mama žinotų, tai užsiverktų

Suraminau nabagėles, prižadėjęs išmelsti dėl jų ant nakvynės topat garlaivio kajutą ir priderančią priegolbą; dieną galės ir arklius rasti ir nebus taip baisu.

Kas tai yra? girdžiu jau trečią skundą ant garlaivių. Et, užsiklepoja tik žmonės, nematydami viso „rūpestingumo“ — pamislįjau sau ir nuėjau į kajutą. Suolai visi užimti buvo miegančių. Už stalelio sėdėjo storas ponpalaikis ir visais judėjimais savo sutukusio kūno reiškė didį nekantrumą. Prisėdau prie stalelio ir luktelėjęs šiek tiek pradėjau šnektą: Na, nors sykį garlaivystė ant Nemuno prisiartino prie geistino pagerinimo. — Ar tamista juokiesi iš garlaivių, ar iš manęs? — Ne, aš kalbu pavartaunai. — Tai pasakysiu, kad tamista apie tuos dalykus nieko nesupranti; paklausk manęs — tarė greitai storasis ponas ir matyt buvo, kad nori pasipasakojimu palengvinti sunkumą savo širdies. — Aš užsiimu pramonyste. Vakar tuomipat garlaiviu važiauvau į Jurbarką, skubindamas pribūti ant termino viename reikale ir susivėlinau, nės garlaivis ant vidurnakčio vos atplaukė iki Plokščių tik, tolydžio užkliūdamas kelionėje ir vėlindamasis, o tik dėlto, kad perdaug užsikrovė ir per tai giliaus skendo. Mat, kiekvienam garlaiviui paskirta yra, kiek gali sunkenybės ant savęs krauti. Šiandien tas pat garlaivis vėl perdaug užsikrovė, o iš Raudonės paėmė da 700 pudų kviečių. Kokią turėjome kelionę dėl tos priežasties ir kas dabar atsitiko, tamista pats matai. Šiandien

vėl skubinau į Kauną daryti kontraktą — velnias dabar jį už mane atliks, o kišenius mano turės už tai atsakyti. Ar tai taip garlaivių draugystė ir vandeninės komunikacijos vyriausybė tur rūpintis apie kelionės parankumą? Kur čia po velnių tas pagerinimas? - Na, o ženklai pakrantėse, paskui žmonės, ką bando gilumą v. . . — Tai gi ar jie apsaugojo mus nuo seklomos? Ženklaai tie tai tik varnoms ilsėtis, o tie bandytojai gilumo vandens geriaus žino gilumą alaus ant garlaivių, ne kaip gilumą Nemuno. Ką čia ant galo toki ženklai pagelbės, kad vieną dieną sekluma vienam daigte, o kitą kitam? Čia reikia reguliacijos vagos, o ne ženklų pakrantėmis!

Teisybė, bet apie reguliaciją taip gi nepamiršta — pridūriau.

— Nepamiršta paimti ant to didelius pinigus, o reguliacijos atlikta tik ant juoko, už menką tų pinigų dalelę . . . idant, prireikėjus, galima būtų šiuomi tuomi išsiteisinti prieš vyriausybę. Vieton padaryti reguliaciją keleto alkanų kišenių ir tiek — jeigu tamista nori žinoti! Už tokį „rūpestingumą“ išpuola tik į sūdą apskūsti! — tarė nutukėlis ir nuspjovė.

Mano graži nuomonė apie garlaivius ir vandeninės komunikacijos vyriausybę pradėjo irti. Tuomi tarpu iškėlė nuo garlaivio ant kranto kelias dešimtis pasažierių, žinoma, ne ponų, o tik vargdienių, ką medžius Nemunu varinėja. Garlaivis palengvėjo ir iš smilčių išsikasė. Aišku, jeigu nebūtų paimti nors tie 700 pūdų kviečių, tai būtų nereikėję išmesti pasažierius ant kranto dėl jų „gero“ ir nebūtume nakvoję ant Nemuno. Męs važiavome, o tie išmestieji ejo pėsčioms ir priversti buvo nabagėliai eiti daug varsnų, kol juos vėl nepriėmė garlaivis. Dėlko garlaivis neišmetė ant kranto manęs, storponio ir kitų juodapikaklių, o tik tuos vargdienius, kurie už savo vietas taip gi užmokėję, kaip ir męs? galėjo ant galo maišyti vienus su kitais. Arba, dėlko išmetė nekaltus pasažierius, o niekuomet tavorus, kurių buvo per daug paimta? Tokia neaprobežiuota garlaivio valia stebėtina ir nesuprantama.

Kada atvažiavome į Kauną, buvo 4 iš ryto. Sykiu ir pervėiu ir peranksti. Nei vežėjo, nei nieko. Dvi valandas turėjau vaikščioti iš vieno galo miesto į kitą, kol suradau nakvybę. Ir aš pats tapau nuskriaustu — pamislyjau. Kuomi prasikalto ans žmogelis, kuris pasivėlino į sūdą? Ans darbininkas, kuris nepasilsėjęs turės stoti prie sunkaus darbo? Ans storponis, kuris dukart susivėlino ir neatliko savo svarbių reikalų? Anos merginos, kurios liko nakties laike be jokios prieglobos? Anie vargdieniai, kurie turėjo eiti krantu, užmokėję už garlaivį? Ant galo aš pats? Klausiu, kuomi visi mūsų prasikaltome, kad garlaivis mus taip pabaudė ir nukankino? Mūsų nieko nekalti! Pats kaltininkas, garlaivis, žinoma sykiu nenukentėjo ir ne kentės, jeigu kas iš nuskriaustųjų neapskųs jį vyriausybei. Kaltė jo aiški: peržengė tiesų prisakymą, užsikrovęs daugiau, kaip daleista. Ypač tiesą reikėjo atmintyje laikyti tuomkart, kada Nemunas kasmet būna labiausiai išsekęs, t. y. vasaros laike.

Nuomonę apie „rūpestingumą“ turėjau visiškai permainingi. Teisybė, matyt, garlaivių „rūpestingumas“, bet apie savo uždarbį nors kitąkart būtų per tai nuskriausti pasažieriai ir peržengti tiesų prisakymai.

Argi nėra tokios apveizdos, kuri galėtų atkreipti savo akis ant tų siautimo dalykų?

VIII.¹

„Ko nepergyvenai, nesąpnuosi.“

Užmigau 1892 m. gimus Kristui ir tik Billamy žino, koku būdu atsidūriau Kaune 3000 m. Pradėjau dairytis ir stebėtis. Vyrelė tu mano! žinau kad Kaunas, o jo nepažįstu. Eisiu, sakau, pažiūrėti, ar da yra Nemunas su Neriu. Štai priešais mane ateina vaikinai ir rūpestingu balsu pats su savimi kalba: „Kas mane pagelbės? Kas mane pagelbės?“ Išgirdęs Kaune ant gatvės atvirai ir garsiai kalbantį lietuviškai, nepasijutau sušukęs: „Aš pa-

¹ Iš 10 Nr. „Varpo“ 1892 m.

gelbėsiu!" Vaikinas pagriebė mane už rankos ir, kišdamas prie akių surašytą popierą, klausia: „Ar perskaitysi?" Žiūrau — rašyta maskoliškai, *graždanka*. „Perskaitysiu", sakau. „Tai eiva į redakciją!" sušuko. Beeinant pasipa-sakojo, kad esąs N. N., „Varpo" sandarbininkas, kad gavęs nuo vieno arkeoliogo atrastą kasynuose raštą ir ne-galėjęs atitikti visoje pasaulyje nei vieno, kuris pažintų taip navatnas litaras. Priėję prie didelios akmenybės varpo pavidalo, įsėdome į lekamąją mašiną ir užlėkėme ant 37 augšto į „Varpo" raštynyčią. N. N., paėmęs į rankas ragutį, kabantį ant sienos tame daigte, kur buvo parašas „Vienybė", prikišo prie lūpų ir tarė: „Jau atradau — per-skaitysimė!" — „Gera! — atsiliėpė iš ragučio balsas — perskaite! atsilankykite šiandien pas mus!" — Aš tuom-tarpu buvau įsitėmyjęs į daugybę navatnų mašinų, apsta-tytų aplinkui didelį apvalų stalą. „Tai mūs vietiniai ra-šėjai" — pasakė N. N. — „Ar tai žmonės tingi rašyti?" — užklausu. „Ee! tai tik iš pereitės žinome, kad prie galo XIX amžiaus Lietuvos rašėjai kirmyjo tinginystėje ir už tinginį lengvai atiduodami laikraščių pasivedimą, daug jiems vodyjo." Turime „Varpo" muzėjuje keletą mumijų tos gadynės rašėjų, kurie pradėję rašyti, kaip nutilo, tai taip ir džiūte sudžiūvo. Dabar ne! Dabar kiekvienas stengiasi rašyti, kiek galėdamas, ir tik pailsęs užsivaduoja su mašina. Kaip tai darosi, papasakosiu paskui ir pa-rodysiu da daug visokių mašinų, užvaduojančių statytojus, korektorius¹ ir t. t. Skubinkime tikrai skaityti.

Paėmęs raštą, atsisėdau. N. N. atsisėdo priešais ir prisidėjo prie akies stiklą. Paaiškinau, kad tai rašyta maskoliškai ir turiu versti. Pradėjau:

„Priepat galo XIX amžiaus, Maskolija stovėjo jau ant taip augšto išsiauklėjimo laipsnio, kad jau ne kiekvienas denščikas² gaudavo vietą direktoriaus gimnazijos arba uni-versiteto sekretoriaus . . .

— Kas tai denščikas? — užklausė N. N.

¹ Bravo! „Varpo" Rėd. ² Kareivis, tarnaujantis aficierui.

— Tai vyriška žmogysta, kvailesnė už galviją; jos pareigos: klausyti visame kame savo pono, paprastai kariumeneje tarnaujančio, o ypač mokėti atstatyti žandus užsimanius ponui išbandyti savo kumsčią — atsakiau.

Kada ant kelių tūkstančių urėdninkų nuo augščiaušio iki žemiausiam, atsirasdavo kart-karčiais jau koks vienas, kuris nors per pirmas penkias dienas savo urėdystės neimdavo gniaužtinių

— Kas tai gniaužtiniai?

— Tai tokios priverstinos dovanos viršininkams, kurias priėmęs viršininkas turi greitai užgniaužti delną, idant tų dovanų neužtėmytų tiesos akys.

„... kada jau visi viršininkai maskoliai buvo susilyginę supratime maskolystės idėjos ir visi, ypač prisiųstieji dėl prilaikymo tos idėjos į pavergtas šalis, tolydžio buvo girti, kaip kiaulės

— Žingeidus dalykas dėl zooliogų — pertraukė N. N. — mat prie galo XIX amžiaus kiaulės alkoholi vartojo, o mūsų gadynėje neprisileidžia nei prie šnipo.

— Kaip matau, tai tu, brolau, paikutis — pamislyjau. N. N. nusišypsojo, nušalino stiklą nuo akies ir tarė:

— Tu pamislyjai, kad aš „paikutis“.

Išverčiau akis ir išsižiojau.

— Nėr kuomi taip stebėtis — kalbėjo toliaus N. N. — dabar skaitome žmogaus mislis lengvai. Tik žinai, kad mislis yra tai judėjimas dirksnių ir raumenų. Einant atbulai: iš paviršinio judėjimo raumenų, atmename judėjimą pritinkančių klėtkelių, na ir mislj. Stiklas šitas tiktai palengvina užtėmyti paviršinį raumenų judėjimą.

— Žiūrėk, koks rupužainis! — pamislyjau vėl, N. N. vėl nušalino nuo akies stiklą, vėl nusišypsojo. Susigėdęs apkaitau, kaip putinas ir negalėjau toliaus skaityti. N. N. vienok suramino mane, kad už mislis nepyksiąs.

... tuomi žygiu Lietuva priklausė Maskolijai. Maskoliai įtaisė Lietuviams geležinius pančius ant rankų ir kojų o jų liežuvius surakino retežiais ir da taip išmisliai, idant negalėtų kalbėti lietuviškai, o galėtų ištarti vieną tik

sakalą tvoju mat. (Pirmas sakalo žodis neaiškiai parašytas, dėlto gi nežinodamas prasmės jo viso, palieku neišverstą — paaiškinau savo klausytojui.)

„ 1892 m. ištiko Maskoliją kolera. Visoje valstijoje tapo įsteigti sanitariški komitetai, kurie turėjo prikalbinėti gyventojus gražumu, idant nors laike koleros išsižadėtų prisirišimo prie nevalumo, purvų ir smarvių, o paskui mat vėl galėsią knistis mėšluose. Jeigu kuris gyventojas neklausydavo tų prikalbinėjimų, tai galima buvo ant jo kaštų apvalyti jo gyvatą ir da toks turėdavo mokėti koros, mažiausiai 25 rublius. Naumiesčio paviečio (Suv. rėd.) viršininkas, Kusaitis (taip jį vadino Lietuviai) pasinaudojo net iš koleros. Atvažiavo į Šakius, žydiškiausią miestelį ir dėlei to nevaliausią ir labjausiai atsiduodantį. Rado, žinoma, daug savininkų tinkančių ant koros po 25 r. surašius ant jų protokolą. Žydai išsigando, pamatę, kad reiks tiek daug pinigų užmokėti, vienok, gerai pažindami savo paviečio viršininką, žinojo, kaip išsisukti: vieton mokėti skyrium po 25 rublius per sūdą, jie sudėjo po keletą rublių, įkišo juos į viršininko rankas. Tas gavęs 60 rublių, suplėšė surašytus protokolus ir daleido žydams toliaus uostyti savo smarvės. Prireikėjo tur būt anam viršininkui vėl pinigų, nės 5 Rugšėjo atsibaldė vėl į Šakius dėl sanitariško peržiūrėjimo. Tą dieną Šakių parapijonys buvo susiėję rinkti sąnarius priežiūros bažnyčios ir buvo apstoję prieangę kunigo namų, o bulmistras, atsisėdęs už stalelio ant prieangės, turėjo leistrus ir traukė į juos pravardes parapijonų, tinkančių ant paskirtų sąnarių

— Kas tai bulmistras?¹

— Tai žydų prabaščius.

„ Štai atjoja raitas paviečio viršininkas, išpradžių žingine, o paskui, sudilginęs arklio pašones ir zovada prijojęs prie susirinkusiųjų, staiga sustabdė arklį ir suriko: „Kas tai? atvažiavo paviečio viršininkas, o nieko nėra

¹ Rinktinis miesto viršininkas Suv. gub.

magistrate!" Bulmistras atsistojo ir prisiartinęs prie jo paaiškino, kad užimtas čionai urėdišku dalyku, negalėjo tuomi pat tarpu būti magistrate, „jau tu man seniai išigrisai? as tavęs daugiaus kęsti negaliu, negaliu! Stražninke! rašyk protokolą!" — suriko ne savo balsu viršininkas ir vos neiškrito iš arklio, tik prilaikė stražninkai

— Kas tai stražninkai?

— Tai žmogystos su priderystėmis visokios veislės šunų. Su jais siundo maskolių viršininkai gyventojus, idant juos prilaikyti baimėje ir, pasisekus gerai pagąsdinti, ištraukti dėl savęs visokią naudą.

„ . . . Bulmistras, užtėmyjęs, kad ir šiuomi žygiu pagal savo budą viršininkas be galo girtas; nuspjovė ir sugrįžo prie leistrų. Viršininkas ėmė tada rėkti ant susirinkusiųjų: „Ko jūs čion susirinkote? tiek čia jūs yra, o nieks neišėjo pasitikti savo viršininką!" Žmonės klausė ir tylėjo. Iš jų akių matyt buvo, kad nieko, o nieko nesupranta. Neužsiganėdinęs nė čia, nulipo nuo arklio ir nusvyravo pas kunigą, bet veikiai sugrįžo ir, atsistojęs ant prieangės, užklausė: „Kas čia darosi? ko čion taip daug žmonių prisirinko?" — „Pasiremdami ant Augščiausio įsakymo 1864 metų, renkame sąnarius priežiūros bažnyčios — atsakė bulmistras, rodydamas leistrus. „Ką viešpats ciesorius yra paliepęs šitame dalyke, tai jau seniai priderėjo ir išpildyti — tarė viršininkas, užpykęs, kad tą, ką ciesorius įsakė 1864 metuose jie susimislyjo tiktai 1892 m. pildyti. Bulmistras rodo jam vėl leistrus, aiškindamas: „Turime tiesą rinkti šioje dienoje pagal ~~daleidimą~~ gubernatoriaus ir jūs ponas viršininke." — „Da vašu mat!" — atremė viršininkas ir nuėjo pas kunigą (Nors čia ir maskoliškame tekste tris žodžiai būtų lietuviški: *da*, *vašu* — nuo *vašas*, ir *mat*, vienok dėlei stokos antrojo žodžio, nuplėšto prie galo eilės su kampu lakšto, šitas sakalas taipgi nesuprantamas - paaiškinau) Sugrįžęs vėl greitai viršininkas prakalbėjo maskoliškai į susirinkusią nnnią: Prieteliai! ką viešpats ciesorius yra paliepęs, tą reikia išpildyti — tarė traukdamas su atyda augštyt nusmuku-

sias savo kelines — aš jūs viršininkas, ciesoriaus vietininkas ir klausykite tiktai manęs! jūs turite valsčiaus vyriausybę, turite bulmistrus — jūs tų pašalinių vyriausybių neklausykite! ar **mokate** kas maskoliškai?" Atsirado minioje vienas, ką turėjo iiežuvį prirakintą auksiniu retežėliu ir taip, kad tas liežuvis į maskoliškus žodžius buvo labiausiai paverstas. „Na tai versk!“ — paliepė jam viršininkas. Tas pradėjo: — Tai jis sako, kad jis mus prietelius; paskui sako, kad ką ciesorius paliepia, tai reikia išpildyti ir nieko nedaryti priešais valdžią; da sako, kad mes nieko neklausytume.“ — „O ant galo tai viskas tas menki niekai! — tarė viršininkas, išklauses vertimą savo žodžių ir nuėjo pas kunigą. Negalėjo vienok ilgai nurimti ir sugrįžęs ant prieangės vėl prakalbėjo: „Prieteliai! aš maskolius ir kalbu maskoliškai, o tai dėlto, kad aš jau tris metai, kaip esu jūsų viršininku, o da lietuviškai nesuprantu nieko, bet aš žinau, kad jūs geri žmonės. Atkartok! — paliepė anam vertikui, tas atkartoj. „O dabar šalin iš čia! nesirašykite ir eikite į karčiamą! — suriko ant žmonių. Vertikas tapat atkartoj. Vieni pradėjo abejoti, ar eit į karčiamą, ar neit; kiti išmintingesni, nepasijudino nė iš vietos, o vienas iš jų pamaži ir atsiliepė: „Plačios maskoliaus kelinės, bet jis pats da plačiaus girtas.“ O kitas: „Tai priputo kacapas ir tik erzina žmones.“ Bulmistras aiškino žmonėms, kad liktų ir baigtų rinkimus, o viršininkas nedaleido, varydamas juos į karčiamą ir liepdamas neklausyti bulmistro. Tas atsistojo ir garsiai tarė: Ponas viršininke? sugražink paskutinius savo žodžius, nės juos paskui reiks sugražinti! — „Tu kiaulė esi — aš su kiaulėmis šnekėti nenoriu!“ — atsakė viršininkas ir nukrapino pas kunigą. Tarpus susirinkusiųjų pakilojygs spečiaus dusgimas. Stai šmakšt ir įlindo į jų tarpą Šakių žydas, Markuzonas, pirmiausias viršininko rodininkas ir tarpininkas išradime visokių gniaužtinių ir pastatė ausis, idant šį tą išgirsti ir pranešti paskui viršininkui. — O tu žyde, smarvė, ko čia? suriko vienas ūkininkas — mes čia kalbame apie katalikų bažnyčios reikalus, o tau kas galvoj? traukis

šalin! Žydas paklausė ir pamiklinęs savo kojas atsidūrė ten, iškur atėjo

— Paliauk vertęs, nės jau laikas pasidrūtinti: išgersime elektriško midaus — tarė N. N. ir išleido iš mašinos du stiklu neišpasakytai gardaus ir gaivinančio gėrimo. Išgėręs pajutau, kad nualsa nustojo ir traukiau toliaus.

„... Neužilgo kunigas išvedė viršininką ir, palydėjęs jį kelias dešimtis žingsnių, paleido vieną su stražninkais į miestą. Viršininkas norėjo užėti į geresnį viešbutį, pas Keilsoną, tik nepataikė, nės akys perdaug buvo užneštos, ir įlindo į paprastą karčiamą pas žydelį Mazūrą. Įėjęs atsisėdo ant suolo ir suriko: „degtinės!“ Žydeliai, „matydami pirmą kart pas save taip augštą viršininką, nusi-stebėjo, ir nežinodami, kokią jis degtinę mėgsta, nės ne-išdrįso klausti, tylėjo. Tik viršininkas, belaukdamas deg-tinės, apsidairė ir pažino, kad ne ten nuėjo, kur ketino, ir nors buvo labai girtas, vienok da dasiprotėjo, kaip iš-sisukti ir neturėti iš to gėdos. „Ar tai jums rodosi, kad aš netyčia užklydau pas jus? o ne! aš atėjau tyčia! o čia kas? — suriko rodydamas sienoje plyšį — stražninke! rašyk protokolą! Paliepęs tai, išėjo ir, nusibaldęs pas Keilsoną, užtaisė surinkti žydų deputaciją. Tuoju atėjo keletas pavartauniaučių Šakių žydų. Pamatęs juos, su-riko: „Ko jūs čia, žydai, bjaurybės?!“ Ilgą valandą visi tylėjo, o paskui vienas žydelis, stovėdamas užpakalyje kitų, atsakė nedrąsiai urėdiškais žodžiais: „Męs čia pa-siremdami ant jūsų įsakymo.“ Ir vėl kelias valandas visi ty-lėjo. Ant galo viršininkas, pašaukęs 4 bonkas degtinės, tarė žydams: „Aš gėriau už jus sveikatą Sintautuose, o jūs turite gerti už mano sveikatą šičia. *Peite i... bite?*“

(t y gerkite ir_____Pirma pusė antrojo žodžio užlieta rašalu ir negalima perskaityti, vienok reikia dasiprotėti, kad tai paminėtas kokis nors užkandis — paaiškinau)... Žydeliai nenorėdami turėjo degtinę išgerti. Potam virši-ninkas atsistojo ir iškilmingai tarė: „Dabar eisime apsi-žiūrėti miestą.“ Užsėdęs ant arklio ir apsuptas daugybes susirinkusių žydų ir žydukų, nujojo per rinką . . .

Toliaus antra pasakojimo dalis, jos užvardinimas man taip patiko, kad ji garsiai perskaičiau tiesiog maskoliškai- *Podvig Sieravo generala iii vziatije pristupom židovskich nužnikov v Šakach 5 sentiabria 1892 goda.* Paskui išverčiau: Pilkojo gendroliaus didžiadarbis arba užėmimas šturmu žydų šikininkų Sakiuose 5. Rugsėjo 1892 m.

„ . . . Prajojęs pro sinagogą, pamatė ištolo žydų instituciją dėl atlikimo prigimto reikalo nusivėdinimo, o sustatytą išvien keletą N-rių, Išvydo, suspyrė arklį ir kaip meška ant dūmų, šoko ant tų NNN., surikęs galingu balsu: „Imkite, laužykite!!!“^ O pats mitrina arklį ir vis šaukia: „Imkite, laužykite!“ Žydukų minia lakstė iš vienos vietos į kitą, besisaugodama, idant nesumindžiotų arklys, o raitelis, tai užtėmyjęs, ramino: „Vaikai, nebėgkite nuo manęs; juk aš maskolius!“ Turbut jam rodėsi, kad jo armija bėga nuo savo gendroliaus. Atsirado minioje ir darbininkai, grįžtantieji su kirviais nuo darbo ir juos straznininkai privarė prie NNN. Sužaibavo kirviai, supykėjo lentos ir institucija griuvo, o žydai sušuko didžiu balsu *ura!* lyg prie griuvimo Jerikono sienų. Tada pilkas gendrolius (buvo apsilkęs su balta, bet labai susijuodinusia mandiera) sustabdė arklį, apsižvelgė iškilmingai aplinkui ir nusišluostė^ prakaitą nuo išrasuojusios kaktos. *Venit, vidit, vicit,*¹ Šakių istorija da buvo neturėjus paženklinto taip garsaus didžiadarbio. Palūkėjęs gendrolius, atsiliėpė į žydų minią: „Ar jums patinka bulmistras? Man nepatinka, o jums patinka?“ – „Patinka, patinka“ – sušuko iš visų pusių. „Aš nematau, ar visiems patinka! Kam patinka, tas tegul iškelia ranką!“ Visi žydai ir žydukai iškėlė tiek rankų, kiek tik katras turėjo. Gendrolius, neva matydamas skaitlių iškeltų rankų, pasakė: „Aa, puse iškeltų, o pusė ne! Tai nepatinka!“ Visi nutilo, lyg laukdami pranašo balso. Rodosi tyčia išlenda iš minios žydelis ir drebančiu nuo baimės balsu sako viršininkui:

¹ Atėjo, pamatė, pergalėjo.

„Nu pons viršininke, tu pats atnešei mums kolera; mus išgadinai ir dabar mės visi jau sergame. Pasakęs tai, įlindo atgal, nereikalaudamas nei garbės, nei plojimo rankomis, kaip tikras pranašas. Visi tylėjo toliaus. Tik tai gendrolius, nusiėmęs kepurę, gaudydamas su jaja orą iš šalies naujų griuvėsių ir varydamas jį prie nosies, atkartoję švelniu, reiškiančiu didį užsiganėdinimą balsu: „Dabar tai smagus oras, tai smagus oras!“ Tie griuvėsiai su nusižeminimu styrantieji po gendroliaus pergalėtojo kojomis; tas tylėjimas, lyg perlėkus kokiai dvasiai ir pakajingumas minios, da neseniai užusios; tas švelnus ir saldus balsas avinėlio, išeinantis iš lūpų didžiavirio, kuris kelias valandas prieš tai turėjo balsą įniršusio liūto, gamino neišreiškiamai didelį įspaudą. Iškilminga valanda! Gendrolius, akimis atsisveikinęs su pasekmėmis savo garsaus darbo, jojo iš Šakių į savo sostapilį Naumiestį. Vienok, likimas paskyrė viršininkui tą dieną tik būti didžiaviriu ir visą savo kelią žyminti atminties vertais dalykais. Da neišjojęs iš Šakių miesto, narsus gendrolius pats darodė faktiškai, kad sugriauti NNN. visai nereikalingi, kad jie gali užvaduoti savo kelinės. Tik tai stražninkai tamsus, nesuprato augštų siekimų savo viršininko ir pasirūpinimo, tą „darymą“ užslėpti: nusodino gendrolių nuo arklio, nedaleido prisitarti žingeidiems žmonėms, o patys, atlikę sanitarišką peržvalgą nekuriu gendroliaus parėdų, pasistengė prašalinti dalykus, persekiojamus pagal jų nuomonę, ypač kolera ištikus. Sudavadyję viską, vėl užsodino gendrolių ant arklio ir lydėjo toliaus. Likimas nepamiršo apie savo išrinktąjį. Buvo jau vakaras. Beveik ant pusiaukelės, nedaeinant iki Sintautų, gendrolius paleido antrą seriją „darodymų“. Stražninkai, nusiminę išpradžių, nežinojo ką daryti bet tuoiau šoko į kaimą pakelėje, padare truksmą ir tiesiog pasakė, kas atsitiko, „įsakė“ boboms, idant imtų spatus, ražus, mazgotes ir bėgtų viršininką gelbėti. Bobos, išgąsdintos stražninkų pasirodymu ir pripratusios jų balso klausyti, neatsiliepdamos griebė, ką reikia ir tekimos nubėgo'j pagelbą. Sunaudoję priderančiai atsineštus įrankius,

grižo namon, smarkiai spjaudydamos. Viršininkas nujojo į Sintautų valsčiaus raštinyčią. _ Jo pilvas, nuskriaustas dėlei „darodymų“, sušuko per lupas savo nešiotjo: „Ar nežinote, kad aš neturiu nei žasų, nei ančių, nei kiaušinių!“ Da nespėjo užbaigti klausimo, o jau nežinomos rankos prinešė visko

Ant tų žodžių užbaigėme skaitymą, nės nebuvo jau daugiau lakštų; o da matyt čia neužbaiga.

N. N. tarė: — koks tai neišpasakytai navatnas smagumas pesikelti i taip tolymas gadynes, išgirsti tokius dalykus, kurių mės klausome šypsodamiesi ir kurius skiriame prie mytų, negalėdami į jų reališkumą įtikėti! Tą visą skaitymą suėmė fonografas — patalpšime „Varpe“ dėl suraminimo, nabago arkeoliogo. Vienok, iš to myto — tarė truputi luktelėjęs — matyt, kad Maskolija gale XIX amžiaus, sulyginant su kitomis tos gadinės valstijomis, buvo toli užsilikus nuo Europos. Dėkui tau, brolau, už pagelbą — sušuko ant galo N. N. mane bučiuodamas ir truktelėjęs už rankovės linksmi pridūrė: „o dabar lėksime į „Vienybės redakciją!“

Pakeliu galvą, o čia mano pati, pamačius, kad aš užsnūdau prie raštstalo, vadina gulti. Žvakės tik galiukas. Prieš mane guli pluoštas popieros, kur vieno pažįstamo Maskoljaus surašytas visas atsitikimas su paviečio viršininku Šakiuose. Raštas tas turėjo padaryti didį išpaudą ant manęs, sujudinti daug jausmų ir mislių, jeigu sulaikė mane prie raštstalo taip ilgai, kad nuilsęs net užmigau ir persapnavau visą įtalpą nuo pradžios iki galui. Paveikslas to sapno taip aiškiai stovi priešais mano akis, kad išdrystų jį atpiešti, ypač, jeigu jis man daleidžia paduoti visą rašto įtalpą žodis į žodį, be jokio perkreipimo. Geriaus bjaurius dalykus sapnuoti miegant, ne kaip juos matyti budint.

IX.

Reikalingumas sugražinti! „Varpui“ politikos straipsnius ir „Iš visur.“ Kurstymas emigracijos į rojų. Kurstytoja meilės. Tamsumas žmonių ir drąsumas „saldotų“.

Skaitytojai „Varpo“ gali patėmyti savo akimis prie jo vardo pažadėjimą, kad tai laikraštis tarp kitų dalykų net ir *politikos*.² Tiepat skaitytojai ir tomis pat akimis gali persimanyti, kad „Varpe“ pažadėtos politikos visai nėra. Kitąsyk tame laikraštyje politikos straipsniai buvo gana ilgoki, vienu žygiu būdavo net eilėmis papuošti iš abiejų galų, paskiaus pasirodė straipsnis rašytas monografišku būdu, o ant galo . . . išgrauž! Tai gi dabar klausimas: ar tą žodį *politikos* (laikraštis) palikti, žinoma, sugražinus „Varpui“ politikos straipsnius, ar jį visai išmesti, jeigu netalpinami priderantieji straipsniai? Tas, kuris paskiausiai buvo apsiėmęs rašyti politiką ir nustojo rašęs ją, tikrai pasakys: nereikia nė to žodžio *politikos*, nė pritinkančių straipsnių? Man gi rodosi, kad ne visi su jumi sutiks. Aš pirmas nesutinku. Nors politikai nepaskiriu verčiausios vietos, vienok turiu pripažinti, kad su svarbesniais politikos atsitikimais negali prasilenkti pažintis nė vieno inteligentiško žmogaus. Dabar paimkime tokį tėvynainį, kuris, nenorėdamas laikyti svetimų laikraščių, arba tiesiog neturėdamas ant jų per daug skatiko, paketintų užsigandinti vienu „Varpu“ — toks nabagas nė ant mėnesio sykį nesutiko su aprašymu politiškų nusidavimų ir turės imti į talką kitą laikraštį. Da kitas dalykas: kiekvienas rašto skyrius turi savo terminologiją, savo ypatingus tarimus, išsireiškimus—turi juos ir politika. Lietuviška gi terminologiją, vos tik spėja išeiti iš skridulio kasdieninės kalbos su mūsų artymais, tuojaus pasirodo, kad ji da beveik neapsklambyta, kad reikia da daug laiko ir darbo, kol apsitašys, aosidailins, gaus tolydinį paveikslą. Jeigu mes pamažėli bandome dailinti terminologiją kitų skyrių, idant palengvinti darbą mūsų įpėdiniams, tai dėlko turime pamiršti politikos terminologiją, argi ji įpėdiniams bus nereikalinga?

i j8 11 Nr. „Varpo“ 1892 m. ² ŽiOrėk paveikslą t. I.

Mokslas iškilmingai žengia tolyn, žmogaus genijus nemiega, jau ne kiekvieną dieną, tik kiekvieną valandą gema nauji stebuklai, nauji išradimai, nauji pagerinimai. Inteligentas tą teisybę žino, tik nenumano, dėlko „Varpas“ tokius dalykus nuo jo slepia. Kalbu čia apie sugražinimą „Varpui“ straipsnių, užvardintų kitąkart „Iš visur.“ Tikiuosi, kad su šita nuomone taipo gi neliksiu vienui vienas.

Kas ašims rašinėti politiką ir kroniką „Iš visur,“ nežinau, tiktai ilgai laukti nereikia. Ant tų ponų, ką metė rašinėję minėtas kronikas, nėr ką tikėtis — galima juos garbingai prašalinti ir jų vietą užimti, tik žinoma, neprišisavinant tvirtumo jų būdo, pažadėjimų ir išturėjimo pradėtame darbe.

Turbūt Lietuvoje negerai žmonėms, jeigu čia galima kurstyti visokias emigracijas. Da visai nepasibaigė karštas krutėjimas su ta „Brazalija“, nės tarp žmonių vis klaidžioja „šipkortės“, o štai, greta eina kurstymas kitos emigracijos „į Rojų,“ nės rankose žmonių patėmyjome tam „biletus“. Kad kam nepasirodytų, būk aš sakąs neteisybę, o ant galo ir dėl atminimo gadynės žymių, paduodu čia įtalpą, patekusio į mano rankas tokio „bileto“ žodis į žodį:

*„B lietas
del kelones ing Rojų.*

i»„• "" •

Iszvažiavimas: Kiekvienoj valandoj.

Pribuvimas: Kada Dievas daleis.

Vietos ir prekes:

Pirma klasa veža visugrejciausej. *Preke:* Nekaftibe arba praliejimas kraujo už tikėjimą szv., arba givenimas pagal patarmių (rodu) evanelijos (iszižadejimas turtu, czistata, prikrausimas).

Antra klasa veža skubej. *Preke:* Pakuta, viltis Dievuje ir tikras pildimas geru darbu (malda, pasnikas, ahimužna).

Trecia klasa veža paprastaj. *Preke:* Užlajkimas prisakimu Dievo ir Bažnicios ir pildimas prideriszcziu arba pavinaszcziu savo paszaukimo.

Ketvirta klasa labai retai teejnanti. *Preke:* Sugrįžimas prie Dievo valandoj' smerczio.

Pasargos.

1) Biietaj del sugrįžimo atgal nėra dūdami ant szio kelo.
2) Geležinis kelas ing Rojų nejną pro vietas tuszczių mejlumų ir ulojimų.

3) Nū kudikiu neturincziu dar pilno proto nejokio mokeszczio nesirejkalauna, jej tik esti ant ranku motinos, tai ira, Bažniczios katalikiszkos.

4) Kelejvej tegul nieko daugiaus su savim nejem kaipo tiktaj gerus darbus, nes kitoniszkaj pasivėlins ing Rojų, arba bus nemalonej užtrukdinti prieszpaskutinioj stacijoj — sziszcziuj — kur turės atidėti kožną nerejkalingą riszelį.

5) Kiekvienoj vietoj ir ant kiekvienos stacijos galima pristoti prie būrio keliaujanczių.

6) Kiekvienas biletas tur but' pažimėtas milestai paszventanczia.

7) Kiekvienas kelejvis kelones laike gal perejti isz žemesnios klasos ing augštesnę, bet nėra dalejsta persėsti isz augsztesnios klasos ing žemesnę, nes prie tokio persėdimo galima pražudit savo_gyvenimą."

Skaitytojau! jeigu peržiurėjus šitą „biletą", neateis tau noras iš jo pasinaudoti, tai tikrai ateis šitos dvi mislys: 1) Tie, ką sustatė „biletą", važiuos į rojų uždyką, o tai pasiremndami ant Nr. 3 pasargų, kur sakoma: „Nuo kūdikių, neturinčių ir t. t. 2) Nė vienas priešas negali pasityčioti iš atžagarainių taip, kaip jie tyčiojasi patys is savęs per savo darbus.

Biletas" į rojų, kiek pamenu, jau keli metai atspaudintas lenkiškai (pas Plocha Kr.Huta, Szlązk), o lietuviškai pasirodė neperseniai. Lietuviškas tekstas nesutinka su lenkišku dėlei keleto permainymų - tur but, idant pri-taikinti prie kitoniškų geležinkelių. Jeigu pazvelgtumem

simo! O katras iš jęs šitą klausimą remia?" Čia žvilgtelėjo į „Vienybę“ ir meiliai nusišypsojo).

Padariau šitą palyginimą *klausimų* visai ne dėlto, idant pasityčioti iš „klausimo darbininkų“ ir ne dėlto, idant jį pastatyti vienoje samplatoje su „klausimu davatku“, anaip tol! Norėjau tikrai parodyti, kad taip atsiliiepti, kaip atsiliiepė „Apšvieta“, gali kiekvienas lietuviškas laikraštis, kuris prie dalykų lietuvių turi prikabinęs kokį atskirą, ypatingą klausimą, savo taip sakant *idee fixe*, kurią nešą augštai iškėlęs ir teikiasi pakišti kitiems, kaipo dalyką vieninteliai naudingą, išganingą ir tt. Nebūčiau užsiminęs nė nuo to „Apšvietos“ atsiliiepimo, jeigu jame nebūtų aiškiai pažymintas užmetimas *kitiems* laikraščiams stokos gero velyjimo Lietuvai ir despotiškas noras priversti *kitus* laikraščius, idant taip visi darytų, kaip ana „Apšvieta“ daro. Kad „Apšvieta“ teiktųsi teisingai žvilgtelti ant faktų, tai turėtų priverstinai pripažinti, jogiai ir *kiti* laikraščiai šiek-tiek gero Lietuviams suteikė. O jeigu taip, tai ir *kitiems* laikraščiams rūpėjo taip gi Lietuvos laimė. Jeigu forma tos laimės, teikiamos *kitų* laikraščių, ne tokia, kaip nori „Apšvieta“, tai jau ne jų kaltė, o greičiaus kitoniškumo apystovą, ir kad *kiti* laikraščiai išsyk užsiėmė Lietuvos dalykais apskritai kalbant, užsiėmė vienyjimu Lietuvių, sutvirtinimu tautiško jausmo ir tt., o ne atskiru klausimu pv. apgynimu katalikystės arba socialistiška draugijos organizacija. Klausimas darbininkų ir Lietuvos tai ne identiški dalykai — gali būti sujungtais, bet "gali būti ir atskiriam. Dėltogi galima jais užsiimti be prasižengimo sykiu, jeigu apystovos leidžia, bet galima ir skyrium, jeigu apystovos kitaip neleidžia. Darbininkų klausimas tai ne „Apšvietos“ išradimas — tai klausimas viso svieto, o ne vien tik Lietuvių.

Kiti laikraščiai jį taip gi pažįsta. Labai gerai, jeigu „Apšvieta“ apsiima pritaikyti prie Lietuvių klausimą, prie kurio linksta visa žmonija, bet tegul nereikalauja, idant visi ir visur taip *lengvai* galėtų tai atlikti, kaip „Apšvieta“, tegul neužmiršta, kad ne visur Amerika, kad yra kaip kur

nok, jeigu atminsime, kad Žemkalnis stojo j Lietuvių glitą pirm pasirodymo bauginančios bajorus „Apšvietos“ ir kad jis galėtų nežiūrėti visai ant bauginimo kad ir visų lietuviškų laikraščių, tai atviras prisipažinimas Žemkalnio prie Lietuvių, pakilo ne iš noro „prisimeilinimo“, o tik iš laisvos valios, iš tikro persimanymo, iš gero noro, ypač kad Žemkalnis yra Lietuviu ne tik žodžiuose, bet ir darbuose. Šiuomi žygiu pasielgimą „Apšvietos“ su Žemkalniu, negalima kitaip pavadinti, kaip tik dorišku nuskriaudimu neprasikaltusio tautiečio.

„Apšvieta“ kalbėdama apie vertimą bajorų j Lietuvius pagal kailiadirbių metodą, priduria: *„Kuomi daugiaus jau (bajorus) darbininkai ir „litvomanai“ mokės įbauginti, tuomi iš jų bus galima daugiaus pinigų gauti dėl reikalų Lietuvystės. Kito kelio nėra!“*

Kur gi kito kelio nebus! Menka nauda ir menkai galima pasitikėti ant tokio Lietuvio, kuris tapo Lietuviu per prievartą, „užvažiuojant per kailį.“ Menkai galima remti Lietuvystės dalykus ant pinigiskos pagelbos, surinktos „bauginimu“. Yra žmogystos, kurios nei nemačiusios „Apšvietos“, renka pinigus „bauginimu“ tamsiose naktise ant grįžkelių — teisybė, čia renka pinigus ne dėl „reikalų Lietuvystės.“ Ar gi mums pridera sekti pėdomis tokių žmogystų?!

II.¹

Iš mano atsiminimų keletas žodelių, kuriuos, kaino liudijimą oadėkavojimo, iš tikros širdies mūsų vyrui J. Basanavyčiui, pirmamjam redaktoriui „Aušros“, akauju.

patekau į M. gimnaziją (Lietuvoj) tame laike, kada jau mokslo institucijose įvesta buvo vieton lenkiškos priverstina maskoliška kalba," bet da įsibėgėjusi Lenkų šlėktiška dvasia negalėjo susilaikyti ir apsiaubdama kiekvieną Lietuvį, patekusį į gimnaziją. Vos spėjau apsilvilti mėlyną mandieraitę su baltais sagučiais ir susimaišiau su draugais mokintiniais, pajutau, kad mano dvasioje kasžin kas dedasi. Kas dedasi numanyti ir išreikšti negalėjau, tik jaučiau, kad man gėda atsiminti, kuomi aš buvau, o ypač bauginausi, kad draugai nepatirtų, jogiai aš moku *lietuviškai*. Tas dalykas galėjo mane išduoti artojaus sūnum esant. Žinoma, išlikimo instinktas liepė man niekad neatsiliepti lietuviškai ir saugotis, idant nieks nepamatytų, kad mano tėvas dėvi sermėginę ir moka tik lietuviškai. Dėlto gi stengiausi kalbėti, nors blogai, bet *lenkiškai*, o nuo tėvų ir giminių, kurie atvažiuodavo manęs atlankyti, šalindavausi ištolo, jeigu tik patėmydavau, kad kas iš draugų

¹ Iš B Nr. „Varpo“ 1893 m.

ar ponų mato, šnekėdavau su jais ramiau tik pasislėpęs kur užkampyje. Tapau, mat, *Lenku* ir sykiu *ponu* — tekau lenkiškai dvasiai. Pagedęs buvau, bet aš nekaltas, aš pats to nesupratau, kūdikiu da bebūdamas, o[^]tie, ką suprato, manęs neapersergėjo, nepamokino . . . Žiūrėdamas šiandien ant anų, seniai jau pralėkusiųjų valandų, persiliudyju, 1) kaip baisiai vodyja doriškai žmogaus pusei, jeigu jis išsineria, per šioias ar tokias priežastis, iš lukšto savo tautystės ir patenka praryjančiai įtekmei svetimos tautos, ir, 2) kaip galingas tautystės pamatas — prigimtoji kalba. . .

Paleido ant Velykų. Keletas mokintinių susitarėme pasisamdyti arklius ir keliauti drauge namon. Tarpu mūsų buvo Basanavyčius mokintinis iš vyriausios kliasos. Bevažiuojant jis atsiliepia: „*panovvie, zašpievajmy!*“ Aš turėjau gerą balsą ir tikrai buvau paketinės prisidėti. Tik štai Basanavyčius, užvedė lietuviškai: *Augin tėvas du sūneliu* ____ Rodos, kad man kas gerklę užėmė iš gėdos. „*Ch-lop*“ — pamislyjau sau *lenkiškai* ir, nuleidęs nosį tylėjau

Buvau jau 5 kliasoje. Sykį ant lekcijos lietuviškos kalbos (lankydavau tas lekcijas, kaip ir kiti, — net patys lenkai — tik dėlto, idant turėčiau tiesą ant Lietuvių stipendijos universitete) ateina Basanavyčius, jau tada studentas Maskvos universiteto. Įėjęs, pasisveikino su mokytoju ir prakalbėjo į mus *lietuviškai*. Parodė gražumą lietuviškos kalbos ir atkariojo keletą vietų iš eilių, kur lietuviška kalba tiesiog perima gamtos skambėjimus, paukščių balsus: *Jieva, Jieva, neganyk po pievą . . .* arba, *Jurgut, kinkyk, paplak, nuvažiuok . . .* Atkartoto ir daugiaus vietų, tik visų nepamenu. „*Komediant*“ ¹ pamislyjau sau *lenkiškai* ir apkaitęs nusikreipiau į šalį ir ėmiau sau skaityti visai ką kitą . . .

Pabaigiau, gimnaziją su ta mislia ir jausmu, kad Lietuviu būti lyg nepritinka, ypač, jog tada visi tyčiojosi iš kokių ten *litvomanų* ir drabstydamo į akis su Muraška.²

juokdarys. ² Muraška — sumaskolėjęs Lietuvis (pirm sumaskolėjimo jis jau išpažino lenkystę), kurs, prisišliejęs prie Katkovo, Lenkams didei išipriklino savo raštais, siundančiais Maskolius ant Lenkų. *Red.*

Sakydavau, kad aš sykiu Lietuvis ir Lenkas, nės istorija sujungė Lenkus su Lietuviais. Mat, prisipažinimu *pusiau* prie lenkystės, tariau atpirksias nors pusę tos *kaltės*, kad aš Lietuvis. O veidmainingas besiteisinimas pagedusio jauno vaikinio! To paviršutinio teisinimosi prieš kitus ir ptieš patį save man išteko, ypač jogiai nepasitaikė nė vienos apystovos, kuri būtų privertusi mane dirstelti į tuos dalykus giliaus.

Su tokiomis nuomonėmis apie mano tautystę įstojau į universitetą, vieną iš tų, kur Lietuvių buvo labai, mažai, o ir tie beveik nepasipažinojo vienas su kitu. Žinoma, nuovoka *Lietuvos, lietuvių* vis labyn ir labyn dilo iš mano proto

Parvažiavau iš universiteto ant vasaros į Lietuvą. Vienas kunigas papasakojo man, kad išeisias *lietuviškas* laikraštis, parodė savo *lietuviškai* rašytas eileles ir *Basanavyčiaus* laišką apie aną laikraštį. Perskaičiau laišką ir.... smilktelėjo lyg širdyje. Smilktelėjo ir vėl, rodos, nieko. „*Bawiq się dzieci*”¹ – pamislyjau sau *lenkiškai*. Tik nuo tos valandos gana tankiai pradėjo skraidyti po mano galvą mislvs apie Lietuvą, Lietuvius, lietuvių, širdis vienok ant tų mislių neatsiliepdavo

Potam, ar į pusmetį gavau Nr. 1 „Aušros“. Žiūriu, ant pirmutinio puslapio stovi *Basanavyčius*. „*Pranašas*” pamislyjau tada apie Basanavyčių *jau lietuviškai*. Ėmiau skubiai vartyti „*Aušrą*”¹ ir.... neprimenu jau visko, kas su manim paskui darėsi.... Tiek pamenu, kad atsistojau, nuleidau galvą, nedrysdarnas pakelti akių ant sienų mano kambarėlio.... rodos girdėjau Lietuvos balsą, sykiu apkal-tinanti, **syklu** ir atleidžiantį: o tu, paklydėli, kur ikšiol buvai? Paskui pasidarė man taip graudu, kad apsikniaubęs ant stalo apsiverkiau. Gaila man buvo tų valandų, kurios ne-sugrąžintinai išbrauktos tapo iš mano gyvenimo, kaipo Lietuvio, ir gėda, kad taip ilgai buvau apgailėtinau page-dėliu Potam pripildė mano krutinę rami, smagi ši-

¹ Žaidžia (bovinasi) vaikai.

luma ir, rodos, naujos pajiegos pradėjo rasti Rodos, užaugau išsyk, ir ta pasaulė jau man perangšta Pajutau save didžiu, galingu: *pasijutau Lietuviu esąs*....

Ta valanda antrojo užgimimo per daug yra svarbi mano gyvenime, kad galėčiau ją užmiršti. Negaliu taipogi užmiršti, kad ir nepripažinti, kad už tą valandą esu kaltas *Basanavičiui*.

Neužilgo susižiedavau su Lietuvos literatūra, ir iki šiai dienai savo sužieduotinės neapleidžiu.

Kas žin, ar mes visada teisingai pasielgiame, kaltindami *en masse*¹ visus Lietuvius atskalūnus. Tiems ex-Lietuviams, kurie lyg gyvatės šnypščia, išgirdę apie Lietuvį krutėjimą ir apsitaško patys savo seilėmis iš piktumo, jeigu jiems kas primena lietuviystę, paduokime lietuvišką laikraštį, sykį ir antrą, — tada pamatysime, kas kaltas, o kas ne.²

III.³

Kibinimas Lietuvaikių, kalbos ir valščionių tiesu.

Šiuos metus mes, inteligentai, pradėjome vyriškai, galiu pasakyti, visai kaip patriotai — nuo kibinimo Lietuvaikių. Jeigu nepritruks tikrai mums drąsos ir gerų norų toje pakraipoje mūsų veiklumo, tai apie pasidauginimą skaitliaus naujų tautiečių ant kito meto nereiks abejoti, nė gąsdinti, kad „draugija pavojuje“. Sakau *jeigu*, nės matau, kad takai geistinesniam prisiartinimui prie Lietuvaikių taip da neprimindžioti, jog ir šiuomi žygiu viskas gali pasibaigti tik ant kibinimo. O da gi tas pats kibinimas, kaip čia pasakyti, be sistemos. Vienas kibina šiaip, kits kitaip, vienas iš pryšakio, kitas iš užpakalio, t. y. tame kibinime matomos visai priešingos pažvalgos. Vienas inteligentas, statydamas savo kandidatūrą į įsteigtojus lietuviškos inteligentų šeimynos šaukia: Draugija! duok tikrai pritinkančių Lietuvaikių, o jau aš tavo

¹ Krūvoj. ² Tuomi rašytojas rasi nor išridyti, kad stoka žinios kelintą priverčia išsižadėti lietuviystės. Mums rodosi, kad tai guli giliau; mums rodosi, kad tai priguli nuo išlavinimo jausmų. („Varpo“ red.) ³ Iš 4 Nr. „Varpo“ 1893 m.

vilties neapgausiu! Žinodama gi, kad meilė tai yra tiesa su dideliu š *pritaikymo lyčiu*, tiesa, išleidžianti iš po savo sparnų žmones tikrai ligotus, pavelyk.... idant man nereiktų su jaja perdaug pyktis, pavelyk, pasirinkti sau Lietuvaite! Kitas inteligentas, matyt, nekantresnis dalyke steigimo Lietuvių inteligentų šeimynos, šaukia kitaip: Anavė! lygLietuvaičių nėra? da laukk, kol draugija prikiš pritinkančias Lietuvaite! Meilė tai atsitikimas — jos jausmą gali pritaikyti prie kokios nori moteriškės. Tai gi stverk pirma nuo krašto Lietuvaite ir platink Dievo garbę su Lietuvos rubežiais!

Kaip čia būtų geriaus? Iš tųdviejų metodų įsteigimo šeimynos antrasis būtų lyg spartesnis, tik reikalaujamas nuo inteligentų, ir taip jau šiandien apsunkintų, da vieno pasišventimo viršaus, gali susivėlinti, ir vėl, jeigu meilė atsitikimas, t. y. toks dalykas, kuris gali „atsitikti“, gali ir „neatsitikti“ visai, tai kas stosis su mūsų šeimynomis, meilei visai „neatsitikus“?

Mat, kibintojai Lietuvaičių sutinka jau ant vieno: Lietuvaitėmis gali būti tik Lietuvaitės. Bravo! (Baugu tikrai, kad nepakiltų klausimas, ką vadinti Lietuvaitėmis — da mės ikšiol nežinome, ką vadinti Lietuviu, o bent gi ne vienokių tame dalyke esame pažvalgų.) Nesutikimas neva tas tikrai, kokias Lietuvaite paskirti inteligentams į pačias. Vieni sako, kad dėlto, idant Lietuvaitė galėtų atgabenti *maximum*¹ naudos Lietuvai, kaipo pati Lietuvos inteligento, reikia ją pramokinti. Kiti vėl sako, kad čia pramokinti Lietuvaičių nereikia, tik imti kokios yra, o iš to išdygs paskiaus Lietuvaitės visai jau tinkančios inteligentams. Nuomonėse abiejų pusių tūni, žinoma, geras, o ne piktas velyjimas Lietuvai — galima čia kalbėti tikrai nuo to, kaip geriaus būtų praktikoje. Tai gi, ar šiaip rodosi kam, ar kitaip, tikrai atsiminkime, kad vienu kibinimu ir išvadžiojimų žodžiais šeimynos nesutversime; pasistengime, idant „kibinimas“ pereitų i „tiesą“ ar „atsitikimą“, pritaikomus prie veisimo šeimynų, idant mus „žodžiai“ stotųsi kūnu.

¹ Daugiausiai.

Nepadarykime taip, kaip su kalba ir rašysena, kurias bekibindami įsikarštinome, o arčiaus su jomis nesusivedė, pasijutome beturį daug lietuviškų nelegališkų žodžių, iš kurių matyt, kad juos veisė Lietuvis, tik ne ant lietuviško pamato. Šitame dalyke taip išdykome, kad, jeigu ne p. K. Obelaitis, kuris pradeda pilti mums ant galvų šaltą vandenį, būtume visai pasiutę. Ištikro reikia stvertis už galvos, išvydus tokią babiloniją: mokslinyčia, mokslavietė, mokslainė, mokytuvė, mokykla, mokslynė, mokslabutis. Tuos visus žodžius patėmyjęs esu mūsų raštuose, ir visi jie stengiasi išreikšti tą pat dalyką, o kas-žin, ar nors vieną iš jų galima palikti? Su rašysena taip gi *quot capita tot sensus*.¹ Ir aš esu „nepriderančiai dasilytėjęs“ prie kalbos, ir mano sąžinė nevisai gryna, vienok kur radau dėl savęs persergėjimą, ten pasitaisiau (rašau „Tėvynės varpai“, „tautietis“). Mums visiems, kibintojams kalbos ir rašysenos pridera maldauti K. Ob., idant teiktųsi nepraleisti nė vieno mūsų paklydimo ir nesigailėtų šalto vandens. Tokiu būdu, jeigu jau ir nesusieisime visi į vieną, tai bet gi susiartinsime ir, lietuviškai rašydami, viens kitą galėsime lengvai suprasti.

„Lietuvos ūkininkų kalendorius“ šių metų užkibino taipogi svarbios vertės dalykus, antai valsčiaus valdymo ir kariūmėnės tiesas. Dalykai tie taip, sakau, svarbus, kad labai nuskriaustume mūsų brolius valsčionis, jeigu minėtus dalykus sykį užkibinę, toliaus apie juos pamirštume. Pažvelgkime ant valsčiaus Lietuvoje po Maskoliumi. — Sudrebėsime, išvydę visą baisybę skriaudų, kraujgėrystės prilyginimuose valsčiaus valdininkų prie pačių valsčionių. Iš vienos pusės stovi galąsdami dantis amžinai alkani vilkai, iš kitos — kaimenė avių, arba visai nieko nenuvokiančių, arba mislyjančių, kad jos ištikrųjų sutvertos tik dėl vilko dantų. Iš vienos pusės žmonės be sąžinės, be dorų paramų, su žemiausiais instinktais, nenustygdami, lyg šunes nuo retežio paleisti, kad tik draskyti, kąsti, plėšyti, iš kitos — mynia tamsių žiopsančių žmonių, ne-

¹ Kiek galvų, tiek nuomonų.

nuvokiančių nė ką su jais daro, nė dėlko, jau taip apsi-
pratusių su visokiais puolančiais ant jų skriaudimais, kad
juos priima tiesiog, kaip Dievo bausmę ir nesistengia
savęs apginti. Trumpiaus sakant: iš vienos pusės vals-
čiaus valdininkai, iš kitos patys valsčionys.

Pirmutinė priežastis tokių prilyginimų tai nesupratimas
valsčionių savo arčiausių tiesų. Jeigu valsčionys pažintų
savo tiesas, tai „pons pisorius“ negalėtų plėsti nuo jų
net po *kelioliką rublių* už išdavimą iš valsčiaus raštinyčios
popierių, už kurias nereikia mokėti *nieko*; negalėtų rinkti
iš valsčiaus po *kelis kartus* ant metų *tų pačių* mokesčių;
negalėtų už *gelbėjimą* nuo kariūmenės vyro, pagal tiesas
laisvo, lupti nuo kvailių žmonių *po kelis šimtus rublių*
ir t. t., ir t. t. Dėlto gi aiškinimą tų tiesų, kur galint ir
kiek galint, vadinu dalyku didelės svarbos. Parodydami
valsčioniui jo tiesas, duodame jam, teisybę, pamatą, ant
kurio gali atsiremti, užklupus kraugerui. Bet, idant pa-
lengvinti apsigynimą, prašalinti pavojų, turime parodyti
žmonėms ir visokius šuntakius, kuriais kraugeriai lando,
norėdami savo auką užklupti, visokias kilpas ir sląstas,
jų užstatytas ant vargšų valsčionių. Prie paaiškinimo
kokios nors tiesos pridėkime ir paveikslus visokių išdy-
gusių ant jos pamato skriaudų, iš kurių gausius vaisius
ima visoki „ponai vaitai ir pisoriai“, o iš priežasties kurių
valsčionys verkia. Medegos nepritruks, o ypač, jeigu pa-
imsime skriaudas ne tik *arčiausiųjų* valsčiaus valdininkų,
bet ir *tolesniųjų*, su kuriais valsčionys priversti yra turėti
visokius reikalus.

L

iv.¹

Netikėliai! perskaitykite Žalčio korespondenciją Nr. 46
„Vienybės“ 1892 m., o tikrai įtikėsite kad „tikintieji“
nežino jau nei ką daryti su tikėjimu, nei kur jį kimšti,
nės filozofiškais čiupinėjimais tikėjimo, puošia net smul-
kiausias korespondencijas. Užkabinu šitą dalyką ne del
pakėlimo su Žalčiu arba su „Vienybe“ ginčo, nes ginčai

i Iš 5 Nr. „Varpo“ 1893 m.

tokiuose dalykuose būtų didelis anachronizmas¹; nesisiūlau taip gi nei į apginėjus „tikinčiųjų“ arba „netikinčiųjų“. Noriu tik tai nurodyti, kad tūli mūsų laikraščiai, neva atsidavę gaivinimui lietuvių tautai, per daug tankiai, be jokios dėl lietuvių tautos ir tikėjimo naudos, užpildinėja kas-žin kokius „netikėjimus“, atimdami iš jų *Maskolių administracijos keliais*² visas tiesas, tapti gerais žmonėmis, padoriai elgtis ir t. t. Kas per vieni tie „netikėjimai“, kokį jie turi susirišimą su lietuvių tautos klausimais — nežinia. Iš pradžių grumdė vargšus svarbesnės įtalpos straipsniuose, dabar grumdo korespondencijose, tai gi pasiliko grumdymui „netikėjimų“ da apgarsinimai. Iš šalies žiūrėdamas ant tų užpildinimų už tikėjimą, žmogus abejoja: ar laikraščiai, primirkę užpildinimų, nori pertikrinti pasaulį, kad lietuvių tautos atgijimas remiasi tikrai ant tikėjimo (gaila, kad nori pertikrinti be išrodymų) ir kad „netikėjimų“ nereikia prileisti nei prie darbo gaivinimo tautos; ar priversti yra pripažinti, kad tikėjimas jau taip neteko kredito, kad iš geros valios neima jo, o tik reikia jį siūlyti, kišti į akis, naudotis iš kiekvienos vietos, kur galima, kaip kokį pirkinį, brukti, kad tik kas imtų?

Kas, norėdamas nuspręsti žmogaus vertę, neklausia nuo jo *tikėjimo pako*, o žiūri tik ant darbų, palikdamas žmogui sąžinės liuosybę, tam ištikro labai įstabu išgirsti, kaip mūsų „tikintieji“ absoliutiškai sprendžia, kad „netikintieji“ *negali būti gerais žmonėmis*.

Kam pateko matyti ir pažinti daugiaus svieto, tai tikrai pateko atrasti „netikinčių“ žmonių, kurie savo pasielgimu, gerais darbais, visai neduoda apsilenkti „tikintiems“.

Jeigu „tikintieji“, gerai darydami, remia savo darbus ant tikėjimo, tai „netikintieji“, gerai darydami, taip gi turi turėti savo pamatus, ant kurių remiasi jų darbai. Argi gali vieni ant kitų šnairuoti, vieni kitiems išmėtinėti ir per prievartą siūlyti savuosius pamatus? Negali, jeigu nori būti teisingais. Jeigu du kaimynai, gyvendami ant vienokio lauko, o tik vartodami kitokius ūkės įrankius, gauna

¹ Pasenėjęs dalykas. ² Be teismo.

vienoki užderėjimą, ar gali viens kito įrankius darkyti ir sprauti savuosius? Ne. Gali būti, kad persimainę įrankiais, gautų menkesnį užderėjimą. O tik doros Okė turi kur kas daugiau liuosybės, tik tikėjimas, tai dalykas ne prievartos, o sąžinės. Kad norite tikėti — tikėkite! *crescite et multiplicamini*¹! Tiktai žiūrėkite, kad jūsų darbai būtų geri! Kad nenorite tikėti — netikėkite! ' Žinokitės! Tiktai žiūrėkite, kad jūsų darbai būtų geri!

Man rodosi, šitaip reiktų žiūrėti ant tų dalykų mums visiems, kurių rūpestis, ne kelti vaidus tarp „netikinčiųjų“ ir „tikinčiųjų“, o tik kelti lietuvystę, ginti tautos tiesas. Taip supranta ir Gr., tarydamas tame pat Nr. „Vienybės“, p. 552: „Tikėjimas gali pasilikti pas kiekvieną žmogų nekliudytas, o tautiškuose dalykuose visi dirbkime išvien.“ Labai teisinga pažvalga. Ant galo, bešluostant su tikėjimu visokius užkampius, galima jį diktokai suteršti — reiktų kaip kam ir tai atsiminti.

Kad davatkystė, negerai suprasta, įvaro į galvą svaigulį, geriausiai parodo „Apžvalga“. Autorius įžanginio straipsnio vieno numerio — nepamenu gerai kurio — norėdamas patremti tuos brudus „netikėlius“, griebiasi už išrodymų, paprastai vartojamų tarp išdykusių miesto vaikų arba, geriaus, apleistų piemenpalaikių: tiesiog *pravardžiuojasi*. Paėmęs vardą laikraščio „Przegląd Tygodniowy“ ir pravardę žinomo visai pasaulei galvočiaus Spencerio², perkreipia jų vardus į visai *nedailius ir literatūrai netinkančius*. Reikia pripažinti, kad autorius išmislus dalykuose pravardžiovimo ir tikras juokdarys — ypač gražią medegą juokams pasiūlo jam mislis. Vienok šiuomi žygiu priderėjo „Apžvalgai“ autorių su tokiais juokais išvartyti iš laikraščio, ten . . . kur kiaules per šerengą varo . . .

Ir „Przegląd Katolicki“³, kurį pagal „Apžvalgą“ reikia vadinti „Katalikų Pešeglindis“ ir kurį „Apžvalga“ taip stengiasi sekti, niekad os taip negražiai nesipravardžiuoja. Reikėtų ir tame dalyke sekti savo vadą.

¹ Bujokite ir dauginkitės. ² Anglų mokslo vyras. ³ Lenkų tikėjimiškas laikraštis, einąs iš Varšavos.

V.¹

Pasikėsėjimas tikėjimo sargų ant tikėjimo. — Marijampolės „batiuskos“ politika. — Ką sako apie Lietuvių krutėjimą išmintingi Lenkai, o ką daro paiklenkiai.

Suvalkų gubernijoje yra du *katalikų* kunigu, apsiėmusiu mokinti Lietuvių *katalikų* vaikus *katalikų* tikėjimo dalykų *pravoslavų* kalboje. Vienas Marijampolės gimnazijoje, kitas Veiverių seminarijoje. Kad juodu stengtųsi pertikinti mus, būk j Lietuvių katalikų vaikų galvas katalikų tikėjimo reikalai maskoliškoje kalboje eina sparčiau ir ant ilgiaus ten užsilaiko, tai nors į tokį pertikrinimą ne labai įtikėtume, bet visgi nepervirš nė pasipiktintume. Tai, sakytume, ką darysi, jeigu juodviejų tokios pažvalgos, tokios nuomonės. Greičiaus kaltintume Seinų dijecezijos viršininkus už tai, kad pavelyjo žmonėms su tokiomis, gana stebėtinomis, nuomonėmis patekti ten, kur nepriderėjo, kad leidžia jiems skriausti Lietuvių katalikų vaikelius. Ale šiuomi žygiu su vienu kaltinimu Seinų viršininkų nepasikakdinsime.

Veiverių *batiuskai*,² žmogui da jaunam, turinčiam parapijėlėje, galėjo patikti vardas *prefekto*,³ galėjo patikti švytuoti su *žurnalu*⁴ ir sėti tarp mokintinių, ypač mažesniųjų „*drožanije pered nacalstwom*“⁵ na ir dėlto, norėdams išvartyti *panabėriją*, sutiko ant visko. Da gali jis teisintis tuomi, būk pleškinti katalikų tikėjimą pravoslaviškai paliepęs jam Amonas. Nors nežinau tikrų priežasčių, privertusių kn. Valaitį tapti *batiuska*, tai visgi dvasios tuštybės, panabėrijos prie nuopelnų nepriskirsiu; abejoju taipogi, ar pridera daryti matomą visiems pikta ir pragaištį, norint ir paliepus kokiam Amonui; nesuprantu, kaip galima buvo praleisti pro ausis garsius iš visų kraštų rūgėjimus ant kn. Miknevyčiaus ir jį sekti, kaip galima buvo, turint sąžinę, apdergti takelį, rūpestingai ir gražiai kn. Aleks. pramindžiotą!⁶....

¹ Iš 6 Nr. „Varpo“ 1893 m. ² Batiuška — tėvelis (taip maskoliai vadina popus). ³ Tikėjimo mokintojaus vardas. ⁴ Sąsiuvinis, kur mokintojai stato ženklus. ⁵ Drebėjimas prieš valdžią.

⁶ Kun. Aleksandravičius tapo prašalintas iš Veiverių sem. užtai, kad nesutiko išguldyti tikėjimo Maskolių kalboj.

Su Marijampolės *batiuška* tai aiškus dalykas; jis pašventė viską dėl karjeros ir pašvęs da daugiau ką tik galės. Dabar neseniai pradėjo girtis pažįstamiems, būk gavęs anonimo laišką perserginti, idant liautų maskoliškai išguldęs tikėjimą, ir klausėsi rodos, ką daryti. Pažįstami pritarė paklausti laiško ir valdžiai jo visai nerodyti. „Gerai, bet jeigu paklausysiu laiško, tai pasirodysiu bailus esąs“ — atsakė *batiuška*, ir laišką įdavė gimnazijos direktoriui. Tuomi atsakymu gana gerai parodė savo doros vertę; geriausiai, mat, jam būti nupuolėliu, niekšu, kad tik nepasirodytų bailum. Atiduodamas direktoriui laišką, aiškiai parodė savo siekimus: žiūrėkite — sako Maskoliams — kaip mane persekioja, kiek aš kenčiu už jus idėją; argi nesusiprasite, kad reikia manęs neužmiršti, reikia priglausti, suraminti, idant ir toliau, išvien su jumis eidamas ir jums dirbdamas, galėčiau užsipelnyti amžinos jūsų malonės ženklą — medali! Abudu su direktorium nusprendė, kad tą laišką rašė koks „litvomanas“, bet daugumas aplinkinių skelbia, kad tą laišką parašęs tikrai *pats* kn. Mikn.¹ ir tai išrodo tikriausiai, žinant, kad jau ne vienas toks karjeristas bandė panašium būdu gelbėtis ant šios ašarų pakalnės ir atkreipti ant savęs mielaširdingas valdžios akis. Tik kn. Mikn. gerai pažįsta nesmagios atminties Botyrių ir gerai žino, kaip jis, būdamas mokintojumi Suvalkų gimnazijoje ir nusikaltęs, gelbėjosi rašydamas pats sau bauginančius anonimo laiškus ir denuncijacijas ant savęs, kol valdžia nesusekė ant galo jo išmislumo; tada nabagas, norėdamas iškilti valdžios akise, priėmė pravoslaviją. Kn. Mikn. eina tuomi pat keliu. Anais metais jau buvo žadėję medali ir pamiršo. Dabar, norėdamas atkreipti ant savęs valdžios akis, rašo pats sau bauginančius laiškus ir kiša juos savo viršininkams. Bet, jeigu svietas, skelbia, kad tuos laiškus rašo pats kn. Mikn. ir valdžia taipgi jau susipranta ir į tokius laiškus nelabai tiki, tai mūs *batiušką* gali patikti *fiasco*¹ — na, o tada ką? Teisybė, lieka da

¹ Mēs gavome žinią, kad tą laišką surašę keli ūkininkai susitarę. „Varpo“ Red. ² Nepasisekimas.

priimti pravoslaviją. Aš net girdėjau, susitikęs užrubežyje su vienu augštu Maskolių viršininku, kad Maskolių valdžia duotų kunigui Mikn., *priėmus jam pravoslaviją*, laisvę ir tiesas daryti visoje Maskolijoje stebuklus, mokėtų jam už kiekvieną stebuklą skyrium, žiūrėdami, kokias pasekmes palieka pravoslavijos stebuklas, ir, apipuošus stebukladirbio krūtinę visokiais medaliais, paskirtų jo vardui vieną šventę toje dienoje, kada jis sutiko katalikų tikėjimą išguldinėti Lietuvių katalikų vaikams maskoliškai. Kad gyvenčiau arčiau, tai pasistengčiau pasimatyti su kn. Mikn. ir pranešti jam tą naujieną — tegul žmogus pasinaudotų. O su tais anonimais — tai gaila darbo. Be juoko!

Prasidėjus ištikrųjų Lietuvių krutėjimui, teko man ne kartą kalbėti apie tai su Lenkais, turinčiais išmintį ir autoritetą. Visi parodė savo simpatiją tam krutėjimui ir pritarė.

— Dėlko gi Lenkai vaidyjas, užpuldinėja ant mūs, nekenčia, pravardžiuoja mus „litvomanais“ ir dėlko skundžia mus Maskolių valdžiai? — klausinėjau.

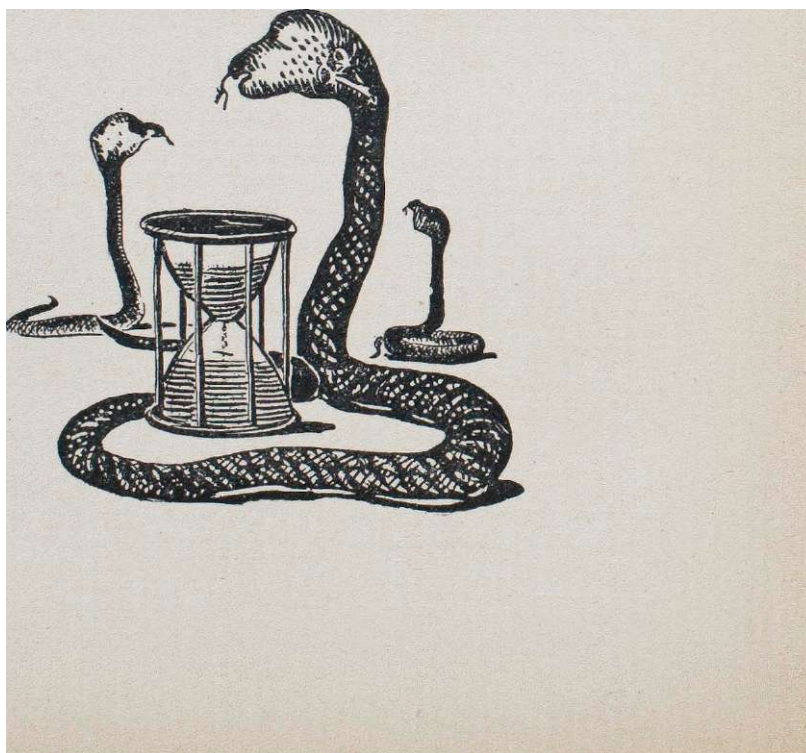
— Taip gali daryti tikrai kvaili žmonės, o ant kvailių nėra ką žiūrėti; ant galo skaitlius kvailių mažinsis; denunciacija galėjo būti, kaip pavienis atsitikimas, da nieko nerodantis — taip atsiliepė.

Suramintas tokiais atsakymais, pats pradėjau taip pat teisinti „lojančius“ Lenkus. Šitai pasirodė „Kraj'aus“ priede Vitorto straipsnis su ypatybėmis denunciacijos, begėdiškai bjaurinantis atgyjančius Lietuvius. Priskyriau Vitortą prie „paiklenkių“ ir toliau teisinu Jojikus“, atmindamas anų autoritetų žodžius. Pagalios patekau ant ilgo į Lietuvą ir pats patėmyjau ir nuo draugų iš kitų Lietuvos kraštų girdėjau tą pat, kad „išmintingų“ Lenkų pas mus nėra — visi „paiklenkiai“ ir „loja“, Lietuvį užuodę. „Kraj'aus“ priedo lakštai, kur Vitorto „lojimas“, pats atsiverčia, sutepti, sutrinti, sujuodę — matomai tankiai su atyda skaityti. Į tavo ausį atsimuša žodis „litvomanas“, kaip persergiantis, lemiantis nelaimę atbalsis. Atvažiuos Lietuvis, pabaigęs mokslus, į miestą, o Lenkai

daug, jeigu da gi Maskolių vyriausybė, persekiojanti „litvomanus“, su jomis apsiprato ir į jas tikėti nenori.

Kiekvieną kart, išgirdęs negražų Lenkų pasielgimą su mumis, atsimenu žodžius anų autoritetų. Tikiu, kad tarp Lenkų yra žmonių išmintingų, mūsų krutėjimo draugų, pažįstu net ištisas draugystes Lenkų, mūsų darbą paginančias, bet susimažinimo skaitliaus „paiklenkų“ visai nežymu,^o matyt tik tai, kad jie tolyn labyn siunta.

Žinau, kad kvailas Lenkų pasielgimas su mumis tai ne naujiena, žinau, kad, paduodamas du nauju atsitikimu, nieko beveik naujo nepasakysiu ir galėjau apie tai visai nerašyti — žinau tai. Vienok, kada tolydinis staugimas spengia per ausis, kada lojimas be paliovos neduoda užmigti, o lojikai, išpasalų kabindamiesi į kulnis, neleidžia praeit, negali žmogus iškęsti nepaspyręs lojiką su koja ir neriktelėjęs: šialauk!

VI.¹

Ne tiek teisingas, kiek baisus ir netikėtas užmetinėjimas Kitas — taip gi baisus, bet teisingesnis. Pirmosios kregždės mūsų kompozicijų iš muzikos. Tulų vyrų karštis pasigirti svetimais nuopelnais ir keli žodžiai apie du Jonu. Legenda iš Maskolijos, reiškianti, kad jau laikas pamiršti, kas tai „svečiai“. Mano užmanymas pagelbėti broliams vergams.

Da neperlabai žiloje gadynėje skaičiau viename Amerikos laikraštyje vieno Europos vyro straipsnį, kuris (vyras, o ne straipsnis) ko ne su pasityčiojimu išmetinėjo naujiems Lietuviams, kad jie, krutėdami jau *beveik dešimts metų* ir rašinėdami per tą laiką eiles, nesulaukė da Mickevyčiaus². Teisybė — pamislyjau — krutame beveik 10 metų, o Mickevyčiaus neturime. Bet, kada suskaičiau, kad Lenkai turėjo krutėti 10 metų su viršum ir da kur kas daugiau, kol nesulaukė Mickevyčių, anas užmetinėjimas Lietuviams pasirodė man labai neaiškus besas. Ar ans vyras ištikrųjų taip niekina Lietuvius, kad jie, rašinėdami eiles net per 10 metų, nepasidirbdino sau Mickevyčių, ar jis vėl taip augštai stato Lietuvius, kad jiems, mat, nė 10 metų nereikėjo laukti Mickevyčiaus — tik, mat, pražiopsoję?

Aš turiu kur kas didesnę tiesą drėbti Lietuviams j akis kitą užmetimą: krutame, krutame jau 10 metų, nuo seniai jau dainuojame, renkame dainų gaidas, „skripkas skambiname“, kits ir ant „levikartų“³ pabarškiname, o tik nesulaukėme savo Mozarto⁴! Kas tai yra po plynių?! Ir ne tik ką neturime Mozarto, bet nė nebandėme jo jieškoti, nepasirodėme per tą laiką nė su viena originališka lietuviška kompozicija! Juk muzika tokioje pat dievų priegloboje, kaip ir poezija, tai gi turiu lygios tiesos reikalauti Mozarto, kaip ir Mickevyčiaus.

Beje, sukakus 10 metų tikrojo krutėjimo, pasirodė pirmoji ant šios pasaulės originališka vieno amatoriaus kompozicija grynuose lietuviškuose rūbuose, tai valcas

¹ Iš 8 Nr. „Varpo“ 1893 m. ² Didis poetas (dainius), rašęs lenkiškai (daug apie Lietuvą) (1798-1855). ³ Forte-piano. ⁴ Didis Austrijos kompozitorius (1756—1791).

„Varpelis“. Neužilgo potam pasirodo štai ir kita vieno konservatorijos mokintinio originališka kompozicija, polka „Lietuvaitė“, taip gi lietuviškuose rūbuose – tikrai spaudos apystovos priverstinai liepė jai apsikaišyti prancūziškomis kvietkomis ir prisiegti lenkiškus skvernus. Tiek to, tai ne autoriaus kaltė ir kompozicija vis lieka lietuviška. Neapsiimu spręsti, kokią turi vertę tos dvi pirmosios mus kompozicijos muzikoje – gal būti geros, o gal ir nepasisekė. Bet tegul jiedvi būtų tikrai lygios su mūsų pirmomsiomis eilėmis, tai jau vis turi raminti dvasią, vis liks tomis kregždėmis, kurios pavasarį apreiškia.

Smagu yra, jeigu galima, prireikus, kuomi nors teisingai pasigirti ir pasididžiuoti prieš kitus. Bet kaip vėl baisiai šlykštu, jeigu kas, stengdamos pasididžiuoti, giriasi svetimais dalykais, svetimais nuopelnais. Visi gerai pamename tą mūsų karštį, kada mės buvome išplėšę Lenkams beveik visus garsiausius raštininkus, nepasijusdami, kad per tai Lietuvos literatūrai ne pridėjom nei eilutės, o Lenkų literatūros taip gi nė ant eilutės nesumažinome. Nors visiems matomas juokingumas to karščio, vienok ir vėlesnėse gadynėse da mums tokiu būdu juoktis iš savės nepakako. Duosiu du pavyzdžiu. Anais metais buvo patalpinta „Varpe“ versta apysaka „Jurgis Durnelis“¹ ir aiškiai vertiko² paženklinta *lenkiškai parašė Brolis*. Paskiaus viename laikraštyje radau pasigyrimą, būk „Jurgis Durnelis“ *pirmiaus* buvo parašytas *lietuviškai*. Lietuviškuose raštuose taipos gi skaičiau, būk *Lietuvis* Jonas Kasperavyčius dirbęs Lenkams, rašinėdamas jiems puikias eiles. *Litera docet, litera nocet*.³ Kad ne tas karštis pasigirti svetimu daigtu, tai galima būtų buvę ir šiuomi žygiu pasisaugoti ir nedaryti juokų. Juk yra ant svieto Jan Kasprovicz ir Jan Kasperovicz. Pirmasis iš jūdviejų yra gimęs Poznaniuje, gyvena Lemberge ir rašinėja ištikro puikias eiles lenkiškuose laikraščiuose (tankiai „Gfos'e“).

¹ Žiūrėk V t šios laidos. ² Pačio Kudirkos. ³ Litara (žaidė) mokina, litara kenkia, t. y. viena žaidė maino turinį viso žodžio.

Antrasis, teisybė, kitaip vadinasi Jonas Kasperavyčius, yra gimęs iš tėvų Lietuvių, Suv. gub., Naumiesčio pavieto Vaitiekupių kaime, gyvena Taškente ir jokių eilių į jokių laikraščius nerašinėja. Tai toks skirtumas tarp tųdviejų Jonų ir tokia apie juodu tokelė.

Kad mes su tokiu karštumu gintume savo tiesas kaip lietuvišką kilimą Lenkų literatų, tai gal iškovotume nors tas tiesas, kurios nė vienam žmogui nė viename kampe šios pasaulės neužgintos, išskyrus Maskoliją. Pasirodo kad mes be policijos prieglobos negalime nė pasiviešėti, negalime atlankyti pažįstamų, nė giminių, negalime pasi-
linksinti draugystėje, neužsitraukę ant savęs rujos poli-
cijos šunų. Šią vasarą — rašo man iš Maskolijos viens pažįstamas — pas vieną ūkininką susirinko į svečius ke-
letas kaimynų, jaunų Lietuvių, sugrįžusių ant vasaros iš mokyklų pasilsėti. Žinoma, mylėjosi, gėrė, valgė ir t. t., kaip visada svečiuose, visai netikėdami, kad jiems išsi-
skirsčius užklups policija ant ano šeimininko, dukart per-
kratys jo namus, išgąsdinę namiškius padarys trukšmą, užves išjieskojimus — kas? ką? ko? kaip? kur? — o vis grieždami dantimis, su apsiputojimu, su perkūnais, su riksmomis, su pasiutimu Ką gali dabar mislyti ans na-
bagas šeimininkas, kuris iš geros širdies mylėjo savo svečius, džiaugdamasis, kad jo kaimynai mokslinčiai nesi-
puiki ir atsilanko? Ar išbaugintas neuždarys kitą kart durų, išvydęs svečią, ar nesislėps nuo jo, žinodamas, kad už „pamylėjimą“ svečio užklups ant jo namų pasiutusi maskoliška policija? Ar gali Lietuvis inteligentas drąsiai pereiti per kelią pas savo kaimyną, užkvietusį pavz. ant „šviežio medaus“? Man rodosi dabar sunku išdrįsti ir kviesti ką į svečius ir pačiam į svečius eiti, nės policija ar šiaip ar taip abipuses įtrauks į „žyvatus“ ir ... vuo-
stinės paskui pėdsakus Ko gi ta Maskolių policija taip siunta Lietuvoje, prisikabindama net prie svečių? — gali užklausti Europos gyventojas, netikėdamas į augščiaus aprašytą legendą. — Palaukk, tamista, aš kiek galėdamas paaiškinsiu.

Reikia pirmių pirmiausiai žinoti šituos tris dalykus: 1) į policijos tarnus Maskolijoje įstoja vien žmogystos, išsinėrusios iš visų doriškų pamatų, 2) visos tos žmogystos neišreiškiamai tamsaus proto, ir 3) žmogystoms su tokio-
mis ypatybėmis atiduoti ant valios gyventojai ir įsakyta nuo vyriausybės: jūs esate paskirtos daryti tvarką — tai gi žiūrėkite, nežiopsokite!

Norėdamos pasirodyti, kad „žiūri“ ir „nežiopso“, tokios žmogystos tankiai kankina nekalčiausius žmones arba, kaip augščiau pasakyta, per savo tamsumą (išgirde pvz., kad tą ir tą vadina specialistu, apskundžia vyriausybei, būk tas ir tas esąs socialistas, na ir nabagas specialistas tenka amžinai apveizdai; arba per stoką doriškų pamatų pirmiaus pačios padaro netvarką, idant galima būtų iš ko daryti tvarką ir t. t.) Policijai įsakyta dabar, kad Lietuvoje yra „litvomanija“ ir ją reikia prižiūrėti. Per savo tamsumą policija mislyja, juog ta „litvomanija“ tai tokia žmogysta (kaip vagys, galvažudžiai), kurią galima suimti ir apkalus, pristatyti „kur reikia“, kad ją galima užtikti tikrai tarp susirinkusių Lietuvių — dėlto užklumpa ant susirinkusių svečių. Neradus gi tos jieskomos žmogystos, vėl mislyja, kad ta „litvomanija“ tai toks daigtas, kurį galima įsidėti į kišenių — dėlto krato. Neradus nei kišeniuose, jeigu turėtų doriškus pamatus, tai toliau jau nei nejieškotų, o kad jų neturi, tai lieja savo piktumą, drasko namus, gąsdina vaikus, nėsčias moteris ir t. t. Vyriausybė tuom tarpu tik džiaugiasi, kad jos tarnai, žiūri, „nežiopso“ — daro tvarką.

Gyvendamas valstijoje, kur viešėtis galima be drebėjimo ir nežinios, „kas rytoj bus,“ nei suprasti negaliu, koks jausmas kiltų krūtinėje, jeigu man uždraustų svečiuotis. Tur būti sunkus jausmas

Gaila man, jūs nelaisvės, vergai, Maskolijos Lietuviai!

Idant nepavirstumėte į laukinius, ir neužmirštumėte, kas tai „svečiuotis“, ir besimylėdami perdaug nedrebėtumėte, paduosiu čia trumpą užmanymą, kurį jūs galite įbrukti savo policijai apsvarstyti — gal susitaikysite

Kas iš tos paskutinės kratos būtų pasidare, nežinia, nės Seinai pralenkė ateitį ir nedavė persiliudyti, ar kalnas būtų pagimdęs vuodą, ar vuodas kalną. Pranešė vienas Seimams, kad taip ir taip ir lagi riktelėjo: *karau* VI Seinų Amonas, nežiūrėdamas, kad seminarijos regensas ir mokiniojai buvo išvažinėję ant vasaros, pats vienas, be pedagogiškos rodos, nusprendė tą klieriką išvyti ir ant tų pėdų davė žinią policijai, kad toks ir toks išvytas iš seminarijos. Padarė mat taip iš baimės . . . kad policija prie seminarijos neprisikabintų. Ant liudyjimo, išduoto klierikui, parašė *ob defectum vocationis expulsus*¹ ir, nors klierikas maldavo, idant liudyjimą permaintytų ir paženklintų, kad pats atsitraukia iš seminarijos • — nepermainė. Pasielgimas garbingos Seinų institucijos, vadinamos dvasiška seminarija, primena man panašų pasielgimą gyventojų Glupovo² miesto (*Saltikov, Istorija odnogo goroda*). To miesto gyventojai, netekę viršininkų, baisiai sujudo. Jautė kad reikia šį-tą daryti, bet nežinojo ką. Tai gi, susiprotėję ant galo, susirinko ties varpinyčia, numetė nuo jos du gyventojų, išdaužė langus vieno magazyno, prigirdė upėje da du gyventojų ir susiraminę išsiskirstė namon. Atsirado drąsi boba, kuri įsispraudė į viršininkus, ir viskas aptilo. Tik štai atsirado dar drąsesnė boba, ir įsiskverbė į pirmosios vietą. Vėl sujudo gyventojai, vėl numetė nuo varpinyčios du gyventojų, sugriovė kasžin kokią instituciją, prigirdė upėje da du gyventojų ir susiraminę išsiskirstė namon. Atsirado trečia boba, geidžianti tapti viršininke. Vėl sujudėjo gyventojai, vėl numetė nuo varpinyčios viena gyventoją ir buvo besirengę numesti antrą, tik vienas riktelėjo:

— Vyrai! juk mės tokiu būdu nugalabinsime visus žmones, o nieko gero per tai nepadarysime!

— Teisybė — atsiliepė atsipeikėję vyrai.

Kada atsiras vienas Seinuose, kuris riktels: Vyrai! juk mės bevaikydami iš seminarijos Lietuvius be jokių

¹ Stokos pašaukimo dėlei pašalintas. * Kvailių.

aiškių pamatų jokio labo seminarijai nesuteiksime! Seinai j urną laiką jau antrą kart subarškėjus kasžin kur toli Lietuvoje, gauna baimę, išvaduoja policiją, išveja vieną ir kitą klieriką Lietuvį ir pristatė prie kaktos briauną ištiesto delno, be paliovos garsiai kartoja: *radi staratsia, vašeskorodije, radi staratsia, vašeskorodije*¹! Policija išgirsta tą kartojimą, atkreipia akis ant Seinų ir ant galo viską patyrusi, gardžiai nusijuokia, o Seinams rodosi, kad tas policijos juoksmas tai ženklas ypatingos malonės ir kad jau prie seminarijos nesikabins. Kur nuves baimė Seinų seminariją, to nežinotų šiandien nė pats Amonas specialistas gydymo seminarijos nuo baimės; koki nuopelnai laukia visokius Amonus už pasigerinirną policijos nepasakytų šiandien nė vienas „zemskis“².

Vienok ta bobiška baimė, kurios pilni tūli Seinų vyrai ir su kurią begėdiškai nori prisidengti, persekiodami Lietuvius, išrodo lyg baimė farizėjų. Dėlko ta baimė pasirodo tik tada, kada subraška Lietuvoje? Dėlko jos nėra, subraškėjus kur Lenkijoje? Juk Kelčių seminarija tapo visiškai sukompromituota ir da tokiais dalykais, už kuriuos būtų reikėję ją lagi uždaryti — dėlko Seinai, išgirdę tai neišsigando ir neišvijo mozūrų klierikų? Ir ne tik ką neišsigando, bet da priglaudė kelioliką klierikų iš uždarytos Kelčių seminarijos, išvydami tuomi tarpu savuosius Lietuvius už tokius dalykus, kurie nieku neriša su seminarijos uždarymu. Kelčiuose pati policija pasirūpino parodyti, kad seminarija prasikalto o Seinai, nežinodami, ar policija būtų Lietuvius kaltinus, pasiskubino juos nuskriausti, visai neliesdami Mozūrų. Kur čia nuoseklumas tos baimės, jeigu ji tikra? Persekiojimas klierikų Lietuvių Seinuose, subraškėjus Lietuvoje visai nejudinant Mozūrų, nors Lenkijoje kasžin kaip subraškėtų, kad Seinams priepuolą Ivaro lietuvystė, kurią mat vyriausybė persekioja. Vienok Seinų seminarijos lietuvystė, kaip jau teko man nurodyti, visai

¹ Mielai stengiamės. ² Policistas.

nekalta, negali jokiū būdu užtraukti nelaimės ant seminarijos, o ant galo policija niekad neprikišo Seinams lietuvių, kam gi reiktų jos bijotis? Seinai persekioja lietuvių ne dėl baimės, tik dėl neapykantos. Tūli Seinų vyrai stačiai *nekenčia* lietuvių, kaip visi paiklenkiai, o ypač kaip lenkų prozelitai. Šitą nuomonę paremia pasielgimas ir senojo seminarijos regenso ir neseniai užstojusiojo: senasis visuomet tvirtino, kad lietuviški laikraščiai ir knygos tai „plūgastwo“, o jaunasis,¹ nors jo pravardės pabaiga *a Uis*,² uždraudė klierikams Lietuviams dagi tarp savęs lietuviškai kalbėti.

Kas stengiasi sutremti mūsų dorą idėją, sumindžioti giliausius jausmus, negalime žvelgti ant tokio prieteliškomis akimis. Jeigu skriaudikai, nors pavieniai žmonės, veikia be paliovos ir dagi ne vienoje vietoje, mūsų išrodymas užima didesnę plotą, pereina nuo pavienių žmonių ant kuopos, institucijos, luomo, draugijos, tautos, pereina ir ant idėjų, kurias skriaudikai išpažįsta. Žinome gerai, kad ne visi Lenkai, ne visi Maskoliai yra priešininkai atgyjančių Lietuvių, o vienok šiandien tiesiog sakoma: lenkystė nekenčia lietuvių, Maskoliai smaugia lietuvių. Nuskriausti jausmai turi savišką logiką, turi savišką kodeksą.

Tokiu pat būdu nuo pavienių kunigų, prasikaltusių lietuvių, nuo jų prižiūrimų institucijų užsitraukusių ant savęs Lietuvių nemalonę, ta nemalonė gal užimti kartais didesnę plotą, užgriebti kunigiją ir pagalios jų idėją, katalikystę. Ir su tokia pat teisybe galima tada ištarti tą-pat apie katalikystę kaslink trukdimo lietuvių, ką šiandien jau ištariame apie lenkystę ir maskolystę. Kasžin, ar Seinsams geistinos būtų tokios apystovos? Patys Seinsai negalėtų ant to klausimo atsakyti – turėtų pirmiausia pasiklausti, kaip policijai rodomi. Lygiai taip kaip su tuomi *ob defectum vocationis expulsus*.³ Laikė klieriką kelis metus, nežinodami, ar jis turi „pašaukimą“ . . . kada po-

¹ Suprask regentas – seminarijos valdytojas. ² Giedraitis.

³ Dėlei stokos pašaukimo prašalintas.

licija perkratė klieriko namus. Tai jau nuo šio laiko kaslink Seinų seminarijos, „zemskis“ spręs apie klierikų „pašaukimą“¹

Norėjimas atmainyti stereotypiško *ob defectum vocationis* ant kitokios priežasties, leidžiančios greičiaus kur prisiglausti klierikui, kuris pats gerai nenumano, už ką tapo prie galo vakacijos išvytas, parodo, kad šventojoj institucijoje nevisada viešpatauja pritinkantieji Kristaus mokslui mielaširdingi jausmai. Beje, pats seminarijos viršininkas, išgirdęs svečiuose apie kratą pas minėtojo klieriko tėvus, prasitarė kariškai: „tai tegul dabar eis į vaiską!“ Ko gi daugiau norėt?

Seinų galingiems Amonams ir šilta, ir sotu, ir smagu, parodžius „panaberiją“, bet reikia pažvelgti, kaip sunku jaunam vaikinui, nuskriaustam, negalinčiam savęs apginti prieš institucijos galybę ir priverstam apleisti savo tėvų žemę, ir plačiame sviete jieškoti kampelio, kur apie klierikų „pašaukimą“ seminarijos valdininkai nesiklausia „zemskių“.

VIII.¹

Pasekmės apsvarstymo straipsnių apie Lietuvaites. Mano sapnas ir negeistas pasipainiojimas A. P. Neva išsiteisinimas. Užpuolimas ant dalykų, nepritinkančių mūsų „mėlynakėms“.

Ar skaitėte apie Lietuvaites? — Skaitėme, skaitėme! atsakysite. Na tai da paskaitykite Nežinau, kaip kiti, o aš matote, linkęs prie Lietuvaičių ne tik dėl vieno patriotizmo ir mielai visados apie jas manau ir kalbu. Dabar neseniai perskaičiau iš naujo visus straipsnius, kur bandyta išrišti klausimą „Lietuviškos šeimos“, vis vien ką Lietuvaičių. Žinote, rašyta buvo apie tai „Aušroje“ Paskiaus vienas varpininkas, lyg įgiltas, riktelėjo: *Draugija duok Lietuvaičių!*

Numanyk, ko kitą-kart tūlas užsimano Toliaus Kėkštas, išgirdęs ano varpininko taip kategorišką ir baisų pareikalavimą, padarė „Varpe“ trūkšmą: Draugija pavo-

¹ Iš 12 Nr. „Varpo“ 1893 m.

juje! — sako ir, idant tą pavojų prašalinti, padarė užmanymą pramanytingo pritaikymo maž-daug mechaniskų tiesų, palikdamas šalyje neužčiuopamąją žmogaus pusę, jo dvasia ir jausmus, ką mechanikiškiems pritaikymams nelabai pasiduoda. Šalia beveik, vėl „Varpe“ pasirodė „*Keli žodžiai prie seno klausymo*“, kur išvesta, kad Lietuviai inteligentai turi, pametę viską, tapti korepetitoriais¹ savo būsiančiųjų pačių. Štai pasirodė, vis „Varpe“ „*Kritika*“ arčiausiųjų dviejų straipsnių ir joje stačiai pasakyta, kad Kėkšto užmanymas duos tiktai „begalvius“ ir kad būtų „korepetitorium“ nors ir mieliausios širdžiai ypatos, mūsų padėjime nelabai parankus darbas. Apart patėmijimų redakcijos „Varpo“, lyg pareinančiųjų Kėkšto užmanymą, buvo „*Da keli žodžiai prie seno klausymo*“ — čia stengėsi rašytojas, išlyginti priešingus pirmesniųjų straipsnių pažvilgius ir paduot naujus patėmijimus. Tai ir viskas apie lietuvaiteis ir šeimyną. Beje! skaičiau ir savo straipsnį, kuriame, pagal P. A., aš pasikėsinęs ant moterų estetikos — tai gi apie tą straipsnį aš neminėsiu ... o geras straipsnys ...

Turiu tokiį bjaurų paprotį, kad perskaitęs skyrium ketletą yvairių pažvilgių, išvedu iš jų, savo pasimokinimo dėlei, šiokių ar tokių rezultatą. Taip pasielgiau ir su straipsniais apie lietuvaites ir štai koks rezultatas: pradėjau vaikščioti po kambarį pagal taktą vienos dainelės iš žinomos visiems Offenbacho operetos ir uždainavau:

Eidamos iš tamsios girios,
Ginčijos dievaitės trīs:
Visos mēs didēs grožībēs,
Bet kuri viršu īgys?

Evve ir t. t.

Pasistebėkite valandėlę šitomis eilėmis: jas garsiai skaitant, girdėt ne tik dainos žodžiai, bet sykiu ir akompanijamentas sssss. Tai dar visai naujas mano išmislas. dabar paklauskite, kas man potam prisipa- navo. Ziūrau — giria. Girioje stovi greta trys skaisčios merginos. Iš parėdų, kurių visai neturėjo, pažinau, kad

¹ Mokytojais – prižiūrėtojais.

tai tikros dievaitės. Priešais jas stoviu aš, žinoma su obuoliu ir gerinuosi. Viena iš dievaičių, pamačiusi obuolį, sako drąsiai: Aš esu Lenkė; jeigu duosi man obuolį, tai aš pažadėsiu būti Lietuve, na o paskui.... tai taip bus, kaip pats norėsiu.

— *Niema gLupich, pani dobroclziko!*¹ — tariau sau ir atsitraukiau. Antroji dievaitė, lyg neišdrįsdama, sako: — Aš esu pus-Lietuvė arba pus-Lenkė, galiu būti Lietuve ir Lenke; jeigu duosi man obuolį, tai būsiu, kuom norėsi ir jeigu mokėsi prisižiūrėti mane

— Pakraipiau galvą, prispaudęs su apatine lūpa viršutinę, ir atsitraukiau. Trečioji dievaitė nieko nesako — stovi, palenkus į šalį galvą, ir su smilium krapšto medžio žievę. Iš to pažinau, kad ji gryna Lietuvaite — net nudžiugau.

Nesulaukdamas vienok jos prašnekant, pats užklausiau:

— O tu, dėdiene, ar malonėtum obuolį? ką?

— *Tigi* (t. y. tai gi).

— Ar imtum iš manęs?

— *Tigi*.

— Ar tu Lietuvė, ar Lenkė?

— *Tigi*.

Išsižiojau, išverčiau akis ir nežinojau, ko toliaus klausti. Da — sakau — pasikalbėsiu, palūkėjęs. Net man graudu pasidarė.

— Mergele, tu mano brangžolėle! pasakyk a r Nežinia iškur atsirado tuomi tarpu ~~P. A.~~ ir kaip riktels: O tu varpininke! ar tu vėl lendi kib ?!! — tai nelaukiau galo ir ėmęs pabudau.

Nepasakysiu P. A. ačiui už tai, kad išgąsdino mane ir nedavė toliaus pasikalbėti su dievaitėmis ir nors sapne išrišti klausimą „lietuviškos šeimynos“. Arba vėl su tokiau P. A. tvirtinimu, būk aš pasikėsinęs ant moterų estetikos. Anaip tol! Aš su dėdienėmis visada kuo švelniausiai — tegul jos pačios pasakys, ar kada-nors prieš moterų este-

¹ Nėr kvailių, pania geradėja.

tiką prasikreipiau. Teisybė, pasitaiko kartais, ypač „skubinant rašyti“, kada išsprūsta koks žodelis, kurį galima dvejopai aiškinti, bet kam-gi tuojaus griebtis prie išvirkščios pusės? Jeigu žinočiau, kad kas man įtikės, tai tvirtinčiau, jogiai P? A. yra pats pasikėsinęs ant moterų estetikos, nes liepia joms išvirkščiai aiškinti „išsprūdusius“ žodžius, atkreipdamas ant jų visų akis. O da nori pagadinti dėdinių akise mano gražią, rūpestingai užpelnytą reputaciją! Mat ir dabar manydamas apie dėdienes, esu taip švelnus ir geras, kad galėčiau pasakyti net *culpa mea*,¹ jeigu kas norėtų atkartoti P. A. apkaltinimą, manęs. O kad aš nesikėsiu ant moterų estetikos, ypač tų, ką „nėskaity Varpo“, tai tegul reiškia taip gi faktai, kur aš šnairuoju ant visų dalykų, priešingų tai estetikai. Tuojaus paaiškinsiu. Visados su pasigerėjimu žiūrėdamas ant „mėlynakių“ ir turėdamas tame dalyke gerai išmiklintas akis, užtėmyjau, kad mūs kaimų „mėlynakės“ tankiau ir tankiaus pradeda vartoti nematytą kitą-syk kaimuose inkvizicijos² prietaisą, vadinamą gorsetu, skaistų veidą teršia visokiais tepalais, dažiniais ir kitokiomis kalkėmis ir dumia ir dumia papirosus. Kiekvieną kart, kada patėmiju minėtus dalykus, jautri dėl „mėlynakių“ mano širdis skaudžiai superšti. Nekalbėsiu nė apie istoriją gorseto, kuri pramanė vienas kalvis apkaustimui savo pačios-vydragos, nė apie didelį gorseto vodingumą moteriškės organizmui kas atsiliepia net ant „klausimo šeimynos“ — mano dalykas šiuomi žygiu tik estetika. Mano ir viso svieto nuomonėje idealu sudėjimo moteriškės kūno yra dievaitė Venus, o ne širšė. Toje vietoje, kur širšė persmaugta, Venus plati. Gorsetas-gi iš moteriškės — Venus padaro moteriškę — širšę. Ergo priešinasi estetikai ir tegul prasmenga! Tepalai visoki ir barstymai, kuriuos net gėda pasakyti — išmaino retkarčiais mūs kaimo neišmanėlėms neišmanėliai aptiekoriai ant meilės, padaro iš gyvo, gražaus veido veidą molinį ir į trumpą laiką taip sugadina

¹ Mano kaltė. ² Kankinimo.

odą, kad paskiaus jokia būdu negalima jos atgriebti — ergo ir šitie dalykai nesutinka su estetika ir tegul prasmenga! Žinoma, augščiaus minėti daigtai vartojami „mėlynakių“ tik dėl pasičvierijimo ir atėję yra j kaimus nuo miesto šlebių. Kas kitas su miesčionėmis: jų daugumas turi ramstyti sukliurusį kūną, turi užvaduot stoką gamtos dovanų išmislais, turi išblyškusį, suvytusį lašnotą veidą teplioti visokiomis plynėmis, bet, kaip tikras žinūnas, tvirtinu, kad visos tos plynios ir ramščiai mūsų skaisčioms „mėlynakėms“ visai nereikalingi. Jeigu jau tiek išsišnekėjau apie nepritinkančius „mėlynakės“ dalykus, tai pasakysiu ir apie papirosus — ir juos jau žinda kaimo merginos. O jūs mepgelės! kad jūs žinotumėte, kaip bjauriai išrodote, leisdamos per savo gražias lūpas smirdančius dūmus, tai išsižadėtumėte papirosų ant amžių amžinųjų. Su tais brudais papirosais verčiate mane, didžiausią garbintoją jūsų, net prie negražių prilyginimų, o ką aš kaltas? Matydamas „mėlynakės“ dantise papirosą, tuojau manau taip: kiaulei vainikas, karvei balnas, o lietuvaiti papirosas visai netinka.

Vargu šiuos žodžius skaitys kaimo merginos. Tai gi ne tiek joms rašiau pamokslą kiek priminimą inteligentams, idant gintų „mėlynakes“ nuo anų „nepritinkančių“ dalykų, neduotų jiems kaimuose prigyti.

Tėvynės varpai 1894 m.

Keistas supratimas priežodžių klebono ir Šuncukočio *veto*. raščių ir tūlų vyrų nedasiplėlimas, „užkabinti“ kunigus? Ne apie save ir kitus ir visai nevo būvį, gadi-

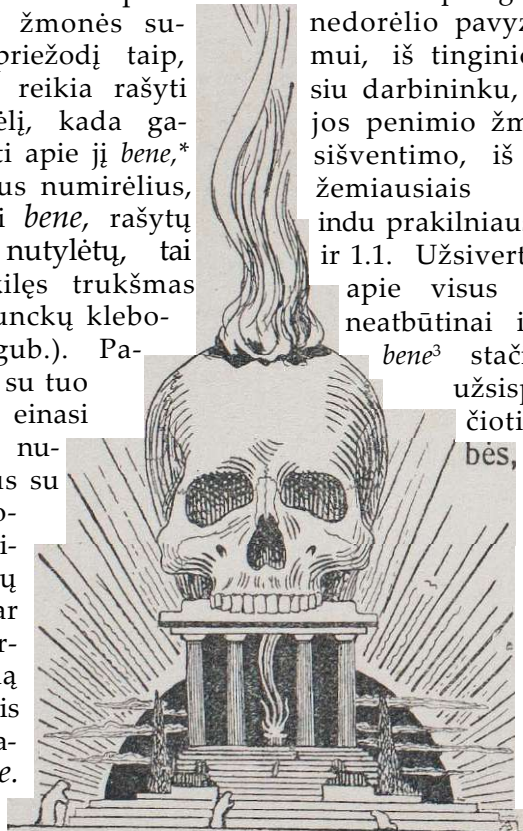
*De mortais aut bene, aut nih.il*² — sako priežodis. Kad žmonės suprastų tą priežodį taip, jog tik tada reikia rašyti apie numirėlį, kada galima pasakyti apie jį *bene*,* o apie tokius numirėlius, kurie neverti *bene*, rašytų *nihil*¹ t. y. nutylėtų, tai nebūtų pakilęs trukšmas už mirusį Šuncukų kleboną V. (Suv. gub.). Pasirodo, kad su tuo priežodžiu einasi kitaip. Ar numirs žmogus su tikrais nuopelnais, ar visai be jokių nuopelnų, ar palikęs garbę, ar bjaurią atmintį — vis vien bus parašyta *bene*. Žiūrėk, ne-

džio. Išgyrimas mirusio Šunc-Pagąsadinimas lietuviškų laikotojimas. Ar galima, ar negaperdaug teisingi jų manymai reikalingas drebėjimas užsantantis santaiką.

krologe velionis iš skriaudiko tampa geradėju, iš nedorėlio pavyzdžiu seimui, iš tinginio pirmiausiu darbininku, iš draugijos penimio žmogum pasišventimo, iš esybės su žemiausiais instinktais, indu prakilniausių jausmų ir 1.1. Užsivertimas rašyti apie visus numirėlius neatbūtinai ir vien tik

*bene*³ stačiai išrodo užsispyrimu, tyčiotis iš teisybės,

noro prislėgti logiką, linkimu atbudinti kritikos pajautimą, daleidžiantį, atskirti gerą nuo pikto.

¹ Iš 1 Nr. „Varpo“ 1894 m. ² Apie numirėlius ar gerai (kalbėti) ar nieko. Kiti tą lotynišką priežodį kitaip supranta, nekaip šito straipsnio rašytojas. „Varpo“ red. ³ Gerai. ⁴ Nieko

Prie to pripratome ir męs ir netiktai šaltomis akimis žiūrime lyg būtų nei kam ko — ant trempiamos teisybės, bet da baisiai nekenčiame, jeigu kas už teisybę užtaria, pastato savo *veto*! Rodosi džiaugtis reiktų, kad atsiranda tarp mūs ypotos su neatbukusiais teisybės dalykuose jausmais, — bet ne! Numirė Šunckų klebonas V. Ant palaidojimo pamoksluose prilygintas tapo prie žymesniųjų šventųjų, o laikraštis „Przegląd Katolicki“ patalpino jam nekroliogą su labai gražium atestatu: *bene* tik ir *bene*. Tiems, kurie pažinojo velionį V. arčiaus, gyvendami kaimynystėje, šlykštu buvo girdėti ir matyti tą neužpelnytą išgyrimą. Na, su pamokslais tiek to — pasitaiko išgirsti tapat pamokslą beveik žodis į žodį ant keleto yvairių palaidojimų, tai gi ant tų išgyrimų žodžių nēr ką žiūrėti — bet su raštu kas kitas: kam buvo parašyta *bene*, kur reikėjo rašyti *nihil*? Šunckiečiui, vyrui matyt da „neatbukusiam“, skaudu buvo matyti nemielaširdingai draskomą ant vieškelio teisybę ir šoko jis, pasitelkęs „Ūkininką“, ginti. Ar manote, kad už tai pagyrė jį kas? Kur tau! Susiraukė kaktos, suduzgėjo murmėjimai, pasirodė lietuviškuose laikraščiuose net ilgi straipsniai, kur priešais Š. *veto* pastatyta į nieką nepataikanti baterija iš rašto švento tekstų. Aš pažinojau velionį V. labai gerai, pats daug mačiau ir daugiau apie jį girdėjau, dėlto gi drąsiai galiu tvirtinti, kad *Šunckietis* (kurs kaipo V. parapijoms, daugiau už mane turėjo žinoti), yra labai švelnus, užsiturintis žmogus, nės susilaikė neišdėstęs da pusėtino ištekliaus ^paremiančių jojo *veto* dalykų. Tikrai iš dūzgiančios ant Šunckiečio minios daugumas pripažįsta jam teisybę, vienok geriau geriausiai reikėjo apie "velionį V. parašyti *nihil*. O jeigu stojosi kitaip, tai vėl nėra už ką Š. taip draskyti. Argi męs butume dalykuose, kaslink teisybės, jaujaip „atbuke“?

Bekalbant kartą kuopoje apie S. drąsybę — pagal mane — o nevidonystę — pagal kitus — vienas iš mano priešginių užbaigė taip: „Jeigu lietuviški laikraščiai nori

¹ Uždraudimą, protestą.

užsilikti, tai tegul kunigų neužkabinėja! Panašų sakinį esu girdėjęs jau mažių mažiausiai kelis dešimtis kartų, vienok ir šiuo žygiu išrodė, esą gana keista, da gi dvigubai: 1) Taip stačias ir bauginančias sąlygas pastate lietuviškiems laikraščiams ypata, kuri vargu žino, kokie yra lietuviški laikraščiai, o ant užlaikymo tų laikraščių — tikrai — žinau — nėra davus nei supuvusio skatiko. Ištikro, drąsybė žmogaus, galinčio garsiais žodžiais pridengti savo ignoranciją¹ ir prislėgti sąžinės balsą, stebėtina. Priminsiu čia, kad *taip* drąsiai gąsdinančių lietuviškus laikraščius vyrų, tarp Lietuvos inteligentų patikau nemažai. 2) Da mės neišsiplėtojome tiek, kad galėtume atskirti ypata nuo kuopos, nuo profesijos, nuo paparčio, kuriam draugijoje kiekvienas tarnaujame ir 1.1. Nuo nelaimingos atminties kunigo Rodriguez iki dabartinio V. ir žodžiuose ir raštuose turėjome gana daug pavyzdžių, to mūs nedasiplėtojimo. Neaiškinsiu čia ir to mūs nesupaisomo dalyko, ką vadinti *užkabinimu*, o ką ne — pas mus viskas eina per vien. Užklausu tik, kokių būdu, užkabindami pavienį kunigą X., gali užgauti visą kunigiją? Juk nieks niekad neužpuola ant kunigo už tai tik, kad jis kunigas — užpuola tik ant prasižengimo, netinkančio draugijai. O da atsiranda ir tokie keisti balsai, kurie užkabinimą pavieno kunigo perkelia net ant bažnyčios, net ant tikėjimo! Laimingas, galintis savo kaltę taip toli nukelti nuo savęs, kad pats jos paskui nejaučia. Jeigu daktaras N. nusidėjo, tai ką kalti visi daktarai arba daktarija, ką, susimildami, kalta medicina? Nupeikimas tokio daktaro greičiaus apvalo daktariją, atskirdamas ją nuo pikto sanario, pakelia ją augščiau, parodydamas, kad ji nesuteikia su prasikaltėliu ir atsisako nuo bendrybės su juo. Mūs dvasiškiejie bendrai matomai ne visi permano taip aiškų dalyką. Už teisingą nupeikimą prasikaltusio daktaro, neišgirsime nuo daktarų skundų ant „užkabinėjimų“ daktarijos, o nuo kunigų panašiuose, nuolat tokius skundus girdime. Dėlko taip?

¹ Nežinojimą.

Dabar kitas klausymas: ar gi ištikrųjų, *galint* „užkabinėti“ visus kitus mirtinus žmones, *negalima* „užkabinėti“ kunigus taip gi mirtinus žmones? Kunigai draugijoje lygiai taip varo savo profesiją, kaip daktarai, mokinėjai, juristai ir kiti varo savo. Kol kokia profesija yra draugijoje, tai parodo, kad da ji reikalinga draugijai, bet ne viena iš profesijų neturi tiesos, reikalauti sau ypatingų privilegijų, sujungtų su pamiršimu arba nužeminimu kitų profesijų. Savo rubežiuose, savo tarpe gali kiekviena profesija manyti apie save kas-žin-ką, čvierytis, augštinti save, išvesti save nuo ko tik nori — savo viduje gali. Bet draugija ant tokios gyropelnystės nežiūri, o reikalauja tik tos naudos, kokios tikėjosi. Ant viešų draugijos reikalų reikia žiūrėti ne akimis atskiros profesijos, o tik draugijos akimis. Dėlto gi kiekviena šios ar tos profesijos nuodėmė, kenkianti šiokiui ar tokiu keliu draugijai, tinka nubarimui arba „užkabinimui“. Nesmagu minėti, kad mūs kunigai vis gi perdaug aiškiai išskiria save iš tarpo visų draugijos sąnarių, perdaug ypatingų reikalauja sau privilegijų, per daug spraudžia žymę savo autoriteto net į tokius dalykus, kur atskiros profesijos visai neturi būt žymu ir kas nesmagiausiai — nusprendę *a priori*,¹ kad toks dalykų stovis yra normališkas, taip turi būti, skaito save už *nedasilytėtinus* ir verčia, kad net jų paklydimų nieks neišdrįstų patėmyti. Per tai kitaip manančius vadina savo priešais, kiekviename priešingame pažvilgyje mato žabangas priešų užstatytas, kiekvieną patėmyją ir nurodymą prasikreipimo vadina neapykanta, užpuolimu, noru prapuldyti, praryti ir tuojaus rėkia: *karaul! smaugia!* Jiems šaukiant „vardan draugijos“ visada greta išgirsi aiškiai skambančią natą „vardan savo reikalų.“ Nė nepasijunta tokiu būdu, kaip viešais reikalais šelpia savo reikalus ir, žinoma, neduoda draugijai išpilno tos naudos, kokią galėtų duoti atsiliuosavę nuo tų aprioristiškų sva-jojimų nors tada, kada turi rūpėti apskritai grynai visos

¹ Iš augšto.

draugijos dalykai. Rodos nebūtų ko bijotis, susipratus, kad kitaip manantis tai da ne slibinas, kad ir su priešingomis nuomonėmis galima greta gyventi be drebėjimo, vaidų ir išvien tarnauti viešioms reikals, kur net priešingiausios nuomonės susibendruoja. Kol pašaliais vieni kitų bijosimės ir neprisileisime viens kito, kol bus tarp mūsų nors viena partija, išsiskyrusi nuo visų, su savo nuopelnais ir nuodėmėmis apsisupusi lukštu ir, lyg sugedęs kiaušinis, graudens norintiems prisiartinti: nejudink — pasmirsi — tol, nors ir visi, iš šalies žiūrint, eitume į pagelbą tėvynei, neišdrįskime atkartoti „*viribus unitis*“¹; tol, stovėdami pas tėvynės altorių, dvasioje šnairuosime vieni ant kitų, n'istikėdami ir, besirūpindami, kad kas mus neprarytų, užmiršime sudėti ant to altoriaus priderančias aukas.

Jeigu norime pakelti ir sudrūtinti draugiją, apsaugoti ją nuo doriško sutrandijimo, tai visi jos sąnariai turime apsiimti nepraleisti pikto, kur tik jį užtėmysime, neslėpdami jo, neduodami jam išsisklaidyti. Taisykime vieni kitus, tik be piktumų, be kerštų, be paniekinimų, nežiūrėdami ant kokių ten fiktyviškų privilegijų.

Teisybė — tai Syzyfo² darbas ir tur būt negreit da prie jo imsime, nės šiuo žygiu matyt daugumui mūsų labai smagu, tinginį varant, pelyti lukšte sugedusio kiaušinio.

II.³

Atminčiai Kražių kankintinių keletas ašarų.

Dvigalvis šiaurių erelis, pripratęs maitintis gyva mėsa savo priklausančiųjų ir gaivinti troškimą nekaltųjų krauju, tur būt buvo labai išalkęs ir ištroškęs, nės, nesigėdydamas nė civilizuotos Europos, nė iš arti žiūrinčio XX amžiaus, suruošė sau lapkričio mėnesyje sukakusių metų kruviną pokilį Kražiuose, Kauno gub. Panorėjo paragauti neįvei-

¹ Suvienytomis spėkomis. ² *Bergždžias*, mat Syzyfas (iš Graikų mithoioogijos) turėjo užristi ant kalno akmenį, kuris nuolat atgal nusirisdavo. ³ Iš 2 Nr. „Varpo“ 1894 m.

DOS00E00S0DS0Dg00BŪda TĖVYNĖS VARPAI g00gŭ0B00BŭCg00S00gDŭ

kiamos Lietuvių mėsos ir užsigerti jų kraujo, tuo gardum ir gausum krauju, kuriuo negalėjo atsigerti kryžiai ir neįstengė viso išsunkti — patys galą gavo, o viso neišgėrė!

Atsitikimas Kražiuose, paskiriantis tai vietai pirmesnius lapus istorijoje persekiojimų, į trumpą laiką apipuoštas tapo daugeliu įvairių variantų, parodančių ne tiek patį grynumą teisybės, kiek reiškiančių tą dalyką, kad turėjo būti atsitikimas baisus, jeigu išgąsdino svieta, sujudino mintis, pakurstė fantaziją.

Dėlto gi, nesilytėdamas tų variantų, keliais žodžiais suimsiu tik nuogą faktą, pažyminsiu jį kaipo liekaną būsiantiems laikams, liudyjančią mūsų neišpasakytai vargingą padėjimą po Maskolium,

+

jJ/f

Kražiuose buvo dvi bažnyčios: medinė parapijos, jau sena, ir mūrinė minyškų. Maskolių valdžia, pasiremddama ant savo dogmato *odin car*, *odin Bog* (vienas caras, vienas Dievas), stengiasi — visi tai matome — padaryti iš Lie-

tuvos su katalikyste Maskoliją su pravoslavija: smaugia Lietuvius, idant jie prasitrauktų ir duotų vietą Maskolių kolonistams; naikina katalikų bažnyčias, idant galėtų įsiveržti pravoslavija. Tarpu kitų liudyjimų šitos teisybės išduotas tapo 1891 m. caro dekretas: „Viešpats ciesorius 12 dieną gruodžio 1891 m. augščiausiai teikėsi paliepti išdildyt Kražių klioštorių su bažnyčia ir šventorium, o užsilikusias da minyškas perkelti į Kauno klioštorių, topat zokono.“

Parapijonvs, dagirdę apie tai, kreipėsi su prašymais prie vyriausybės, idant paliktų jiems murinę bažnyčią. Kokios buvo pasekmės jų maldavimų, aiškiai parodė antras caro dekretas: „Viešpats ciesorius 10 dieną berželio 1893 m. augščiausiai leido 1) pavesti ant naudos *Kovenskoj Voskresenskoj cerkvi* prigulėjusi išdildytam Kražių klioštoriui ežerą Pažeriu kaime, Kauno gub., 2) pavesti išdui vėjinį malūną ir laukus to klioštoriaus, 3) bažnyčią ir visas prigulinčias Kražių klioštoriui triobas sugriauti, o medegą nuo jų, lygiai ir klioštoriaus piečius paversti ant įsteigimo minėtam miestelyje Kaimo-Ūkiškos mokyklos.“

Tada parapijonys da smarkiaus ėmė trūstis apie užlaikymą paskirtos ant sugriovimo bažnyčios. Kreipėsi prie Vilniaus generalgubernatoriaus, kreipėsi ar tik ne kelis kartus prie paties caro, idant susimylėtų ir paliktų bažnyčią. Ir laukė nabagai, turėdami viltį, kad caras jau tikrai išklausus ir teiksis atsakyti. Bet Kauno gubernatorius to atsakymo laukti nenorėjo — matyt žinojo, kad nėra ką laukti — ir 10 (22) lapkričio atvažiavo su policija į Kražius uždaryti bažnyčią. Daugybė susirinkusių žmonių ėmė prašyti gubernatoriaus, kad susilaukėtų su uždarymu bažnyčios tik tol, kol neateis iš Peterburgo atsakymas, ir tuotarpu nedavė policijai veikti. Gubernatorius parsigabeno iš Varnių 300 laukinių Europos žmonių, vadinamų Kazokais, ir su jų pagelba *priviol v ispoLnenije Visočaišėje povelienije* (išpildė augščiausią paliepimą). Kazokai, tinkantieji ištikro tikrai pritaikymui

caro įsakymų, užpuolė su visu savo žvėriškumu ant susirinkusių žmonių. Kiek buvo subadytų, kiek įstumtų į upę prigėrusių, tikro skaitliaus nežinau. Kiti visi, ką nespėjo pabėgti arba prigerti, tapo apsupti ir pateko aiškinimui caro įsakymų — kazokų nagaikoms. Kiekvieną paeiliui, vyrišką ar moterišką, mėsinejo nagaikomis pasiutę kazokai, o tris pavadinti tam tyčia daktarai, žiūrėdami kankintinių pulso, sprendė, kiek nagaikų kiekvienas gali išlaikyti. Keli numirė tuoj, bekapojant ant vietos, kiti ant rytojaus, o kiek iš to apsirgo ir paskiau numirs — nežinia. Moterims užteko tik nagaikų, o iš vyrų daug da suėmė ir išvežė — taip gi nežinia, ką su jais padarys. Atlikęs mėsinejimą, gubernatorius pasakė kazokams: *teper, kazaki, poguliatė!* (palėbaukite, kazokai)! Kazokai žino, ką tai reiškia, žino, kad tie žodžiai duoda visą liuositybę jų žvėriškiems instinktams, kad atiduoda gyventojų turtą ir moterų garbę į kazokų rankas. Tai gi su kazokų lėbavimu negali susilyginti nė jokia nelaimė. Vienuolika ar tik ne daugiau kaimų atlinkė tą dien kazokai.

Taip išrodo pats faktas. Palikę šalyje visą jo baismą nežmoniškumą, atsikratę, kiek galėdami, nuo subjektyviškų jausmų nuskriaustos žmogystos, sutremtos tautiečių garbės, dyrstelkime ant jo iš šalies.

Parapijonys turėjo tiesą tikėtis, kad caras tai yra jų prieglobėjas, atsakys ant prašymo, turėjo tiesą maldauti gubernatoriaus, luktelti atsakymo nuo caro, o ant galo pastatyti tarpu pasitikėjimo ant caro iš vienos pusės ir šiurkštumo nenorinčios išklaudyti jų, kur kas menkesnės už carą ypatos, t. y. gubernatoriaus, galėjo neduoti uždaryti bažnyčią. Vienok tie parapijonys nestojo prieš gubernatorių su ginklais rankose, o tik su nužemintomis širdimis, su prašymas luktelti.

Gubernatorius, turėdamas, caro įsakymą galėjo bažnyčią uždaryti. Turėjo vienok tiesą išklaust prašančių žmonių ir palūkėti, kol neateis caro atsakymas, galėjo pats tą atsakymą suskubinti, na ir galėjo viską gražiai, be kraujo ir dantų griežimo užbaigti. O jau neturėjo nė ko-

kios tiesos paversti žmonių nusižeminimą į atkaklumą, iš nekaltų žmonių padaryti valstijos priešininkus ir užpulti ant jų, kaip ant maištdarių. Da budelis, užsimojęs jau su kirviu, sulaikytų marių įrankį, jeigu jo auka paprašytų luktelkti da valandėlę, tikėdama išgirsti susimylejimo žodį. Caro tarnams, kaslink žmoniškų jausmų, datoli iki budeliui.

Ar parapijonų prašymą caras gavo ir nesiteikė atsakyti, ar to prašymo caro tarnai neprileido prie savo šefo,¹ tai žmonėms nerūpi, jiems nė į galvą neatėjo, kad galėtų šiaip arba anaip atsitikti, kad, kreipiantis prie caro su prašymu, galėtų ištikti koki sukimai, arba stoka noro išklaudyti šaukiančius monarcho malonės.

Gubernatorius pasielgė kaipo tikras caro tarnas, užauklėtas po Muravjevo kartuvėmis — nuo tokio sutvėrimo nėr ką geresnio ko ir laukti.

Visai kitaip išrodo anie daktarai, kurie sumindžiojo rimtumą mokslo, eidami į talką barbarui, užsimaniusiam kraujo; kurie būdami apšviesti, apsiėmė rūpintis, idant neužsiliktų pamiršta nė viena nagaika iš to skaitliaus, ką paskyrė kankintiniams širdis pasiutusio sutvėrimo. Nėra mūs kalboje vardo, tinkančio tokiems niekšams — tegul jiems lieka vardas iš maskolių kalbos: *izvergi!*

O kaip jūs išrodote, nabagai Kražių Lietuviai? Koks jūs likimas? O varge!

Turėdami surištas rankas ir kojas, kad negalėtumėte nė eiti, nė veikti, užima burną, kad nė kvapo neišleistumėte, laukėte susimylejimo — nesulaukėte. Ateina caro tarnai išplėšti jūsų turtą, bažnyčią, šaukietės pagelbos prie paties caro, kuriam mokate mokesčius, už kurį liejate kraują karėse — caras jūs šaukimo negirdi. Pasiutęs valdininkas mėsinėja jus gyvus, jūsų kančiomis gaivina savo žvėriškus instinktus — kas girdi jūsų dejavimus, verksmus dusavimus? Kas jaučia jūsų kančias ir užtaria už jus? nieks — nė žemė, nė dangus!

Plaukai ant galvos stoja, kraujas stingsta gyslose manant apie Kražius. Ir tokis atsitikimas dedasi gadynėse

¹ Viršininko.

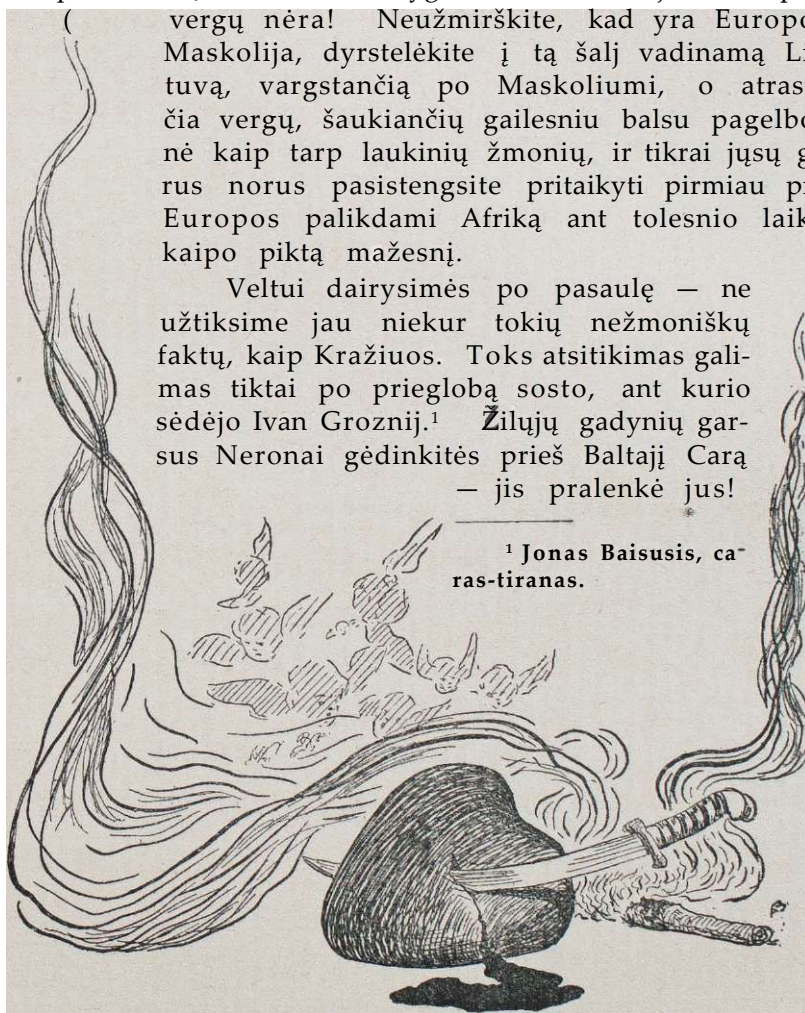
humanitarizmo, visokių tolerancijų, gadynėse, kada steigiamos draugystės saugoti medžius nuo laužymo, apginti žemesnius Europos gyvulių nuo kankinimo, išnaikinti prekybą vergais laukinėse šalose!

Geradėjai! Nesiskubinkite taip su priegloba medžiams ir mažesniems Europos gyvuliams, nes toje pati Europoje da ne visi žmonės apginti nuo kankinimo! Ne-
kreipkite akių ant Afrikos, lyg tikėdami, kad jau Europoje

(vergų nėra! Neužmirškite, kad yra Europoje Maskolija, dyrstelėkite į tą šalį vadinamą Lietuvą, vargstančią po Maskoliumi, o atrasite čia vergų, šaukiančių gailesniu balsu pagalbos, ne kaip tarp laukinių žmonių, ir tikrai jūsų gerus norus pasistengsite pritaikyti pirmiau prie Europos palikdami Afriką ant tolesnio laiko, kaip po pikta mažesni.

Veltui dairysimės po pasaulį — ne užtiksimės jau niekur tokių nežmoniškų faktų, kaip Kražiuos. Toks atsitikimas galimas tikrai po prieglobą sosto, ant kurio sėdėjo Ivan Groznij.¹ Žilųjų gadynių garsus Neronai gėdinkitės prieš Baltąjį Carą — jis pralenkė jus!

¹ Jonas Baisusis, caras-tiranas.

III.¹

Pasikalbėjimas su S. M.

Straipsnyje „Pro domo sua”² 1 Nr. šiometinio „Varpo” S. M. _ nežinia ar dėdė ar dėdienė – sako man: „Eik šen, prieteliau, mudu pasikalbėsiva apie tą dalyką (t. y. apie Lietuvaites) plačiau” Nors man būtų šiuo žygiu labai paranku žinoti, ar dėdė mane šaukia ar dėdienė, vienok ir be tos žinios stoju su S. M. pasikalbėti, o da ypač, kad:

1) S. M. įspėjo mano vardą (tur but dediene).

2) Priminė man tą mielą gadynę, kada dar dėvėjau „garnio uniformą” (ar tik ne dėdienė?). Kiek tada balų ištaškiau, kiek upelių išbraidžiojau. Velionė mamytė gina, būdavo, nuo braidžiojimo, nės labai mane mylėjo ir gailėjosi, mat, kad suskirdusios kojos nesopėtų. Tai gi aš, atėjus vasarai, mėgdavau važinėti „į vandenį” pas močiutę, kuri taip gi labai mane mylėjo, bet duodavo pilną laisvę braidžioti, ir tik vakarais tepdavo suskirdusias mano kojas nesūdytais žastaukais. O kiek atminimų veržiasi.

3) Apgynime Lietuvaičių drąsiai „pakelia pirštine” (tur būt dėdė su ricierių etiketą) ir parodo taip karštą prisirišimą prie „sargybės”, jogiai apsiima mosuoti už ją kardu ore dagi tada, kada priešo nėra.

Tai gi stoju prieš Tamistą, S. M., kokiam tik nori „uniforme”. Sakai Tamista, aš Nr. 12 „Varpo” 1893 m.³ labai „įžeidęs” Lietuvaites, bandydamas išrodyti: a) kad Lietuvės neva esančios kvailiausios moters”, b) kad aiškų to sapno siekis”) Lietuvaičių „nereikia vesti”, c) kad Lietuvaitė „nė klausymų neįstengia suprasti ir atsako lyg idijotė” (oi-oi!)

Nežinau, dėlko Tamista taip keistai supratai ir išaiškinai mano sapną. Aš tenai – žinai Tamista, pas tas dievaites - pasielgiau šitaip: Nuo Lenkės atsitraukiau, nieko neatsakęs, lyg koks impertinentas⁴ – man da ir

„ / is ^t Nr. „Varpo” 1894 m. * Už namą savo, t. y. savo apgynime. ⁸ Zmrek „Tėvynės Varpus” 1893 m. p. 233. *Grubijonas.

šiandien gėda. O iš to, ką apie Lenkę maniau (tikiu, kad Tamista lenkiškai supranti), visai nematyti, kad aš su ja bučiau bičiuliavėsis.

Nuo pus-Lenkės ar pus-Lietuvės atsitraukiau beveik da nešvelniau, nės netik ką nieko neatsakiau, bet da — pjynia papainiojo — pakraipiau galvą, nepatogiai suglaudęs lūpas. Dievaži, nenorėjau taip padaryti, tik atsiminiau, kad tarp pus-Lenkių yra esybės su ta „politika“, ką aš pats esu ne vieną kart patėmyjęs ir ką patėmyjo P. A. (ir dabar nabagas atilsio neturi nuo „pasikalbėjimų“).

Nudžiugau labai, išvydęs ir pažinęs Lietuvaitę. Tik vėl sunkiai nuliūdau, atradęs pas ją taip žemą apsišvietimo laipsnį: juk ji visai nežinojo, kas tai Lietuvė, nei kas Lenkė. Ir likau nuliūdęs.

Na, o kad sapnas tai tik forma išreiškimo nuomonės, tai gi ir mano nuomonė tokia, kad iš moterų, apsigyvenusių Lietuvoje *resp.* iš Lenkių, pus-Lenkių ir Lietuvių, pačios Lietuvos turi žemiausią apšvietimo laipsnį, per menką da gi savo reikalams. Šitą faktą pripažino jau vyrai,^ką rašė apie „šeimynos“ klausimą.

Zinai Tamista, kad Lietuvos draugija perdem grynai demokratiška. Ką buvo bajorų, tai tie pabėgo į Lenkų pusę ir užsiliko. Lietuvaičių visuomenė susideda tokiu būdu tik iš t. v. kaimo gyventojų. O koks kaimo Lietuvaičių apšvietimo laipsnis? Daugelis, teisybė, skaito iš maldaknygių, o rašyti moka nedidelis skaitlius. Apart svarbiausių katekizmo žinių, tankiai supainiotų ir perkraipytų, neturi pažinimo nei kokio kito mokslo. Pradėtinių mokyklų vaisiai tame dalyke da nežymu, o vargu bus geistini. Teisybė, prasimušus lietuvių idėjai, sugrįžo prie mūs draugijos mažas skaitlelis Lietuvaičių-bajoraičių dagi su augštesniu mokslo laipsniu. Bet kiek jų yra? Kitą, teisybė, iš tos-pat visuomenės kaimo Lietuvaičių, rasime jau taip gi prasimokinusią, užtektinai apsišvietusią. Ale ar daug tokių atrasime? Sudėkime ir vienas ir kitas $(a + b)$ — taip gi bus nedaug.

Dabar klausiu Tamistos, kaip kitą kart Abraomas

vertimo lietuvių su jos visomis ypatybėmis, o — kioje — ir su kalba?" Kokiomis tiesomis spraudi Tamistai j mano sapną kokį „modernąjį¹ apšvietimą, modernąją gerovę ir laimę su trenksmu ir žvilgėjimu (*Kyrie eleison!*!), modernąją lygybę?" To šiupinio mano sapne nebuvo. Tamistai, matyt, labai lengva būtų suverst j tą mano sapną, kad ir inkvizitorių⁸ kaltes. Ar Tamistai rodosi, kad gana būtų Lietuvaite, o jau per tai tik galima „suprast visus klausimus?" Link dviejų pirmųjų klausimų, kuriuos dievaitė suprato, lakoniško⁴ atsakymo *tigi* užtenka, o link trečiojo klausimo ir atsakymo, tai paaiškinau viršuje. O jau nei apie kokį patologišką⁵ smegenų stovį, apie „idiotizmą", aš nemaniau.

Na, nudardėjei, Tamista, nudardėjei į pakalnę su ratukais, su mažiukais, su šyvukais, kumelukais

Žinodamas, kad Tamista dėdė, būčiau pasakęs tiesiog: Dėdė, liaukis išmėtinėjęs man kaltes, kurių aš nepadariau! Tiktai, sakau, jeigu kartais kalbu su dėdiene, tai taip stačiai apsieiti negalima. Ta priežastis privertė mane, ilgokai „pasikalbėti", o verčia da ir toliau. Tai gi kalbėsiu.

Ar Tamistai ištikro rodosi, kad „užaugusiai mergelei nuotakai" atskirti savo tautystę, apie kurią niekad nebuvo girdėjęs, lygiai taip lengva, kaip mažam vaikui atskirti „žąsies sparnuką nuo kulšutės," su kuriais susipažįsta nuo mažiausių savo dienų? Sakyčiau, šitame dalyke prilyginimas Tamistai nepasisekė. Sapne Mikės Žiožo tiesiog išjuokta mokslo vertė, o aš savo sapne r-e-i-k-a-I-a-u-j-u to mokslo. Iškur Tamista radai panašumą tų sapnų? Nepasisekė.

Užmeni man, Tamista, mano motiną, kuri „išauklėjo tokį vyrą" (plynia su tokiu vyru, kuris pasikėsinęs išversti lietuvių ir t. t.). Privedi, kad mano „garbinamos svetimos moters" (aš svetimų moterų negarbinau), neįstengia pagimdyti tokių „rimtų vyrų" ir „veiklių tautos patrijų,"

¹ Naujovišką. ² Viešpatie atleiski. ⁸ Kankytojų už tikėjimą.

⁴ Trumpo. ⁵ Ligotą.

kaip Lietuvės, Liepi, Tamista, paabejoti labai apie vaikų principus, gaunamus nuo „apšviestų“ svetimų moterų, na ir tur būt nori, Tamista, apsaugoti Lietuvos nuo „apšvietimo“, idant neįkvėptų vaikams abejotinos vertės principų. Šitas punktas perdaug atsiduoda Mikės Žiogo sapnu. Paskui staiga kiši man, Tamista, į akis baidyklę iš „modernojo¹ apšvietimo“, idant aš nespėčiau supaisyti, kad tarp „modernojo apšvietimo“ ir dabartinio Lietuvaičių apšvietimo, yra da daug laipsnių kitokio apšvietimo.

Du Tamistos užklausimu pasilikau prie galo. Klausi Tamista manęs:

1) Ar nesapnuoju, kad „ta meilė tėvynės, tas patrijotizmas ir abelnai tvirtumas principų ir vis tai, kas šiandien taiso (mano ir kitų) šių dienų Lietuvos gaivintojų dvasiškąjį gyvastį,“ ar sapnuoju, kad „vis tai yra vien augšto mokslo vaisiai“?

2) ar sapnuoju, kad „be naminių savo prastos motinos įgaivintų tvirtų principų, būčiau įstengęs pergalėti tas sunkenybes, kurios gaišino mokslo kelią?“ Tamista tur būt ant juoko davei man šituodu klausymu. Jeigu ne ant juoko, tai aš Tamistos paklausiu: 1) Ar ištikrųjų Tamistai rodosi, kad „ta meilė tėvynės, tas patrijotizmas, ir abelnai tvirtumas principų ir vis tai, kas šiandien taiso Tamistos ir kitų šių dienų Lietuvos gaivintojų dvasiškąjį gyvastį, ar Tamistai štai, sakau, rodosi, kad „vis tai yra vien motinos vaisiai?“ 2) Ar ištikro būtų ištekę Tamistai tų „naminių savo prastos motinos įgaivintų tvirtų principų pergalėti toms sunkenybėms, kurios gaišino mokslo kelią?“ 3) Ar Tamistai galutinai rodosi, kad supratimas mus šių dienų inteligentų, jų darbai, trūsai, aukos — tai tiesios pasekmės auklėjimo ir įkvėpimo „prastų“ motinų? Ne, ne ir da kartą ne! Čia susitelkia daug visokių apystovų ir sąlygų, tarp kurių „prastos“ motinos įkvėpimas tikrai neužima tos vietos, kokią Tamista nori paskirti lamista perdaug turi egzaltacijos ir perdaug idealizuoja

¹ Naujoviškojo.

motiną Lietuvą. Lietuvė gali įkvėpti savo vaikams tiek tiek, kiek duoda jai jos apšvietimo laipsnis, tiek kiek duoda savo vaikams ir iš kitos tautos motina lygaus su Lietuvoje apšvietimo. Koks gi apšvietimas mūsų Lietuvaičių ir „prastų“ motinų, matėme visi, ir aš apie tai augščiaus esu keletą žodžių pasakęs. O kad motina Lietuvė, turėdama tokį apšvietimą, kaip šiandien, galėtų da ant ištekliaus įkvėpti: meilę tėvynės, patrijotizmą, tvirtumą principų, viską, kas taiso Lietuvos gaivintojų dvasiškąjį gyvastį, gerbimą, pamylėjimą viso gero, gražaus, teisingo ištopeleli meilę savybės ne, Tamista, aš netikiu, kad galėtų įkvėpti tai, ko pati niekad negirdėjo, nesupranta ir nesusiproti. Tokiems dalykams, kaip Tamista nori, tai reikia motinos išmintingos, augšto apšvietimo, idant galėtų numanyti įkvėpimui paskirtus dalykus, pažinti jų tikrą reikimą ir įspėti galutines pasekmes. To mūsų „prastos“ motinos nepadarys.

Mano motina davė man, ką apskritai motina Lietuvė gali duoti savo vaikams, daigi daugiau, nės pati daugiau turėjo. Labai gražiai dainavo, labai puikiai margino margučius, labai dailiai sekė pasakas ir prie tų „dailių“ dalykų mane pritraukė. Jeigu aš šiandien muzikantas, pataikau šį ar tą nupiešti ir, atsiprašant, eiledirbis (Tamista nežinojei, su kuo kalbi), tai motinos kaitė. O vienok užaugau ir nuo tos motinos, kuri mano nuomonėje buvo ideališka, niekad negirdėjau, kas iai Lietuva, Lietuvis, gavinimas Lietuvos ir tt. Negirdejau to nės nuo močiutės, nės nuo tetų, nės nuo vienos moteriškės iš mano kaimo ir visos apygardos.

Tamistos motina, matoma, da labiau ideališka, ir iš to, ką Tamista apie ją rašai, pasakysiu, kad „ne visos tokios lietuviškos moters.“ Nors motina padarė tokį stebuklą su Tamistos būdu, nors įkvėpė Tamistai tiek neįtikėtinų dalykų, nors davė medegos iš mitologijos ir kitokios tiek, kad galima iš to sutverti „visą literatūrą“ (gaila, kad Tamistai nepasisekė tada su talentu), tai vienok iš viso to nematyt, kad Tamista būtų patyręs nuo motinos,

kas Lietuva, kas Lietuvis, o jau tikrai motina Tamistai neįkvėpė supratimo ir reikalo to darbo, kurį dabar Tamista atlieki Lietuvai. Tas supratimas atėjo pas Tamistą iškur kitur ir, jeigu būtų neatėjęs iš kitur, tai visa medega, mitologiška ir kitokia, būtų likus nepažinta, ir būtų Tamista ne nežinojęs, kad ji tinka mūsų literatūrai. O ką galima pasakyti apie kitas motinas, ką mažiau ideališkos už mudviejų motinas? Buvo gadynė, kada Lietuvės gimdė Lietuvius ir auklėjo Lietuvius. Šiandien Lietuvės gimdo tik vaikus, nes tautišką instinktą pametė, o Lietuvos reikalų nepažįsta. Ateityje, tikiu netolygoje, Lietuvės vėl gimdys ir auklės Lietuvius — kada pažįs Lietuvos reikalus per apšvietimą.

*

*

*

Ačiu Tamistai už gražų pasikalbėjimą. Pasiaiškinime dabar, dėlko mudu stojame prieš kits kitą, lyg koki priešai. Man rodosi dėlto:

1) Kad mudu ne vienaip myliva Lietuvaite. Aš myliu jas kaip brolis ir, užtėmyjęs jų silpną pusę, tuojau persergiu, idant pasitaisytų ir idant Lietuvaitės tokiu būdu liktų kad ir visai be silpnybių, Tamista myli Lietuvaite kaip *chevalier charmant*, pleškini joms tik komplimentus ir šauki: tegyvuoja, tegyvuoja! Rasi Lietuvaitėms tai patinka — laimėk Tamista (jeigu dėdė)!

2) Kad aš, kalbėdamas apie Lietuvaite, turiu mintyje visuomenę (krapštymas žievės iiudyja), o Tamista turi mintyje vieną Lietuvę, arba labai mažą jų skaitlelį. Jeigu Europa manęs paklaustumo apie Lietuvaite, o aš, turėdamas atmintyje tik Bitę, Žmoną, Lietuvaitę, Birutą, atsakyčiau: Lietuvaitės visos raštininkės! — kaip Tamistai išrodytų?

3) Kad Tamista mėgsti, mąstyti, pasiginčyti — dagi su savim. Keliose vietose savo straipsnio Tamista lyg spiriesi prieš reikalingumą apšvietimo Lietuvaitėms, o prie galo sakai: „šventa pareiga šviesti mūsų moteris.“ Jeigu su savim galima ginčytis, tai su kitu lengviau.

IV.¹

Žmonos atsiliepimas ir užmanymas. Šiek-tiek apie mūsų kaimo jaunuomenės pasilinksminimus kitąkart ir dabar.

Bandymai išrišti svarbų mūs draugijai klausimą prakilnesniųjų Lietuvaičių teorijoje pradeda, matomai, linkti į praktikos pusę. Vieton pilnų nusiminimo ar ramumo, pesimizmo ar optimizmo su nuomonėmis ar be nuomonių straipsnių ketina pasirodyti pačios Lietuvaitės, tik, sakau, ne *in abstracto* laikraščiuose, o *in concreto* ant žemės.

Ant šaukimo vardan inteligentų vyrų: Draugija, duok mums Lietuvaičių! v— j kelintus metus atsiliepia vardan Lietuvių - motinų *Žmona*: Lietuviai, imkite nuo mūs Lietuvaites! Kaip aš pats, išdrįsdamas anuomet šaukti: Draugija, duok mums Lietuvaičių! tikėjau, kad mano šaukimo skaitytojai nenorės suprasti stačiai žodis į žodį, kaipo kokį privatišką pareikalavimą, ar į tą panašų dalyką, o teiksias atrasti platesnę prasmę, turinčią sujungimą su viešais draugijos reikalais, taipos noriu suprast ir *Žmonos* atsiliepiamą, palikdamas jo paviršutinę formą. Iš to atsiliepimo matyt, kad yra motinų-lietuvių tarp inteligencijos, kad jos turi dukteris ir kad tos dukters užaugintos Lietuvių dvasioje. O iš *Žmonos* užmanymo rengti tam tyčia susirinkimus, idant jaunuomenė galėtų susipažinti, matyti taip gi, kad prakilnesniųjų Lietuvaičių yra jau tiek, juogei galima suruošti kad ir *didesnius* susirinkimus, balius, grynai lietuviškus, be svetimtaučių pagalbos. Atsiliepimas ramus ir užmanymas vertas pritarimo. Kaip toki susirinkimai bus pavadinti, kaip ant jų ruošimo žiūrės visoki kritikai ir moralistai, tai menkesnės vertės dalykas — jis tikros naudos ir tikros susirinkimų vertės neatmainys. Tik tas dalykas tikras, kad šiandien išsiskirsčiusiai po platų svieta Lietuvos jaunuomenei negalima išrasti lengvesnio ir parankesnio būdo susipažinti, kaip rengiant minėtus susirinkimus. Skyrium susipažinimas beveik visai negalimas. Kokios bus pasekmės tokio susipažinimo, pasekmės, pa-

¹ Iš 6 Nr. „Varpo“ 1894 m.

sakysiu, specialios, peranksti būtų apie tai kalbėti. _ Bet viena pasekmė matoma aiškiai, o tai ta, kad pasitikrinimas juogei pasidaugino skaitlius moteriškių, galinčiu pagal įstengimą paremti mūsų darbą, pridūoda drąsos ir tvirtybės vyriškių dvasei. Ikšiol buvome beveik vieni sau, kaip stagarai be lapų. Nepaklysiu pasakę, kad toki susirinkimai sutvirtins ir Lietuvaičių dvasią. Juk turime tikėti, kad Žmona kalba mums apie Lietuvaites tikras, o ne kokias ten „su politika“ (siunčiu daug labų dienų P. A.). Negaliu užslėpti, smagaus subjektyviško savo jausmo iš priežasties būsių susirinkimų. Anuomet taipos gi paženklinau savo troškima, kad nors per sapną pamatyčiau susirinkimą mūsų inteligentų jaunuomenės¹ — štai mano sapnas virsta į sučiuopiamą teisybę: galiu ateiti, palytėti ir įtikėti, kad ne sapnas.

Nežinau, ar atsiras šios dienos pasaulėje ypata, kuri, drįsdama skirti save prie inteligentų, drįstų nežinoti tos higienos tiesos, kad žmogus nusidirbęs privalo atnaujinti, atgaivinti savo pajiegas ne tik kūno, bet ir dvasios ir labiau tas, kurios buvo daugiau susilpusios: kūnas reikalauja valgio ir miego, o dvasia žadinimo. Kaslink valgio ir miego, tai nuo jų neatsisako nė tie, ką nė kūno, nė dvasios, nė koku darbu nenualsina — visoki dykaduoniai, pilvūzai — nė tie, žinoma, ką nuolatai prijungti prie kūno ar dvasios darbo. Kas gi link dvasios žadinimo, tai tam dalykui „juodapikakliai“ turi teatrus, koncertus, rautus, balius, cirkus, kliubus ir t. t. Tie vėl, kurie vaikščioja paskui žagrę, turi tik šokį ir dainą. Labai mažai, o vienok ir tą mažumėlį paketinta atimti, o bent gi nužeminti akise pavargėlių. Iš mažens da atsimenu, kaip mūsų kaime šventomis dienomis po pietų susirinkdavo pas vieną ar kitą kaimyną vyrukai ir merginos. _ Atsirasdavo smuikas (skripka) arba vamzdelis ir, prižiūrint senesniems,

¹ Panašus Lietuvių inteligentų jaunūmenės susirinkimai įvykojie atsibūdavo kasmet vasara, tankiausiai Šauliuose grovo Zubovo dvaruose. Gegužinės (taip vadinosi tie susirinkimai) būdavo labai skaitlingos, susirinkdavo keli šimtai ypātų abiejų lyčių.

eidavo šokiai, dainos, pasakojimai, juokai, o pavakare visi linksmi skirstydavosi namon. Atsimenu taip gi, kad tuomet kaime visi, nors buvo išsiskirstę jau ant kolonijų, labai gerai pažinojo viens kitą, lyg viso kaimo žmonės būtų viena šeimyna; kad ant tų susirinkimų kiekvieną negražiai prasitarusi ar pasielgusi išjuokdavo; kad galima buvo išgirsti daug „istorijų“, tikrų ir netikrų; kad susirinkime niekad nebuvo matyti girtų. Iš to numanau, kad toki susirinkimai, vadinami tada „gužynėmis“ (ar gerai pavadinti buvo, ar ne man nerūpi), apart nusižadinimo, prilaikė draugijos ryšį, švelnino budą, rėmė pažintį, gelbėjo dorą. Jeigu šiandien būtų toki susirinkimai tarp mus žmonelių, tai sakyčiau, kad labai naudingi. Atsirado vienok moralistai, kurie, bevarydami preferensą¹ ir užgerdami vynų nusprendė, kad anos „gužynės“ sėja papiktinimą ir rengia peklaui aukas, Subendrinę bažnyčios pamokslus su lazda, suvarė „gužynes“ į karčiamą ir džiaugėsi išdildę papiktinimą. Čia „gužynės“ nustojo savo gerų pusių, o priėmė tokias, kokios pritinka karčiamai, o ant galo išdilo visai, palikusios vietą šių dienų paleistuvingiems slampinėjimams jaunuomenės po visokias užsidasomas „kamaraites“ pas Žentukus, Rauzukus, Amerikinėse ir t. t.

Daina, ta didžiausia vargdienio bičiulė valandose ramumo ar nusiminimo, laimės ar nepasisėkimo, ir ta tūliams moralistams kenkia. Panemunėse tuluose dvaruose uždrausta dainuoti dirbant, būk daina gaišinanti darbą. Tose-pat panemunėse tūli dvasiškiejai nedraudžia, teisybė, dainuoti, bet liepia dainuoti tik šventas giesmes. Ir tose panemunėse, kur da nesenei lietuviškos dainos skambėjo, eidamos lenktyn su lakštingalų balsais, šiandien dainų beveik negirdėti — liko tik lakštingalos, bet ir jos jau ne taip drąsiai gieda, netekusios bendrų. Da anapus Nemuno (iš Kauno pusės) tankiau išgirsi dainuojančius, o mūs pusėje² labai retai, o už tai tankiau išgirsi parvilką

¹ Kazyriuodami. ² Suvalkų gub.

garsinti svetimuose laikraščiuose, vis gi prisidėjo – prie apskelbimo visai pasaulei paskutiniojo Maskolių barbarizmo. Beje. Dėlko negirdėjo apie Kražius Leonas XIII? Juk toji! žinia pirmiausiai prigulėjo jam, nės Kražiuose buvo trėmimas katalikystės. Kad Leonas XII! būtų girdėjęs apie Kražius, tai tikrai nebūtų daleidęs, bengti tokioje formoje, paskutinės enciklikos, iš kurios gali džiaugtis tiktai caras, patyręs netikėtai apie „*augštą pajautimą teisingumo*“ ir kad įsakyta katalikams, absoliutiškai jo klausyti.¹

„Kelatas žodžu apie Szvventojo Tewo Apskritą Gromatą paraszytą Lenku Wyskupams. Kelaudamas par szvventas wietas ir apwerkdamas didžas nedorybes szio swieto, Rymo mieste aptikau iszspaustą Apskritą Gromatą musu Szvvento Tewo Popiežiaus LEONO XIII Lenku Arciwyskupams ir Wyskupams ir reikalaujanczą apskelbimo wierniems katalikams. Dasižinojau, jog Szwentas Tewas neužilgo nusiųs tą Gromatą Szlowingoms Austrijos, Prusu ir Rosijos aukszczausioms Wyresnybems del padawimo Wyskupams ir parskaitymo po Bažnyczas. Bet kad vveikiaus apie ją žinią gautumete, ant didesnes Diewui garbes o žmonėms dwvasiszko pelno, iszguldęs ją žemaitiszka spaustuwen paduodu.

„Skaitydami su atida, patys mieli Žemaiczai iszwysite, kaip brangus žodžai, kaip didi malone, kokia del musu geradejyste. Szvventieji Popiežiai wisad raszydawo sawo gromatas, arba wisai pasaulo Bažnyczai, arba wienam tiktai dwvasiszkam stonui: dabar gi Szvventas Tewas po akim wisos Bažnyczos parasze įpaczai mums, draug Pie-menims ir avvelems, prigulėjusioms senovves Lenku karalyste i ir isz Diewo paredimo. stowinczoms po vvaldža trijų Ciesorysczu, bet prieglobstyje wienos Bažnyczos Motynos. Isz to galime suprasti, kaip mumis Popiežius myli, kaip

¹ Per „apžvalgininkų“ rūpestį išėjo toji garsinga enciklika ir lietuviškoje kalboje. Akyva enciklikos prakalba, regimai, parašyta tyčia dėl Lietuvių. Čionais paduodami ją *visai* taip, kaip ji yra atspausa.

rūpinasi, ir kaip didelis buvo reikalas tokio atsiliepimo Galvos Bažnyczos.

„Wieszpats musu Iszganytojas, eidamas in darželį Alywu, Szwentam Petrui, pirmajam Popiežiui, pažadėjo twirtybę tikėjimo, pranesze apie sunkius pagundinimus ir wargus vviernuju, liepe jam patogiam laike patwirtinti sawo brolus ir patsai dawe prikłodą, budindamas tris sykius užmigusius Apasztalus žodžiais: „Jauskite ir melskities, idant neineitumete in pagundinima.“ Szitą liepimą ir prikłodą dabar ant musu iszpilde S. Petras, Wieszpaties Jėzaus Wietininkas per Gromatą sawo Inpedinio, Szwento Tewo LEOiNO XIII Popiežiaus, Isz to wel galime suprasti, kaip labai mums buvo reikalingas pabudimas ir patwirtinimas pasirūpinti iszpildyti wisus žodžius Szwento Tewo.

„Isz auksztybes S. Apaštoliszko Sosto atsižvvelgęs ant senowiszkos musu Tėwu ir Praboczų didžos garbes, dorybes ir užpelnu, ir pagyręs kaip ju teip ir musu twirtybę tikėjimo ir paklusnybę Szwentai Bažnycziai, liepia ir mums Popiežius ju pėdomis sekti, szwentą tikėjimą statyti aukszczas už wisas szio swieto gerybes ir wisokiame warge esant, szwentai ir wiernai ji pildyti ir Bažnyczos Motynos klausyti vvisados, kad ir kažinkokie parsiwartymai atsitikti galētu ant szio swieto kaip darydawo Szwentieji Muczelninkai, kantrybeje laukti pagalbejimo nuo wieno Diewo, kurs wiernuosius datiria, bet neužmirsza. — Liepia mums sergetis nuo žmoniu, iszklydusiu isz kelo iszganymo, kurie žodžiais, rasztais ir darbais wiernuosius nuo Diewo ir nuo Bažnyczos traukia, bluznija, nepakaju daro, nori iszwersti Bažnyczą, swietiszką karalystę, stoną moterystes, krikszczoniszką pasielgimą, waikus po iszkalas mokina bediewystes.

„Liepia wiernai tarnauti Diewui, rūpintis apie padidinimą Jo garbes, padabinimą bažnyczu, karsztą ir nobažną kėlimą atpusku ir nobaženstvvu, iszpildymą prisakymu Diewo ir Bažnyczos S. —

„Wiernai tarnaujant Dievvui, liepia buti wierniems ir paklusniems szwiesiausiam ir dauggalingiausiam Ciesoriui

neparžengent Dievo prisakymų, wožoti ir szenawoti wisas Ciesoriaus wyresnybes ant musu pastatytas, teip lygiai kaip ir Wyresnybes Bažnyczos S.; szczyrai ir karsztai už jas melstis ir praszyti Diewą Dwasios szwentos ir laimes, pildyti jų parėdymus ir teip elgtis, idant negautu jokios priežasties mumis kaltinti ir szwentą katalikiszką religiją peikti.

„Wiernai tarnaujant Dievui ir Ciesoriui, liepia rūpintis apie wisus pavvargelus, szelpti neturtingus, apszwiesti ir mokyti Dievo baimes praszczoklus tamsiuosius, wisus mylėti ir gerą rodą ir prikłodą wisiems iszduoti, wisus kiek reikia, apginti ir aprūpinti.

„Didesnį rupesnį prisako ūkininkams apie sawo szeimynas, idant po namus pagywenimas butu tikrai krikščioniszkas be pasipiktinimu ir paleistuwysczu. Prisako, idant szvventas Moterystes stonas butu iszpildytas padorybeje ir meileje, kaipo Szvventas Sakramentas.

„Dar labiaus rūpina gimdytojus gerai iszaukleti sawo vvaikelus, iszmokyti juos Dievo baimes ir iszpildymo szwentos religijos nuo pat kudykystės, apsergeti juos nuo bediewystes ir paleistuwystes ir atiduodant in iszkalas, dar didesnį turėti priweizdejimą idant iszkaloje būdami gerai iszpiidytu prisakymus Dievo ir Bažnyczos, neskaitytu knygu, kuriu Bažnyczia nepatwirtina, ir sergetusi nuo draugystes su bediewiais; bet ką didesnį gauna mokslą, kad tada didesnį turētu Dievo baimę ir paklusnybę Bažnycziai Szwentai.

„Wyskupams prisako turėti nemažą storonę, apie užlaikymą Dievo istatimu ir Bažnyczos paredimu, gerą aprūpinimą klieriku ir kunigu.

„Aiszkiai sakosi Szvventas Tewas, gerai esąs isztyręs koks musu padėjimas ir kokie reikalai duszios ir Bažnyczios Szwentos; jau nebekartą už mumis užtaręs priesz Auksztosias Ciesorystes Waldžas ir priesz patį szwiesiausį Rosijos Ciesorių, kurio szirdis yra rankoje Dievo, ir žada niekados musu" neappleisti. Patsai melsdamasi už mus, liepia ir mums, darant storonę ir laikant vviernybę, karsztai Diewą praszyti, kurs praszanczu neužmirsza.

„Sziuos ir kitus brangius pamokslus ir parėdymus, skaitydami szia Gromatą, patys rasite ir suprasite. Įsidekite juos \visus giliai in szirdj ir iszpildykit, dekawodami už taip garbingą vvieroje patwirtinimą ir praszydami, idant Wietininkui sawo Szvventam Tewui Leonui XIII. teiktųsi pailginti senatwę, pastiprinti sylas, palengwinti wargus, padidinti garbę ir užpelnius ir sulaukti didžios laiswes Szwentai Bažnyczai ir senowiszkos garbes ir galybes Szvventam Apasztoliszkam Sostui.

1894 m. Balandžio 3 d.

O ką jūs, nelaimingi Kražiečiai? Tikiu, atsiras platesnė kritika minėtos enciklikos ir mūsų laikraštyje, kaip laikraščiuose kitų tautų. Tuli Vokiečių laikraščiai tą kritiką remia tiesiog ant atsitikimo Kražiuose.

Da vienas dalykas gana nesmagus Lietuviams. Popiežius rūpinasi apie 6000 Gruzinų (Vien.), o nežino, kad yra keli milijonai Lietuvių, geriausių ir skubriausių nešti aukas katalikystei, o bent gi visai neatskira mus nuo Lenkų (Vien.), jau kad sekasi Lietuviams tai sekasi!

Rasi geriau pasisekę surengimu kariūmenės. Randu „Vienybėje“ paminėtą Vytauto diviziją, randu ant galo muštrą! Kariūmenė! Kariūmenė! Beskaitydamas muštrą, nors išverstas, matoma, iš maskoliško ir nelabai gerai, pajutau savo suliegusioje krūtinėje tiek kariškos dvasios, kad šokau ant kojų, „suglaudžiau kulnis“ ir „padėjau rankas ant strienų, įsiremdamas tarpe kumštis ir nykščio, taip kad kumščia būtų j pryšakį, o nykštis į užpakalį.“ Apmąstant man, kaip čia aš vienas galėsiu atlikti pareigas ir vyresniojo ir prasto kareivio, ateina mano vyrėja. „Eilion!“ – surikau. Vyrėja išvertė akis. „Lygintis!“ – Ką? – atsiliepė. „Lygintis per kairią!“ – kairiaja dirstelėjo į mano apkumščiuotus šonus o dešiniąją j duris. „Taisyk kojas!“ – suprato ir šoko bėgt. „Aplink grįžk!“ – rėkiau [sismarkinęs. Nesuprato, nės nepadarė „kad veidas ir krūtinė būtų vieton užpakalio.“ „Su-stok!“ Turbūt perilgai tęsiau *su*, nės virėja spėjo atsidaryti duris ir išbėgti, tai gi nė nežinau, katrą jos koją užklupo žodis

stok. Užtai gi girdėjau, kaip nabagė žmona skundėsi kaiminkoms, kad „mus ponas tur but iš galvos išėjo.“ Žinoma, tamsuolė nesuprato, ką aš darau, o aš dariau tik muštrą.

Amerikiečiai taiso ne tik sausąją kariūmenę, bet ir flotą/ Turi jau „Valtį“, kuri, sako, neskęsianti“ niekad, vis busianti viršum, kad ir bjauriausių vandenų. Iš kitų „Valties“ ypatybių matyt, kad ji tiks tiktai apaštalamis žvejoti, o tikrajai Lietuvos kariumenei netarnaus.

Netrūksta Lietuviams nė artilerijos. Štai ką rašo „Vienybėje“ turįs, kaip sakiau, didelę liuosybę korespondentas: „Žydiškoje Kalvarijoje Maskoliai nori atimti stebuklingiausią koplyčią, o Lietuviai ginasi su *dviem armotom*, kitais ginklais ir minomis, atgabentomis iš Prūsų.“ Jeigu Lietuviai jau su dviem armotom atspiria Maskolių galybę, tai kad prasigyvenę nupirktų kur ant licitacijos da porą armotų, tada galėtų sau švilpauti, nieko ant svieto nebijodami, nelyginant „apžvalgininkai“ pasigerinę Prūsų prokuratorijai ir policijai.

Atkeliavo, matote, pas Jankų į Bitėnus vienas neseniai atsivertęs „tikėlis“ ir gavo nuo šeimininko knygutę v. „Dievas, dangus ir pragaras“. Ar svečias turėjo jau tokį planą, kad tik išgriebti iš Jankaus tą knygutę, ar paskiaus užtėmyjo ką nors nemielo joje, nežinia, tik nukeliavo su „Dievu, dangų ir pragaru“ pirmiaus į redakciją „Apžvalgos“, paskui pas arčiau stovintį prie redakcijos reikalų kunigą J. Tų atsilankymų pasekmės štai kokios: policija iškratė Jankaus namus, o prokuratorius apskundė jį į sūdą. Parodau faktą taip, kaip buvo aprašytas lietuviškuose laikraščiuose ir kaip pasakojo man tie, kurie buvo tyčia ant pirmosios Jankaus bylos. Nemačiau aš veikalėlio „Dievas, dangus ir pragaras“ ir nepažįstu jo turinio, bet tur būt akyvas, jeigu prokuratorius rado jame svarbą. Ar šiokia, ar tokia ta knygelė, vis gi tai publikacijos dalykas. Ar pagyrimo, ar papeikimo verta, vis gi

¹ Laivyną.

kritiškai apie ją pažvilgiai ir nusprendimai priguli tiktai publicistikai — taip bent gi elgiasi literatonai civilizuotų šalių, taip elgėsi ikšiol ir mūs „tikėliai“. Dabar gi „apžvalgininkai“ su savo išgirtais „tikėliais“ pavede knygų kritiką policijai ir prokuratorijai — čia mat sukritikuoja antsyk ir veikala, ir autorių arba išleistoją. Šitas inkvizicijos raugalo prirūgęs „apžvalgininkų“ pasielgimas apdergė lietuvišką publicistiką mūs pačių ir Vokiečių akise. Taip galėjo padaryti tik apkvaitusios nuo fanatizmo garų ypatos, tarnaujančios kas-žin kam, o ne lietuviškai literatūrai. Gėda ir paniekinimas tokiems! Ikšiol tamsius skundikus policijai už lietuviškus raštus vadinome šnipais, judošiais, šungalviais. O kokį vardą pasirenkate sau jęs apšviestesniejie skundikai?

Tegul ir nevisai taip, bet gi labai panašiai pasielgė ir kitas „tikėlių“ laikraštis, „Valtis“. „Apžvalga“ griebėsi inkvizicijos, o „Valtis“ anatemos. Vienas valtininkas sako tarydamas: „X. Y, redaktorius „Varpo“, po vardu „Kunigų sena gaspadinė“ siunčia „Garsui“, bedieviškam laikraščiui, visokias pliovones ant kunigų. Ant to dalyko užtvirtinimo turime jau du ištikimu liudytoju, J. R. ir A. M., kurie redakcijoje „Garso“ matė X. Y. rankraščius. Todėl persergstame Lietuvos katalikus, idant būtų labai atsargus su p. X. Y. (Z.) „Varpo“ redaktoriumi. Kodėl — priduria prie galo — inteligentai laiko prie „Varpo“ tokį X. Y. už redaktorių.

Iš to sakymo matyti tiktai trejopa drąsa. Apskelbti žmogų prieš svietą, išbjaurinti taip, idant kiti prasilenktų jo, lyg raupuoto, vienu žodžiu, paniekinti žmogų, pasiremiant tiktai ant panašumo rašto — tai pirma drąsa, taip sau vidutinė.

Dviejuose „Garso“ NNr. mačiau straipsnius „Kun. sena gasp.“ ir radau juose faktus, teisybė, kunigams nemielus, bet paimtus ne iš galvos, o tik iš gyvenimo. Reikia išdildyti ~~tokius faktus~~ iš gyvenimo, o nemieli straipsniai patys išnyks be anatemos. Pasakyčiau, kad minėti straipsniai valo katalikystę, o ne teršia. Apskusti

prieš katalikus žmogų, nekenkiantį katalikystei — tai antra drąsa ir da gi didele.

Trečia drąsa, mažiausia, tai užklauskimas, dėlko laikome tokį X. Y. prie „Varpo“. Matote, kaip „Varpas“ gali laikyti žmogų nepatinkantį „Valčiai“? Nepažįstamam atsakykite: Kas Tamistai galvoj? Pažįstamam gi atsakykite: Mielas bičiuli! Laikydami X. Y. prie „Varpo“, žiūrime ir reikalaujame, idant X. Y. atliktų viską, kas prie jo pareigų, kaipo redaktoriaus, priguli. Jeigu laikome, tai tur but nerandame priežasties atstatyti — aišku. Kas gi su X. Y. dedasi už „Varpo“ reikalų, kur eina ir ką beveikia, tai — atleisk Tamista neselinėjame paskui X. Y. ir neprilaikome „ištikimų liudytojų“, kurie, šnipinėtų po priešų redakcijas, landydami, kur ir ką kas rašo, o nedarome taip, nės ... rimties žmonėms taip daryt gėda ir nepritinka. Amen.

Ar nematyti jums, maloningi skaitytojai, iš šito straipsnio, „tikėlių“ politikos? Man matyti. „Tikėliai“ užsispyrė išnaikinti netikėlius. Matydami, kad negal jų įgriebti lotyniškais tekstais, o moksliškais argumentais pertikrinti neįstengdami, pramanė, kitokį naikinimo būdą: Europoje užvedė inkviziciją¹ o Amerikoje — anatimą.² „Apžvalgininkai“ kiekvieną netikėlį atiduos prokuratorijai ir policijai, o „valtininkai“ iškeiks prieš svieta. Pradžią jau turime.

Redaktorėli, paukštuži brangus! Neduok šito mano rankraščio niekam, neprileisk prie jo nė statytojaus nė kito kokio žmogaus, o ypač saugok jį nuo „ištikimų liudytojų“ — pats sustatyk ir sudegink! Nenoriu aš, matai, nė patekti inkvizicijai, nė kad kas darytų man reklamą per anatimą. Pasigailėk Tavo švelniausio ir romiausio draugdirbio, kurisai tik 11 kartų per metus tesusivėlina su savo straipsniais!

¹ Kankinimą. ² Iškeikimą.

Perdaug vėlinasi. Ar nereiktų pasirūpinti, idant nesivelintų. Šiaulėniškio senelio laiškas su trimis klausimais, ant kurių sunku atsakyti.

Kalnelius nustovėjau, tvoreles nurymoiau, belaukdamas 7 Nr. „Varpo“. Šiandien turime 10 dieną Rugsėjo, ir reiktų jau laukti 9 Nr., o čia da 7 nėra. Perdaug vėlinasi! — atkartuju'sau kasdien nuo pabaigos Liepos m. iki šiai valandai ir jaučiu, kad mano kantrybė vis mažinasi ir paskutinėse dienose tą „perdaug vėlinasi!“ tariau lyg iširdęs, tik nežinau ant ko. Jei taip darosi su manim, „Varpo“ giminaičiu, tai kas turi darytis su abonентаis, svetimais „Varpui“? Da labiau pikta, kad tas vėlinimas virsta į sistemą: pernai suvėlinta tik vieną kartą, šįmet jau du kartu (o da toli galas metų), kitą-met eis tris kartus, keturis paskui galėsime ir visai nelaukti — tai žmogui bent nerūpės. O da labiau pikta, kad tas vėlinimas „Varpo“ tai dalykas nesuprantamas ir, tiesiog sakant, *negalimas*. Sakau taip stačiai ir taip pasakys kiekvienas, kuriam arti pažįstamos „Varpo“ sąlygos. Tai gi rodosi, kad ir priežastis to vėlinimo labai lengva nubaidyti, tik reikia, kam priguli, apie tai pasirūpinti. Statau šitą klausimą atvirai, nematydamas nekokios priežasties su juo slėptis, nės noriu atkreipti visų akis ant išgvildinimo priežasčių vėlinimo ir jo sustabdymo. Gal kartais pasirodyti priežastys, daug svarbesnės, nekaip man pačiam rodosi, tai galima juk pasistengti ir jas prašalinti. Čia nekalbu apie suvėlinimą ant nedėlios, pusantros (nors ir tai negalimas daigtas), bet apie suvėlinimą ant ištisų mėnesių — tai jau, vyručiai, tik juokai, visai nesmagus abonentams ir labai neparankus draugdirbiams.²

Beje! Jeigu kas norėtų iš šitų mano žodžių apie sistematišką vėlinimą „Varpo“ pasipiktinti, tai tegul, mel-

¹ Iš 9 Nr. „Varpo“ 1894 m. ² Už tai didei smagus bei pelningas redakcijai! Ar ne taip? Ką čia liamentuoti, apsimetus „nežinojimu“ ar „nesupratimu“ ir bandant nuversti taip žinomą ir suprantamą kaltą ant menkausiojo kaltininko? Tegul tik gerbiami draugdirbiai parūpina į laiką rankraščius tai nereikės kelti tokių dviprasmių liamentacijų „Varpo“ Red.

džiamas, pirma tą dalyką apsvarsto, o paskui, jei da norės, tegul piktinasi.

Belaukdamas „Varpo“, sulaukiau laišką.¹

„Tamstele! Skaitai visus žemaiškus laikraščius, neskirdamas anų j šventusius ir prakeiktusius, nes yškau anusi turine, o ne varsos anų, koke anis plauka. Randi žmogus prirašyta viso ko: ir gerų ir negerų daiktų, aiškių ir neaiškių, bet vis tik jsispitriejįs parmanai ir — gerai. Atsirand vynok ir toki daiktai, kurių nie koku budu suprast negalima. Aš jau toks žmogus, — je ko nesuprantu, tad nerimstu, iki aš pats arba kitkas neapšvys manis. Vynami laikrašti (A. 17 Nr. 1893) radau šitokią mįslį: *iMergaites, moters o beje ir davatkos*. Šita rašyma nesuprantu. Ar Tamistel negalėtumi paaiškinti. Je ne, tad patalpink meldamasis šitą mana laiškėlį gazieta — gal atsiras kas ir tan mįslį atmįs. Geresne butu, kad pats Tamsta paaiškintumi.

Šiaulėniškis Senelis.

„PS. Ar nežinai Tamsta, kas destis su „Geografija“, kurios parašymas apgarsintas buvo 1892 m. (Vr. 6 Nr.), ir su draugyste „Želmo“.

Ar tam seniui galvoj negerai? Paseno ir da nemoka merginos nuo moters atskirti! O vėl davatkų kas nepažįsta? Jų tiek daug valkiojasi, tiek daug, kad jau nė šunes neuosto! Ir aš turiu tokius dalykus aiškinti! Šimts pypkių! — tariau, mesdamas laišką (buvau jau šiek-tiek iširdęs už 7 Nr.). Vienok senio klausimo negalėjau išmesti iš minčių ir ant galo susipratau, kad bereikalo ant senio ruguoju. Teisybė, toks sustatymas greta *moters, merginos ir davatkos* parodo, jog moterų lytis dalinama į tris skyrius — ikišiol turėjome tik du —, tada ištikro kyla klausimas: kas tai davatkos ir per kokią evoliuciją pateko jos greta moterų ir merginų? Pagal ano laikraščio rašymą išpuola, kad davatka tai nė mergina, nė moteriškė, lyg kokia esybė, išbėgusi iš merginų, o netapusi moteriške. Bet iškur atsirado Lietuvoje naujas keiksmas: „O tu *davatkos* vaikel!“ Evoliucionistų raštuose apie kilimą trečio moterų skyriaus

¹ Autentiška rašyba užlaikyta.

da ikišioliai nebuvo niekur minėta. Ne! aš atsisakau nuo aiškinimo ir dėlto senio užklausimą talpinu laikraštyje.

Kad ir negalėjau duoti ant pirmojo užklausimo pakakinančio atsakymo, užtai gi ant kitų dviejų, tai taip gi negaliu. Ka aš galiu žinot, kas „destis“ su „Geografija“? Aš su apskelbtoju (p. Prūsų) nepasižįstu, nežinau lemtai, nė kas jis, nė kur gyvena. Žinau tik viena dalyką, arba tiesą: Jei Prūsas apsiėmė parašyti geografiją ir net apskelbė „Varpe“ apie savo užmanymą, tai tam pačiam Prūsui priderėtų tame pat „Varpe“ atsišaukti, kas su geografija dedasi — per dvejus metus buvo jau gana laiko, — ar da rašo, ar parašęs nusiuntė ant konkurso į Ameriką, ar visai metė rašęs, pasikakinęs vienu tik apskelbimu ir užkirtęs kelią kitiems, kurie galėtų rašyti geografiją. Dabar patys nežinome, ar laukti da tos pažadėtos geografijos, ar jau užkviesti prie to darbo kitus, nors ir pragaišinę porą metų laiko.

Ko norėti nuo atskiro žmogaus, jei visa draugystė padaro da bjauriau. Tai gi „Želmuo“. Atsimename visi „Želmens“ atsišaukimą su visokiais įstatymais, paragrafais, vienu žodžiu su pažadėjimais trūstis ant savo ir mūsų visų garbės. Laukėme tik pradedant darbo. O^kas pasidarė? Žinoma, nieks nepasidarė, tik draugystė „Želmuo“, apreiškusi savo garsius įstatymus, kaip nutilo, taip nutilo — rodosi po žeme pasikasė. Prieš apskelbimą įstatymų da kartais atsiliepdavo, o dabar jau nė neatsiliepia. Tur but mąsto, kad sykiu su tuo apskelbimu atliko jau visas pareigas prieš savo tautiečius ir tėvynę. Iškur aš galiu žinoti, kas dedasi Paryžiuje? Teisybė, apie Prancūzus daug ką žinau, o apie Lietuvius — nieko. O ko slapstosi? Malonėtum žmogus da šiek-tiek daugiau parašyti, tiktai, atsiminus, kad nežinoma, nė kada, nė kur patilps raštas, arba turi tiesiog atsisakyti nuo medegos, sujungtos su paskirtu laiku, arba ant galo prie tokių apytovų pereina ir noras rašyti.

VII.¹

Su rimtu dalyku elgimies rimtai. Vieton vienos bylos, trys kitos bylos, iš kurių galima išvest, kas tikrai ką nori. Pasakymas už 25 rublius ir panašus antrašas ant knygos. Kas girdėt Suvalkuose ir Marijampolėje. Nauji dalykai: kėlimas iš numirusių „Naujos Gdynės“, naujas laikraštis, naujas autorius „patirtų“ žinių, naujas pavyzdys Lenkų begėdystės.

Pirmoje pusėje Spalių mėn. pasibaigė Vilniuje Kražiečių byla, kaip rašo laikraščiai, „už pasipriešinimą vyriausybei.“ Žinoma, be priežasties negali būt nieko. Turėdamas žinią, kad gausime visą tą bylą su mažiausiomis smulkmenomis iš-pat šaltinio, susilaikau su aprašymu jos, nors ir dabar netrūksta šiokių-tokių žinių — tik nežinau, ar jos tikros. Būtų gerai, kad ir kiti rašantieji perdaug nesiskubintų ir stengtųsi semt žinias iš tikresnių šaltinių, nes vėl gal išeit tokios painios, kaip su pradžia Kražių istorijos. Rimtą dalyką pavertėme beveik į juokus. Kiek buvo apie tai straipsnių, tiek yvairių, nesutinkančių aprašymų, o da kaip keistų: vienas rašytojas kone išrodė, kad Kražiuose beveik nieko nebuvo, o už tai kitas suskaitė net 600 nuskriaustų Lietuvačių ir, pakėlęs į dangų akis, paaukavo Dievo Apveizdai galinčius atsirast kazokučius. Su taip rimtu dalyku pasielgkime nors dabar rimčiau!

Vieton kražiečių bylos papasakosiu, kad ir keletą kitokių bylų, iš kurių taip gi galėsite numanyt, kiek ir kokių baisių atsitikimų randame trumpame laike ant mažo gabalėlio mūsų žemės, kaip su tokiais atsitikimais elgiasi vyriausybė ir kaip jie gali atsimušt ant žmonių doros.

Pernai rudenyje Kuprių kaime šalė Lukšių (Suv. gub.) rado negyvą jauną vyrą, subadytą su peiliais ir patyrė, jog buvo užmuštas už tai, kad norėjo sutrukdyt kitiems vyrams atsilankymą pas linksmas vieno ūkininko dukteris tamepat kaime. Turint tokias žinias ir susiprantant, kad svečiai anų linksmų merginų šiame atsitikime buvo atėję ne iš Amerikos, ar iš kito kokio tolymo krašto, rodosi, galima buvo surast galvažudžius. Vienok apkaltintus

¹ Iš 11 Nr. „Varpo“ 1894 m.

Grištu prie pertraukto pasakojimo. Policija pati gy-rėsi: mės turime ką nors suimt, nės tai mūs pareiga, o jeigu juodu ir nekaltu, tai judviejų žmonos suras tikrus kaltininkus. Toks apsimainymas pareigomis gana ypatingas, bet pas mus paprastas. Prasidėjus tardymui, žinoma su pagelba vertiko, atsirado taip daug patvirtinančių suimtųjų kaltę dalykų, kad jau-jau būtų dingę vargšai, tik štai, suima tuotarpu didžiavyrį, kuris, vienu žygiu nupam-pinės keletą žydų Pilviškiuose ir Višakio Rudoje (nors Marijamp. pav., bet nepertoli nuo Lukšių), tiesiog pasi-sakė, užmušęs ir Šakių žydą. Nenorėjo, mat, kad kas pasisavintų jo garsų darbą. Nieks jam netikėjo. Tai jau toks išdykęs svietas — netiki teisybei. Vienok, kada iš-pasakojo visas vietas, kur buvęs, kur bandęs plėšt, kur pasisekė, o kur ne, kaip užmušė žydus Pilviškiuos ir Ru-doje, kada nurodė, kur numestas užmušimo įrankis, kirvis, nuo ko jis paskolintas, kada pažino tą kirvį jo savininkė ir t. t. — įtikėjo ir anuodu kaltininku paleido, nė neper-siprašę, kad juodu taip ilgai nekaltai kankino, leido taip rūpintis nekaltom žmonom ir trukdyt darbymečio laiką. Didžiavysis, da jaunas bernukas, pabėgęs iš kalinio, pasi-sakė, esąs tryliktu iš kuopos, užsiėmusios žudyti ir plėšti žydus. Pats jau papjovęs 20 žydų, o kaip sugrišęs t. y. pabėgsęs vėl, tai privarysęs tą skaitlių iki 100. Žydams toks pažadėjimas nepervirš smagus. Matome galvažudį, turintį aiškiai aprėžtą idėją savo pasiuntinystės. Beje Vi-šakio" Rudoje viena žydelkaitė, užsilikusi iš išpjautos šei-mynos pavirto į katalikę ir tapo apkrikštyta. Jeigu šitas dalykas vertas pasergėjimo ir jeigu ką laimėjo katalikystė, tai nuopelnas už tai priguli tikrai žydažudžiui, kaipo pir-miausiajai priežasčiai.

Dabar apsakysiu atsitikimą, kur^ policija tyčia paleido paduotą jai į rankas kaltininką. Šakiuose (netoli nuo Lukšių) pono" L. tarnaitė rado po savo lova puodelį su uogų koše ir bonkutę degtinės. Kas padėjo nežinia. Viena žmona (iš pakviestų į talką bulvių kast) norėjo tuoj tų dalykų paragaut, bet atidėjo ant kitos dienos —

prie darbo išgersę. Taip ir padarė. Kas tik paragavo tos degtinės ir košės, urnai susirgo, o viena moteriškė tą pačią dieną numirė. Aišku — nuodai. Suėmė vieną seną moteriškę, kuri būk norėjusi nunuodyt pono L. tarnaitę, idant ji netektų vyrui, už kurio taikė išleisti savo dukterį. Suėmė ir patupdė į kalinį. Į kelias nedelias paskiau su-serga tokiu-pat būdu pats p. L., jo svečias, nešiotė ir bernas — visi gėrę tos-pat kavos. Nuodai — bet kas užtaisė? Gal būtų ir vėl suėmė nekaltą žmogystą, tik kaltininkė pati save išdavė. Ant rytojaus anksti ateina į pono L. kuknią¹ žydelka su vištukais — ji vištukų nepar-davinėdavo — ir prašo tarnaitės gert. Atsigėrus, eina skųstis policijai, būk jai ta tarnaitė uždavusi nuodų, ma-čiusi net, kaip bėrė kas-žin-ką į vandenį ir pasakė, iš kurio lovos kampučio ėmė nuodus. Policija atėjus, rado nurodytoje vietoje žiurkžoles (*arsenium*). Tuoju vėl iš-siaiškino, kad ta žydelka labai arti susigyvenusi su minėtos tarnaitės jaunikiu, kad ji maitina, atlanko naktimis ir t. t. Žydelka jau nevisai jauna, jos vyras Amerikoje. Žinomas dalykas, norėjo šiokiu ar tokiu būdu išvaryt iš svieto tarnaitę, kuri galėjo paveržt jai vyrą — goimą. Poetai! džiaugkitės, matydami, ką gali meilė! Aišku buvo, kas sutaisė nuodus, ir p. L. reikalavo nuo policijos, idant žy-delką suimtų. Policija (Šakių policija iš perkrikštų žydų) vienok nesuėmė, ir žydelka tą pačią naktį pabėgo. Kada visi Šakių gyventojai krikščionys ėmė perdaug garsiai kalbėti apie tokį pasielgimą policijos, išsigando ji, pasi-stengė ir sugavo pabėgėlę. Rodosi aišku, kad ta pati žy-delka pakišo ir pirmąkart degtinę su koše ir kad mote-riškė tupi_kalinyje nekaltai, bet ką išras tardymas, o ką pasakys sudas, tai vėl kitoks dalykas. O ka? ar nesmagu apie Lukšius?

Apie Suvalkus nelabai smagu. Pasirodo, kad naujas Suvalkų gimnazijos direktorius labiau rūpinasi apie lietu-višką kalbą net už patį mokintoją tos kalbos gimnazijoje,

¹ Virtuvė.

gyvena, ir turįs sąžinę, būtų tikrai neprirašęs tokių žodžių: *andarakas, pakielke, jaunikaj, krejtis, krejtviczej, pobeik-tuvis* ir kt., būtų pasiklausęs žmonių, kaip jie ištikrųjų patys ištaria, o nebūtų taręs ant savo atsakymo „z panska po obyvvatelsku.“ Gėda taip „tirt“ žinias ant vietos, iš-kraipyt žmonių kalbą ir apgaudinėt skaitytojus rimto laik-raščio! Puikiausiai vienok išrodo J. G. kada kalba apie Lietuvių literatūrą: „Literatūros beveik visai nėra. Tei-sybė, pusėje einančio šimtmečio galima buvo patėmyt šioį tokį krutėjimą tai stokai papildyt tarp Vilniaus inte-ligentų ir Rytiniuose Prūsiose, kur net išėjo, o ir dabar (ar 1894 m.?) išeina pofa laikraštपालािकी: Aušra, Kelei-vis, Lietuvininkų paslas. Rezultatas vienok ikšiol (ar iki 1894 m.?) pasibaigė ant išleidimo lietuviškos gramatikos ir keleto rinkimų dainų ir pasakų.“ Tai taip išrodo są-žinę inteligento, aprašančio „patirtas“ žinias, taip išrodo tulų Lenkų *polnische Wirtschaft*¹ ant dirvos mūsų litera-tūros ir kalbos!

Nedaug sąžinės parodo Lenkai, taip gi, girdamiesi, kad Kražiuose *Lenkų kraują* liejo. Savintis kraują tų, ku-riuos pačius niekina, tai da daugiau, ne kaip stoka sąžinės!

¹ Lenkiška uktvėrystė (gaspadorystė).

skambėjęs. Nepamenu, ar tas pažadėjimas „*donosif*“ buvo ir senesnėse prisiegosė, ar jis pridėtas dabar tik prie paskutinės.

Žinau sujungtą su paskutine pnsiega atsitikimą, kuris pagal mano nuomonę paženklitimui tinka. J vieną bažnyčią šiauriniame gale Suv. gub. buvo sušaukti ant prisiegos visi parapijonys. Paskirtoje valandoje bažnyčia jau buvo pilna žmonių, jau aplink didyji altorių švaistinėjo vaitai, šaltyšiai, žemskiai, visoki *minoram gentium*¹ valdininkėliai, garsiai tarp savęs kalbėdami maskoliškai, tarytum kokioje valsčiaus kanceliarijoje. Atėjo ant galo paviečio viršininko pagelbininkas su prisiega. Tas, paleidęs visą balsą, pradėjo varinėti iš bažnyčios svetimų parapijų žmones namo, išplūdo da garsiau ties didžiuoju altorium vieną vaitą ar šaltyšių ir pats perskaitė žmonėms prisiegą iš maskoliško originalo, pirmiaus padaręs bažnyčioje tvarką. O kad prisiegą tur klausantieji atkartot žodis į žodį, tai tam pastatyti buvo iš vietinės mokyklos vaikai, pataikantieji mat maskoliškai. Na o kunigai ką? Ar jų visai nebuvo? Buvo, ir da apsilvilkę su kamžomis. Bet, šeimininkaujant valdininkui bažnyčioje, jie elgėsi taip tyliai, jog išrodė lyg „klapčiukai“, tarnaujantieji valdininkui, atliekančiam šventimą. Valdininko aš visai nekaltinu. Kas yra šeimininku bažnyčioje? Kunigas. Kas turi tiesą kalbėti bažnyčioje į susirinkusius žmones? Kunigas. Kas turi prilaikyti tvarką bažnyčioje? Kunigas. Keno pareiga neprileist, idant bažnyčią nepaverstų kas į tvartą? Kunigo. Visuose reikaluose, sujungtuose su bažnyčia, be kunigo apsieit negalima. Dėlko gi minėtoje bažnyčioje stojosi kitaip? Tokiu būdu ateis į bažnyčią žemskis ir, užsilipęs ant altoriaus laipsnių, perskaitys žmonėms policijos įsakymus; ateis antrą kart ir iš ambonijos pasakys pamokslą — galės tai daryt drąsiai, nės čia šeimininkai bažnyčios prie to nesikiš. Ar šiaip ar taip, vis tik nesmagus tai dalykas. O da arčiau, kad po tokių atsitikimų išgirsti šnektą: tai gadynės! tai surištos kunigų rankos! tai ką daro vyriausybė! ir t. t.

¹ *Minorum gentium* (lot.) — žemesnieji, mažesnieji.

Anuomet didelis turtas Gelgaudiškis (Suv. gub.) ant Nemuno kranto prigulėjo vokiečiui Keudeliui. Tarp oficalistų buvo vokiečiai ir lenkai. Nors tada gana tankiai girdėt buvo *Guten Morgen*,¹ nors Keudelis buvo koliatorium² katalikų bažnyčioje, bet į vidurinius bažnyčios reikalus nieks nesikišo. Kada gi Gelgaudiškis tapo parduotas Lenkams, tie-pat Lenkai oficalistai pabudo, lyg musės, ir nudžiugę, kad jau vieton *Guten Morgen* girdėt *dzien dobry*, užsimanė *dzien dobry* ir bažnyčioje. Prisikabino prie jaunojo kunigo už tai, kad jis neskaitęs prieš pamokslą evangelijos lenkiškai, o skaitęs tik lietuviškai, apskelbė kunigą litvomanu ir kaip toki pasirengė skust. Kam būtų atėję į galvą, kad nuo amžių lietuviškoje parapijoje, kurioje nėra nė vienos žmogystos, nemokančios lietuviškai, prireiks skaityt evangeliją lenkiškai? Kiekvienas supras, kad čia sujudino tą „evangeliją“ ne maldingumas, o tik pašėlimas keletu pramuštgalvių, neišsitenkančių greta su lietuviška kalba. Matote, jiems bažnyčia reikalinga tiktai dėl evangelijos! Visas šventimas sutalpintas tik evangelijoje! Evangelija turi vertę tiktai lenkiškai perskaityta, nors ją galima suprast ir kitoje kalboje! Ir kada tos evangelijos pasigedo! Kad taip Varšavoje keletas Lietuvių nueitų pas kurios nors parapijos kunigą ir pareikalautų skaityt prieš pamokslą evangeliją taipos gi lietuviškai, 1) tai visi lenkai iš to juoktusi, o 2) kunigas tikrai nenorėtų dėl keletu žmogystų pridėt prie savo pareigų lietuviškų evangelijų ir verst visus Lenkus jos klausyt, greičiau duotų rodą, persiskaityt evangeliją patiems suprantamoje kalboje. Gelgaudiškyje vienok nieks iš Lenkų reikalavimo nesijuokė, ir atsirado kiti kunigai, kurie neparėmė savo draugo ir pripažino Lenkams teisybę. O vis tik bažnyčiai nepritinka žemintis prieš išdykėlių paikystę. Beje, reikia gerintis Kas žin, kad taip tie-pat Lenkai pareikalautų lenkiškų pamokslų ir t. t., ar nelaimėtų? Juk jie prileisti šeimininkaut bažnyčioje.

Neužilgo kitoje bažnyčioje, esančioje Gelgaudiškio kaimynystėje, kada kunigas per atlaidus perskaitė evan-

¹ *Guten Morgen* — labą rytą. ² Globėju.

Iš kitos pusės vėl galima save raminti tuo, kad sostą užėmė Mikalojus II, monarcha jaunas, žmogus da tuose metuose, kada širdis jautresnė ant teisingumo ir gero; žmogus, užaugęs tuose laikuose, kada apie progresą¹ neišgirst negalima. Ir iš tos pusės priderėtų laukt palengvėjimo. Visi žiūri į naują monarchą ir laukia, ką jis pasakys, ką padarys: ar prie naujų sąlygų norės eit naujais, ar senais takais.

Tuotarpu maskoliški laikraščiai, pralenkdami naują monarchą, kiša savo programus, ypač pritaikomus prie svetimų elementų. Da Šuvalov'as nespėjo atvažiuot į Varšavą, o jau tie laikraščiai išdėstė jam aiškiai, kaip turės varyt toliau suliejimą Lenkų su Rusais, sistemą Miłutinių, garbingai Gurkos išlaikytą iki galo — ką lenkai privalo priimt, kaipo didžiausią malonę, ir džiaugtis, kaip iš didžiausios laimės. Labai aišku, kad toki-pat programai siekia ir Lietuvius. Išaiškink tiems laikraščiams, kad pasidavimas praryt save kitam tai nėra geistinas dalykas ir nieks tokios laimės sau nereikalauja! Išaiškink jiems, kad pirma reiktų užklaust tuos svetimus elementus, ar jie ištikro trokšta susiliet su rusais t. y. pasiduos jiems praryt! Neišaiškįsi, nės tai yra toks jų fanatiškas persitikrinimas. Lygiai taip neišaiškįsi fanatikui teologui, kad jis, persekiodamas svetimas nuomones ir kišdamas visur savašias, gamina tarp tų, kurie priversti klausyt, niekiausius instinktus; neišaiškįsi daktkadirbiui, kad jis per siaurą supratimą tikėjimo, tiktai jo paviršiaus, gadina žmonių dorą ir t. t. Neišaiškįsi! Juk jie daro iš geros širdies, tik per savo fanatišką apjakimą negali apsvarstyt dalyko ir perspėt verksmingas savo darbų pasekmes.

Da puikiau išrodo Rusų laikraščiai, kada, rašydami apie persekiojimą Turkijoje Armėnų, rugoja ant civilizacijos, gėdina Europą, duodančią darytis tokiems baisiems nežmoniškiems skriaudimams, ir kalbina valstijų sąžinę, idant stotų gint Armėnus. O nesusipranta, rodos, kad

¹ Pažangą.

visuose jų straipsniuose, įdėjus vieton žodžių: Turkija, Armėnai, **Šasun** — Rusija, Lietuviai, Kražiai, gausime tą pat istoriją kuri dėjosi Rusijoje da taip neseniai, kad laikraščiai užmiršt negalėjo. O dėlko tada tie patys laikraščiai negynė Lietuviu? Sakysime, cenzūra neleido. Tai reikėjo visai tylėt, o jie da kaltino kražiečius ir gynė satrapus. Ir ta Europa, 'atsiprašant — davatkėlė, stoja dabar gint Armėnus — labai gerai, taip reikia — o dėlko Lietuvius gint nepasijudino? ^ Ar tai Europos sąžinė vienais metais tokia, o kitais kitokia?

Čia šaukia gelbėt skraudžiamus užrubežyje, o namieje tuotarpu skraudžia savuosius, čia vienus gina, o kitus tokioje-pat nelaimėje apleidžia — negali žmogus nieko supaisyt. Tokiam sumišime jausmų ir pažvilgių ant teisybės negalima pastatyt sau horoskopo ne tik ant kokio šiek-tiek tolesnio laiko, bet nė ant ateinančio mėnesio.

Anais metais inteligentai buvo apgarsinę rinkt pinigų viešiesiems mūsų reikalams. Vienas iš „dievobaimingų“ atsiliepė tada, net per laikraštį, kad tie inteligentai ne kam kitam renka pinigų, tik kad turėtų už ką palėbaut. Palikdami visą bjaurumą atsiliepimo jo autoriaus garbei, turime pripažint, kad ne visi pripratę ant tokių atsiliepimų kritiškai pažvelgt. Jeigu toks atsiliepimas nevisai sustabdo kelią geriems darbams, tai bet gi gali pusėtinai trukdyt.

Trukdo gerą darbą ne tik atsiliepimai bjaurus, bet ir vaikiški. Pernai keletas vyrų užmanė išleisti fotografijas mūsų raštininkų, žinoma, jau nereikalingų policijos apveizdai, ir surinktus už pardavimą pinigų pavest taip gi viešiesiems mūsų reikalams — prisiekiu, kad ne lėbavimui.

Pirmiausiai išleista tapo fotografija kunigo Strasdelio, autoriaus daugelio dainelių ir žinomos visiems Lietuviams katalikams bažnytinės giesmės „Pulkim ant kelių“. Pasiulius tą fotografiją, nuo keleto dvasiškųjų žmogystų štai ką išgirst teko: „Tai, tamista, negaliu to imt, o ypač da gi platint, nės, matai tamista, Strasdelis, kaipo kunigas, buvo suspenduotas.“ Ar taip buvo, ar ne, nežinau. Bet

veikiau būčiau įtikėjęs, kad ant tokio atsiliepimo atgis Strasdelio fotografija, ne kaip išgirsiu tą atsiliepimą. Ką čia kunigas priguli prie raštininko? Juk męs, platindami tą fotografiją, duodame garbę ne Strasdeliui-kunigui, mokėjusiam ar nemokėjusiam dirbt davatkas, o tik Strasdeliui-autoriui, mokėjusiam rašyt lietuviškas dainas ir giesmes. Jeigu jau prakeikimas, puolęs ant Strasdelio-kunigo, lieka prakeikimu jo raštų, tai reiktų išmest iš bažnyčios populiariškiausią iš visų giesmę „Pulkim ant kelių“. Šiuo žygiu Strasdelis literatiškiems darbams kenkia, kad jis buvo suspenduotas. Praktiškame gi gyvenime tie patys dvasiškiejie mokina kitaip: „nežiūrėkite, ką kunigas daro, tik ką sako!“ Dėlko gi to mokslo nepritaikote, vyručiai, prie kunigo Strasdelio: „nežiūrėkite ką jis darė (kaipo kunigas), tik ką jis sakė (rašė)?“ Kad taip išleistų kas fotografiją Iskarijoto kabančio po drebulės šaka, tai į ūmą laiką išparduotų — nieks nežiūrėtų, kad čia ištikrųjų „suspenduotas“.² —

III.³

Societė Internationale Artistique. Trejetas vaikų, o visi trys Jonai, arba šiometiniai kalendoriai. Kritika kritikos mano nekritikos.

Žmonių pasaka „kitus pamatyti ir save parodyti“ pritaikoma ir prie tautiško kilimo. Pamatyti kitus, pasimokinti nuo kitų, kad galima būtų pritaikyti ką gero prie savo tautos, tai pareiga visų, kuriems rūpi savo krašto laimė. Save parodyti, atkreipti ant savęs kitų akis, kitus pamokinti turi rūpėti visiems, atsimenantiems tėvynės garbę.

Męs kitus jau šiaip taip matome ir pažįstame. Jeigu da negalime pilnai pasinaudoti iš tos pažinties ir jos vaisius pritaikyti prie savęs, tai galime tikėtis, kad neužilgo pasinaudosime. Bet męs save da kitiems neparodėme, o kad galėtume kitus ir pamokinti, tai apie tą dalyką šiandien net sapnuoti peranksti. Ikšiol rodėmės kitiems tik su skundais ant skriaudimų, tikrai kaip maži vaikai su

¹ Judos. ² Suspenduotas (lot.) — pakabintas (pakartas); paliuosuotas nuo pareigų. ³ Iš 3 Nr. „Varpo“ 1895 m.

verksmu: mama, mane peša! Reikia pasirodyt su savo darbais, idant kiti matytų, kad męs verti kitų atidos, o kartais ir apginimo. Susipažint su kitais, susibičiuliuot lengviausiai per laikraščius ir tas darbas buvo jau pradėtas. Šiandien vėl užmestas, o jeigu atliekamas da, tai visai nerūpestingai — nė nežymu.

Neapleiskime nors taip parankios progos parodyt save, kuri dabar mums pasitaiko. Paryžiuje įkurta draugystė „*Société Internationale Artistique*.” Jos siekis — sutvert vidurį, kuriame susieitų mainais vaisiai literatūros, dailos ir muzikos visų tautų, prigulinčių prie Draugystės. Draugystė išleidžia laikraštį „*Le Magasin International*”, ir talpjis jame ne tik ką atskirus veikalus, bet ir sutraukas svarbesniųjų straipsnių iš laikraščių visų pasaulės literatūrų. Žinoma, viskas tur būt versta prancūziškai. Metinis sąnario mokestis, sykiu su laikraščiu, tik 20 frankų. Draugystės adresas: *A la Société Internationale Artistique 3, place Wagram, Paris.*

Turime išrinkt žmogų, kurisai mokėtų suvartot tam dalykui mūs literatūros ir laikraščių vaisius ir susirašytų su Draugyste. Pasirūpinkime!

Negražiai pasirodytume, jeigu kiti pamatytų šiometinius mūs kalendoriaus. Išleidome net tris kalendorius, o visi jie turi vienokį vardą: „*Lietuvos ūkininkų kalendorius*.” Priedas „tikrasis“, „tikriausias“ išrodo lyg šiaudas, už kurio griebiasi skęstąsis, o kuris visai negelbi. Ir kitais metais turėdavome ne po vieną kalendorių, bet su yvairiais vardais, ir lengva buvo vieną nuo kito atskirt. Sakyčiau, šįmet tūliems išleistoams pritrūko gudrumo parinkt vardus kalendoriams, jeigu nebūtų aiški kita priežastis. Ikšiol „*Lietuvos ūkininkų kalendorium*“ vadinosi tas, kurį leido „*Ūkininko*“ redakcija, o kuriam, kaipo užsipelnusiam jau gerą garbę, nebuvo reikalo mainyt vardą ir šįmet. Aišku, kad jo vardą pasisavino konkurentai, matydami, kad su svetimu vardu, žmonių gerbiamu, lengviau įsiveržt į pirkiko rankas, ne kaip su savo vardu.

Iš vienos pusės vienoki kalendorių vardai painioja norintįj pasirinkt ir parsigabent sau kalendorių. „Tikrasis“ ir „tikriausias“ tai priedai, suprantami ir žinomi išleistojuams, o žmonės pamena tik „Lietuvos ūkininkų kalendorių“, arba kitokį vardą, kaip buvo kitąsyk.

Iš kitos pusės, sakysiu, begėdiška konkurencija, dristantį rėdytis net pavogtais rūbais, nedaro garbės mūsų jaunutėliai spaudai, ir negalime leist toliau taip daryt. Mano užmanymas toks: Jeigu redakcija laikraščio leidžia kalendorių, tai tegul jam duoda savo laikraščio vardą. Tada bus „Ūkininko kalendorius“, „Apžvalgos kalendorius“ ir tt. Jeigu redakcija paveda kalendorių pašaliniai žmogystai, tai gali pareikalaut, kad nebūt atmainytas vardas. Tokiu budu, rodosi, ir žemiausi motyvai neprileis svetimu vardu puoštis, O tikiuosi, ir konkurentų sąžinės pabus.

Pernai, skaitant paskutiniausioje Leono XIII enciklikoje skyrį, pavestą Maskolijos katalikams, puolė man į akis dvi vietos, kur popiežius išgiria caro Al. III teisingumą ir įsako katalikams klausyt, nesipriešint niekuomet jo vyriausybei. Iš tų popiežiaus žodžių, tariau, gali džiaugtis tiktai caras, o ne mės, da nesuspėję užgydyt šviežias Kraižiečių žaizdas. Negerai padarė L. XIII, maniau, taip galėjo parašyt tik nežinodamas nieko apie Kražius, ir stebėjaisi, dėlko apie juos nežino. Tas savo mintis, trumpai suglaudęs, patalpinau Nr. 7. „Varpo“ 1894 m.¹ Prie galo pridėjau da, paėmęs iš „Vienybės“, kad popiežius rūpinasi apie 6000 gruzinų, o nesirūpina apie kelis milijonus, Lietuvų, o bent gi neatskiria jų nuo Lenkų.

Šįmet Nr. 1. „Varpo“ P. B. užpuola ant manęs, aiškindamas, kad popiežius, parašęs taip, o ne kitaip, labai gerai padarė, kad enciklika teisinga, kad carui nėr ko iš jos džiaugtis, kad popiežiui rūpi Lietuviai ir kad jis apie Kražius labai gerai žinojo. Prie galo P. B. prisipažįsta, kad, jeigu tik nebūtų liūdna, tai jis pasijuoktų iš „Tėvy-

¹ Žiūrėk „Tėvynės varpus“ 1894 m. p. V.

nės varpų", ir parodo malonėjimą, kad aš kartais (tur būt, kada P. B. malonu užslėpt autoritetų klaidas), visai nieko nerašyčiau.

Kad kartais dėl tokių apkaltinimų ir malonėjimų nenustočiau vietos „Varpe“, turiu pasiteisinti arba, geriau sakant, parodyti, kad P. B. bereikalo ant manęs užsiklepoja. Kreipsiuosi prie P. B. tiesiog:

1. Tvirtini, Tamista, kad Al. III turėjo augštą pajautimą teisingumo, nės taip sako popiežius ir brošiūra „*Na dziš*“. Aš skaičiau ne tik „*Na dziš*,“ bet ir keletą kitų brošiūrų, kurios sutinka, kad Al. III, kaip žmogus, buvo teisingas. Tame dalyke su Tamista sutiksiu ir aš. Tik matai, Tamista, yra teisingumas privatiškas, naminis, apimamas prilygimą artymo prie artymo, reikalaujamas pvz. atsiųgint su samdininkais, užmokėti siuvėjui už darbą, atsisteit pralošus vintą ir t. t., tas teisingumas, kurį mės paprastai taikome prie privatiškos žmogystos privatiškame gyvenime. Kas kitas teisingumas politiškas, apimamas prilygimą žmogystos, valdančios prie milijonų žmogystų valdomų, pritaikomas prie valstijos galvos. Tą naminį teisingumą Al. III turėjo. Bet pasakyk, meldžiamas, kiek tas jo teisingumas atsiliepė valdymo dalykuose, jeigu, jam viešpataujant, dėjosi Maskolijoje tokios baisios neteisybės? Ne tik neatsiliepė, bet nebuvo nė prileistas dėl priežasčių, apie kurias pats, Tamista, prasitarei. Jeigu ne pats Al. III dirbo neteisybes, o tik kiti, tai taip-gi jo neišteisina. Jis, kaip caras, buvo apsiėmęs atsakyti už laimę ir nelaimę valdomų milijonų, ir ant jo galvos puola atsakymas už teisingą ar neteisingą valdymą. Kas man galvoj, kad caras teisingas naminiuose savo pasielgimuose? Man rūpi tas jo teisingumas, kurį aš jaučiu ant savo kailio, kaip valdomasis. Leonas XIII, didis diplomatas, turėjo žinoti, kiek Al. III naminis teisingumas atsiliepė ant teisingumo valdyme ir kokios neteisybės dėjosi Maskolijoje.

Tai gi, jei popiežius gyrė politišką Al. III teisingumą, tai, tiesiog sakant, skelbė prieš visą pasaulę neteisybę. Jeigu gyrė naminį teisingumą, tai, atsimeriant, kad enci-

klika paskirta ne naminiam caro reikalams, o tik viešiem, politiškiems, pasakė ne savo laike ir ne savo vietoje lėkštą komplimentą. Nė viename atsitikime, nė kitame popiežiaus išsitarimas enciklikai garbės nedaro.

2. Nereikalauk, Tamista, nuo manęs sutikt su tuo, kad enciklika, kalbėdama apie Maskolijos kraštą, neliepė klausyt vyriausybės ir niekuomet jai nesipriešint. Aš nesutiksiu, nesutiks pati enciklika, nesutiks vertimai jos kitose kalbose, kuriuos pavedu Tamistai palyginti. Normališkose sąlygose liept klausyt vyriausybės, — tai dalykas paprastas, nieko da pikto. Bet, turint atmintyje šviežią faktą, kur vyriausybė, verždamasi į neprigulinčius prievartai dalykus, nuskriaudė nekaltus žmones, kur pasipriešinimas barbariškai vyriausybei turėtų būt net pagirtas, ir liept šviežiai nuskriaustiems nesipriešint nuskriaudusiai vyriausybei, klausyt jos, mylėt ją ir t. t. — tai skaudus pasityčiojimas! Kražiečiai skundžiasi prieš pasaulę, kad juos neteisinga vyriausybė nežmoniškai nuskriaudė, o popiežius ant to prieš tą-pat pasaulę atsako: caras teisingas, nesipriešinkite vyriausybei, t. y.: jūs, Kražiečiai, esate melagiai ir verti nubaudimo už pasipriešinimą Klengenbergui su kazokais!

3. Meni, Tamista, kad Lenkams ir Q. D. ir K.¹ (tur būt tas parašas išpuola man — mano straipsnis buvo be parašo) būtų patikę, jei popiežius būtų parašęs smarkią encikliką. Žinoma, kad taip: arba teisingą, arba nė kokios. Būtų jau užtekę to pasekmingo laiško, kuri popiežius parašęs būk Aleksandru 111. Kad mano ir Lenkų reikalavimas buvo logiškas ir sutinkas su teisybe, parodo Tamistos tvirtinimas, kad popiežius pats turėjo juk prirengęs *encycliam contra gubernium Rusiacum et quidem vehementem*.² Pasirodo, kad popiežius vieton skaudžios teisybės velyjo parašyt diplomatiškus komplimentus.

4. Sakai, Tamista, kad carui iš enciklikos nebuvo ko džiaugtis, kad ji galėjo jam įvart tik graužimą sąžinės.

¹ Taip Kudirka pasirašydavo išpradžių po „Tėvynės varpais“.

² Encikliką prieš Rusų valdžios žiaurumą.

Gal būt. Aš nė netvirtinau, kad ištikro jau džiaugėsi, tik man rodosi, kad greičiau galima buvo pasidžiaugti, išgirdus išgyrimą prieš visą pasaulę teisingumo ir paliepimą klausyt vyriausybės, nekaip perskaičius *encycliam contra gubernium Rusiacum et quidem vehementem*. Bet iškur, Tamista, žinai taip gerai caro sąžinės slėpinius, ir, kad ta enciklika priminė jam Kelčių seminariją, o ne *Sviato-Duchovskij monastir* Vilniuje? Teisingoje enciklikoje t. y. smarkioje peršimas tikėjimo, priminimas 1882 m. sutarimo su Maskolijos vyriausybe ir t. t. būtų turėję savo vertę. Šitoje gi, diplomatiškoje, tie dalykai tos vertės, kaip Tamista norėtų, neturi, o toks peršimas tikėjimo tai net išrodo nenuoseklus: dabok tikėjimą t. y. *būk* kataliku ir nesipriešink vyriausybei, kuri tave verčia *nebūt* kataliku — ar vieną, ar kitą iš tųdviejų peršimų reiktų iš enciklikos išmest, nės greta jiemdviem nevieta.

5. Tamistai rodosi, kad Leonas XIII, išleisdamas vieton smarkiosios lengvąją encikliką „mums pelnė“ tai, kad a) Jau prie Vatikano yra Maskolijos plenipotentas ministras; da vienas toks žingsnis (aš sakyčiau: da vieni Kražiai), ir jau Maskoliai negalės siuntinėti vyskupų raštų j Rymą ir atgal; b) valdžia pradėjo leisti vyskopus j Rymą, ir, netrukus, nauda iš to bus matyt visiems, dalyką žinantiems.

Gerai, bet koks čia „mums“ pelnas? Juk Maskolijos plenipotentas gins ne mūs reikalus, o tik vyriausybės. Kad iš jo pasidarytų kliūtis siuntinėjimui vyskupų raštų, o mums pelnas, tai da reikia, pasirodo, vienų Kražių — kad tave! norėjau pasakyti: vieno žingsnio. Na, o jeigu to žingsnio nebus? Tai čia pelnas *in futuro*,¹ ir šiandien bereikalo nori mus, Tamista, juo pavaišinti.

Tas-pat ir su leidimu vyskupų j Rymą. Šiandien yra tai tik palengvinimas *visitare limina apostolorum*,² o nauda „mums“ iš to leidimo bus da tik matyt, kaip Tamista žadi, ir tai ne visiems, o tik dalyką žinantiems. Taip-gi pelnas *in futuro*.

¹ Ateityje. ² Aplankyti apaštalių gyvenimus.

Na, tegul tik pasirodys šioks-toks pelnas „mums“, tai aš, pametęs davatkas, skubėsiu jį apskelbt visiems, dalyko nežinantiems.

Tuotarpu jeigu pelnė, tai tik Vatikano diplomatija, ant kurios Tamista taip daug pasitiki. Vienok aš abejoju kad tas diplomatijos (diplomatiją aš vadinu *Lapės dorą* ir nenorėčiau jos taikyt prie tikėjimo dalykų) pelnas eitų greta su pelnu katalikų Maskolijoje. Vatikano diplomatija turi visai pasaulei žinomus, savo grynai svietiškus siekimus, atskirus nuo tikėjimo siekimų, ir Leonas XIII parodė jau, kad dėl Vatikano diplomatijos gali apleist savo aveles, kaip tai atsitiko prie Bismarkio. Jeigu Tamistai neteko apie tai skaityt laikraščiuos, tai gal teko matyt padirbtas atminčiai to atsitikimo dvi politiškas karikatūras. Ant vienos Leonas III, gudriai šypsodamasis, glosto Bismarkio veidą, kuris duoda Leonui maišelį su markėmis (ženklas apleidimo, pardavimo). Ant kitos Leonas su Bismarkiu apsimainę rūbais: Leonas išrodo lyg koks *Lieutenant*,¹ o Bismarkis, apsitaisęs popiežiaus rūbais ir, iškėlęs ranką, laimina *urbi et orbis*

Jeigu enciklika būtų išėjus smarkioje formoje, tai, Tamista tvirtini, būtų pasidarę daug pikto, ir taip: su viena diena Akademija uždaryta. Seinų diiecezija ir seminarija išnaikinta, kunigams įbrukti *trebniki*,⁵ pamokslų sakyt nevalia, ir da daug visokių kitų nelaimių. Tamista, nepyk už mano žodį, kad tas viskas taip lengvai ir taip greit gali atsitikti fantazijoje žmonių, apimtų liga vadinama *delirium seinense*, — tai tik Seina tokius stebuklus taip urnai atlieka. Sveikam žmogui neišrodo, kad tiek daug pikto, Tamstos užvardinto, galėtų antsyk pasidaryt Maskolijoje, o ant galo, mės negalime žinot, kokios pasekmės būtų buvusios iš smarkios enciklikos — juk ji nepasirodė.

6. Jeigu Leonas XIII taip padarė su enciklika, žinodamas jau apie Kražius, tai da kaltesnis.

7. Klausį, Tamista, iškur aš patyręs, kad popiežius

¹ Officer'is. ² Visą pasaulį. ³ Pravoslavų tikėjimiškos knygos.

neatskiria mūs nuo Lenkų. Pats, Tamista, paženklinai „Vienybę“, kaip šaltinį tos žinios, ir da klausi, iškur aš patyriau. Tai visai bereikalo. Pasikalbėk tame dalyke su „Vienybe“. Tik ant vieno, pajudinto čia Tamistos, klausimo atsiliepsi. Aš nereikalavau nuo popiežiaus, idant rupintūsi apie mūs tautišką kilimą, nės savo straipsnyje paženklinau aiškiai, kad Kražiuose buvo trėmimas katalikystės, o ne lietuvystės. Nors, teisybę sakant, Leonas XIII, kaip didis diplomatas, galėtų pasirūpinti ir apie tautišką kilimą savo avelių. Juk tada jos būtų stipresnės, pačios galėtų šiaip-taip gintis nuo vilko ir kerdžiui būtų mažiau darbo.

8. Da turiu Tamistą persergėt. Po mano straipsniu nebuvo nekokio parašo, o Tamista man bruki Q. D. ir K., rodos, kad tas parašas tikrai man ir tinka. Jeigu kas nepasirašo po straipsniu, tai turi savo priežastis, dėlko taip daro, ir turi tiesą reikalaut, kad jam parašų, laisvai pagriebtų, nieks nesaginėtų. Ir aš turiu tą tiesą. Atsimink, Tamista, kad tokiu būdu galima kartais „įkišt“ nekalčiausią žmogų, jau nekalbant apie tai, kad_____taip daryt nepritinka.

Atsisveikinu su Tamsta — nės prie šitos polemikos grįžt neketinu — šiais žodžiais: Man Kražiečių kraujas brangesnis yra už Vatikano diplomatiją. Nekoks autoritetas nenubaidys manęs nuo išreiškimo atvirų nuomonių vardan to kraujo ir neprivers būt apsimetėliu. Jeigu Vatikano diplomatijos šalininkai ir išpažintojai pasipiktintų iš argumentų, kurių aš, būdamas priverstas gint savo nuomones, peršokt negalėjau, jeigu užsirūstintų ant manęs, kad išdrįsau papeikt Vatikano diplomato raštą, aš nenusimįsiu: *geriaus su teisybe laimėt priešininką, ne kaip su melu — draugą.*

IV.¹

Dviprasmis atsišaukimas iš Amerikos prie Europos Lietuvaičių.
Nepasinaudojimas iš gyvos medegos.

Toki svarbus dalykai, kaip kvietimas į Ameriką mūs žmonių, da gi moterų, reikalauja rimtesnio apsvarstymo ir aiškiau išreikšto atsišaukimo, ne kaip tai yra padaręs

¹ Iš 4 Nr. „Varpo“ 1895 m.

Rev. Abromaitis. „Mokinimas kitų, o labiausiai vaikų, yra tai svarbiausia užduotis, yra tai garbingiausias siekis" — pradeda atsišaukimą Rev. A. Neatsiras nė vieno, kuris galėtų ką nors priešais šventą teisybę tų žodžių pasakyti. Bet atsiras tokių, kurie turės ką pasakyti priešais kelius, kokiais Rev. A. nori užduotį pasiekti. „Toki darbininkai (vaikams mokinti) — tai kunigai, seserys ir mokiniojai. Kunigai tur ir be to daugybę darbo, tam tinkamų mokintojų neturime, reikia mums seserų, kurios galėtų prisidėti prie to naudingo ir garbingo darbo" — sako toliau atsišaukime. Štai jau šituose žodžiuose atitinkame slengstį, per kurį be kritikos patėmyjimo peržengt negalima. Dėlko Rev. A. nepasakė šitaip: kunigai tur ir be to daugybę darbo, seserų neturime, reikia mums mokintojų, kurie ir t. t.?" Dėlko peršoko per mokintojus, apie kuriuos juk pirmiau reikėjo atsiminti, o staiga žengė prie „seserų", kurios bus mums da naujas pramanymas, ir apie jų naudą, ypač mokiniame vaikų, išaugšto nieko negalime sakyti? Visiems gerai žinoma, kad šiandien rast Lietuvį, tinkantį vaikams mokinti, labai lengva net pačioje Amerikoje, be gabenimo iš Europos, o jau kur kas lengviau, ne kaip rast tam tinkančią Lietuvaitę — da tokių nė Europoje nepridysgo. Tai gi dėlko Rev. A., apleisdamas lengvesnį kelią, tuojuo pasiekiamą, imasi prie sunkesnio, pasiekiamo tik ateityje ir tai da abejotinos vertės? Sunku įtikėti, kad Rev. A. rodytųsi, būk Lietuvaitės, paverstos į „seseris", geriau galės mokinti vaikus, ne kaip tam tikri mokiniojai Lietuviai vyrai. Na, tegul ant to atsišaukimo privažiuos į Ameriką Lietuvaičiai. Pirmiausiai reiks jas pačias pamokinti. Kas gi jas mokins, jeigu „kunigai tur ir be to daugybę darbo, tam tinkamų mokintojų nėra"? Teisybė, pasakyta, kad pramoks „klioštoriuje, išbuvusios ten būtinai reikalingą laiką." O kas gi klioštoriuje mokins — jeigu nėra kam mokinti? Ant galo kas tas per klioštorius? koki jo įstatymai? kiek ten laiko reikia but? ko ten išmoks? kas „seseris" užlaikys, jeigu neturės ką mokinti ir t. t. — tai vis klausimai, kurie veržte veržiasi, o ant

kuriu atsišaukime nerandame nė kokio atsakymo. Kandidatės turėtu juk tokius daigtus žinot iš augšto. Matyt, kad Rev. A. "labiau rūpi įkurt Lietuvaičių klioštorių, nes mokinimas vaikų šiuo žygiu perdaug atitolintas. Man ro-dosi, kad kur kas naudingiau ir garbingiau būtų tą laiką, kurio daug išeis, bekuriant klioštorių, viduramžinę mums visai nereikalingą instituciją, pašvęst mokinimui vaikų, o už pinigus, pažadėtus „seserims" ant kelio, pasamdyt mokintoją — tai tuojau, iš tos pat dienos, galima pradėt darbą ir vieną gentkartę pamokint, o jau ji galės paskui mokint kitas gentkartes. Kam da čia su koku ten klioštorium daryt Lietuvaites? Rev. A., pastatęs taip miglotą atsišaukimą, reikalauja da gi Lietuvaičių, „kurios myli artymą, myli dorybę, myli Dievą ir jo prisakymus." Ne, neduosime — tokios Lietuvaitės ir mums reikalingos. O jau jeigu norėtume kurią iš tokių Lietuvaičių prikalbint į Ameriką, tai turėtume žinot tikrai, kam kalbiname, matyt aiškiau tas rankas, į kurias pavestume gerą Lietuvaitę. Juk čia juokų daryt negalima.

O, kad taip Rev. A. būtų atsišaukęs: „{kuriu mergų klioštorių — siųskite šian davatkas," tai mės patys ant tų pėdų įsteigtume net emigracijos komitetus ir siųstume jas, kaip Žydus į Argentiną. Iš kiekvienos parapijos galėtume pristatyt po kelioliką vagonų. Būtų net didelė nauda. Mės atsiliuosuotume nuo draugijos *piktšasių*, o Amerikoje, kur tinginius moka paverst į darbininkus, gal ir iš mūs *valkatų* ką gero padarytų. Nežiūrėtume jau nė ant įkūrimo viduramžinės institucijos, klioštoriaus, nės iš dvejeto pikto velyk pasirinkt mažesnę. Gerų gi Lietuvaičių, „mylinčių artymą, dorybę, Dievą ir jo prisakymus," mums gaila ir ant jeib kokio dviprasmio atsišaukimo jų į užmarį nebugdysime.

NB. Priderėjo Rev. A., vieton reikalaut, idant kandidatės parašytų, kiek metų turi, kokios sveikatos ir kokio mokslo, pačiam parodyt normą (metų, sveikatos ir mokslo), reikalaujamą klioštoriuje, nės šiaip daugelis kandidačių be reikalo susivilios ir išsikaštuos ant markių. Nenoriu manyt, kad šitoje atsišaukimo vietoje būtų užslėpta kokia, sakysime politika. —

Kartais parugojame patys ant savęs, kad laikraštyje permažai t. v. „gyvybės“. Labai gerai. Matyt, kad laikraščio reikalus suprantame ir norėtume juos pagerinti. Vienok labai negerai, jeigu, turėdami rankose „gyvą“ medegą, užslepame ją nuo laikraščio — už toki dalyką verta jau daugiau, ne kaip parūgot. Turėjome rankose dokumentus Kražių bylos. Aš pats juos mačiau ir skaičiau kalbas trijų advokatų. Džiaugiausi iš tokios medegos laikraščiui ir lukuriavau, kada pasirodys šiometinis „Varpas“ jau su tikra „gyvybe“. Vos tik 2 Nr. sulaukiau straipsnį, kuriame aprašyta, pasiremiant ant dokumentų, atsitikimas Kražiuose, apskritai tik paminėta „gyviausia“ vieta t. y. byla Vilniuje ir tiesos nusprendimas. Prie straipsnio nėra nė kokio pasergėjimo, ar dokumentai pačios bylos bus skyrium išleisti, ar pateks kadanors į laikraštį; Nr. 3 nieko nėra, tai gi turiu tiesą tvirtinti, kad tie dokumentai tapo paniekinti, kaipo tolesnė „gyva“ medegą laikraščiui. Tai tik tiek — pasakiau sau, o mano džiaugsmas ir lūkestis dingo, palikdami savo vietoje gailęstį Susimildami, ar gali būt vertesnė ir „gyvesnė“ medega laikraščiui už medegą mūs pačių, už atsitikimą, paženklintą ant mūs žemės, mūs akise, mūs pačių krauju? Ar gali apskritas paminėjimas atstot vieną ar kitą *gyvą* sceną, paimtą iš bylos? Ar gali nors ir puikiausiai parašytas straipsnis užvaduot *gyvus* advokatų žodžius? Juk tie *gyvi* dalykai tai geriausia charakteristika visos bylos. Lenkai Kražių bylos dokumentus t. y. *mūsų* medegą išleis atskiroje knygutėje, o mės patys *savo* medegos net laikraščiui pasigailėjome!¹

Aš neturiu nieko priešais autorių straipsnio „Kražių atsitikimas ir Kražių byla“, nė prieš jo sąžiniškai parašytą straipsnį. Statau tiktai klausimą tiems, kuriems pavesti buvo dokumentai, dėlko tuos bylos dokumentus paniekino ir gyviausias iš jų vietas užslėpė nuo skaitytojų?

¹ Yra jau išleista ir lietuviška brošiūra „Apie Kražių atsitikimą“. Red.

Velykos ir margučiai. Kas gavo margutį, o kas ne. Padailinimas „Apžvalgos“ margučio.

Velykos. Jeigu Velykos, tai ir margučiai o jeigu margučiai, tai ir „muštynės“. Tie dalykai taip sujungti, juog negalima manyt apie vieną, neatsimenant kito. Margučiai be Velykų, Velykos be margučių, be „muštynių“ tai nepermanomas daigtas mūsų papročiuose, nors tie papročiai gana atsimainę. Seniau, atėjus Velykoms, didi ir maži eidavo „muštin“, bet tik kišiniais „lygiomis“ ar „iš atimtinių“, o patys nesimušdavo. Retkarčiais, sugavę apgaviką su kiaušiniu, nutekintu iš akmens, ar iš kieto sūrio, arba smalinių, suspausdavo sumuštą kiaušinį ir aptėkdavo apgavikui akis. Dabar taip gi eina „muštin“, bet kumsčiomis, kuolais, bonkomis, o akys tampa aptaškytos kraujais.

Arba tie margučiai. Seniau būdavo daug margintojų, o da kaip puikiai margindavo, kokiais gražiais marginiais: rūtų lapeliais, eglutėmis, grėbliukais ir tt. Pažiūrėjęs į tokį margutį, tuoj numanei, kas margintojai rūpi — ar tai darbas ir darželis. Dabar retai kur terasi margintoją, o ant margučių tankiai užtinki tokius marginius, kaip štai monstrancija, kielikas, kryžius ir kartais žodis *Amen*. Pažiūrėjęs į tokį margutį, tuoj numanai, kas margintojai rūpi *Tempora mutantur et margučiai in illis*.²

Būdamas da mažas, atėjus Velykų subatai, pasirinkdavau gražesnę sąspara išlauko ir jos kamputyje, prikai-

¹ Iš 5 Nr. „Varpo“ 1895 m. ² Laikai mainosi ir margučiai su jais.

šiojės į plyšius balanėlių, pritaisydavau lyg lizdą, kuriame ant rytojaus anksti rasdavau margutį. Motina sakydavo, kad tai atneša vaikams „Velykų bobutė.“ Kaip aš norėjau ir taikiausi pamatyt tą gerą bobutę, bet nė sykį nepasisekė, nors margutį atnešdavo kasmet. Numirė "motina ir daugiau niekad neatlankė manęs „Velykų bobutė“, nors lizdelį buvau bandęs pritaisyt. Nuo to laiko nė nemačiau, nė negirdėjau, ar da kur Lietuvoje laukia vaikai „Velykų bobutės.“

Kada paaugau, o ypač kada skraidydavau apsitaisęs gimnazisto mandieraitė, tai ir merginos būdavo meilesnės ir pačios pasiūlydavo margutį. Paskiau, nors pačios nepasiūlydavo, tai, paprašius, mielai duodavo. Nė vienų Velykų neperleidau be margučių: tai iš-šian, tai iš-ten vis susigriebdavau. Suprasite, kaip man buvo sunku šimet perleist Velykas be margučių. Da sunkiau, matant, kad žmonės net netikę, o margučius gavo. Maskolijos užrubėžinių dalykų ministeris gavo nuo popiežiaus Kristaus kryžių; Vilniaus general-gubernatorius Orževski's gavo nuo vyriausybės briliantiniais ženklus prie Aleksandro Nevskio; Kauno gubernatorius Klingenbergas gavo Vladimirą 3. O aš nieko. Už ką jie gavo? Na, ans gavo dėl „diplo-matijos“ dalykų, bet šituodu už ką? Juk jiemdviem verčiau buvo sulaukt kartuvių kilpą, o ne margutį! Da tikėjau, kad susipras redakcija „Varpo“ ir atsiųs man margutį, nors paveikslė, sakau, kokios 25-nės. Kur tau susipras! nė to mažmoželio neprisiuntė. Gerai. Kaip „Varpas“ man, taip aš „Varpui"! Pasigerįsiu velyk „Apžvalgai“ ir prie margučio, kurį ji suteikė savo skaitytojams, pridėsiu da vieną marginį. Mat, ant „Apžvalgos“ margučio yra daug paveikslų velniško pasiruošimo inteligentų, o velniškiausias pasiruošimas t. v. „revolverinis“ apleistas. Reikia papildyt. Prieš tai da turiu prisipažinti, kad tie inteligentai jau ir man įsipyko. Ne tik aš, bet ir visi laukėme nuo inteligentų mokslo, proto, doriškų idealų ir kitų tokiospat pakraipos dalykų. O jie ką parodė mums? Kur jų mokslas, jeigu nemoka atskirt „žemuko“

nuo „augštuko“? Kur jų protas, jeigu neišmano viliot ir prigaudinėt merginų? Koks jų supratimas gero, gražaus ir teisingo, jeigu jie *pvz.* sutinka veikiau patys nukęst, kad tik nenuskriaust, nenuplėšt koki ten „varguolį“, kad tik atidaryt jam akis ir tt.? Juk tokiu būdu tik gadina kitiems dalyką, darko tvarką, paikina ir maišo svieta. Ko galima tikėtis nuo laikraščių, esančių rankose tokių žmonių? Žinoma, daugiau nieko, kaip tik papiktinimo. Ką čia daug kalbėt — pažvelgkime tik į inteligentų pasirusimus, o ypač į tą „revolverinį“. Aš apie jį girdėjau Lankeliškiuose per krikštynas nuo, nuo o ant galo, kas kam galvoj, nuo ko girdėjau? Gana, kad pasakiau, kur girdėjau ir kad tam dalykui išgirst nereikėjo pasiekt net Peterburgą. Štai ką man pasakojo:

— Suvažiavo — girdi — nesvietiška daugybė inteligentų. Tik vienu daktaru buvo 40, o tarp jų 20 iš Amerikos sykiu su „baisiuoju“ Šliupu. Visi turėjo po 5 revolverius. Susirinkimas tęsėsi per visą nedėlią. Dieną giedodavo, o naktį nutildavo ir ką darydavo, nežinia, nės baisu buvo prisiartint (kur tau — tiek revolverių). Tyčia palaukė nedėldienio ir kada, pasibaigus mišioms, kunigas užlipo ant ambonijos, tai jie su revolveriais užpuolė ant bažnyčios, žmones išvaikė, numetė nuo ambonijos kunigą, o vienas, užlipęs ant jos, nė nepersižegnojęs (žinoma, bedievis), pasakė: 1) kas iš sąnarių šito susirinkimo nuo šios dienos paminės „Apžvalgą“, tam bus ištrauktas per pakaušį liežuvis (aš ant susirinkimo nebuvo, tai galiu minėt). 2) Kas iš sąnarių skaitys „Apžvalgą“, tam bus išdurta kairėji akis (dėlko ne dešinėji, patirt negalėjau). 3) Skaitytojus „Apžvalgos“ tiesiog su pirštu parodyt palicijai (kam būtinai su pirštu? jug yra daug lengvesnis kelias. Turėjo nežinot apie apskundimą Jankaus ir bylą iš tos priežasties). 4) Ant kiekvienos grįžkelės turi stovėt sąnarys šito susirinkimo ir laukt pėsčių, raitų ir važiuotų (mat nieko nepamiršo). Pagavęs pakeliavingą, turi sustabdyt, parodyt jam revolverius, pasityčiot iš bažnyčios, dogmatų ir sakramentų ir priverst, idant jis per prisiegą išsi-

žadėtų „Apžvalgos“ (kaip tai galima atlikt, negalint minėt „Apžvalgos“?). Jeigu pakeliavingas inteligentas, tai pakišt jam „Varpą“, o jeigu prastuolėlis, tai „Ūkininką“ ir paleist, parodžius da syki revolverius. 4) Kiekvienas sąnarys turi „storotis“ (tur būt „storyn eit“), gerint materialiską ir morališką žmonių buvj. Tai galima atlikt, visokiais viliojimais plėšiant iš žmonių kruviną skatiką ir neprileidžiant jų prie apsišvietimo (na, jau čia tai tik turėjo būt kitaip pasakyta). 6) Su tokiais skundikais, kaip P. iš L. (šičia lengva patėmyt chronoliogišką klaidą, bet ją galima išteisint pranašavimu, kad atsiras toki skundikai), reikia elgtis, kaip su kate, kuri švariam kambaryje pridarko po suolu t. y. reikia katė sugaut ir jos snukis ištrint jos pačios prozoje (buvo užbaigta kitokiu žodžiu, tik jau aš nušvelninau).

Kaip tik pabaigė sakytojas paskutinius žodžius, tuoj visi susirinkusieji į ūmą valandą dingte dingo, nežinia nė kur, nė ką. Turėjo būt su negeruoju. —

— Sveiks, išgersime dabar — tarė man šaltinis žinių apie inteligentų darbus — net burna išdžiūvo Ant sveikatos — atsakiau supratęs, kad jau pasakojimas pasibaigė, o prasideda kas kita.

Tegul juos titnagas tuos inteligentus! — maniau, belaukdamas stiklelio — juk tai bjauresni už velnius! Duok tik jiems valią, tai, sakau, gyva prapultis! Gerai, kad atsirado pasaulėje „apžvalgininkai“, kurie rašo *teisybę*, platina *tikrą* apšvietimą ir „storavodamiesi“ *gerina* žmonių buvj — tai da jie sulaiko inteligentų pasiruošimus. Tai jūdošiai! tai galvažudžiai tai — maniau toliau ir iš karščio išgėriau pagrečiui tris „virintos su sviestu.“

VI.¹

*Lithuanus sum lithuanici nihil a me alienum puto.*²
Atviras laiškelis eilerašiams.

Tiesiog pasakau, kad šitas straipsnis bus trumpas. Nenoriu per tai suraminti tuos, kurie malonėtų, kad visai nerašyčiau, tik noriu parodyti, kad *lithuanus sum lithuanici nihil a me alienum puto*.²

Tėmydamasis per keletą metų, patyriau, kad rašymas straipsnių laikraščiams, Lietuvius labai nualsina: parašys, ir turi ilgą metą ilsėtis. O kad ne visų pajiegos vienokio stiprumo, tai vieni ilsisi ilgiau, kiti trumpiau, bet ilsisi. Tūli tai net visai iš pajiegų išėjo. Varguoliai!

Jeigu — manau sau — pailsta tie, kurie pasirodo su straipsniu į keletą mėnesių sykį, o ne tie, kurie paveisia vieną straipsnį į pusantrų metų, arba da ilgesniais tarpais — jeigu toki pailsta, tai aš, kuris nuo 1 iki 6 Nr. šių metų rašiau po straipsnį kas mėnesis, netik galėjau, bet turėjau pailst, nės *lithuanici nihil a me alienum puto*. Ko gero gali žmogus patrūkti, kas nebūtų geistina, nės mums reikalingos net smulkiausios pajiegos, kurios suvienytos gali juk „pajudinti žemę," tiktai ne tada, žinoma, kada vyrija . . . ilsisi.

Tai gi tik parašysiu atvirą laiškėlį eilerašiams ir atlikta.

Burtininkai ir visi įkvėptieji vyrai! Kada pradės kilnotis nuo įkvėpimo jūsų krūtinės; kada jūsų akyse užsidegs dangaus ugnis; kada jūsų mintys taikysis išskėsti galimus sparnus; kada jūsų lūpos ketins išleisti midum uždarytus žodžius; kada jūsų rankos jau sieks kankles — susilaikykite ir atminkite šitai:

1. Ne viskas, kas rašyta eilėmis, yra jau poezija.

2. Ne visi raštai, kuriuose kiekvieną eilę pradeda didžioji litara, o eilelių galai poroje vietų lyg išnetyčių sutaisyti, palikus galams kitose vietose neaprobežiuotą liuosybę, ne visi tie raštai gali vadintis eilėmis.

¹ Iš 6 Nr. „Varpo“ 1905 m. ² Lietuvis esmi, niekas lietuviško nėra man svetima.

3. Eilių pamatas, svarbiausia jų ypatybė yra tai *ritmas*. Kita, nors ne taip, bet gi svarbi eilių ypatybė, tai atsilie-pimas t. y. harmoniškas sutaikymas eilėse galų. Jeigu eilės gali apseit kartais be atsiliepimo, tai jau be ritmo tiesiog negali būti nė kokia poetiška kalbos forma.

Dėlto gi, burtininkai ir visi įkvėptieji vyrai, *pirmiau pasimokinkite*, kas tai ritmas, susipažinkite su ritmikos tie-somis, patirkite reikalavimus eilių atsiliepimo galuose, o *paskui rašykite* eiles! Taip reikia daryt visur: pirmiau reik išmokyti, o paskui dirbt. Dėlko gi šito nenorite da-ryti prie darbo eilių?

Užmirškite, ką esate parašę seniau — ir dievai užmirš tik toliau, meldžiami, rašykite prisilaikydami eiliavimo tiesų! Prasimokinę tų tiesų, galėsite ir senąsias savo eiles pataisyti. Dabar tik jūs patys gėrjėtės savo eilėmis, o paskui ir kiti galės kartais pasigėrėti. Žinau, kad jums nepatiks žodis „pasimokinkite“, bet ką-gi daryt? Kas reikia, tai reikia. Be to pasimokinimo iš jūsų eilių nebus nieko gero, nė vartojimas taip baisiai įkvėptų žodžių, kaip ana „snargliais“ (4 Nr. „V.“ š. m.), negelbės. —

Šiuo žygiu bus gana.

Redakcijos prierašas. Atsimeldžiame garbės verto rašytojaus, jog mes pasidrašiname jo trumputį straipsnį mažumą pailginti. Būtent, mes norėjome tikrai prikergti, kad išguldant poeziją iš svetimos kalbos, taippat nereikia paniekinti viršuje paduotų perspėjimų; nepridera nė perdaug tolintis nuo originalo, lygiai mislimi kaip ir forma; be to da, būtinai reikalinga, taikyti eiliavimą pagal pri-gimtį tos kalbos, i kurią verčiama, idant ritmas sutiktų su balsakilu (accentus) ir idant ritmui nereiktų paaukauti skiemenų (syllaba) nė viduryje, nė gale žodžio.

„Varpo“ Red.

VII.¹

Visokeriopa nauda iš lietuvių. Kražiečiai ar ne kražiečiai. Žodis ilgintojui svetimų straipsnių.

Lietuvių, kurią mūsų bičiuliai² praminė *litvomanija*, tikėdami tuo tulžies prisunkusiu vardu išsyk nunuodint lietuvių idėją, pasirodo esanti labai naudinga net tiems patiems bičiuliams. Ištikro. Administracija, begaudydama litvomanijos šmėklą, turi progą parodyt savo rūpestingą trūšą ir atsižymint vyriausybės akise, o da ypač, kad tokios-pat vertės proga buvusi *polskaja intriga* šiandien jau neduoda administracijai išskėst sparnus. Lenkui činovnikui pasipainiojo konkurentas – apšaukia jį litvomanu, suskundžia ir prašalina. Tokio-pat būdo laikydamiesi prašalina savo konkurentus kandidatai į valsčiaus sūdžias, vaitus, raštininkus ir tt.

Man rodosi, kad jeigu lietuvių išsyk pražūtų, tai bičiuliai patys ją pramanytų išnaujo.

Dabar atsirado ir toki, kurie naudojasi, taip sakant, iš abiejų lietuvių galų. Sakysime koks žmogpalaikis činovnikėlis, norėdamas patikt savo viršininkams, tyčiojasi iš litvomanijos ir pašaliais skundinėja kartais litvomanus. Kada gi tas pats činovnikėlis už prasižengimus ir suktybes tampa viršininkų pavarytas, kreipiasi prie Lietuvių, skųsdamasis: tai už lietuvių nukentėjau – pasigailėkite!

Paskutiniame laike tapo įsteigta prie Kauno žandarų kanceliarijos vieta vertiko iš žemaitiškai-lietuviškos kalbos. Turbūt rengiasi dirbt atsidėję ir tikisi daug turėse darbo. Duokime darbo kuodaugiausiai – tegul tik verčia. Aprašinėkime visas maskolių administracijos ir činovnikų nuodėmes, neteisybes, plėšimus, apgaudinėjimus vyriausybės ir tt. Vienu žodžiu, tegul kiekviename straipsnelyje Maskoliai ras sau pasiūlymą: *ув&Оі оеўтов*.³ Mat dėl lietuvių atsirado nauja vieta, jau vėl vienas žmogus turės duonos kąsnį, galės išmaitint šeimyną ir žandarobaimingai užaugint vaikelius.

¹ Iš Nr. 7. „Varpo“ 1905 m. ² Lenkai. ³ Pažink pats save.

Skaičiau ir girdėjau, kad vaikščioja po srietą ypotos, vadinančios save Kražiečiais, ir eksploatuoja simpatiją, kurią Kražiečiai yra plačiai užsipelnę.

Ir aš esmi sutikęs tokį Kražietį, kuris parodė man net liudijimą, kad tik į jo kražystę įtikėčiau — mat jis pats mažai į ją tikėjo. Aš taip gi nelabai tikiu į tokių Kražiečių kražystę, nors neginu, kad galėjo pasirodyt kur ir tikras Kražietis. O štai dėlko: 1) policija neduotų nė kokiū būdu valkiotis po srietą žmonėms, ypač da Kražiečiams, 2) klebonai neduotų tokiems liudijimų kražystės, dagi raštų lenkiškais žodžiais su maskoliškomis užbaigomis, 3) tie patys pseudo-kražiečiai pasakoja, būk aplinkinėse parapijose (apie Kražius) pridygę tiek daug visokių kražiečių, kad kunigai turėję iš sakyklos draust.

Visgi geriau būtų vaikščiojančių po žmones „kražiečių“ pasisaugot, nės kartais gal tarp jų atsirast policijos žvejotojai ir lengvatikiai gali įklimpt.

Atsirado tūlas rašytojas, kuris, prisidengęs redakcijos parašu, ilgina svetimus straipnius.¹ Sakau „prisidengęs red. parašu“, nės negaliu įtikėt, kad pati redakcija taip netaktiškai elgtųsi su savo darbininkais. Priminiau aš nepersenei savo straipsnyje visiems eilerašiams, kad prisilaukėtų ritmikos tiesų, pritinkiaus vartotų atsiliepiamą eilėse galų ir saugotusi rimtose eilėse trivijališkų žodžių. Primindamas tai apskritai, turėjau, žinoma, mintyje visus eilerašius: ir rašytojus *originališkų* eilių, ir *vertikus* eilių iš svetimų kalbų. Tuotarpu ans ilgintojas svetimų straipsnių prikerė prie mano straipsnio patėmyjimą, kad *tų pat tiesų* turi laikytis ir *vertikai* eilių iš svetimų kalbų. Nesuprantu, kam tai buvo kergt ir ką naujo tame prikerime pasakė? Teisybė, įsigilinęs į aiškinimus, p. ilgintojas neapsisaugojo nepasakęs absurda — tai tik tiek naujo teirpasake. Tur būt p. ilgintojas yra rašytoju *originališkų* eilių (o gal ir tos *apsnargliuotos* „Paguodos“, kurią aš lyg nurodžiau), jaučiasi mano priminiu užgautu ir, norėdamas atkersint,

¹ Žiūrėk „Tėv. varpai“ 1892 m. p. VI.

prikiša man menką ir netikusį vertimą eilių iš svetimų kalbu. Tik vėl aš gerai žinau, kad „Tėvynės varpų“ niekad „nerašau eilėmis, dagi verstomis iš svetimų kalbų. Tai gi kam reikėjo prikišt man dalykus, už kuriuos turėtų atsakyti kas kitas, o ne autorius „Tėvynės varpų“? Nesuprantu.

Nors ir šitas mano straipsnis gana trumpas, bet turiu viltį, kad p. ilgintojas su savo prikerigimais jo nepalytės, o teiksis veikiau parašyti savo straipsnį skyrium. Tikiuosi taip gi, kad redakcija nedavinės toliau jeib kokiems ilgintojams svetimų straipsnių savo parašo ir taip plačių tiesų.

VIII.¹

Daug laiškų panašaus turinio. Liūdnos ir liūdnesnės žinios su ramiais išvadžiojimais. Raginimas būt atsargiais ir gerumas rodu tam reikalui. Apoteoza denuncijacijos. Rami žinia apie „Suomių Draugystę“. Šis tas apie mūs tautiškus parėdus, apie lietuviškas dainas ir apie priedus prie jų su „dešimtaine“. Lenkai kalba apie „lietuvišką klausimą“ ir nori susitaikyti.

Šiandien, atėjęs į redakciją, radau didesnę, ne kaip paprastai, skaitlių laiškų ir, kas patėmytina, visi beveik tie laiškai, nors rašyti įvairiomis plunksnomis, prilaiko vienoki turinį. Pirmoje laiško pusėje išreikšti dejavimai, kad anoje Lietuvos pusėje, t. y. Maskolijoje, klojasi negerai: nuo kelių mėnesių nesiliauja kratymai, persekiojimai, ar tai pagal laiškus, užtikčius žandarų bekratant, ar tai pagal skundus ne tiek jau žandarų, kiek pačių žmonių. Antroje laiško pusėje išdėstyti persergėjimai, kaip reikia elgtis, idant nė patiems nepakliūt, nė kitų neįklampinti.

Kad Maskolijos pusėje žandarai su prokuratoriais ypač nuo kelių mėnesių terioja Lietuvius už skaitymą savo knygų ir laikraščių, apie tai minėta jau mūsų spaudoje, apie tai girdėjau ir nuo žmonių, atsilankančių iš anos pusės.

Liūdna ir širdį skauda, žinant, kiek turi kęsti nekaltai skriaudžiami broliai, bet toji širdis nusiramina, matant, kad juo labiau persekioja Maskoliai lietuvių, juo gra-

¹ Iš 12 Nr. „Varpo“ 1895 m.

žesni iš tų persekiojimų auga vaisiai. Dėl tokių vaisių mums ant gero nesunku ir nukentėt. Jeigu Rymiečiai sakydavo: *dulce pro patria mori*,¹ tai mums pritinka pasigirti nors: *saldu už tėvynę nukęst*. O su tokiu persitikrinimu mūsų širdise apie išlaimėjimą negražu būtų nė paabejot.

Ar ta Maskolių administracija taip bjauros širdies, ar taip kvailos galvos, jeigu nesupranta, kad kareivišką komandą negalima pritaikyti prie pabudusios tautos dvasios, kad nė smarkiausi rotmistrai, nė narsiausi gendroliai, kurių rankose administracija, nenumalšis dvasios reikalavimų ir kad kovoje su prigimtais žmogaus jausmais, greičiau ar vėliau, tur pralaimėt rotmistrai.

Liūdnesnis jau dalykas, jeigu mūs žmonės vieni kitus skundžia žandarams, nelaikydami to per nusidėjimą. (Mokintojai žmonių ir prižiūrėtojai jų doros! paaiškinkite savo mokintiniams visą denunciacijos bjaurumą!) Matyt, kad žandarų ypatybės tarp žmonių Maskolijos pusėje platinasi. Jeigu pridėsime prie to Maskolių mokyklas, kur vaikams sistematiškai čiepija žandarų dorą — gausime paveikslą gana *mėlyną*. Bet ir šis dalykas da ne taip liūdnas, kad turėtume paskutiniai nusimint. Teisybė, privisimas žandarų trukdo mus, bet atsiminkime, kad toji pusė, kuri reikalauja taip daug žandarų, jau tuo-pat pripažįsta savo neteisumą ir silpnybę. O neteiskus ir silpnas.... neilgai tesės.

Roda būt atsargiais, apie ką buvo rašyta laikraščiuose, apima laiškuose tris punktus: 1) reikia viską laikyti atmintyje, kad nereiktų laikyti laiškų ir ženklų 2) rašyti taip, kad nieks nesuprastų, 3) rašyti, nors ir suprantamai, bet ant tokių prietaisų, nuo kurių galima urnai, prireikėjus, išdildyti.

Man rodosi, kad mes savo atmintim nelabai galime išsitikėti. Jau kiek metų raginame vieni kitus, *but gudriais kaip žalčiai*, o vienok to raginimo neisitėmijome ir iki paskutinės valandos likome tik *žiopliais*, t. y. laikėme laiškus, rašėme suprantamai visiems ir da ant tokių prietaisų, nuo kurių negalima ūmai išdildyti raštą.

¹ Saldu už tėvynę mirti.

Rašyt, kad nieks nesuprastų — gerai, bet, kad ištikro *nieks* nesuprastų: nė žandarai, nė mės patys. Nės, jeigu suprasime tegul jau tik mės patys, tai viskas perniek: juk, prisipažinkime, mės nemokame užlaikyt nė savo, nė svetimo slėpinio. Ir kas-žin da, kas mums daugiau surengė pragaišties, ar laiškai, ar liežuvis. Roda rašyt ant urnai nutrinamų prietaisų man labiausiai patinka ir pritaikymas jos praktikoje gali turėt puikias pasekmes, jeigu tik pridėsime prie to susiderėjimą su žandais, idant jie, ketindami kratyt, duotų anksčiau žinią, arba ir užklupę išneityčių duotų laiką nuvalyt raštą nuo anų prietaisų.

O vienok reikia būt atsargiais su laiškais, ypač dabar, kada Maskolijos ministerijoje skyrių pačto ir telegrafo paėmė j savo rankas žandais.

Būčiau neteisingu žmogum, jeigu minėdamas apie denunciacijas ir žandus, nepaminėčiau tulo lietuviško laikraščio, kuris denunciaciją puošia net poezijos apdais. Apoteoza denunciacijos rado sau priderančią vietą! Džiaugkis Jeruzalem! Eiliuotą denunciaciją (kiek ji teisinga, tai kits klausimas) parašė matoma, *davatų „obliuberičius“* (jaunikis) ir tas dalykas mus pamokina, kad būtume atsargesni su ypatomis, jieškančiomis įkvėpimo pas davatkas. O žmonės, žmonės! kaip jums kerštas aptemdina protą ir apmarina sąžinę!

Atkreipkime akis nuo taip nesmagių daigtų ir persikelkime nusižadinti į „tūkstančio ežerų“¹ šalį, iškur turiu žinią, pranešančią, kad Helsingforse įkurta „Suomių Draugystė“ (Suomalainen Seura), kuri keletą kartų per metus kelia šventes, kada tarp yvairių programos skyrių talpina dainavimą. Prie direkcijos tos draugystės priguli jauna, augšto apšvietimo moteriškė, karšta mylėtoja tautiškų dainų, Maila Mikkola. Spalnio 10 dieną buvo pirma šiame sezone šventė, ant kurios šešios moteriškos dainavo lietuviškas dainas: „*Ant kalno karklai siūbavo*“, „*Siantė mane motinėle*“, „*Kad tai buvau*“ ir „*Ant tėvelio*“

¹ Suomija.

dvaro" — suomių kalbos vertime, o „*Sėjau rūtą*" — lietuviškai. Moteriškės buvo apsirėdžiusios grynai lietuviškais parėdais ir dainavo taip, kaip dainuoja mūsų pane-munėse. Kiekvieną dainą klausytojai sutiko neišpasakytu plojimu rankų, o „*Sėjau ratą*" reikėjo atkartot. Vienas jaunas suomių poetas (vardo nežinau) išvertė tas dainas suomiškai ir patalpins laikraštyje. Siunčiu vardan mylė-tojų savo dainų ir poezijos pasveikinimą „Suomių Drau-gystei", padėkavojimą direkcijai ir jaunam poetui už at-kreipimą atydos ant lietuviškų dainų, o patogioms Suomių dainininkėms daug labų dienų nuo Lietuvačių ir pane-munės lakštingalų.

Lietuvos tautiški moterų parėdai ir lietuviškos dainos visur kitur patinka, o pačioje Lietuvoje ne, svetimi gėrasi, o patys Lietuviai ne. Kitos tautos padailino savo tautiškus parėdus taip, kad jų originališkas gražumas žinomas pla-tesniam svietui. Pažįstame juk Tiroliečių, Krakoviakų, Malorusų ir kitų tautiškus parėdus. Tik mės apleidome savo parėdus ir ne tik ką nedailiname jų, bet visai juos užmetame, užsivaduodami kas-žin kokio pavidalo striukais¹ ir ilgais siuviniais. Šiandien prabaščiau augintinė nedė-vėtų savo tautiško parėdo, nės dėvi visokias „palaidines", kurios, teisybė, gali užslėpti tūlas kūno stokas ir pridengt kartais tūlus merginų nusidėjimus, bet savyje neturi ne-kokio gražumo ir patogiausią merginą paverčia, tarytum, į žengiantį danguosna maišą.

Ta pati ir su dainomis. Dabar žmonės gėdisi dainuot pilnas poezijos melodijoje ir žodžiuose senovės lietuviškas dainas, sakydami, kad tokias dainuot jau „ne mada'S Užtai gi noriai dainuoja tokias, kurių melodija ir žodžiai, pagal dvasią, panašios į lietuviškas taip, kaip žagrė į klumpę. Pasakysiu da daugiau. Negana, kad užmetame lietuviškas dainas, bet da iš jų tyčiojamės, darkydami jų tikrą poeziją perdaug prozajiškais priedais. Prie žodžių vienos iš gražiausių dainų „Ko liūdi putinėli" prikerpta

¹ Trumpais.

prie galo „Ko liūdi kunigėli“, kur kunigėlis rugoja ant seselės už menką stuomenėlį ir t. t. Kas da arčiau — vertimą tos dainos su anuo priedu patalpino vienas svetimas laikraštis. Vertikas nekaltas, bet mums už tokį priedą gėda, o ypač kunigėliams, kurie, mat, be „dešimtinės tikrai ir iš pilno atiduotos“ nė į dainą nenori list.

Lenkai pradeda atvirai kalbėt apie „lietuvišką klausimą“, kas reiškia, juog suprato reikalą su mumis susipažinimo ir ant galo susitaikymo, nepridengiančio nė koku šnairavimu vienu ant kitų. Tas pasistengimas išaiškjs, žinoma, ir išnaikjs tūlus apkaltinimus, kuriuos Lenkai bereikalo mums kaišioja į akis ir už akių. Neseniai pajudino lietuvišką klausimą „Przedśwvit“ ir „Przegląd Wszechpolski“ (1895 m. N. 19). Abiejų laikraščių straipsniuose parodyti, taip sakant, tik griaučiai to klausimo, ant kurių tikimės pamatyti paskiau raumenis, gyslas ir dirksnis.

„Przedśwvit“ turi, matoma, artesnj susipažinimą su Lietuviais ir dėlto kalba apie judėjimą lietuvių tautos labiau objektyviškai. „Przegl. Wsz.“ negali atsikratyt nuo tos charakteristiškos Lenkų nuomonės, kuri maloningai leidžia Lietuviams išpažint savo tautišką idėją, savo kalbą, kultūrišką kilimą, tik neduoda turėt savo patrijotizmo ir vietan jo spraudžia patrijotizmą lenkišką. Ypatingas sumaišymas tautiškų ypatybių su politiškais siekiais! Maskoliai su Lenkais beveik taip-pat elgiasi.

Tarp visai ir nevisai teisingų pažvilgių straipsnyje „Prz. Wsz.“ yra dalykai, su kuriais tiesiog negalima sutikt. Užtėmysiu nors šituos:

„Prz. Wsz.“ skiria visus Lietuvius į dvi dalis: 1) Konservatistus — kunigai ir žmonės su „Apžvalga“. 2) Radikalus — jaunieji inteligentai su „Varpu“.

Kunigai — sako — ir žmonės turi aiškia, priešingą Maskolijai, politiką, išpažįsta Lenkų tautišką idėją ir, nežiūrint ant išsiskyrimo kultūroje ir kalboje, galima tuos žmones (konservatistus) laikyt per Lenkų patrijotus ir pasitikėt jiems bendrame reikale.

Tai gi ne.

Apskritai kalbant, mūs konservatistų ir „Apžvalgos“ politika priešinga Maskolijai, paremta ne ant Lenkų tautiškos idėjos, ne ant bendros Lenkams ir Lietuviams tradicijos, o tiktai ant katalikystės. Lenkų tautišką idėją tarp konservatistų išpažįsta šiandien vien tik senieji prabaščiai. Jaunoji kunigija turi jau kitokius, savus idealus. Žmonės prakilnesnieji išpažįsta jau savo tautišką idėją, tamsioji gi žmonių diduma išpažįsta tiktai idėją katalikystės. Žemaitijoje mus žmogus nepavadįs save Lenku, o Suvalkų gubernijoje, nors žmonės ir sako gyveną „Polščoje“, bet, užklausus, kas jie patys, atsako: katalikai esą. „Apžvalga“ gina lietuvystę ir kulturiškas Lietuvių aspiracijas tiktai ant tiek, ant kiek ios nekenkia katalikystei (pavirtusiai pas mus į gryną popiežystę). Vietose, kur Lietuvių kultūriškos tautiškos aspiracijos susitiks akis į akį su aspiracijomis katalikystės, „Apžvalga“ paaukaus pirmąsias antromsoms.

Radikalai — sako — su „Varpu“ t. y. jaunieji inteligentai, išsyk pasirodė priešingais Lenkams ir dabar, nors mažumą atsileido, da gana kariškai elgiasi su lenkyste. Priežastys tokio dalyko stovio esančios: 1) Silpnas pažinimas Lenkų ir tiktai tų, su kuriais susitinka ant savo žemės, t. y. su šlėkta, iš ko auga antagonizmas, išrodantis paviršium tautišku, o esantis ištikrųjų kastišku (nes inteligentai visi iš žmonių), 2) pavojingumas lenkystės, kuri pritraukia prie savęs daug lietuviškos inteligencijos.

Taip gi ne.

Kad jaunieji inteligentai su „Varpu“ nepasirodė išsyk priešingais Lenkams, tai geriausiai gali liudyti pirmieji „Varpoj NN., kur pasirodys neteisingumas to užmetinėjimo. Šiandien, teisybė, Lietuviai kartais užgauna Lenkus, bet tai nėra vienu tolydiniu karišku pasišiaušiojimu prieš *lenkystę*, o tik tuožyginu pasišiaušiojimu prieš *Lenkus*, patėmyjimu tik faktų, kur Lenkai visai nebroliškai ir ne gražiai su lietuvyste elgiasi. Jeigu užtėmytu tapo koks apskritesnis šnairavimas ant Lenkų, tai priežastimi to buvo ne kastiškas antagonizmas (su kuriuo lietuvystė da nesimatė), nepavojingumas lenkystės (kuri šiandien jau mums

visai nebaisi), o tik tas „polonizmas, kuris . . . ir šiandien trukdo lietuvių judėjimą, mesdamas jam paniekinantį vardą litvomanijos" — ką pripažįsta pats „Prz. Wsz." — tos intrigos, kurias Lenkai vartojo lietuvių sulaukiant, o ant kurių nekartą skundėmės net laikraščiuose, negalėdami sulaukti nė nuo vieno Lenko sudraudimo savo tautiečių ir papeikimo jų niekingo užpuldinėjimo ant lietuvių.

Gali būti, kad mes menkai pažįstame Lenkus, t. y. jų prielaidą prie lietuvių, bet kas kaltas? Dėlko Lenkai nedavė save geriau pažinti? Dėlko iki šiol žiūrėjo ant mūsų triūsą išaugšto? Dėlko ignoravo lietuvių? Dėlko nenorėjo su mumis nė kalbėti?

Jeigu mes pradėjome pažinti nuo Lenkų, gyvenančių ant mūsų žemės ir išitėmyjome jų nuomonę apie kilimą lietuvių, tai dalykas visai natūralus. Kitokių Lenkų, t. y. tokių, kurie gyvena ne ant mūsų žemės, ir jų nuomones apie lietuvių arčiau pažinti nesuspėjome: sugriežė dantimis, išvydę pirmąjį lietuvišką laikraštį, drėbė be pasigailėjimo mums į akis *separatizmu* ir nutilo, iškur čia galėjo iškilti kokia pažintis?

Tai gi mes ir iki šiol nežinome, kokius Lenkus pažinti veltų mums „Prz. Wsz.", idant galėtų išnykti anas „antagonizmas" ir įvyktų susitaikymas? Reikia tikėtis, kad arčiau susipažinę, pasikalbėję, rasime atsakymą ir ant šito klausimo.

Prie galo „Prz. Wsz." paduoda tris pamatinius punktus, ant kurių turi remtis susitaikymas Lenkų su Lietuviais. Tuos punktus apreiškiu Lietuviams — tegul apsprendžia.

1. Nėra dviejų patrijotizmų: lenkiško ir lietuviško, tik yra vienas bendras, kaip yra viena, bendra visiems tėvynė.

2. Žengimas pirmyn Lietuvių tautos civilizacijoje panaudotinas visai Lenkijai, o dėlto apginimas kalbos ir parėmimas ūgio lietuviškos literatūros, yra vienas iš artiklų Lenkų patrijotizmo. Lietuviška kalba, kaip viena iš tautiškų mūsų kalbų, užsipelno auklėjimą lygiai su lenkiška.

3. Ant Lietuvių žemės reikia trūstis, išdirbant gražų suteikimą gaivalų lietuviško ir lenkiško. Lenkai turi gerai

susipažint su lietuviška kalba, kad galėtų ją vartot gyvenimo prilyginimuose, ir turi priremt ūgi Lietuvių kultūros. Lietuvių inteligencija turi augint vaikus patrijotizmo dvasioje, supažindint juos ne tik su istorija Lietuvos, bet ir visos Lenkijos, ir mokint juos pamatingai ne tik lietuviškos, bet ir lenkiškos kalbos. Žmogui išsilavinusiam lietuviškos kalbos, da nepakaktinai išdirbtos ir turinčios labai menką literatūrą, neužtenka, ir dėlto visa Lietuvių inteligencija priversta pažint lenkišką kalbą, nors tankiai ta pažintis silpna. Mėginimas užvaduot ją maskoliška kalba, su kuriuo mums tankiai atsieina susitikt, kenkia ne Lenkų reikalui apskritai, bet ypač lietuviškam ir turi būt laikomas per atskaluonystę."

Ką ant tų punktų pasakys Lietuviai, nežinau da, o aš nuo savęs galiu tik užtėmyt, kad toki atsiliepipimai „Prz. Wsz." kaip štai „ galima tuos žmones (Lietuvių-konservatistus) laikyt per *Lenkų* patrijotus," pastatyti greta 1. punkto, skamba gana keistai — sakyčiau, tarp tokių atsiliepipimų ir 1. punkto yra įsiskverbęs antagonizmas.

kad mūsų raštininkų nuomonėse, supratime pareigų, sąžinėje yra taip gi anomalija.

Norėdamas apspręst maž daug teisingai dalykus, kurie verčia mus vyrus apleist laikraščius, turėčiau apie kiekvieną vyrą pakalbėt skyrium, ko, žinoma, dėl daugelio priežasčių padaryt negalima. Paminėsiu tik keletą tankiau pasitaikančių išgirst atsiliepimų ir išsiteisinimų.

„Aš nemoku rašyt“ — sako. Brolau! kaip gi tave, nemokantį rašyt išleido iš gimnazijos, ar iš kitos mokyklos, kurią pabaigai? Jei negali parašyt didelio daigto* — rašyk mažą; jei negali parašyt iš galvos — rink faktus, kurie po tavo akimis dedasi, versk kitų darbus ir tt. Juk mus padėjime ir mažiausias darbelis turi didelę vertę. Sakyk: „nenoriu rašyt“, tai busi teisingesnis.

„Aš neturiu ūpo“ — sako kitas. Brolau! ar tu lauki upio, pildydamas ir kitas pareigas, kurios tau rūpi? Jeigu laikraščių padėjimas gulėtų tau arti prie širdies, tai turėtum visada ūpą rašyt. Sakyk: „man nerūpi rašyt“, tai busi teisingesnis.

„Nebus užtektinai straipsnių iki laikraštis negalės mokėt už raštus“ — sako trečias. Brolau! kada gi išauš ta laimingoji diena? ar ją greičiau sulauksime, paremdami laikraščius, ar juos apleisdami? ar turime laukt tos dienos, visai užmetę plunksnas? Rūpestis apie laikraščius tiesiai parodo rūpestį apie idėją, vardan kurios laikraščius leidžiame. Ar tai męs tik už pinigus mokėsime patarnaut mylimai idėjai? tai tik už užmokestį pataikysime kelt lietuvių? Tai męs tai męs patrijotai-samdininkai! O! Jeigu šitaip, tai laikraščiams samdykime Žydus — jie moka rašyt, turi visada ūpą ir bent gi pavarys augštin laikraštį. Jau jeigu samdyt, tai tik ne Lietuvius, kurie nenori nė mokintis rašyt. . . . o laukia anos laimingosios dienos, kada, pasirodžius redakcijai su pinigais, išsyk taps gerais raštininkais.

Apie vyrus, grynus literatus, kurie dėl veikalo, stačiai tinkančių į amžinos garbės vainiką, apleidžia laikraštinkystę, užtylėsiu.

Ar tinginystė sulaiko nuo rašymo; ar nerūpestingumas; ar pasidavimas už činovniko žvaigždutę prie kepurės; ar silpnas būdas; ar bailumas; ar netvirtumas nuomonių; ar klastingumas, liepiantis but Lietuviu tik tarp draugų; ar pasitikėjimas ant kitų; ar pavojus sugriaut buržuazo ramu gyvenimą; ar pašventimas plunksnos dalykams, tolymiems nuo mūsų idėjos; ar „mėlynakės" ir tt. Lietuviams, pasižiūrėjęs į savo sąžinę, tegul priskiria save pats prie tinkančios kategorijos.

Kokiu gi būdu priraginti prie rašymo? Keno sąžinė nesužadėjusi, to raginti nereikia, tas nelaukia, kad jam kas primintų pareigas. Visus kitus galėtų prižiūrėti ir pavaryti — atleiskite už prilyginimą — lyg rambius jaučius tvirtesnieji draugai, tankiau pasimatydami.

Nė vienas iš mūsų, užsilikęs, negali būti išteisintas. Nė vienas negali atsisakyti nuo darbo, nuo aukų, nuo pašventimo. Juk mes visi augome ypatingose sąlygose; matydami savo padėjimą, visi išvien taisėmės prie mūsų darbo šiandieninio; visi, sakysiu padarėme įžadus apginti lietuvių; visi iškilmingai pasižadėjome eit *viribus unitis*.¹ Dėlko gi dabar nesilaikome?

Nors mūsų sąlygose, neduodančiose viską aiškiai rašyti, laikraštis negali būti išreikštoju viso kilimo lietuvių gyvumo, tai visgi iš laikraščių galima ištraukti apie tai maž daug artyumą nuomonę. Ir ištikro, suėmę viską į vieną, turime prisipažinti, kad mūsų darbas — tai ne darbas, tai tik pusiaudarbis; tai tik palytėjimas darbo ruoštais, paviršium, išvirkščiomis rankomis. Atliekame tą darbą lyg atsispyrę, lyg priversti, lyg *netikėdami, kad iš jo sulauksime ko gero*, lyg nustoję vilties, kad išsipildys mus lūkesčiai. Vyrai! vyrai!

Vienas šviesus svetimšalis, su atyda tėmydamasis į mus darbus, išsitarė: „nėra gyvumo ugnies, nematyti erelio sparnų — tai tik gražus, teišus triūsimas." Iškur pas mus nusiliepsnos gyvumo ugnis, jeigu mūsų vaidilos užmiršta

¹ Suvienytomis spėkomis.

apie altorių *ir* duoda žarijoms užgest? Iškur užaugs ereliai, jeigu mus vadai, pasirodžius žandarui, ant ilgo laiko sulenda j užpečkį?

Šitaip apsileisdami, kokį mės duodame paveikslą jaunesniajai darbininkų kartai, kuri užims mūs vietą ir tikisi nuo mus ištaisyti takų. Jeigu taip užsiliks, tai koks viso to galas? Tiek to, tegul, jeigu kokios, nueitų perniek visas varytas ikšiol darbas; tegul liktų apleisti tie, kurie įsivare negal jau atgal grįžt. Bet ką kalti mOs kaimo žmonelės, kuriuos mės sujudinome, pakūrstėme, žadėdami jiems vadovystę? Jie įtikėjo į mūs žadėjimus, jau daugelis jų už tai *nukentėjo*, o mės žiūrime atšalę ir šiandien juos beveik apleidžiame. Tai tikrai nuodėmė, šaukianti atmonijimo! O, kad mės, kitus bebudindami patys neužmigtume!

Išrodo padoriu ir teisingu da^gtu, kad Lietuviai, užaugę Lietuvoje, baigę mokslus už pinigų, trauktus iš tėvų žemės, turėtų patarnaut savo tautiečiams, tai pačiai Lietuvai, kuri nuo vaikų savo laukia apgynimo prieš eksploatuojančius¹ ją visokius ateivius. Daugeliui Lietuvių šitai išrodo visai kitaip, nės vos tik spėjo pabaigt mokslą, jau Lietuvoje nerimsta — bėga į Maskoliją. Juristai, mokiniojai — tie nors ši tą gali išsiteisinimui, bet kuo išsiteisįs daktarai, kuriems juk Lietuvoje da neangšta, duonos yra pakaktinai? Dėlko jie, vieton Lietuvą, maloniau renkasi Maskolijos „zemstvas“²? Dėlto net apsigyvenusieji Lietuvoje ir išdirbę jau gerą praktiką, meta savo vietą ir traukia į „zemstvą“? Kuo jiems „zemstva“ meilesnė už Lietuvą? Malonu būtų, kad nors vienas iš mus pabėgėlių „zemskių“ paaiškintų Lietuvių zemstvomanijos priežastis. Dabar, girdžiu, Suvalkų gubernijoje liko trys puikios vietos be daktarų ir nė vieno „zemskio“ negalima paragabent iš „zemstvos“ — naujosios tėvynės. Žinoma, tas vietas užims ateiviai svetimšaliai.

Amerikos mieste, Bostone, pasirodė naujas lietuviškas laikraštis, žadantis gvildent draugijos ir ūkės dalykus

¹ Išnaudojančius. ² Taip yra vadinamos vietinės savvyvaldos įstaigos Maskolijoje.

skaisčiai katalikiškoje dvasioje. Pirmųjų pirmiausiai užklumpa ant girtuoklystės — kas reikia tiktai pagirt. Šiaip laikraštis, pripildytas smulkiomis žinelėmis yvairaus turinio, nebūtų blogiausias tarpe amerikonių laikraščių. Bet apskritą išpūdį visai sugadina čiupinėjimas dūšios taip nugrubusiais nagais, kad net suteršia visą skaistumą katalikiškos laikraščio dvasios, nekalbant jau apie suteršimą mokslo, logikos ir kitų pritinkančių pamokinimams dalykų. Čiupinėtojas dūšios (mokslas apie dūšią) išranda, kad „*dūšia gal būt be kūno ir daryt viską, kas prie jos priguli*“ (tai gali patekt skyrium nuo kūno ir policijos priežiūrai), kad gali būt „*mislys atsitraukusios nuo kūno*“ (ar negalima būtų tokią mislį sugriebt ir patalpint į laikraštį?) Tur būt autorius rašydamas tą straipsnį, buvo užsimastęs apie Eusapiją Palladino. Ikšiol juokai, o toliau, kur kalbama apie dūšios pradžią, šlykštu. Rašytojas mini, kad dūšia prasideda „*pirm susivienojimo kūnų neščioje moteries*“ (tu man ištirk!) tai vėl kad dūšia gauna pradžią *nuo tėvų per dalikatnus dalykus kūno*“ (kad skaisčiai, tai skaisčiai pasakyta! na ir katalikiškoje dvasioje, nės tas pamokinimas paimtas iš Tertulijano dvasiškos akušerijos). Rašytojas mokslo apie dūšią, pradėjęs straipsnį, taip saktant, akamoniškai, pabaigą jo pritaiko prie laikraščio programo — gvildena dūšią ekonomiškai. *Žydu kunigaikštis — rašo — siuntė daug pinigų į Jeruzolimą dėl išliuosavimo Žydu Žalnierių dūšių iš šveistainių.*“ Tai mat ir jūs, skaitytojai neškite *daug pinigų*, kad ir į Bostoną a konto jūs dūšių, pasirengusių į „šveistaines“, arba ten jau patekusių. „*Kunigiškuose poteriuose* — rašo toliau — *yra aiškiai įsakyta melstis už dūšias, o labiau už tą, kurie daro savo bažnyčiai apieras.*“ Tie poteriai įkvėpti tikrai ne dangaus, o tik ano Žydu kunigaikščio, kuris varinėjo gešeftus su „šveistainėmis.“ Bet kas pritiko Žydui gešeftmacheriui, tai rodos negalėtų pritikt kunigams O jūs vargdieniai, beturčiai! ant žemės turite „šveistaines“, posmert „šveistaines“, o čia nēr kuo išsipirkt. Tai jau šios gadynės toks surėdymas: vieni „šveičia“, o kiti kenčia.

f •

OOHOŪSMSODSŪDHŪOgDOB TĖVYNĖS VARPAI BDOBODBūDSODBODBODgOD

II.¹

Moterų „Žiburėlis“. Juodviejų pranašai. Diktatoriaus meškerė su kunigu vieton slieko. Išmintingos Lenkų mergos. Naudingas darbas merginos S. Dvilypinis užmanymas.

Moteriškas elementas buvo didele parama vyriškam elementui netik Biblijos rojuje — yra parama ir mūs gadinės Lietuvoje, o da-gi platesnėje prasmėje. Pamenu gerai, kaip nušvito mums akys, kada stojo į glitą Lietuvos raštininkės. Nudžiugome ne vien dėlto, kad jos užvadavo tūlus per greit *patrukusius* darbininkus vyrus, bet ir dėlto, kad prisidėjimas moterų suteikė, taip sakant, pilnumą visam draugijos darbui. Dabar vėl, kada tūli *karšti* Lietuviai atšalo, lyg *žalbarščiai*, o viens ir kits iš jų sukrovė idealus į pilvą ir supratime gyvenimo susilygino su *žirgais šerunais*, vėl pasirodo moteriškės, vėl remia viešą dalyką jau ne ant raštų, tik ant kitokios ^dirvos. Dvi moters tyliai, be trenksmo įkuria draugystę „Žiburėlį“ ir trumpame laike suspėja suteikt geroką pašalpą pinigais yvairiuose reikaluose. Tegul nors viena vyrų draugystė pasigiria su tokiomis pasekmėmis savo trūso! O tikrai ant įkurtuvių „Žiburėlio“ nebuvo nė karštų kalbų, nė iškilmingų žodžiuose aukų idealams ir t. t. Tikiu, kad „Žiburėlis“ tas niekad neužges, kad visados svilys akis mūsų aptingusiems vyrams — juk Lietuvos vaidiiutės moka prilaikyti amžiną ugnį.

Norėčiau šitą „Žiburėlį“ pakišt po akių mūsų juodiems pranašams. Matote atsiranda tarp kandidatų į *šerunus* toki, kurie, norėdami nors akise svieto išteisinti savo apsileidimą, skelbia, kad „iš to nieko nebus“ (t. y. iš mūsų darbo). Tie pranašai remiasi ant tų-pat pamatų, lyg tie blogdariai: nors pripažįsta savo kaltę, bet juo daugiau suranda sandraugų, juo ramesni. Gal but, „Žiburėlis“ atkreips jų atydą ant artesnio prisižiurėjimo į vaisius mus darbo. Gal prie „Žiburėlio“ šviesos teiksis užtėmyti, kad nežiūrint ant visokių kliūčių ir mūs pačių nerangumo,

¹ Iš 4 Nr. „Varpo“ 1896 m.

ūBOŪSsOSDDBDūBOŪBOūBBOŪBB 313 ŪOBŪŪgODBaDgūDBnDBODgūDBOOSaD

darbas vis gi eina pirmyn. Vyručiai! turite pripažinti, kad jūs pranašystė tai melas; žinokite, kad jūs dvasią mės suprantame, o siekis jūs pranašystės mums aiškus ir labai bjauriai išrodo. Tai gi liaukite gundę gerus žmones dėl savo smulkaus egoizmo — juk ir taip jau perdaug yra ant svieto niekšų! Gana ir be jūs turime trukdytojų ir gundytojų iš yvairių pusių.

Štai Vilniaus diktatorius,¹ patėmijęs, kad Katalikų vaikai nenori lankyti cerkviniai — parapijinių mokyklų, aiškina per savo laikraštį, jog tos mokyklos Katalikams visai nepavojingos, o kaipo liudijimą teisybės to aiškinimo, parodo vieną tokią mokyklą, kur net Katalikų kunigas ateinąs mokinti Katalikus jų tikėjimo dalyką. Šitas diktatoriaus atsiliepimas tai tik naujas pavyzdys šlykštaus rusifikatorių vylio, paleistuvystės jų dvasios ir begėdiško drąsumo meluoti tiesiog į akis. Tuotarpu, kada Kelmo eparkijos² statistika džiaugsmingai rodo pasidauginimą perkrikštų į pravoslaviją per pagelbą cerkviniai — parapijinių mokyklų; kada Pietvakariniame krašte svarsto klausimą, katros mokyklos greičiau sumaskoliuoja — ar esančios po ministerijos priežiūra, ar cerkviniai-parapijinės; kada Maskolių šunlaikraščiai lenktyn eina, atvirai duodami rodąs privilegijoms Lenkų valsčionių prie rusifikacijos idėjos per mokyklas ir tam tyčia rengiamus knygynus — kas jau vartojama Lietuvoje nuo seniau. — Vilniaus diktatorius su visais savo garbingai uždirbtais orderiais žeminasi prie aiškaus melo ir, norėdamas pridengti Maskolių mokyklų žabangas, kiša mums kunigą. Bereikalo! Mės suprantame siekius Maskolių mokyklų ir tokius Miknevyčius³ norėjau pasakyti: tokius kunigus taip-gi pažįstame.

Papasakosiu dar apie kitokį gundymą. Anuomet įkurti tapo Krakove t. v. „Baranieckio kursai“. Žinoma, atsirado pagalios ir *mądre panny* (išmintingos mergos).

¹ Supr. Generalgubernatorius. ² Pravoslavų vyskupystė Sedleco gub., Lenkijoje. ³ Kunigas, išguldąs rusiškai tikėjimą Mariampoles gimnazijoje.

Mądre panny tarp kitų dalykų girdėjo apie Lenkų patriotišką idėją, apie priderystę tai idėjai patarnauti ir t. t. Tai gi tūlos iš jų, apsigyvenusios Lietuvoje, tai idėjai tar nauja: mokina kaimo vaikus *lenkiškai* \r stengiasi įkvėpti savo mokintiniams, kad jie esą *Lenkai*. Merginos! jeigu jūs ištikro *mądre*, tai suprasite, kad 1) rnokindamos Lietuvių vaikus vieton lietuviškai, tik lenkiškai, bereikalo teriojate savo brangias pajiegas, o vaikams veltui maišote galvas, ir atimate jiems laiką išsimokinimo skaityti ir rašyti savo kalboje — iš ko turėtų gyvenime naudą, 2) versdamos vaikus vadintis Lenkais, pačios meluojate ir per prievartą traukiate iš po nekaltų kūdikių dorišką pamatą, rnokindamos juos meluoti prieš save pačius. Su tokiu karštumu prie darbo keliaukite sau į Lenkiją: ten nenueis ant vėjo jūs išmintis ir iš darbo bus tikra nauda. O Lietuvoje tik pragaištį darote. Čia turiu pasakyti žodelį apskritai Lenkams. Meldžiami! sudrauskite savo *mądre panny* nuo lenkavimo mūsų vaikų! Tas dalykas labai neparankus, ypač valandoje, kada bandome susipažinti, susiprasti ir ištikrųjų susitaikyti. Neklausiu jau, ką jūs pasakytumėt, bet ką padarytumėt, jeigu Lietuvė mergina, apsigyvenusi Lenkijoje, imtų mokint Lenkų vaikus tik lietuviškai ir verstų juos vadintis Lietuviais? Neminėsiu vietos, kur *mądre panny* trūsia, nės iš to galėtų pasinaudot negeistini nagai. Bet jūs patys gerai turite žinot, kur ir ką veikia jūs apaštalijs.

Priešais tą pragaištingą darbą, galiu pastatyti naudingą darbą merginos S., kuri taip gi turėjo norą mokinti vaikus, bet suprato, kad Lietuvius pridera mokinti lietuviškai. Jau daug eilių vaikučių išmokino skaityti ir rašyti, jau daug širdžių plaka dėkingumu garbės vertai merginai. Juo didsnis jos nuopelnas, kad nemokėdama nė žodžio lietuviškai, pirmiau išsimokino lietuviškos kalbos, o paskui ėmėsi šviesti mažiutelius. Garbė tokiai darbininkei! Gaila kad sąlygos neleidžia tuotarpu apreikšt pavarde tos merginos ir vietą jos apsigyvenimo.

Ar skaitysime rankraščius, ar pataisytą ir atspaus tą Nr. laikraščio, užtėmysime tokias neatleistinas kalboje ir

rašyboje klaidas, kad net šiurpuliai ima. Ir patiems nesmagu ir negražu prieš svetimšalius, ypač kad grįžtame vėl prie tų-pat klaidų, kurios vienu žygiu buvo jau beveik išnykusios. Žinoma, čia daug kalta paprasta mūsų raštininkų tinginystė, pasipažint su gramatika, arba įsitęmyti atskirus straipsnius, rašytus kalbos dalykuose laikraštyje. Bet daugumas rašančių reikia išteisinti: juk neturi lemtai iš ko nė pasimokint, nės vokiškai rašytos gramatikos, ne visiems prieinamos, o geros teisingos lietuviškos gramatikos, rašytos lietuviškai, visai neturime. Iki da pasirodys tolimoje ateityje tokia gramatika, ar negalima jos užvaduoti koku lapu, trumpai sutrauktų kalbos ir rašybos tiesų? Išeitų iš to, gal būt, gerokas straipsnis, kurį galima patalpinti „Varpe“ ir atspausti skyrium pardavimui ar išdalinimui. Jau kaip buvo silpni ir menki anais metais išleisti „Statrašos ramčiai“, vienok ir iš jų rašytojai pasinaudojo. O tik šiandien nesulyginamai geresnius ramsčius galime sustatyti. Tai-gi, mūs filioliogai, statykite tuos ramsčius kuogreičiausiai — tai jūs pareiga! Labai būsimė dėkingi visi, o ypač redakcijos ir spaustuvės darbininkai, kurie dabar turi kęsti už svetimas kaltes. Palaukite! Prie to užmanau da vieną dalyką. Tegul taspat filioliogas, kuris statys ramsčius, skaitydamas kiekvieną Nr. „Varpo“, užsiženklina užtiktas klaidas ir tegul sekančiame Nr., atskyriame straipsnyje vardu kad ir „Klaidos kalboje“, tas užtėmytas klaidas patalpina sykiu su pataisymu jų. Tai bus didele parama patiems ramsčiams. Ar gerai bus? Suprantama, kad tam straipsniui neprigulės klaidos, statytojų padarytos, apie kurias turi rūpintis redakcijos taisytojas.

III.¹

Reikalingumas statistikos. Drebėjimas kinkų. Lenkiškas svarstymas lietuviško klausimo.

Norėdami, kad darbas klotusi, turime gerai pažinti dirvą, ant kurios darbas atliekamas. Męs dirbame jau su viršum dešimtmetis ant Lietuvos dirvos, o turime prisipažinti, kad ta dirva mums beveik *terra incognita*.² Pradžioje mūsų darbo, gadynėje lirizmo, gana buvo žinot, esant Lietuvą, Lietuvių tautą, koki ten vargai ir prispaudimai Lietuvių ir tt. Šiandien jau to negana. Šiandien jau reikia pažinti Lietuvos geografiją, etnografiją, ekonomiską ir politiską būvis ir tt. Duot gi pamatą tvirtam pažinimui mūsų dirvos gali tiktai Lietuvos statistika yvairiose jos šakose. Nereikia man rodos aiškinti, kad statistika, mūs pačių surinkta, netik sustipris mums žemę po kojomis dabar, bet ir apšvies kelią, kurio privalome eiti toliau. Męs savo statistikos neturime visai, nors tūlas šakas statistikos svetimų šalių numanome labai gerai. Gražu juk žinot pvz., kiek žiurkių atlanko ūkininko aruodą Belgijoje, kiek per metus išgeria degtinės vienas gyventojas Anglijoje, bet gėda mums nežinot tuo tarpu, kiek javų įpila į aruodą ūkininkas Lietuvoje, kiek joje vienas pavietis prilaiko karčiamų. Ikšiol vartojome kartais statistiską žinias, sustatytas činovninkų ir jau tik dėlto vieno negalinčias laukti ištikėjimo. Dėlto gi imkimės prie savo statistikos patys. Čia darbo rasime visi pakaktinai. Prie rinkimo medegos, jeigu bus išleisti kiekvienoje statistikos šakoje ypatingi užklausimai, gali prigulėt kiekvienas, kas tik moka rašyt. Prie sustatymo surinktos medegos ras darbą augštesniejie inteligentai, rugojantieji šiandien, neturį apie ką rašyt. Tik neužmeskime šito užmanymo, kaip daug kitų užmanymų!

Aure sutinka mane Motiejų Padauža ir klausia:

— Ar žinai, Tamista, kaip dabar gali pažint Lietuvį inteligentą Maskolijoje?

Iš 6 Nr. „Varpo“ 1896 m. ² Nežinoma šalis.

— O kaip?

— Iš drebėjimo kinkų. Mat, kaip pernai vasarą pradėjo drebėti inteligentų kinkos, tai nepasiliovė drebėjusios ikšiol ir parėjo jau į chronišką drebėjimą. Net gaila žiūrėti, nes jau ir policija iš jų juokiasi. Na, su drebėjimu

kinkų tiek to — pasityčios merginos ir tiek — bet chroniška baimė paverčia žmones į avis. O šiandien Lietuviams visai nepritinka ir neparanku būti avimis, šiandien jie privalo būti drąsiais ir turėti labai aiškas galvas. Dabar Maskolijoje plačiai pajudintas lietuviškas klausimas. Gali užklausti Lietuvius: ko jūs norite? O tuo tarpu Lietuviai, vieton atsakymo, galės parodyti tik drebėjimą kinkų. Bijau, kad su Lietuviais šiandien neatsitiktų taip, kaip anuomet, kada Napoleonas I pasišaukęs Lietuvių deputaciją, užklausė: ko jūs norite? Vieton atsakymo, Lietuviai tik lankstė galvas iki žemės ir siekė bučiuoti ranką, neištarė nė žodžio. Tada Napoleonas pasakė: Toms avims

Ant Lenkų girpelnystės apie kultūrą ir kitokius vaisius Lenkų minties, valios, papročių ir 1.1., suteiktus buk Lietuvai," atsakyta jau seniau „Varpo" straipsniuose v. „Už ką mes Lenkams turime būti dėkingi arba nedėkingi" (1892 m. NNr. 1, 2 ir 3), atspausčiuose taip gi atskiroje knygutėje. Man užteks tiktai pridurt prie to lietuviškas priežodis: *Pagyryų puods netaukuots*.

Rėmimas skaitliaus Lenkų ant rubricelės, t. y. tvirtinimas: kas katalikas, tai ir Lenkas — perdaug jau liuosas, kad galėtų turėt kokią nors vertę. Kiek pamenu, tai Lenkai šitą-pat metodą laikymo katalikų per vieną su Lenkais išmetinėjo Maskoliams, o šiandien patys vartoja.

Ta pati ir su skaitlium lenkiškai kalbančių.

Menki „triupai". Ne dyvai, jeigu galima net kelissyk paeiliui pralošti.

Vieną išvadžiojimų vietą parodysiu ištisą: „Tegul pvz. Vilniaus gubernija gauna išvien su kitais sauvaldystę ir seimukus ir sykiu įvyksta sulyginimas tiesose kalbų, tai kokia tuomet kalba turėtų būt vartojama ant susirinkimų? Lenkų 18°/o—19%. beveik tiek žydų, o likusieji gyventojai dalinasi maž daug į dvi lygias dalis Lietuvių ir Bialorusų. Nė viena iš tų dalių negamina daugumos ir neturi tiesos prie vadovystės, tai gi lieka tiktai pasirinkt kalba lenkiška arba maskoliška."

Jeigu Lenkų ir žydų yra sykiu 38%, tai Lietuviams su Bialorusais lieka da 62°/o arba skyrium po 31%. Jeigu 31% negalėtų šiuo žygiu pagamint daugumos, tai juo to nepadarys 19%. Rodosi, kad čia ant klausimo: kokia kalba turėtų but vartojama ant susirinkimų, greičiau galima atsakyt: lietuviška arba bialorusiška. „Prz. Wsz.", kaip matėme, atsako: lenkiška arba maskoliška. Dėlko ne žydiška, o tik lenkiška? Juk žydų taip gi 19% kaip ir Lenkų.

Puikiasias vienok to išvadžiojimo galas: „Tas pavyzdis (t. y. Viln. gub.) aiškiai parodo, kad Lietuva politiškai gali prigulėti tiktai Lenkams arba Maskoliams —

tertium non datur."¹ Galėtų taip but, jeigu *tertium* prigulėtų nuo Lenkų.

Prie galo straipsnio randame dar šitoki sakinį: „Prieš tą šalį (t. y. Lietuvą) ir jos gyventojus, jaučiame pareigas ne kaip permaldaujančią auką už kokias ten pramanytas kaltes, bet dėlto, kad mūsų tautiškam reikalui naudinga, paremt tautišką ir politišką Lietuvių sąmonę."

Per visą straipsnį „Prz. Wsz." išpažino monopolį vien tik Lenkų politiško ir tautiško skirtumo, neprileisdamas prie tų tiesų Lietuvių, neduodamas jiems nė cyptelt, pri-lygindamas etnografišką skirtumą (žinoma, ne Lenkų) prie dalinimo avių bandoje — štai išsyk maloningai remia ir politišką, ir tautišką skirtumą Lietuvių, jspėk dabar, žmogau, ko nori tas laikraštis? Ką vieną dieną pasako, kitą dien atšaukia, ką pradžioje straipsnio tvirtina, tai pa-baigoje užgina.

Vienok iš viso ko matyt noras, kad Lietuviai Lenkams bernautų. Ne, vyručiai! Ir su bernu reikia pirma susi-derėt, susitaikyt; o jūs skirate sau mus į bernus, visai mūs nesiklausdami, ar mės tarnauti norime. —

IV.¹

„Tėvynės Sargas", jo programos ir doriški pamatai. Atsiradimas „Apžvalgos" ir bedievių. Naujas vardas, suteiktas inteligentams. Dvasiškas pagarbinimas paleistuvystės. Priežastis krutėjimo dvasiškos ir mokslo lietuviškos kalbos. Pastatymas akis į akį ka-talikystės su tėvyne ir kas iš to išpuola. Užbaiga su persergėjimu.

Mandagumas lenkiško laikraščio „Zgoda".

„Apžvalga", bedavatkaudamama, susilaukė sūnų, ku-riam ant krikšto davė vardą „Tėvynės Sargas"

Turėdamas jau penkis numerius naujojo laikraščio, galiu išreikšt apie jį pilnesnę ir teisingesnę nuomonę ne kaip būčiau galėjęs tai padaryti tik iš pirmo numerio. Reikia prisipažinti, kad 1 Nr. paliko ant manęs smagų įspūdį. Taip rimtai ir užsiturinčiai kalbama ten, juog ga-lima buvo manyt, kad prie darbo imasi rimtesni už ap-

¹ Trečiojo išėjimo nēr. ² Iš 8 Nr. „Varpo" 1896 m.

žvalgininkus žmonės, kad su laiku mokės pagerbt svetimą nuomonę ir pripažint, juogiai tėvynei naudą gali atnešt darbininkai įvairių pažvilgių, ne tik kunigijos užtvirtintų. Atradus dar pažadėjimą, kad „krikščioniška idėja turi būti ant pirmos vietos“, kad rūpysis apie viską, „kas tiktai gali padaryti, kad mūsų broliams būtų ir šviesu, ir puiku, ir sotu, ir sveika“ — pasidaro visai ramu. Vienok jau antrame numeryje „Tėvynės Sargas“ parodė, kad „į ano organizmą įėjo Apžvalga“, įnešdama bjauriausią savo ypatybę, visai nepritinkančią krikščioniškam laikraščiui — o tai dergimą svietiškų inteligentų tokiais žodžiais, kurie, nors neturi nė kokio pamato, veikiausiai tamsių žmonių akise subjaurina svietišką mokslą.

„Tėvynės Sargas“ savo programe žada „perserginėti brolius Lietuvius ir Žemaičius apie visokias neteisybes trijų didžiausių mūsų neprietelių: vietinės administracijos, žydų ir išgamų Lietuvį“, prie kurių priskaito bedievių ir išdavikus. Priderėjo neužmiršt programe paaiškint, kaip naujasis laikraštis dvasiškas žiūrės ant jautriausio kunigų klausimo: kaip elgsis su nusidėjėliais kunigais? Ar svietiški kunigų nusidėjimai vadysis nusidėjimais pagal priimtą doros kodeksą, ar bus iškelti augščiau doros tiesų ir draugija negalės reikalauti atsakymo? Reikėjo paminėt tą klausimą — juk ne kartą su juo prisieis susitikti . . .

Kitame straipsnyje kalbama apie natūrališką atsiradimą „Varpo“ ir „Ūkininko“, o pagaliaus ir „Apžvalgos“. Apšviestieji — pasakoja „T. S.“ — pagal nuomones dalinosi į du dideliu buriu, kuriuodu sutiko pamatiniame supratime apšvietimo, o tik negalėjo sutikt, kaip reikia tas dalykas išpildyt. Vieni sako: duok broliams regimų daigtų supratimą, išsprausk aniems į ranką kuogeriausią padargą įgauti galimai geresni medžiagišką buvį. Antri išvydę tame programe spragą, su plaukais iš baimės pasišiaušiojusiais šaukia: kame yra to viso cemento ir papėde? Vieniems regis, kad be to cemento galės apsieiti, kiti per nevalią nori aną brukti — ir štai, palikę šalyje pamatinį dalyką — apšvietimą, pjaunas apie reikalingumą, ar ne — krikščio-

niško tikėjimo. Pertat vieni įgavo vardą liberalų bedievių, kiti klierikalų davatkų. Tų paskutiniųjų turėjo būti „Apžvalga“.

Aišku, kad *vieni* troško apšvietimo žmonių ir pagerinimo jų materijališko būvio — topat, su kuo šiandien giriasi ant antgalvinio puslapio pats „T. S.“ Rodosi, reikėjo *kitiems* pagirti tokį darbą, o ne trukdyt jį. Reikėjo žiūrėt naudos iš to darbo, o ne jieškinėt jame stokos cemento. Reikėjo atsimint, kad *vieni* turi pritinkesnę už *kitus* mokslą ir supratimą apie tai, kaip padaryti, kad broliams būtų ir šviesu, ir puiku, ir sotu, ir sveika.“ Matant, kad prie darbo ir cementas būtinai reikalingas, reikėjo *kitiems* patiems, kaipo specialistams cementininkams, pasirūpinti apie cementą ir su jo pagelba teikti taip gi naudą tiems patiems broliams. Būtų *vieni* ėję savo keliu su svietišku mokslu, *kiti* savo keliu su cementu, o vieni ir kiti prie topat siekio: brolių naudos. Nereikėjo brukt per nevalią cemento, juk ir cementas ne prie kiekvieno darbo tinka ir dar nepratusiose rankose gali sugest ir likt be naudos. Būtų buvusi santaika ir nebūtų buvę baimės. Tuotarpu *kiti*, išvydę *vienus* su „regimų daigtų supratimu“ ir „kuogeriausia padarga“, persigando ir štai „palikę šalyje pamatinį dalyką—apšvietimą“, bubnyja vien apie „reikalingumą tikėjimo“, aiškindami tą reikalingumą ne su pagelba mokslo ir logikos, o tik su pagelba iškeikimu bedieviais, su pagelba intrigų ir kitų panašių įrankių, nės „krikščioniška idėja turi būt ant pirmos vietos“. Ko čia buvo iš baimės šiaušiotis plaukams? Ko čia bijotis apie cementą, jeigu jisai pats savyje jaučiasi tvirtu? Reikia atsiminti, kad tas cementas Lietuvoje jau nuo 500 metų turi savo apginimui bažnyčias, tam tikrus tarnus, net valdžių apmokamus — tai gi ko jam bijotis žmonių, trokštančių savo broliams apšvietimo ir geresnio materijališko būvio, nors tie žmonės ir nebūtų savo programe užsiėmę cemento reikalais? Nereikalingas ir be matomo pamato buvo tas pasišiaušiojimas plaukų, nelogiškas ir labai netaktiškas anas brukimas „per nevalią“ *reikalingumo* tikė-

jimo į darbus tų vyrų, kurie apie *nereikalingumą* tikėjimo niekad neužsiminė ir tuo klausimu nebuvo užsiėmę. „Apžvalga“ gimė iš pasišiaušiojimo plaukų ir dėlto jos atsiradimą natūrališku pavadinti negalima. Jos gyvenimas buvo išreikštoju atsiradimo: sekama iš užpakalio paskui inteligentus, stengėsi „per nevalią įbrukt jiems ir t. t.“, o pagalios ir išdavinė. Ar tai natūrališkas dalykas? Ant galo specialieji laikraščiams, nors ir kitokiu būdu atsiradusiems, dar pas mus peranksti.

Atsiradimą pas mus liberalų ir klierikų „T. S.“ be-reikalo aiškina vėlesnio laiko sanlygomis. Tuodu skyrių buvo juk dar prieš atsiradimą lietuviškų laikraščių. Ypa-tinę gi skyrių „bedievių Lietuvių“ išrado cementininkai, bet taip gi ne tokiu keliu, kaip aiškina „T. S.“. Pra-džioje gyvenimo „Varpo“ ir „Ūkininko“ mėš, inteligentai darbininkai, gavome keletą persergėjimų per laiškus, jog mūsų laikraščiai bedieviški: vienas sakė dėlto, kad „Varpo“ nepradėjome nuo „Vardan Dievo Tėvo“; kitas — kad perretai minime laikraščiuose žodį „Dievas“; trečias — kad tamepat Nr., kur aprašytas mėšlas, yra paminėtas Dievas ir t. t. Kaip matome, pirmutiniai pamatai užtė-myjimo bedievytės buvo per daug vaikiški. Bet atleiskime aniems vaikams; nės ir šios dienos vyrų pamatai nėkiek ne geresni. Kol cementininkai stojo tik už Dievą, tai dar nebuvo taip smarkus, bet kada tapo „Varpe“ patalpinta korespondencija iš Buenos-Ayres apie bjaurų pasielgimą vieno kunigo, išsyk atsirado kariška replika, o tarp ce-mentininkų pasišiaušiojimas prieš mūsų inteligentus. To-lesniame laike taktas „Apžvalgos“, laikančios Dievą, tikė-jimą, popiežių, kunigiją, bažnyčią per sinonimus, noriai sodinančios kunigą greta Dievo ir verčiančios krikščionis užmerkt akis, kada kunigas griešyja, visus nesutinkančius su jos taip krikščioniškomis nuomonėmis pavadino be-dieviais. Tai mat kaip buvo. Mės tapome pavadinti be-dieviais ne už Dievą, ne už garsinimą kokių teorijų už-ginančių esybę Dievo, o tik už kunigą, už garsinimą ku-nigų piktų darbų.

Kas tai yra bedievis ir katrą žmogų galima su gryna sąžine pavadinti bedieviu, o katrą ne — sunku būti „Tėvynės Sargui“ atsakyti, nes tame dalyke jo išmanymas tikrai taip toli nesiekia. Vienok, kaip „Apžvalgos“ paveldėtojas, tą vardą bedievių paliko apskritai visiems augštesniems inteligentams tik su tokia skyriu, kad motina tvirtino, juogiai bedieviams negalima nieko gero pripažinti, o sunus sako, kad ir bedieviai „pozityviškai užsirašė ant mūsų rašliavos vistarijos lapų.“ Tai jau vis gi žingsnis pirmyn ir būtų gerai, jeigu nors taip būtų pasilikę. Ketvirtame savo numeryje „T. S.“ augštesniems inteligentams darbininkams prie vardo „bedieviai“ prikergia da „paleistuviai“. Ant 9 pusl. minėto Nr. stovi parašyta: „Meilu būtų to klausyti, kad to lietuviško tėvyniškumo vadovais nebūtų bedieviai, kurie Gudų universitetuose per paleistuvystę nustoję gražių ir brangių tikėjimo jausmų, ėmė jieškoti kitų estetiškai gerų jausmų ir taip, neįsąmonė priežasties, pasijuto pilni jausmų savo tėvyniškumo, padarė Lietuvoje judėjimą, patraukdami su savim maž daug ir kitokios pažiūros jaunuomenę.“

Ergo: 1) Paleistuvystė yra tarp Lietuvių *prima causa*¹ šiandieninių jausmų savo tėvyniškumo ir judėjimo Lietuvoje.

2) Universitetiniai inteligentai Lietuviai, kurie rūpinasi apie tėvynę, yra bedieviai ir paleistuviai.

Quoad L Kaip sau norite, gražų liūdyjimą duoda paleistuvystei „Tėvynės Sargas.“ Aš apie paleistuvystę laikiausi visai priešingos nuomonės (galima mane pavadinti bedieviu, nes nesutinku su pažvilgiu dvasiško laikraščio) ir šiandien neseksiu paskui „T. S.“ ir jo liūdyjimui netikėsiu. Jeigu paleistuvystė turėtų ypatybę sujunginti tėvyniškumo jausmus ir tt., tai juk ta pati paleistuvystė būtų padariusi tą patį ir su kunigais, tarp kurių paleistuvystė bujojo tada dar, kada apie darbus universitetinių inteligentų nebuvo nė girdėt. O iš kitos pusės vėl žinau

¹ Pirma Priežastis.

tikrai, kad tėvyniškumą sujungia Lietuvoje ne paleistuvystė, o tik visai kitokios priežastys.

Quoad 2. Nė viename pasaulės universitete nėra katedros paleistuvystės, tai gi paleistuvystė negali būti priverstinu atributu žmogaus, baigusio universitetą, ypač kad paleistuvystę randame ir pas žmones, baigusius dvasiškas seminarias ir kitokias mokyklas. Ir jeigu jau paleistuvystė prigulėtų nuo mokyklos, tai turėtume pripažinti, pasiremami ant statistikos, kad Lietuvoje dvasiška semina-rija duoda kur kas didesnę procentą paleistuvių, ne kaip universitetas. Vienok mes ant tokio pamato priežastį neriamėme ir nedrebiame apskritai kunigams tokio bjauraus vardo, nors turėtume šiame dalyke didesnę tiesą tai padaryti. O „T. S.“ apskritai visus vyrus, kurie „sujungia tėvyniškumo jausmus“, kurie dirbo dėl Lietuvos tuomet jau, kada tūli „Tėvynės Sargo“ sandarbininkai dar skaityt nemokėjo, be kokio pamato, su lengva širdim vadina paleistuviais! Tai net „Apžvalga“, tas laikraštis galutinai tapęs dorišku bankrotu, taip stačiai neišdrįso šito pasakyti. Galetume pareikalauti nuo „T. S.“ atitaisymo to žingsnio, jeigu nežinotume siekio, kam toki vardai, kaip „bedieviai“, „paleistuviai“, vartojami dvasiškų laikraščių. Per tokius vardus greičiau galima atgrasinti tamsius žmones nuo augštesniųjų inteligentų ir jų raštų, kuriuose gali kartais atsirasti nemeilus kunigams dalykai, nors su tikėjimu visai nesirišantieji. Tokius įrankius vartoja tik intrigantai, žmonės piktos valios, o nuo žmonių piktos valios atsisteisimo mes nereikalaujame.

Antrame Nr. „T. S.“ kalba apie priežastis, dėl kurių dvasiškija turi krutėti ir mokintis lietuviškos kalbos. „Lietuvos jaunimas (studentai ir kiti) ūžia ir juda.... Taip visai Lietuvai sukurtus, reikia ir visai katalikų dvasiškijai nesnausti ir veizėti, kad tasai sujungimas neatneštų nieko blogo nė šv. mūsų tikėjimui, nė pačiai Lietuvai.“ Mat, kad jaunimas nebūtų susijęs, tai dvasiškija būtų galėjusi „snausti“ ir nesirūpinti apie Lietuvą. Priežastys krutėjimo tarp dvasiškiųjų, kaip matome, neturi gilesnių doriškų pamatų – tik iš privertimo kruta.

„Vadovai to naujojo lietuviško tėvyniškumo šaukia visais balsais: mokinkitės lietuviškai! — norėdami iš lietuviškos kalbos nusikalti sau ginklą, su kuriuo stačiai, ar nuošaliai galėtų pamažėli atstumti kunigus nuo žmonių, paskui gi daryti su Lietuviais, ką užsigeis tai turi rūpintis ir kunigai, įgyt sau tą patį ginklą, idant su juo galėtų apginti ir šv. tikėjimą nuo užpuldinėjimų. Tai viena priežastis. Antra priežastis, „idant reikalui atėjus, galėtumėme kariauti su priešininkais ne tiktai žodžiu, bet ir plunksna.“ Priežastys grynai kariškos. Tiktai kur tas priešininkas? Juk pats „T. S.“ sako: „Ar ta valanda (karo) toli — nežinome.“ Na, gadynėje militarizmo apsiginklavimas madoje. Tiktai primenu, kad autorius, kurstantis dvasiškija kariauti su priešininkais, pasistengtų susipažinti su jų siekiais. Ar gi ištikro priešininkai, kaip juos vadina „T. S.,“ nori padaryt iš lietuviškos kalbos tiktai ginklą nustūmimui kunigų nuo žmonių? Persiauras būtų siekis ir dėl tokio menko siekio ištikro nereiktų nė kalbos mokintis.

Pačiame moksle lietuviškos kalbos „T. S.“ taikosi rasti skirtumą tarp svietišų inteligentų ir dvasiškų: vieni mokinasi „dėl tuščios garbės, arba dėlto, jog dabar tokia mada įvyko“ (o čia neseniai sakė, kad nustūmimui kunigų nuo žmonių — tiek to), o kunigai mokinasi „dėl meilės Dievo.“ Mat pas kunigus, ar jie mokinas mylėti artymą, ar su juo pešasi, „kubilaitis Dievo loskos,“ anot Virbaliaus prabaščiau, niekad neišsenka.

„Trokšdami apginti savo tikėjimą ir užlaikyt tautą, stengkimės ją apšviesti: vienok niekados neaukaukime katalikystės dėl gero tėvynės.“ (4 Nr.) Palikdami šalį didį nenuoseklumą augščiaus išrašytų iš „T. S.“ žodžių, turime tiesą paabejoti, ar pati katalikystė būtų šitaip pasakiusi. Ji būtų atsiminusi, kad ji nepriguli prie prigimtų Lietuvių tautos ypatybių, kad ji yra tiktai ateivė, radusi Lietuvoje prieglaudą, kad Lietuva buvo tėvynė dar prieš pasipažinimą su katalikyste. Nesusilaikė vienok katalikystės tarnai su tėvyne, nesusilaikė nuo ištario prieš tėvynę vardan

katalikystės žodžių, atsiduodančių mirties kvapu. Tai mat, tėvynę dėl gero katalikystės aukaukime visados! Susimildami! kaip išdrįsta naujasis laikraštis, vadinti save tėvynės *sargu*, išaugšto'paketinės, tą tėvynę apleist, pareikalavus katalikystei? Tegul vadinasi „Katalikystės Sargas," arba „Cemento Sargas," nės tų dalykų neapleis, kad ir *tėvynės geras* to reikalautų.

Ar tėvynė reikalaus kada aukų nuo katalikystės, tai ateitis parodys, o jau dvasiški publicistai šiandien už akių užbėga ir mums stačiai pasako, kad tėvynė ir jos *geras* nesitikėtų nuo katalikystės nieko. Tokiu budu ir pavedimas tėvynės reikalų ir jos likimo į katalikystės sargų rankas būtų tėvynei didei pavojingas, nės iš pusės katalikystės rastų smarkią konkurenciją. Ištikro, atsitraukus svietišcai inteligencijai, tėvynės reikalai, net ir be katalikystės konkurencijos, turėtų žūti patys per save, nės, kaip patėmyja ir pats „T. S.", dvasiškija nereikalautų tada tautiško judėjimo, neturėtų priežasties mokintis lietuviškos kalbos ir 1.1. Tokiose sąlygose išpuola, kad kunigų darbai ant tėvynės dirvos turi tvirtumą tik tol, kol dirba svietiški inteligentai; kad kunigai gali būt, nors ir labai naudingais tautiškais darbininkais, bet tik talkininkais, nės nežino nė dienos, nė valandos, kada katalikystė pasakys jiems *veto*¹; kad vadovystė darbuose dėl tėvynės turi būt rankose tų, kurie darbą pradėjo pirmi, ne iš prievartos, o tik iš geros valios ir išaugšto gali pažadėti, tėvynės ir jos gero neapleisę.

Taip liepia teisybė ir sąžinė.

Iš viso, ką kalbėjome, matyt doriški „Tėvynės Sargo" pamatai ir priežastys lietuviško tėvyniškumo jo sandarbininkų. Matyt, kad „T. S." negali būt nė rimtu draugu, nė rimtu priešininku, jeigu kam patinka taip vadintis.

Ar „T. S." bus kam nors naudingas, sunku pasakyti, nės nė iš 5 numerių turinio negalima įspėti, kam tas laikraštis paskirtas: ar kunigams, ar apskritai inteligentams,

¹ Uždraudžiu.

ar prastiems žmonelėms — tokia Babilionija. Tiek galiu patėmyti, kad prastiems žmonelėms nuo „T. S.“ bus mažiausiai „šviesu ir puiku, sotu ir sveika.“

Jeigu kas nori pasijuokt, tai pranešu, kad j pirmą eilę išgamų, pagal programą, pastatytas „Varpas“, žinoma su jo sandarbininkais, kurie dabar turi pilną tiesą vadintis bedieviais, paleistuviais ir išgamomis. Tai nė Maskolių činovninkai taip greit neavansuoja.

Dar persergėčiau, kad „T. S.“ ant antgalvinio puslapio tarinyje „paskirtas dvasiškam ir medžiagiškam Lietuvų tautos sulaikymui per jos apšvietimą“ pertaisytų žodį sulaikymui (t. y. sutrukdymui), kuris čia pateko tur būt netyčia. Jeigu stovi tyčia, tai reiktų išbraukti „per jos apšvietimą“, arba pridėti „per *tam tikrą* apšvietimą“. O gėrių geriausiai būtų visą tą tarinį išbraukt.

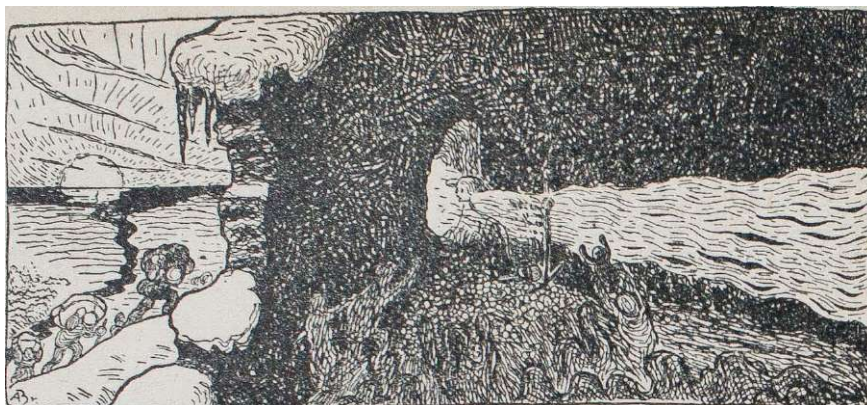
* * *

Lenkiškas laikraštis „Przegląd Wszechpolski“ patalpino 8 Nr. straipsnį, kuriame elgiasi su Lietuva, kaip su pirkiniu, ant prekymečio. Ant to straipsnio parašė atsakymą *Żmogus* ir padavė lenkiškam laikraščiui „Zgoda“, išeinančiam Amerikoje. „Zgoda“, talpindama tą atsakymą, pridūrė nuo savęs pasargą: „Prisiųstą straipsnį talpiname dėl mandagumo (*przez grzeczność*) ir vardan bešalystės.“

Man rodosi, kad taip rimtuose dalykuose, kaip tautiški, ar politiški, būtų užtekę „bešalystės, o *grzeczność*“ reikėjo pasilikti pavaišinimui panaičių, mozūrą šokant. Labai mandagi turėjo būti „Zgoda“ ir tada, kada talpino straipsnį apie Lietuvos reikalus net *lietuviškoje* kalboje.

Jeigu ir kiti lenkiški laikraščiai laikosi tų pačių principų, tai mums bus aišku, dėlko mės su Lenkais negalime susiprasti, nės nežinome, kada jie kalba ištikrųjų, o kada *przez grzeczność*.

V.¹

Vidaus politika Maskolijoje su ypatingais skyriais ir skyreliais. Tos politikos vaisiai. Persekiojimas lietuviškų raštų, koki iš to vaisiai dabar ir koki gali būt ateityje. Reikalas sugrąžinimo Lietuviams spaudos. Čekai, jų „Matica“, mes ir mus doriškas su-brendėjimas. Nesmagus paminėjimas bažnyčios Činovniko.

Vidaus politika Maskolijoje turi ypatingą skyrių, vadinamą „pakraščių politika.“ Ypatingumas tos politikos esti stačioje priešgynstėje tarp siekio ir įrankių tam siekiui įvykdyti. Siekis: pritraukt, sutaikyt, suvienyt „pakraščius“ su viduriu. Įrankiai: tolydinis apgulimo stovis (vadinamas „tuožyginu“), siundymas, erzinimas, smaugimas „pakraščiečių“. Matote, gana ypatinga. Maskoliai, pasitikėję genijui autoriaus tos politikos, laukė per 30 su viršum metų, kas iš to išeis. Pamatė, kad tokia politika ne tik neatgabeno nė kokios naudos, bet pagamino daug blogo, beveik jau neatitaisomo. Vienok apie atmainymą politikos nesiruošia. Dar nemato, dar nesupranta, kad „pritraukt“ prie savęs galima tik svietišku, teisingu pasielgimu, o ne eilėmis žmogžudysčių ir neteisingų persekiojimų. Ir nesupras to, kol bus ant svieta generalgubernatoriai. Tie ponai juk tyčia stengiasi patys nuolat erzinti žmones, idant būtų kas malšinti ir kad patys pasirodytų reikalingi esą. Naujausias tam dalykui pavyzdys tai Vil-

¹ Iš 9 Nr. „Varpo“ 1896 m.

niaus Orževskis: pats įsakė savo spaustuvei atspaudinti „užgintus“ daigtus, platino tarp žmonių, paskui gaudė ir rašė vyriausybei, kad ta šalis „dar nerimsta“ ir reikalauja malšinimo. (Atsitikimas nepramanytas, paimtas iš tikro šaltinio).

Tame ypatingame politikos skyriuje yra dar ypatingesnis — „Lietuvos politika“, kur prie visų „pakraščių politikos“ ypatybių prikergtas dar doriškai-kulturiškas užmušimas gyventojų, t. y. užkirstas kelias, kuriuo kultura atsilanko — užginta lietuviška spauda. Spaudą turi Maskolijoje visi, ir augščiau kulturiškai ir žemiau už Lietuvius stovintieji; neduoda jos turėti tikrai vieniems Lietuviams. Nereikia daug gudrumo įspėti kokius jausmus gali pagimdyti ir jau pagimdė Lietuvių širdyse taip baisiai neteisingas pasielgimas su jais ir kad tie jausmai neturi nieko bendro su politika „suvienijimo“. Kultura nesilaiko ypatingų skyrių savo politikoje — prie savęs „traukia“ lygiai visus, kad tik spėtų paskui ją eiti. Suprantama, neišskiria nė Lietuvių. O kad *teisinga* kultura visgi mielesnė Lietuviams, ne kaip *neteisinga* Maskolija, tai Lietuviai veržte veržiasi prie kultūros, laužydami visus Maskolių užstatytus spendimus. Neduoda Lietuviams spaudos Lietuvoje, tai jie gabena sau spaudos vaisius iš užrubežio. Čia kalti ne agitatoriai, kaip rodosi policijai, o tik prigimtas besiveržimas Lietuvių prie apšvietimo. Maskolija jiems apšvietimo neduoda. Juk nė tarp Maskolių seminaristų neatrasime jau šiandien tokio idijoto, kuris bandymą apkvailinti Lietuvių vaikus nesuprantamoje jiems maskoliškoje kalboje pavadintų apšvietimu. Lietuviai reikalauja apšvietimo natūrališku keliu, ką išdrįsta jau garsiai apreikšti vyriausybei (Pažeriu ir Karklinių valsčiai Suv. gub.). Maskolija gi tikisi stipresnė esanti už kultūrą ir įstengsianti ją užsmaugti: policija gaudo lietuviškus raštus, o žmonės, prilaikančius tokius raštus, persekioja kaipo didžiausius valstijos nusidėjėlius. Iš pradžių toki užklupimai policijos su prokuratorija buvo tik retkarčiais, nuo poros metų perėjo į slogą, o paskutiniame laike

virsta jau į terrorą. Jau dabar žandarai su prokuratoriais nesuspėja viską atlikti, tai eina jiems į pagelbą kratymuose parubežinė sargyba: kareiviai apsupa namus, o aficierai, nelaukdami nė žandarų, krato, jieškodami ne kontrabandos, kaip jiems pritiktų, o tik lietuviškų raštų. Krato ne tik pavienias žmogystas, bet net ištisus kaimus (Suv. gub.), užklupdami rujomis ant žmonių ir elgdamėsi su jais žvėriškai-maskoliškai — tik inteligentas tegali prasilenkti nuo to žvėriškumo. Kas jau dabar negaudo lietuviškų raštų? Gaudo zemsčiai, žandarai, akcizninkai, parubežiniai sargai, gaudo net... parubežinių sargų ir akcizninkų suguloves. O koki iš to viso vaisiai? Toki, kaip ir iš visos „pakraščių“ politikos. Išpradžių žmonės *bijojo* ir raštus slėpė; paskiau, juo labiau ėmė gaudyti, juo smarkiau ėmė gabenti iš užrubežio knygas; dabar gi knygos iš užrubežio eina begalo, žmonės jau *nesibijo*, o tik *įniršę* — jau nė raštus nelabai slepia, o kratant atsitinka net tragiškos scenos: žmonės, perplėšę marškinius, atidengia krūtinę, prašydami, kad juos budeliai užmuštų. Tokias scenas matėme istorijoje „vienijimo“ unitų su pravoslavija, o kaip jie tvirtai suvienyti, tai šiandien taip gi aiškiai matome. Ar tai ir tokia politika su Lietuviais priguli prie „vienijančių“ „pakraščius“ su viduriu?

Lietuviškas kalendorius, atrastas pas ūkininką, lietuviškas laikraštis, užtiktas pas inteligentą, duoda medegą plačiai politiškai bylai, daug trūso net kelioms valstijos institucijoms, na ir pusėtiną skaitlių netolydinių gyventojų kalėjimams. Juokai ima matant, kiek toks *menkutis* kalendorius padaro *galingai* valstijai trukšmo: kaip energiskai tardo, kaip rimtus protokolus surašo, kaip iškalbingus duoda apkaltinimus prokuratorius, kaip byla tęsiasi kiaurais metais ir tt. Matoma, pati policija susipranta, juokus bedaranti, arba jau perdaug prisirinko „kalendoriškai-politiškų“ bylų, nės neima jau nė maldaknygių, nė kalendorių, o jieško tik naujų knygų ir naujų N. N. laikraščių, kur esą prirašyta visokių niekniekių ant Maskolių ir jų vyriausybės. Tiesa, laikraščiai gerai užveža Masko-

liams, o knygutės pradeda išeit su turiniu visai neprilankum vyriausybei ir tūlos iš jų galėtų stot į lenktynes su isleistomis vardan Lietuvių Orževskio proklamacijomis Cia vel ner ko stebėtis: raštai atsako žmonių jausmams Smaugikams juk nieks rankos nebučiuos, nieks padėkavonės giesmių negiedos. Peterburgas nė nežino kiek ir kokios lietuviškos knygos išeina. Jam rodosi, tiek tik jų esą, kiek buvo parodyta skyriuje „kontrafakcijos“ ant tipografų parodos. Būtų malonu, kad patirtų tą dalyką arčiau ir kad prisižiūrėtų į terrorą kratymų su visomis pasekmėmis. Gal tada suprastų veikiau, juog klausimas sugražinimo Lietuviams spaudos tai ne medega teorėtiškiems svarstymams laikraščiuose ir draugystėse, o tik dalykas įvykdintas kuogreičiausiai, nelaukiant rytojaus. Tas rytojus, sprendžiant iš viso ko, išrodo apsiniaukęs: žmonės, įerzinti iki paskutiniųjų, pradės priešintis erzintojams, administracija pavadys tai „sukilimu prieš vyriausybę“ ir prasidės malšinimai pagal kruvinos atminties Klingenbergso metodą. Vienu žodžiu, atsikartos toki Kražiai . . . tik dar biauresni. Generalgubernatoriai šito laukia išsižioję, bet Peterburgas to nenori, galima manyt. Čia gali kilti tik klausimas, kas kam turi priklausyti: ar Peterburgas generalgubernatoriams, ar generalgubernatoriai Peterburgui.

Kiek kartų išgirstų apie naujus kratymus ir užsipuolimus policijos ant Lietuvių persiskaitau išnaujo straipsnius „Varpo“ apie atgijimą Čekų ir prisipažįstu, kad kiekvieną kart įgaunu rodos naują dvasią, neprileidžiančią nusiminimo ir linksmi žiūrinčią į mus ateitį, mūs pačių darbais ir vargais iškovotą. Vyrai buvo tie pirmieji Čekų darbininkai! Ogi mės ar tai negalime būti tokiais vyrais? Argi baudžiava, gulėjusi ant mūs tėvų sprando, būtų pasiekusi ir mūs dvasias ir būtų palikusi jose niekingos vergystės ypatybes, kad turėtume laižyt spardančią mus koją ir savo prigimtas žmogiškas tiesas turėtume pavest „urėdninkams“ ant paniekinimo? Čekai išturėjo ir jų darbas nepražuvo. Nepražūs nė mūs darbas, tiktai, pradėję, išturekime! Kad lengviau būtų išturėt ir greičiau laimėt, nesiblaškykime j

visas puses, stokime visi drauge, stengkimės laikytis išvien „idant mūs darbų ir aukų būtų vienoks siekis – ta pati Lietuva! Padarykime taip, kaip ana Čekai ir Ką tik neištariau: įsisteigkime sau tokią „Maticą“. Gerai, kad susilaikiau, nės būčiau padaręs juokų iš rimto dalyko. Pas mus „Matica“? Pas mus gali būt šiandien dvi, trys, penkios „Maticos“, o viena – anaipol! Matote, Čekas visada atsimena, juog jis pirmių pirmiausiai Čekas, o paskui, jeigu prireikia žiūri kokios jis profesijos, prie kokios politikos partijos priguli, kokių laikosi filiozofiškų pažvilgių ir tt. Dėlto gi ant pirmo Čekijos šaukimo skubina *visi* Čekai, nesvarstydami, ar eit ar ne. Pas mus einasi atbulai: žmogystos pirmiausiai atsimena savo professiją, o paskui žiūri, ar ta professiją leidžia būt Lietuviu, ar ne; jeigu leidžia, tai toliau žiūri, ar filozofiški pažvilgiai duoda susidėt su kitais Lietuviais prie bendro darbo, ar nedouda; jeigu nedouda, tai tokios žmogystos tveria atskirą kuopele, žinoma silpną, arba pasilieka Lietuviais *bergždiniais*. Dėlto tai Lietuva mūs *visų* prisišaukt negali. Prie tokio padėjimo viena kuopa, kurioje būtų matyt visų vienas siekis, kurioje susitelktų visų mintys ir užsidegtų visų širdys tą pačią liepsną vardan tospat idėjos, pas mus šiandien negalima. Męs dar tik vardan stiklelio pataikome bendrai elgtis, palikdami šaly paskiras kiekvieno nuomones.

Reikia būti doriškai subrendėjusiems, kad galima būtų manyt apie „Maticą“. O mums iki tokio subrendėjimo toli šaukia. Teisybė, suprantama juk, kad turime atsileist, pralošę kortomis, bet sąžinė dar neliepia mums atsileisti su redakcija už laikraštį arba knygas. Štai miršta „Nauja Gdynė“ dėlto, kad neištesėjo toliau išeiti, nės skaitytojai pasilieka kalti su viršum 400 dol. Pažymintinas paveikslas. Europoje atrasime taip gi tokių kaltininkų, skriaudžiančių laikraščius. Jeigu jau dėl kokios nors priežasties parsikviečiamo laikraščio negauname, tai per pareigą laikome už laikraštį nemokėti, kad ir jis pražūti turėtų. Žinoma, tokį dalyką, kad galima ir pridera šelpt laikraštį, nors ir visai jo neparsikviečiant, retas iš mūs tesupranta ir prisi-

jaučia prie to, o visi gerai numanome, juog lietuviški laikraščiai prisilaiko tik iš prenumeratos ir aukų. Tai gi aš norėčiau atkreipt Lietuvos atydą, idant šiame dalyke susiprastų. Norėčiau įkvėpt kiekvienam, kad laikraštis reikalauja tospat pašalpos, ar jį skaitys kas, ar neskaitys-kad jeigu prisibijančiųjų ar negalinčiųjų turėt laikraščius atsirast daug ir jie atsisakys nuo mokėjimo prenumeratos, tai laikraštis tur žūt, nors jis būtų geriausias ir naudingiausias. Negauni laikraščio — atsimink, juog jis eina keliais policijos apgultais; bijai laikyti laikraštį — nelaikyk, bet nė vienas, nė kitas neatsisakykite nuo mokėjimo prenumeratos, jeigu judviem iš tikro rūpi lietuvių pralaimymas ir jeigu didesnių aukų neištesate. Nesmagu net aiškinti, taip paprastus ir suprantamus daigtus, bet ką-gi padarysi, jeigu mes greit užmirštame viską, ką turėtume laikyti atmintyje ir guldami ir keldami.

Dar nesmagiau žmogui, pripažintam per bedievi, kalbėti apie išganymą dvasios. O ką-gi beveiksi nekalbėjęs, jeigu apie tai nesirūpina specialistai — išganytojai. Vilniuje užtėmyta, kad Lietuviai priversti mirti be spaviednės, nės kunigai nemoka lietuviškai. Negali, žinoma, spaviedotis nė sveiki Lietuviai, jeigu nemoka svetimos kalbos. O Lietuvos Vilniuje gana daug. Kam rodosi prigulėjo tas dalykas aprūpinti ir pataisyti, jeigu ne kunigams? Tai gi mat, kad ne! Apie tai ėmė rūpintis bedieviai. Keletas gerai manančių svietiško apšvietimo žmonių surengė prašymą, apstatė jį reikalingais liudyjimais ir nukeliavo pas administratorių dijecezijos, kun. Zd., maldaudami, idant jis paskirtų Lietuviams vieną bažnyčią, kur būtų kunigai mokantieji lietuviškai. Jeigu jau kun. Zd. pačiam neatėjo į galvą toks užmanymas, tai priderėjo, rodosi, nors maloniai išklaust prašymą ir duoti rodą, kaip tą dalyką greičiau įvykdyti ir gauti svietiškos valdžios sutikimą. Bet kur tau! Bažnyčios čionvinkas priėmė prašymą šiurkščiai ir stačiai atrėmė, kad kol jis bus Vilniuje, neduosęs įsivykdyti Lietuvos svajonėms. O tuo tarpu svietiška vyriausybė pasirodė prielanki tam užmanymui. Tai štai kaip

atsiliepia dvasiškas piemuo ant šaukimo mirštančių žmonių, norinčių išsispaviedoti! Kokią priežastį turi toks ganytojaus dvasių pasielgimas? Tur būt kun. Zd, užsipelnęs ant išganymo dvasių 80 tūkstančių rublių, bijosi dabar, kad kartais per kokias „naujienas“ tų pinigų neprastotų, nės išnaujo užpelnyti tiek jau būtų per sunku, ypač, kad ir dvasios atpigo. Pavedu pinigų pilną kun. Zd. „Tėvy-nės Sargo“ prieglobai — ar neatras jam pritinkančios vietos.

VI.¹

Ivinskio „Ajtvaras“. Klingenbergo atvirumas. Apuchtino malonė.

Tarp likusių Ivinskio rankraščių, randame antgalvinę dalį užmanto laikraščio. Štai kaip jis išrodo:

Ajtvaras

Nr. 1. Wilnius. 1. Sausia 1857 metu.
Metaj 1.

Kožnas numeras iszeinaSubatos	Prejkis už wisa meta Rublus 1.
dienomis. Gal iszraszidinti ko-	Ant balta popieriaus Rublus 1
noje Pawieta pacztoje mokant	ir 50 kap. Už pusi meta 60 kap.
isz kaina parodita prejki.	Ant gioresnia popieriaus 90 kap.

Rankraščio yra tiktai vienas dvilinkas lakštas, paprastos rašomos popieros ir jame da neužbaigtas įžanginis straipsnis: *Kuomi buwa ir kuomi žad būtie Ajtvaras.*

Kad būtų tas laikraštis pasirodęs spaudoje ir įsigyvenęs iki 1863 metų, tai gal nebūtų atėję niekam į galvą, uždrausti lietuvišką spaudą ir Klingenberg nebūtų turėjęs progos, savo užrašuose perveizėjimo paviečių (Prilož. k. Nr. 69 Kov. Gub. Vied. 27 Sentiabria 1895 g.), pasakyti keletą įvaisių dalykų, gerai reiškiančių administracijos siekimus Lietuvoje.

„Dėl įsakymo, užginančio vartojimą ir platinimą lietuviškų ir žemaitiškų knygų, spaudintų lotyniškėmis litaromis, valsčionys skundžiasi, neturį ką skaityti prigimtoje kalboje. Tuotarpu liaudinėse mokyklose yra krautuvės knygų, spaudintų maskoliškėmis litaromis, bet

¹ Iš 11 Nr. „Varpo“ 1896 m.

jos guli visai nevartojamos. Nelygstant pašalinių gal ir esančių pnežaščių tokio prajovo, gana apsisot ant prasčiausios: valsčionys apie tas knygas nieko nežino llakių valsčiuje jie labai nusistebėjo, kad aš lengvai skaičiau žemaitiškai iš knygos, atspausotos maskoliškomis litaromis ir matoma, pirmąkart išgirdo, esą knygos leistos vartojimui. Man rodosi, kad „posredninkai" galėtų šiame dalyke padaryti daug naudos, beaiškindami valsčionims, kad ne žemaitiškos arba lietuviškos knygos vyriausybės užginamos, tik lenkiškos litaros, visiškai gyventojams svetimos."

Jeigu Lietuviai kiekviename pareikalavime galėtų užsivaduoti taip mikliu skaitytoju lietuviškų knygų, kaip štai Klíngenberg, tai jie nereikalautų nė kokių litarų. Bet nori skaityti patys ir skundžiasi, neturi ką skaityti prigimtoje kalboje. Kaip gi gali skustis, turėdami tiek lietuviškų knygų, sukrautų mokyklose? — stebisi gubernatorius. O pats tuotarpu sako, kad knygos, suverstos mokyklose, turi maskoliškas litaras, žmonių gi skundą pagimdė uždraudimas lotyniškų litarų. Kaip lengva buvo gubernatoriui suprast, ko čia reiktų, idant nė žmonės nesiskųstų, nė knygos negulėtų bereikalo mokyklose sukrautos. Nesu-prato, nės stengiasi patikrinti, kad ne lietuviškos knygos uždraustos, o tiktai lotyniškų litaros, visiškai gyventojams svetimos. Ar lietuviškos, ar lenkiškos, ar angliškos, ar prancūziškos litaros, tai vis tik tiek, nės visos jos yra lotyniškų. Juk ir pats gubernatorius, taikydamas prie lietuviškų knygų litaras, vadina jas lotyniškėmis, kitą-kart lenkiškėmis. Ir jeigu tokios litaros būtų Lietuviams svetimos, tai jų nepažintų, nereikalautų jų, na, ir nebūtų ką užginti. Aiškus dalykas. Rodosi, kad tas litaras, kurių gyventojai nenori priimt, net per nevalią brukant, reiktų vadinti svetimomis.

Sako, apie sukrautas knygas nežino žmones. Ir Maskolių vyriausybė būtų ikšiol slėpusi savo dovanas, tyčia tiems žmonėms prirengtas? Ne! Tai negalimas daigtas! Visi gerai žino, kad nuo pirmo išleidimo lietuviškų knygų

su maskoliškėmis litaromis, iki paskutinės dienos administracija neliovė teisiais ir neteisiais keliais kaišiojusi žmonėms savo pirkinį. Nepasisekė įbrukt, tai dabar veidmainauja, sakydami, būk žmonės nežina apie knygas.

Pirmiau bruko vis gi da gerumu, o šiandien imasi brukti piktumu. Apšvietimo budelis, Apuchtinas, išsiuntinėjo į pradžines mokyklas atspaudintas maskoliškėmis litaromis lietuviškas knygas (Russkaja gramota, Sviasčennaja istorija, Molitvennik. Katechizis, Grammatika litovskago jazyka), įsakydamas, idant iš jų mokintusi vaikai tikėjimo dalykų ir lietuviškos kalbos. Vaikai, žinoma, priversti pirkti tas knygas. Negalima abejoti, kad Lietuviai atsimins, kaip su tokiomis knygomis pridera elgtis ir kaip su jomis pasielgta išmintingai kitą-kart, ypač da, kad tos knygos yra nauju pasityčiojimu iš Lietuvos prašymų ir jų valsčių nusprendimo. Rusifikatorius anuomet Žukovskio padirmavotas, garsino, būk siunčias tas knygas ant pareikalavimo tūlų valsčių (Karklinių), nors gerai žino, kad *ne tokių* knygų valsčiai reikalavo. Matote, koks jis geras! Kaip jam rūpi valsčių pareikalavimai! Prieglobėjas mokslo eina išvien su kriminalistais, perdirbtojais valsčiaus protokolų (Karklinių valsčiaus protokolą perdirbo paviečio viršininkas) ir drįsta tyčiotis iš teisingo viršijimo nusprendimo!

Grįškime prie Klingenbergio. Kitoje vietoje taip rašo:

„Lankydamas per kelis metus liaudines pavestos man gubernijos mokyklas, žiūriu aš labiausiai ant laipsnio išsilavinimo mokintinių *ir ant įtekmės mokyklos, kaipo tikriausio kelio sumaskoliavimo vietinių gyventojų per supažindinimą jų sugyvenimu ir istorija visos Imperijos.*”

Ar ateis da kam į galvą tvirtinti, kad Maskolių mokyklos įrengtos ne sumaskoliavimui vaikų, jeigu pats gubernatorius tai stačiai tvirtina? Neklydome nė mes, tapat tvirtindami lietuviškuose laikraščiuose, nors Maskoliai taikėsi pridengti savo siekimus melagystėmis spaudoje, kunigais ir t. t.

Tuos gubernatoriaus žodžius tegul įsitemyja kiekvienas tėvas Lietuvis, pasirengęs leisti savo vaiką į Maskolių su-

000000000000 TĖVYNĖS VARPAI 000000000000

taisyta mokyklą. Tegul tėvai būna angelais sargais savo vaikų, tegul jiems nuolat primena pavojų, o vaikai tikrai nepasiduos maskolių vyliams, nors ir priversti bus lankyti mokyklas.

Įtaisytuose prie gimnazijų internatuose apmaskolvimo ir apipravoslavėjimo dvasia pasirodo da begėdiškesnėje nuogybėje. Žadėjo man vienas jaunas Lietuvis prisiųst aprašymą gyvenimo internate su visomis smulkmenomis, bet žodžio neišpildė. Gal atsiras kitas, kuris suteiks mums taip akyvas žinias.

VII.¹

Pabaigai senų metų senas dalykas su nauju pamušalu ir doriškais išvadžiojimais.

O vienok buvo gadynė, kada Maskolių vyriausybė pati rengėsi išleisti lietuvišką laikraštį lotyniškais litaromis.

Metuose 1863 paskirta prieglobėjui Vilniaus mokslo apyrbės 6000 rublių ant išleidimo laudies laikraščio maskoliškoje ir lietuviškoje kalboje.

Straipsnyje „Prie klausimo apie išleidimą liaudies laikraščio Šiaur-vakariniam krašte“ (TKypu. MHHCIP. HapoA- ripocB. \$HBapb 1868 r.) pons Kornilov aprašo viso to dalyko istoriją, kurią aš, sutrumpinęs, skaitytojams „Varpo“ paduodu:

Iš aktų, esančių Vilniaus mokslo apyrbės kanceliarijoje, matyt, kad apie išleidimą Vilniuje liaudies laikraščio pradėta rašinėti gegužio mėnesyje 1862 m. Tada Lenkų propaganda buvo pačiam smarkume. Administracijos, policijos ir tiesdarystės įtaisos buvo pilnos Lenkų-činovnikų. Gimnazijose, progimnazijose ir pavietinėse mokyklose daugumas mokintojų buvo Lenkai, o net viršininkais jose, kaip direktoriais, inspektorais ir šiaip prieglobėjais atsitikdavo Lenkai. Tarp mokintinių Lenkų elementas ėmė viršų ant nedidelio skaitliaus Maskolių. Kaimo mokyklų esančių po priežiūra ministerijos apšvietimo, tada nebuvo, o mažas skaitlius mokyklų prigulinčių

¹ Iš 12 Nr. „Varpo“ 1896 m.

skyriui viešpatystės turtų, buvo rankose Lenkų-činovnikų. Išreto tik kur" nekur pravoslavų dvasiškija steigė cerkvines mokyklas, kurios neturėjo pagelbos nė nuo vyriausybės. Tuotarpu prie katalikų bažnyčių, prie dvarų pridėjo daug vyriausybės uždraustų mokyklų, kur visus perdėm katalikus ir pravoslavus mokino lenkiškos kalbos ir katalikų katekizmo; mokintojais čia buvo kunigai, dvarponiai, jų pačios, dukters, sūnus ir valsčių raštininkai. Lenkiškos knygelės, žmonėms spaudintos ir ant vietos, ir užrubežyje, platinosi neišpasakytai; maskoliškų gi knygų negalima buvo beveik niekur gauti. Vienintelis oficijališkas laikraštis „Vilenskij Viestnik" spaudinosi lenkiškoje kalboje. Tokiu būdu, trūkstant Maskolių inteligencijos, apšviestos ir įtekmingos, trūkstant maskoliškų mokyklų ir knygų sulaukymui Lenkų *propagandos tarp tamsios ir viliojamos* liaudies, vyriausybė neturėjo tame krašte nė spaudinto maskoliško žodžio. Suprantamas dalykas, kad tokių sąlygų pagimdyta mintis išleisti ypatingą laikraštį, paaiškinantį liaudžiai vyriausybės įsakymus, buvo labai maloningai priimta Peterburge. Yra raštas general-adjutanto Nazimovo į ministeriją apšvietimo iš d. 15 berželio 1862 m. ir du raštu ministerijos apšvietimo činovniko iš d. 1 gegužio ir 23 rugsėjo 1862 m., apie smulkmenas išleidimo to laikraščio. Pirmiausiai paminėtame rašte, dalykuose laikraščio kalbos, pasakyta šitaip: „Gana, jeigu laikraštyje bus du tekstai — maskoliškas, arba, geriau sakant, bielorusiškas su išreiškimu vietinės rusiniškos kalbos maskoliškomis litaromis ir žemaitiškas, paliekant tai kalbai jau prigijusias jai litaras lotyniškas." Metuose 1863 sausio 3 dieną Augščiausiai tapo paliepta iš pinigų, esančių prie ministerijos apšvietimo, paskirti Vilniaus mokslo apyrbės prieglobėjui po 6003 rublių kasmet ant išleidimo Vilniuje liaudinio laikraščio maskoliškoje ir lietuviškoje kalboje. Paliepta taip gi prieglobėjui sustatyti to laikraščio programą, pirmiau susitarus su general-gubernatoriumi ir pasiremiant ant paminėtų jau raštų iš d. 15 berželio, 1 gegužio ir 23 rugsėjo 1862 m., o sustatytą programą pa-

duot užtvirtinimui. Balandžio 7 d. 1863 programą jau pristatė į ministeriją. Buvo užmanyta Bielorusa^oms išleisti menesinį laikraštį knygutėmis, o Lietuviams gazetą dusyk ant mėnesio, nės išleisti lietuviškas mėnesines knygas, trūkstant darbininkų esą persunku redakcijai. Vardas abiejų išleidimų taspat: „flpyrb HapoAa“ (*Liaudies bi-čiulis*). Pakraipa Bielorų laikraščio: išlavinti žmonių protą ir dorą dvasioje pravoslavuos, maskoliškos tautystės ir prisirišimo prie trono, o tuopat suartini vakarinį Maskolių kraštą su bendra tėvyne Maskolija; dėlto gi straiptniai turi but ypač dvasiško ir istoriško turinio. Pakraipa Lietuvių gazietos: sutvirtint jausmą prisirišimo prie trono, gerbimo Maskolių vyriausybės ir išauklėt idėją atskirumo Lietuvių tautos nuo Lenkų.

1863 m. gegužio mėnesyje atvažiavo naujas generalgubernatorius, Muravjev, sustabdinimui maišto ir įvykdinimui tvarkos. Muravjev, turėdamas jau taip perdaug darbo, apie išleidimą laikraščių rūpintis neturėjo kada ir tas dalykas užsivilkė iki 1864 metų. Per tą laiko mokslo apyrbėje įvyko didelės atmainos. Lenkų mokyklos prie bažnyčių ir dvarų buvo uždarytos ir įsteigta daug maskoliškų mokyklų. Pargabenti Muravjevo Maskoliai činovinkai į vietą Lenkų taip gi stengėsi taisyti privatiškas mokyklas. Žinoma, prie tokių sąlygų vis labyn augo pareikalavimas maskoliškų knygų, mokintojams algų ir t. t. O pinigų ant to visko nebuvo. Tai gi mokslo apyrbė kreipėsi 1864 m. 14 d. kovo į vyriausybę, reikalaudama pašalpos. Ministeris apšvietimo, atsimindamas, kad paskirti ant išleidimo Vilniuje laikraščio 6000 rublių lieka nesuvartoti, užklausė, ar mokslo apyrbė nepripažįsta per reikalingesnį daigtą tuos pinigus, vieton išleidimo laikraščio, apverstant knygų ir kitų mokyklos reikalų. Mokslo apyrbės vyriausybei patiko tas užmanymas ir apie tai nusiuntė perstatymą į ministeriją. Bet nesulaukdama ilgai atsakymo ir norėdama, kad ir 1864 metuose nepasiliktų nesuvartoti anie 6000 r., pasirūpino paduoti ministeriui naują perstatymą, pirmiau padariusi su Muravjevo žinia

susirinkimą, ant kurio buvo užkvesti apart tolydinių rodos sąnarių, tūli vietinės gimnazijos ir progimnazijos mokin-tojai. Susirinkimas pripažino užmanymą išleisti laikraštį pamatuose geru, padarius tikrai tūlas atmainas smulkme-nose. Tarpu kitų dalykų pripažinta, kad išleidimas lie-tuviškos gazietos dėl stokos žmogystos, mokačios lie-tuviškai ir galinčios atlikti tą darbą perdaug sunkus ir dėlto susirinkimas galutiniai nusprendė prašyti vyriausybės, kad duotų išleisti tik vieną laikraštį maskoliškoje kalboje v. „PyccKoe Mleme“ (Maskoliškas Skaitymas). Sustatytą programą „Maskoliško Skaitymo“, apskaitymą ant jo iš-leidimo pinigų ir prašymą pavesti liekantį nuo laikraščio 1000 rublių ant pirkimo liaudinėms mokykloms knygų perstatė 30 rugpjūčio 1864 m. general-gubernatoriui. Mu-ravjev ant visko sutiko ir 11 rugsėjo 1864 m. buvo apie tą dalyką pranešta ministeriui apšvietimo. Ministeris vienok neatsakė nieko ir tais metais žinomi pinigai liko taip gi nesuvaruoti, apart 1000 rublių knygoms pirkti. Tuotarpu pasididino skaitlius mokyklų Kauno gubernijoje. Ne tik reikėjo pirkti toms mokykloms maskoliškas knygas, bet da prisidėjo reikalas spaudinti Lietuviams maskoliškai-lietuviškus elementorius ir lietuviškas maldaknyges ma-skoliškomis litaromis. Pinigų ant to nebuvo. Tai gi ant šitų ir kitokių apšvietimo reikalų general-gubernatorius davė antsyk pašėlpos 25000 rubl. Bet šita pašėlpa buvo tikrai tuožyginė, o reikalai augo tolyn. Ir štai, 11 ba-landžio 1865 m. Augščiausiai užtvirtinta viešpatystės roda nusprendė: paskirtus ant išleidimo Vilniuje liaudinio laik-raščio 6000 rubl. pavesti parėmimui liaudies apšvietimo Siaur-vakariniame krašte.

Prie galo tos istorijos p. Kornilov teisina, kad pa-skyrimas tų 6000 rublių ant knygų kur kas naudingesnis, ne kaip ant laikraščio. Laikraštis, sako, reikalauja skai-tytojų, o tarp Bielorūsų jų nebūtų tada rasta. Lietuviams da būtų buvę galima išleisti laikraštį, bet nebuvo tinkančio tam darbui redaktoriaus. Išleidimui lietuviškų elementorių,

maldaknygių, kantičkų, katekizmų ir kitokių knygų maskoliškais litaromis mokslo apyrbė turėjo tikrai vieną Maskolių, parapijinį mokintoją, kuris ne tik ką negalėjo būti redaktorių, bet neįstengė iš savo galvos parašyti lietuviškai straipsnelį.

Doriški mano išvadžiojimai:

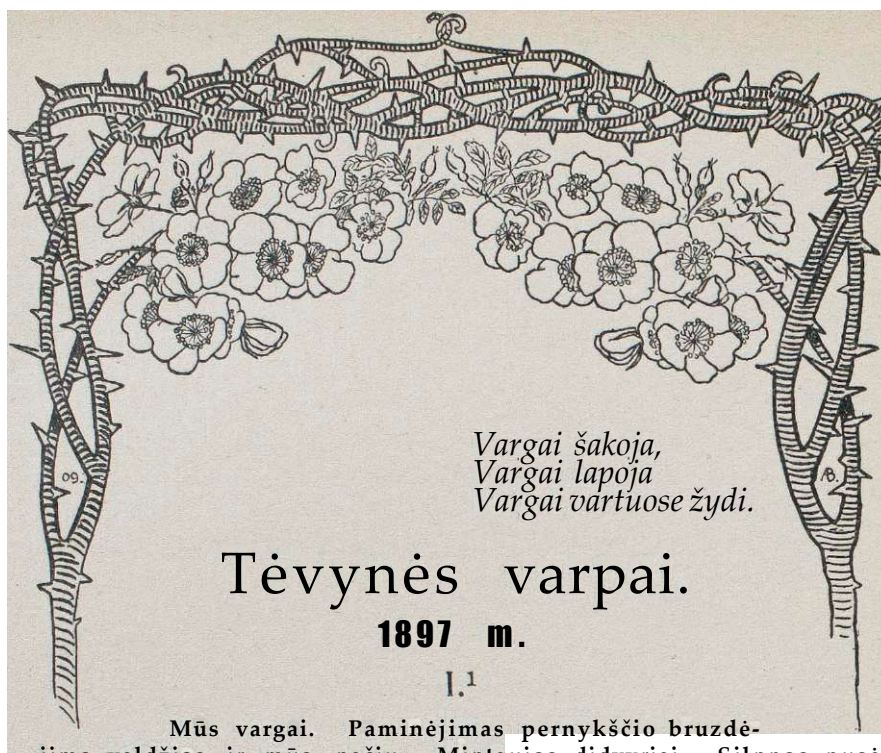
Maskolių rankose viskas — ar išleidimas laikraščio, ar uždraudimas spaudos — traukia prie vieno: Sumaskolijimo.

Augščiausi paliepimai, pasirodo, jau nuo seniau neturi kredito, nes jų galima neklaustyti. Kam da jie vadinasi „Augščiausiais“, jeigu juos laužo činovninkai: generalgubernatoriai ir kiti Apuchtinai? Juk tai papiktina žmones.

Lotyniškos litaros mat pačių Maskolių pripažintos „prigijusiomis“ lietuviškai literatūrai. Muravjevo „*Apgarsinimas kajminems ukinikams gubernija Vilniaus, Gradna, Kauna ir Minską*“ Vilnius 2 dieno, menesi Sėjas 1863 m. parašytas lietuviškai litaromis lotyniškais. Tomispat litaromis pats Muravjev pasirašė: [Vilniaus XVajaunas Gubernatorius, Jenerolas Gubernatorius Gradna, Kauna ir Minską \Yadas ivaijsku IVilniaus \Vajaunos Apigardos ir Didis Rieditojes Witebska ir Mohilawa Gubernija, Jenerolas karejiwui piesztininku Murawiewas 2-s. Na, o da šiandien, kada jau sulaukėme net 15 lietuviškų laikraščių, Maskoliai abejoja, kokias litaras reikia duoti Lietuviams. Da kartais išgirsti tūlą kalbantį, būk lotyniškos litaros esančios Lietuvų spaudai svetimos.

Tas varguolis parapijinis pedagogas, neįstengiantis parašyti iš savo galvos menką straipsnelį lietuviškai, o priverstas dirbti Lietuviams literatūrą, turėjo būti labai akyvas sutvėrimas. Teisybė, ir visas jo darbas nuėjo ant šuns uodegos. Ir Apuchtino „kantičkadirbiamis“ ne geriau pasiseks. Tas tikrai skirtumas: anuomet juokingas buvo „kantičkadirbis“, o šiandien juokingu yra „kantičkadavis“.

Mūs vargai. Paminėjimas pernykščio bruzdėjimo valdžios ir mūs pačių. Mintaujos didvyriai. Silpnos pusės mūs brolelių ir dieverėlių. Seni kunigų idealai ir jaunos dvasiškos nesusipratimas. Fanatizmo junkeriai.

Vargai šakoja, vargai lapoja, vargai vartuose žydi — sako lietuviška senovės daina. Kas-žin, ar rastume kokioje kitoje kalboje taip augštą poeziją, pritaikytą išreiškimui vargo. Teisybė, juk ir topat vargo Lietuviai yra matę beveik daugiau už kitus: ir gamta buvo jiems gana šiurkšti, ir visokie pašaliniai priešiai tankiai užkabinėdavo, tai iš godumo, tai ant garbės Dievui ir t. t. Tik atsirasdavo *broleliai* ir *dieverėliai*, kurie vargus *iškirsdavo*: ir gamtą apveikdavo, ir priešiams kailį išdirbdavo, o apsidirbę su tais vargais, da ant jų garbės tokias gražias dainas tverdavo.

Šiandien atsimainė gdynės, sanlygos, atsimainė ir vargų paveikslas. Priešiai taip mus įgriebė, kad, galima sakyti, per ilgą laiką visai buvome užmiršę apie iškirtimą vargų, davėme jiems peržydėti, užsimegst, o net nunokti

¹ Iš 1 Nr. „Varpo“ 1897 m.

vaisiams. Dabar tik, paragavę tų vaisių kartumo, pradėjome raukytis ir purtytis, viens ir kits brolelis stveriasi už kirvio vargams kapoti, tik jau sunku, jau neprileidžia žandaras. Žinoma, vargus dabar mokame tiktai keikti vieton poetiškai juos pasveikint. Da tikra mūs laimė kad subruzdėjome nepervėlai, kad vargus iškapoti da įstengsime. Tegul tiktai mus broleliai su dieverėliais geriau išsigalanda kirvius ir netingi.

Pereiti metai gana atsižymino įvairiais to mūsų bruzdėjimo atsitikimais, kurių keletą paminėsiu. Pirmiausiai turiu užženklinėti labai tankius policijos kratymus, ypač Suvalkų gubernijoje. Tie kratymai tik apalsino policiją ir išdrąsino Lietuvius, kurių vyrijos tiesiog pradėjo reikalauti nuo valdžios savo laikraščių ir knygų. Valdžia, išvydusi tai, nežinojo net ką daryt: buvo palengvinusi rubežių, tai vėl jį apsunkino. Kada gi Peterburgo „Geografiška D-te“ stoji į apginimą lietuviškos spaudos, valdžia net išsiuntinėjo tiesų tardytojams užklausimus, ar ištikro spauda Lietuviams reikalinga ir koki tam pamatai. Apuchtinai¹ pabandė da eit valdžiai į pagelbą, paleido iš persenusios maskolinimo kanuolės šūvį, užtaisyta „maskoliškomis litaromis," bet nepataikė ir, užsėdęs ant savo kanuolės, išjojo į senatą snausti. Nė kunigui Dubovskiui nepasisekė prikalbinti Veiverių mokintinius prie graždankos ir pataikavimo vyriausybei. Internatai² su savo žabengomis pasirodė taip gi neįveiksę Lietuvį. Štai Mintaujos gimnazijos mokintiniai Lietuviai stačiai pasipriešino maskolinančiai juos vyriausybei ir, nors smarkiai tapo nubausti, vienok išturėjo.³ Šitas paskutinis atsitikimas pažymėtinas keleriopai. Davė valdžiai smūgį, nuo kurio ji negreit su-

¹ Apuchtinai – Varšavos Mokslo apskričio globėjas; ² Internatai – bendrabučiai, gimnazijos valdžios mokiniams įtaisyti, idant suturėti mokinių Lietuvių tarpe lietuvištos platinamosi; ten mokiniai būdavo po nuolatine pedelių-šnipų priežiūra. ³ Direktorius kliasios gimnazijos Mintaujoj pareikalavo, kad mokiniai kalbėtų maldą prieš mokslą rusiškai. Mokiniai Lietuviai pasipriešino, už ką tapo pavaryti iš gimnazijos be tiesos įstojimo kiton mokslainėn, ar tarnystėn.

siramino. Tai viena. Kita: Tie vaikai-didvyriai, parodžiusieji tokį dvasios tvirtumą ir pasišventimo pavyzdį apgimime savo tiesų, duoda mums neužslepiamą grebežių, kad mūs priauganti karta turės brolelius, kurie neleis vargus vartuose žydėti. Teisybė, pasipriešinimas reikėjo atpirkti daugelių aukų. Bet kokia graži idėja įsikūnyjo be aukų? Garbė tiems, kurie moka tokiomis aukomis tapti. O kas-žin, ar tie drąsus jaunikaičiai bus dėkingi už pavadinimą jų aukomis? Jie gali pasakyti: jeigu iš tokios mokyklos, kur slegia dvasią ir silpnina doriškas pajiegas, būtume išėję karjeristais, kaip štai jūs, senesniųjų, daugumas, arba net valdžios šalininkais, tąsyk tai butume tikromis aukomis. Ant galo vaikai pamokino mus, suaugusius, kaip turime elgtis, kovodami už savo tiesas. Gėda, kad mes taip nemokame. Bet mokėkime nors būti dėkingais už gražų pamokslą ir stengkimes atsiteisti. Neapleiskime jų ir neduokime, kad jie, visų užmiršti, nusimintų ir dingtų sviete, negalėdami sunaudoti savo gražų būdą Lietuvai ant naudos. Parodykime, kad mes jų pasielgimą suprantame ir apie juos rūpinamės. Nepasikakinkime, anot J. Šliupo, vienu tik aprašymu atsitikimo laikraščiuose, bet sušelpkime skatiku, idant nors tūli jų galėtų laisvesnėje vietoje baigti pradėtą apsišvietimą. Tai gi užkviečiu skaitytojus „Varpo“ sumesti pagelbai Mintaujoje nuskriaustų Lietuvių, kiek kas ištesės. Pinigus galima siųst į redakciją „Varpo“, arba tiesiog ant vardo J. Šliupo, kurio adresas toks: 421 Penn Ave. Scranton. Pa. J. Szliupas M. D.

Mūsų bruzdėjimo vaisiai matyt juk, be abejojimo. Vienok koki būtų vaisiai, kad mums nepritrūktų dviejų pamatinių dalykų: tvirtumo būdo ir vienybės viešame darbe. Mažiausias nepasisekimas, vieton pakurstyti užsispyrimą jieškojime naujų takų, atima mums norą dirbti toliau; viena ar kita priešiaus surengta kliūtis, vieton sukarštinti dvasią, mus atšaldo, paverčia į aplėpausius, kurie, išvydę užsimojusį persekiotoją, patys nulenkia galvą, idant užsimojusiai rankai smagiai būtų suduot į sprandą. Išsitekinę kirvius, stoja mus broleliai prie darbo. Žiūrėk — viens,

atsiminęs žandara, meta kirvį, nubėga ir jau negrįžta nė savo įranki pasiimt. Kitam kirvį užkiša kurį palėpę pati ir taip pamyluoja savo vyrą, kad jau tas nė nepasigenda kirvio. Trečias apmaino kirvį ant karjeros ir t. t. Bežiūrint, broleliai prasiretina, o darbas tada lieka mažam skaitliui tvirtesniųjų, kurie negali vieni išvaliot, arba mažai tegali pasivaryti tolyn. Arba vėl: susitelkia broleliai su dievereliais kirsti vargus, tik tie, kurie atsinešė bortas, nenori dirbti su turinčiais kirvius, traukiasi šalin ir da tai-kosi atšipint kitų įrankius. Menkas išėina atlikimas skyrium to darbo, kuris būtinai reikalauja susitelkimo, kur kiekvienas įrankis, ar kirvis, ar bortą, ar dalgis, ar peilis, gali būti naudingai suvartotas.

Dyrstelėję į tą mūs pernykščio bruzdėjimo pusę, kur nesikišo valdžia, kur mės buvome palikti vieni sau, užtėmysime didelį užsipuolimą lietuviškų laikraščių ant kunigų ištvirtimo. Juk reikėjo net sulaikyti tūlos korespondencijos tame dalyke, nespausdinus. Rašė ant kunigų ne tik augštesnio ir žemesnio apšvietimo žmonės, bet net patys kunigai. Tai yra didelis žingsnis pirmyn. Aišku, kad jau žmonės žiūri kritiškai ir ant kunigų žingsnių, nors tai kunigai bausmingai uždraudžia. Pasirodo, kad seni kunigų idealai: storas pilvas, pasipūtęs kišenius ir riebi gaspadinė, kurie visame begėdiškume apsireiškė tarp kunigų Lietuvių, ypač Amerikoje, žmonėms nepatinka. Subruzdėjus staiga kunigijos jaunuomenei su organu „Tėvynės Sargu," galima buvo pasitikėti, kad štai ta jaunuomenė parodys jau kitus, naujus kunigų idealus, ypač jog tarp jaunųjų kunigų atsiranda žmogystos, žiūrinčios į srietą šviesesnėmis akimis. Vienok jaunieji kunigai ne tik ką neparodė naujų savo idealų, ką galima jiems atleisti, bet da iškeikė visus tuos, kurie drįsta atvirai peikti senuosius kunigų idealus, ir kas įstabiausia, tokį savo darbą pavadino „apginimu tikėjimo." Menkutis nesusipratimas. Tokiu būdu kunigų jaunuomenė apsireiškė tiktai susibendravimu saumylių, kuriems rūpi tiktai savo nauda, kurie da nepriaugo prie permanymo tiesos: *salus rei publicae suprema*

*lex*¹ Tokį dalykų stovį su didžiu prisipylimu stengiasi prilaikyti atsirandantieji tame pačiame „Tėvynės Sarge,“ tarp kitų rimtesnių sandarbininkų, fanatizmo junkeriai, kurie tiek tikrai nežino, kad reikia praeinantieji žmonės stumdyt alkūnėmis ir daužyti miesto liktarnas. Dėlko jie taip daro, jie patys nenumano — ot jau toks visų junkerių instinktas. Jeigu jiems sykį ateitų į galvą, kad žmonės turi juk tiesą ramiai praeit ulyčia ir kad liktarnos pastatytos, idant būtų šviesu, tai ir liautų išdykavę.

II.²

Laimėjimai: Mintaujiečių apgalėjimas; nukėlimas dviejų kontribucijų nuo Lietuvos; prasišalinimas Apuchtino; naujas Varšavos generalgubernatorius; naujas Seinų vyskupas; pagarsėjimas lietuviško klausimo; punktai apie lietuvišką spaudą, paduoti ministeriui vidaus dalykų; pasekmės neklausymo Augščiausio manifesto ir galutinis pritaikymas jo.

Visiems apskritai ir kiekvienam paskyriam, kad šiuo žygiu kalbėsiu vien tikrai apie mūsų laimėjimus. Bet persergiu: nebus tai pasikalbėjimas nė apie lioteriją, nė apie turtingas merginas, nė apie šiltas vieteles, nė apie „gražų ženklą“ policijos akise, nė O ne! visai apie ką kitą. Tai gi, kas norite, skaitykite, o kas ne, tai ne.

Ant pirmos laimėjimų vietos stovi „Mintaujiečių apgalėjimas“, kuriame *mokintiniai* apveikė *mokintojus*. Tai ir rusai ana apveikė ties Poltava savo *mokintojus*, švedus — kaip gyrėsi Petras I.³ Tas apgalėjimas — ne ties Poltava, tikrai ties Mintauja — vertas aprašymo *versu heroico*.

Nuo Lietuvos gubernijų nukelta kontribucija, kurią turėjo mokėti Lenkai bajorai. Nors mokėjo Lenkai, bet kentė Lietuvos juoda žemelė, aplaistyta Lietuvių prakaitu. Taip jau apie 80 milijonų rublių tapo išmokėta tos kon-

¹ Visuomenės labas lai būn augščiausias! įstatymas. ² Iš 6 Nr. „Varpo“ 1897 m. ³ Maskolių caras Petras I. pergalėjo kovoje ties Poltava 1709 m. Švédų karalių Karolį XII, kuris pirm to keletą kartų buvo smarkiai sumušęs Maskolius. Vienok Maskolių caras Petras I. nenusiminė ir toliai kariavo su Švedais, pagaliaus prasi-mokinęs nuo jų kariauti pergalėjo savo mokintojus — Švedus.

tribucijos, o didžiausia jos dalis, sulyginant, puolė ant Kauno gubernijos. Bajorai dabar vieton kontribucijos už manė surengti savo vaikams stipendiją, tai gi, nors ir nepalengvėtų juodai mūs žemelei, bent gi pinigai eis ant ko geresnio, ne kaip pirma.

Kur kas sunkesnę kontribuciją nukėlė nuo Lietuvos giltinė, papjaudama Vilniaus generalgubernatorių, žandarą Orževskį, prie kurio atminties prikepė sukrekėjęs Kražiečių kraujas. Tas žvėris, žmogaus paveiksle, per penkis metus kankino nelaimingą Lietuvą, pats dirbdamas bjauriausias šunybės, slėpdamas žmogžudžius (padovanojimas Kantakuzenui dvaro, užmušimas advokato Zano ir t. t.) Jo prakeiktos, suterštos atminties neapvalys nė Aleksandro III dovanos, nė vainikai, kuriuos sudėjo ant grabo Lietuvos ponai: Landvaravo Tiškevyčius ir bajorų vadas Plateris. Ikšiol da negirdėt apie paskyrimą naujo generalgubernatoriaus į Vilnių, o gal ir visai nepaskirs. Tas taip neramus kraštas, kuris pagal Orževskio tvirtinimą, negali būti nė vienos dienos be generalgubernatoriaus tvirtos rankos, jau tiek dienų esti be tos „rankos“, o nė dangus nesugriuvo, nė žemė neparvirto ir tas kraštas dabar kur kas ramesnis, nėra neramumo priežasties nėra.

Perėję į kitą Nemuno pusę, nerasime jau Apuchtino, prieglobėjo mokslo Varšavos apygardoje. Tai tikras laimėjimas, nėra Apuchtinas iš paskutiniųjų stengėsi užkamšyti rusiškais samanomis visus plyšius, per kuriuos apšvietimo spinduliai gali pasiekti mokintinius. Augščiausias reskriptas¹ apie apšvietimą liaudies Lenkų karalystėje, apreikštas 1864 m., sako: „Neduodama nė sau, nė kam nors kitam versti mokyklas į įrankius politiško siekių, mokslo vyriausybė turi žiūrėti vieno tik tarnavimo apšvietimui.

„Bendrose mokyklose, ypač žemesnėse, mokinimas turi būti atliekamas prigimtoje kalboje gyventojų daugumos, t. y. arba lenkiškoje, arba rusiškoje, arba vokiškoje, arba lietuviškoje, pagal šalį ir kilimą gyventojų.

¹ Aleksandro II, Rusijos caro.

Kiek Apuchtinai laikėsi Augščiausio reskripto ir į ką pavertė mokyklas, žemesnes, tai visiems gerai žinoma.

Lietuviams norėjo įsukti graždanką ir šiandien žemesnėse mokyklose mokintojai *per prievartą* bruka kūdikiams lietuviškas knygas, rašytas rusišku šriftu ir Apuchtinai paskirtas praplatinimui.

Varšava gavo naują generalgubernatorių, kunigaikštį Imeretinskį, kuris atnešė Lenkams labai daug vilties. Ar visa viltis išsipildys, laikas parodys, o ikiol laimėta nors tiek, kad atleisti* šiek tiek pančiai, uždėti ant lenkiškų laikraščių. Lietuviai, neturėdami spaudos, negalėjo pasinaudoti nė paliuosavimu jos.

Bet Lietuviai spėjo įduoti kunigaikščiui Imeretinskiui kelis prašymus apie lietuvišką spaudą, persekiojimus už lietuviškas knygas ir tikisi, kad geras kunigaikštis užtars jų teisingus reikalavimus.

Suvalkų gub. Lietuviai laimėjo neabejotinai, sulaukę j Seinus vyskupą A. Baranauską, apie kurį jau pirmiau paminėta „Varpe“.

Perdaug smarkus užsipuolimas policijos ant Lietuvių Suv. gub. už lietuviškus raštus taip gi išėjo ant gero, nės jo atbalsis atsiliepė rusiškame laikraštyje „C.-rieTep6. B"fcn." (ž. 5 Nr. „Varpo" str. „Iš svet. laikr.") kuris tiesiog ir karštai stojo ginti Lietuvius ir jų spaudą nuo neteisingo valdžios pasielgimo. Tuoju prakalbėjo kiti rusiški laikraščiai, vieni *pro*¹ kiti *contra*,² atsiliepė lenkiški ir vokiški. Per tai lietuviškas klausimas pagarsėjo labai plačiai, net tuose kampuose ir tuose sluogsnuose, kur pirmiau Lietuviai buvo jau užmiršti, arba visai nežinomi. Smagu išgirsti, kad tarp Rusų atsiranda kaskart daugiau rimtų balsų, užtariančių Lietuvius, ir reikia turėti viltis, kad tų balsų vyriausybė paklausys ir sugražys Lietuviams tai, kas jiems neteisingai buvo **Daveržta**. Ta viltis turi didelę paramą ir iš kitos pusės. Štai „C.-HeTep0. Btji." Nr. 273 rašo: Gvildenamas spaudoje klausimas panaikinti užgy-

¹ Už. ² Prieš.

5) Spaudimas lietuviškų knygų ir 22 laikraščių užru-bežyje atima uždarbį Rusų spaustuvėms.

6) Užgynimas spausdinti lietuviškas knygas lotynišku šriftu pagal atsišaukimą prof. V. j. Lamanski'o, buvo vaisium nesusipratimo, nėra pakilo iš pasiūlymo žinomo slavisto A. F. Filferding'o, o ne iš politišku protavimų.

Pasiremdamas ant augščiau išdėstytų dalykų, persi-tikrinęs apie visišką neteisingumą ir reikalą duoti Lietu-viams, kaip ir kitoms giminės, sutveriančioms Rusų tautą, tiesas naudotis alfabetu, paliktu jiems jų istorijos, *susi-važiavimas vienu baisu nusprendė: prašyt, idant vyriau-sybė išnaujo peržiūrėtų klausimą ir atmainytų užgynimą spaudinti lietuviškas knygas lotyniškėmis litaromis.*

Susivažiavimo nusprendimas priderančiai matyvuotas komiteto, pirmsėdint A. A. Savutski'ui ir prisidėjus pagarbės pirmsėdžiui susivažiavimo, viceprezidentui ciecoriškos mokslų akademijos L. N. Maikov'ui, ir perduotas rodai ciecoriškos rusiškos techniškos draugystės, o draugystės roda, 30 balandžio 1897 m. po Nr. 629, susivažiavimo maldavimą pervedė ministeriui vidaus dalykų.

Reikia tikėtis, kad vienbalsis maldavimas tokios įtaisos, kaip visarusiškas susivažiavimas, užsipelnęs Augščiausią prie-globą Jo Ciecoriškos Augštybės didžiojo kunigaikščio Kon-stantino Konstantinaičio, atkreips antgalo vyriausybės atidą ant reikalo atmainyti nusprendimą, neduodantį nė Rusijai, nė Lietuvai daugiau nieko, kaip tiktai neužslepiamą pragaištį.

Apie vieną dalyką pakalbėsiu visai skyrium, nors jį taip gi galima būtų priskirti prie laimėjimų. Šių metų *berželio 25. d.* išėjo Augščiausias paliepimas: „Bendrą visiems mokintiniams krikščionims maldą prieš mokslą tose mokyklose civiliško skyriaus, kur yra daug kitų ti-kėjimų, permaintyt ant atskiros maldos pagal išpažinimus, sutinkant su ritualu kiekvieno tikėjimo.“

Vienok mokslo vyriausybė stengėsi tą paliepimą už-slėpti nors apie jį patyrę buvo visi mokintiniai.

Štai *rugsėjo 1 d., t. y. į kelintą mėnesį*, po pasiro-dymo Augščiausio manifesto, Šiaulų gimnazijoje (Kauno

gub.) varo mokintinius melstis rusiškai, prieš ikoną. Mokintiniai, pasiremdami ant manifesto, nors jiems nebuvo da apgarsintas, pasipriešino (ir šiuo žygiu Lietuviai). Pasidarė trukšmas, apšaukta maištas, pareikalauta policija, sunaudota vietiniai pedagogiškai įrankiai, palydėti keiksmo, išdankymo katalikų tikėjimo ir galvos jų bažnyčios.

Kitas panašus atsitikimas liaudinėje mokykloje. Kunigas, nesulaukdamas apgarsinimo Augščiausio manifesto net iki 22 rugsėjo, pats su vaikais, prie mokintojaus, atkalbėjo maldas lietuviškai. Mokintojas perpyko, tuojau privertė vaikus išnaujo atkalbėti maldas, bet rusiškai, prieš ikoną, ir parašė skundą direkcijai. J sanvaitę apgarsino mokintiniams, kad lietuviškai melstis neduos, kad jie turi melstis, kaip pirmiau, prieš ikoną ir kad kunigas jau daugiau nemokys — taip liepusi direkcija.

Tai Vilniaus mokslo apygardoje. Varšavos apygardoje taip gi ne pervirš klausė manifesto. Varšavoje gimnazijose ir tūlose privatiškose mokyklose, pradėjo kalbėti maldas prieš mokslą lenkiškai. Marijampolės gimnazijoje (Suv. gub.) katalikai visai be maldos liko, o žemesnėse mokyklose, bent gi Suvalkų direkcijos, iki paskutinių dienų kalbėjo maldas po senovei, rusiškai.

Akyvaizdoje tokių papiktinančių faktų, turi priverstinai augti persitikrinimas, kad vienvaldžiais Rusijoje yra biurokratai, o ciosorius tai tik antraeile ypata, iš kurios paliepių galima tyčiotis, juo drąsiau, juo toliau nuo Peterburgo; kad Augščiausiam žodžiui, ištartam nuo Sosto, negalima tikėti, nėra tas žodis lieka neišpildytu.

Tai gi tūli Rusų laikraščiai reikalavo smarkaus nubaudo ypatų, kurios išdrįso priešintis Augščiausiam paliepiui, nužemindamos Rusiją akyse svetimų gaivalų.

Ką nubausti ir kaip? Išplaukė į viršų, kad ministerija apšvietimo, da liepos mėn., prie Augščiausio manifesto prikerė savo priedą: kadangi reskripte nepaaiškintas klausimas maldų kalbos, tai tame dalyke reikia elgtis *ir toliau* pagal esančius jau įsakymus.

Iš to mat ir pakilo tokios šiaulinės klotys.

Rodosi, nè ministeriams neduota tyčiotis iš manifesto_____Beje, juk Tolstoi, Apuchtinai ir kiti parodė, kad sutrepti manifestą, tai nedidelis daigtas. Tegul sau, o mės žiūrėkime viso to galo. Paskutinėse dienose „Bapiu. J'HeBHHK'b" padavė žinią: „Išpildymui 2 punkto Augščiausio paliepimo 25 d. birželio š. m. ministeris apšvietimo liaudies, susitaręs su Varšavos generalgubernatorium, reskriptuose d. 2 ir 18 (š. m.) spalnio po Nr. 232 ir 246 įstatė mokyklose Varšavos mokslo apygardoje šitą tvarką atkalbėjimui maldos prieš lekcijas ir po lekcijų: Visi mokintiniai pravoslavų tikėjimo iš vienos — ir visi kitų tikėjimų krikščionys (pagal išpažinimus) Iš kitos pusės, prieš lekcijas ir po lekcijų turi rinktis į atskiras kliasas ir kalbėti maldą pagal ritualą kiekvieno tikėjimo, — mokintiniai pravoslavų tikėjimo rusiškai, mokintiniai katalikų tikėjimo lenkiškai, mokintiniai topat tikėjimo Lietuviai, kur kalba poterius lietuviškoje kalboje — lietuviškai, evangelikai vokiškai arba rusiškai. Pradžios mokslo mokyklose, kuriose negalima padalinti mokintinius pagal tikėjimus, dėl stokos gyvenimų, maldas turi atkalbėti paeiliui; pirmiausiai pravoslavai, paskui katalikai ir evangelikai."

Devyniose gi vakarinėse gubernijose (t. y. ir Vilniaus mokslo apygardoje), susitarus ministerijai apšvietimo su katalikų dvasiškomis valdžiomis, maldos mokyklose bus kalbamos lotyniškai.

Tai gi Varšavos generalgubernatorius Augščiausią manifestą pritaikė teisingiaus, nekaip katalikų dvasiškoji valdžia anose devyniose gubernijose. O gal jose nėra jau ne Lietuvių nè Lenkų — tik vieni Rymiečiai?

t

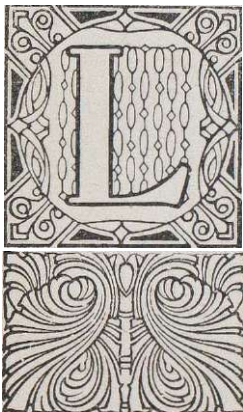

Tėvynės varpai.

1898 m.

I.¹

Nepriderantis pasinaudojimas lietuviško klausimo. Apie išleidimą knygų. Užmanymėlis dėl gramatikos. Atsišaukimas dalykuose susivienijimo alfabeto. Vilniaus generalgubernatorius.

lietuviškas klausimas tai indas, iš kurio mės, Lietuviai, turime semti vien meilę savo žemės, supratimą tautiškų ir žmogiškų tiesų, jausmą skriaudų ir pajiegas atspyrimui piktų pasikėsinimų iš šalies neteisingo šiaurų prieglobėjo. Tuotarpu S. L. A. semia sau iš to klausimo reklamą ir da gi svetimomis rieškučiomis.

„Susivienijimo“ organas „Tėvynė“ viename iš paskutinių pernykščių numerių kalba: „Niekas neabejoja, kad priežastimi greito ir netikėto pakėlimo klausimo apie lietuvišką spaudą buvo šių metų kratos ir areštai Lietuvoje. Kas vienok tas barbarystės apgarsino, arba teisingiaus, kas pasinaudojo iš tos progos, kad lietuvišką klausimą pakeltį į aikštę, tai jau suvis kitas dalykas“

Bemąstant „Tėvynei“ apie tą „kitą dalyką“, „inteligentai su „Varpu“ ir „Ūkininku“ išnyko, o jų vietoje stojo S. L. A. su trimis dokumentais: su perstatymu pas carą, su gr. Lelyvos knyga, išleista po S. L. A. vardu, ir su prašymu ant kunigaikščio Imeretinski'o vardo.

¹ Iš 1 Nr. „Varpo“ 1898 m.

Su tais trimis dokumentais S. L. A. mat padaręs viską, t. y. lietuvišką klausimą „iškėlęs į aikštę“ ir už tai pavertžia sau monopoli visų nuopelnų.

Klausiu: koks čia nuopelnas „iškelti į aikštę“ klausimą, jau pirmiau kitų iškeltą? Tą nuopelną greičiau gali pasisavinti sau „S. Pet. Vied.“ O apie „barbarystes“ rašė nuolat „Varpas“ ir „Ūkininkas“ ir, ant tų dviejų laikraščių pasiremamos, „S. Pet. Vied.“ juk ir pakėlė klausimą „barbarysčių“.

Jeigu S. L. A. norėtų paimti į monopolį nuopelnus auginimo lietuviško klausimo, nuo jo pasirodymo iki to laiko, kada, nunokęs, prasiveržė plačiau per „S. Pet. Vied.“, tai turiu užtėmyti, kad ir čia „Susivienijimo“ dalyvystė da neperdidžiausia. Kad skelbimas lietuviško klausimo po svetimus laikraščius — jeigu tai S. L. A. darė — prisidėti galėjo prie pakėlimo „į aikštę“ — neabejotina. Bet labai abejotina vertybė ano perstatymo ir prašymo, nors S. L. A. teikia jiems tokią svarbą, lyg tai būtų diplomatiškos notos tarp dviejų viešpatysčių: S. L. A. ir Rusijos.

Prisižiūrėkime S. L. A. nuopelnams pagal „Tėvynės“ išvadžiojimus.

„Apie prašymus, paduotus ant vardo „augštesniųjų valdžių“, primena pačios „S. Pet. Vied.“ — rašo „Tėvynė“ ir tvirtina, kad tai čia priminimas anų trijų dokumentų.

Man, gyvenančiam kairninystėje D. Lietuvos, yra tikrai žinoma, kad iš Lietuvos valsčių buvo paduota daug kolektyviškų prašymų ant vardo „augštesniųjų valdžių“ (ar tik nerašė apie tai „Ukin.“ ir „Tėv. Sargas“?), o taiposgi ant vardo kun. Imeretinskio, ką paženkliną net „Tėvynė“ tame-pat reklamos numeryje ant 346 p. Ant galo tie trys dokumentai ne visi juk prašymai ir jų *nedaug*.

„Pernai — rašo „S. Pet. Vied.“ — gavome mės apie tai (t. y. apie lietuvišką klausimą) daug dokumentiškų **žinių, bet ta medega buvo atidėta ir grupuojama_____**“ — priveda „Tėvynė“ ir jai rodosi, kad čia taiposgi kalbama apie trejetą dokumentų.

Mės, Europiečiai, skaitydami „S. Pet. Vied.“, užtėmyjome prie paminėjimo siuntinių su anomis „dokumentišk-

komis žiniomis" žodžius: iš *yvairių vakarinių pakraščių*. Tai gi lyg aiškiai parodyta, kad žinios ėjo ne iš Amerikos. Vėla, ant trijų dokumentų sakyti *daug* netinka, grupuoti gi *dų* dokumentu (trečia da tuomet „S. Pet. Vied." nebuvo juk gavusios) taip gi rodosi nebuvo ką. O mums, Europiečiams, žinoma yra, kad nuo kelių metų siunčiami j rimtesnius Rusų laikraščius straipsniai iš Lietuvos apie lietuvišką klausimą ir mes labiau lyg būtume linkę prie „dokumentiškų žinių" priskirti tuos straipsnius.

Da toliau pati „Tėvynė" giriasi: „Galime pasigirti, kad ir žinios apie kratas ir raštus, kaip paduoda pats laikraštis „S. Pet. Vied.", yra paimtos iš „Tėvynės".

Tuotarpu iš „Tėvynės" buvo paimtos tiktai pravardės suimtųjų, o žinios apie kratas ir areštus paremtos ant kitų laikraščių, apie ką augščiau paminėta.

„Mislys straipsnių primena gr. Lelyvos knygą...." — užbaigia „Tėvynė".

Gera, o kiek už tai išpuola „Susivienijimui" nuopelnų? Tikrai ne tiek, kiek nori „Tėvynė".

Lietuvišką klausimą „iškėlė į aikštę" labai ilga eilė yvairių elementų, ant kurių susidėjo bendros, didesnės ar mažesnės, įnašos visų Lietuvių: Europos ir Amerikos sykiu su S. L. A.

Turime tiesą kiekvienas suskaityti ir paženklini savo įnašas, bet neturime tiesos iš jų girtis, nėra yra tai mus pareigos, ir dalintis nuopelnus da peranksti, nėra lietuviškas klausimas da neužbaigtas. Nežinia, da, kiek kam išpuls, o jau šiandien S. L. A. nori paimti iš bendro mūs visų izdo didelią sumą, da gi turėdamas neteisingą „čeką".

Pasakęs kelis žodžius teisybės „suvienijimo" organui, atpleškįsiu su vienu žygiu kitus kelis žodžius teisybės „Lietuvai", „Vienybei", „T. M. D.", išleistojams prie „Sargo" ir t. t. Jeigu jūs ketinate ir toliau taip elgtis, kaip elgėtės pereitus metus, tai.... elgkitės taip ir toliau! Susiprantate tur būt, kad kalbu apie leidimą knygų. Leiskite jas, leiskite, nėra tai yra įnaša į Lietuvos izdą taip

aiški, kad ji negalėtų „išnykti“ nė „Tėvynės“ akise, bemaž-
stant'apie S. L. A. nuopelnus.

Da turiu pasakyti „T. M. D.“ į ausį, kad kiti negirdėtų: Kam susivaržei tokiais įžadais, kaip spaudinti tikrai mokslinis knygas ir tokias, kurios da niekur nespaudintos? Pildydama tuos įžadus, turėtum laukti, rankas sudėjusi, kasžin kaip ilgai. Toki įžadai prie darbštumo mūs mandarinų¹.... kad tave! inteligentų šiandien da persunkus. Juk yra išmėtytų po laikraščius, pradedant nuo „Aušros“ — ne tos, kuri pasirodė paskutiniame laike Tilžėje, tik anos senos, basanavyčinės — gerų raštų, mokslinių ir beletristikų, apie kuriuos mažai kas žino, kurių prasiplatinimas ir vertybė užaugs, tik atspausdinus atskiroje knygoje. Rodosi“, kad perspaudinimas iš laikraščio gero rašto nusidėjimas menkas, o nauda didelė, ypač neturint raštų naujų.

Mės, Europos mandarinai na dabar ir gana!
intelligentai išleidome pernai taip gi keletą knygųčių *be korektos* ir *kalbėjome* apie išleidimą kalendoriaus. (Teisybė, ir tas paskutinis nuopelnas ne visai mums priguli, nės vienas darbštus amerikietis ragino mus sustatyti kalendorių ir žadėjo parūpinti išleistoją.) O dėlko taip mažai? Matote, t. v. mandarinai kad tu surugtum! intelligentai pasidalino į dvi dalis. Skaitlingesniejie tarė mažiau skaitlingiems: Tegul jūs kūną spaudžia vargas, tegul jūs dvasią drasko rūpesčiai, tegul jūs padus kaitina bambuso smūgiai tuščia jūs! Kad tik mums būtų ramu, sotu ir šilta. U ta ta ta!

Da to negana. Mandarinai t. y. tie, kurių idealas „u ta ta ta“, ne tik ką patys nesikiša prie darbo, bet da pataiko ir kitų darbą trukdyti. Ar tik ne 1894 m. Noveskis apgarsino spausdinimą „Juodos žemės“ (Szary Proch), bet nelaimė, norėjo, kad iš antro kart perverstų keletą ~~apysakos~~ skyrių rankraštis pateko į mandarinų rankas ir iki šios dienos išleistojas nė koku būdu negali to rankraščio išgriebti.

¹ Mandarinai — Kynų didikai.

Nėr ką stebėtis, kad prie tokių sąlygų mūs knygos *be korektos* ir kad apie kalendorių vos *pakalbėti* ištėsėjome. Na, o toki mandarinai galėtų kasmet išleisti po knygą, visai nesibijodami, kad jų padus pasieks bambusas. O gal ir susipras

Apart augščiau minėtų vietų išleidimui knygų, tokius pat norus turi ir „Susivienijimas“, ir „Armino d-ste“, ir da tur but kas O jeigu subruzdėtų mandarinai, tai žiūrėk, kiek knygų pamatys saulės šviesa — net širdis džiaugiasi.

Tai gi, vyručiai, laukdami tokio užderėjimo knygų, atlikime vieną dalyką, kuris jau seniai priderėjo atlikti: suvienykime rašybą, o ypač alfabetą!!!

S. L. A. buvo apgarsinęs konkursą parašymui gramatikos, bet nieks ant konkurso neatsišaukė. Šiandien, kada jau konkursui nepakirsiu kelio, galiu pasakyti, kad S. L. A. savo gražiam užmanymui išsyk davė nelaimingą pakraipą: parašymui gramatikos konkursas ne visai tinka (šiuo žygiu atmesta gramatika, tai visiškai pragaišintas darbas — baugu tokį darbą ir pradėti).

O kad iš kitos pusės žinome, juogiai mandarinai nesiduoda nė užsiminti apie darbą, tai man rodosi, kad konkurso keliu gramatikos nesulauksime. Tegul „Susivienijimas“ savo rūpesties apie gramatiką neišsižada ir tegul paima į savo prieglobą mano menką užmanymėlį, kurį pakišiu atidai. Mačiau porą gramatikų rankraščiuose, nuo seniai jau esančių ant žemės, bet jos praktiškam vartojimui netinka. Yra didelė gramatika, vokiškai rašyta, Kuršaičio, kurios mės beveik visi maž daug prisilaikome (tur but ji visiems geriausiai atsako). Tą gramatiką sutrumpino Schiekop, o mės Schiekopo darbą išverskime, da labiau sutrumpinę ir pridėję praktiškas pasargas, tai ir turėsime trumpą, praktišką gramatiką, kuri sulygintų mus formose, smulkmenose.

Bet, iki tai įvykdysime, pasirūpinkime pirmiau sulyginti stambiausiai puolantį į akis dalyką: sutikime ant vienokio alfabeto. Tai galime atlikti, visai ir niekame nekenkdami būsimai gramatikai. Ištikro, net gėda pasa-

kyti kad lietuviškos knygos, spaustos Europoje ar Amerikoje, o net toje ar kitoje redakcijoje, yvairiais alfabetais, viena'kitos nepažįsta.

Parodysiu lentą su alfabetais visų lietuviškų laikraščių, iš ko bus aiškiai matyti, kas mus perskiria.

Varpas	ie	uo	1	v	š	č
Ūkininkas . . .	-	-	-	-		
Darbininkas L. . .	-	-	-	-		
Vienybė	-	ū	-	-	sz	cz
Tėvynė	-	uo	-	-		
Darbininkas P. . .	-	ū	-	-	-	
Kardas	-	-	-	-	-	
Garsas	-	uo	-	-	-	
Lietuva	-	-	-	w	-	
Saulė	-	-	i	-	-	
Tėvynės Sargas. .	-	-	\	v	-	
Rytas ¹	i ? ! ?		?	?		?

1) t vartoja tik „Saulė" ir „Tėv. Sargas". Tai gi ir didumas balsų ir tas dalykas, kad su viena / galima lengvai apsieiti, prilaiko litarą /.

Ergo: vartokime /.

2) w vartoja tik „Saulė" ir „Lietuva". Ir balsavimas ir tai, kad v litara kur kas gražesnė, parankesnė, jos lietuviškai kalbai užtenka, liepia vartoti v.

Ergo vartokime v.

3) uo vartoja didesnė dalis laikraščių. Teisybė, ženklas u yra gražus, smagus akims ir galėtų užsilikti. Bet, kadangi nevartojamas ženklas i dėl bjauraus ir painaus išrodymo (lyg varlė ant adatos) ir kad visi laikraščiai vartoja ie, tai dėl nuoseklumo ir, taip sakant, draugystės, vartokime uo, ženklą nepainų ir gražų.

Ergo: vartokime uo.

• - alfabetą vartoja „Rytas" nežinau, nės jo nemačiau nė pnes išsibarstymą, ne po išsibarstymo. Bet vienas balsas skirtumo didelio nepadarys. (Aut. past.)

4) Svarbiausias, o gal ir sunkiausias dalykas tai kova tarp *š č* ir *sz cz*. Cia kova lotyniškai-čekiško alfabeto su lotyniškai-lenkišku, kova progreso su konservatizmu. Balsavimas paremia konservatizmą (tai jau paprastas dalykas). Bet užtėmykime, kad *sz cz* nereikia, pagal garsus, to, ką norėtų reikšti, o patys Lenkai ketina išmesti netikusius tuos ženklus, o šnypščiančius garsus nori reikšti vienu ženklu, kaip štai padarė Čekai¹. Priešais gi gražumą ir aiškumą *š, č* nieks negali nieko pasakyti. Tūlimus filioliogai vartoja *š, tš* (*š, č*). Kiti sako, jeigu vartojame *dž*, tai ir *tš* turime vartoti. Gerai, galima juk būtų vartoti vieton *dž* vieną ženklą, bet jo neturime, o pridėti prie *d* ženklą ar iš viršaus, ar iš apačios, tai būtų sudarymas aiškos litaros — prie jos ženklai netinka. Litarą gi *c* ženklelis iš viršaus nesubjaurina.

Ar parankiau vartoti *š, c*, ar netekusius kredito *sz, cz*, ar mišinį iš *š, tš* — nesunku praktiškėmis akimis užtėmyti. „Tėv. Sargas“ buvo vartojęs išpradžių *š, č*, bet paskui persimetė prie *sz, cz*, tur būt pildydamas testamentą „Apžvalgos“, kuri, mirdama, taip įsakė. Teisinimas, buk *š, c* apsunkinąs skaitymą ir kad seniai, mokinantieji vaikus skaityti, pažįsta tik *sz, cz*, neturi svarbaus pamato. Jeigu mokintinis įsitėmyja dvilypinį ženklą *sz*, tai lengviau įsitėmys vienlypinį *š*. Mokantiems skaityti, kad ir seniams, tai prisieis da lengviau. Juk ir tipas senių tų ne amžinas — ant jų vietos stos tipas, nesibaidantis naujų ženklų. Skaitytojai „Ūkininko“ aiškiai parodo, kad prie *š, č* nesunku vienok priprasti.

Ergo: vartokime naujesnės gadynės išradimą *š, č*.

Paduodu šitą klausimą atidai visų, neišskirant nė vienos redakcijų, idant teiktųsi apsvarstyti ir palengvinti takus susivienijimui dalykuose alfabeto.

Vilniaus generalgubernatorium paskirtas vyriausiasis vadas Vilniaus kariumeniškos apygardos, Trockij.

¹ Mačiau vieną lenkišką istorišką knygą su reformuotu lenkišku alfabetu.

II.¹

Apie tai kaip aš atvirtau, parašiau už kitą straipsnį, paauskavau 17 markiu ir gavau barti. Naujo generalgubernatoriaus kalba. Statytojų maldavimas.

Pradžioje šių metų T. M. D. išleido naują knygą v. „Orleano Mergelė“,² kurios (knygos, o ne mergelės) viena vieta padarė man dvasioje tikrą revoliuciją. „*Niekinga yr tauta, kuri už savo garbę neaukautų visko*“¹ — yra ten pasakyta. Skaičiau kitąsyk tą pačią vietą vokiškame originale, bet manęs tuomet neužgavo, tarytum tie žodžiai tik Vokiečiams buvo rašyti. Dabar gi, lietuviškame ver-time, rodėsi Schiller tyčia man tą vietą pakiša. Išties, pradėjau net tardyti pats save, kiek aš, kaip tautietis, per tą laiką, kada atvirai vadinu save Lietuviu, paauskavau už savo tautos garbę. Gal pinigais aukavau? Ne! nors liuoso skatiko man niekad netrūksta; net laikraščių nepri-laikiau, kaip abonentas, nėra juos dykai persiskaitau re-dakcijoje, arba nuo kito gavęs. Gal raštais šelpiau? Kur tau! nors tikrai buvau prisižadėjęs rašyti, nors pats redak-torius kelis kartus priminė, prašė — nerašiau, liovė prašęs — nerašiau kas žin, kad da porą kartų būtų pri-minęs Gal prisidėjau prie platinimo raštų apsišvie-timui ir susipratimui tautiečių? Anaipol! man nė į galvą neatėjo, nežinau nė iškur šiandien apie tai atsiminiau. O gal Ką čia tardyti! Neaukavau nieko ir gana. Viena ką Lietuvių draugystėje visada lietuviškai kalbėjau, o tankiai iškirsdavau net tokią kalbą su „*viribus unitis*“,³ kad susi-graudinę klausytojai tuojaus liepdavo alaus pastatyti. Bet, arčiau prisižiūrėjus, kalbėti su Lietuviais lietuviškai, tai ne auka, o vienas man stačiai pasakė, kad aš vokiškai kalbąs, kur kas geriau, ne kaip lietuviškai (redaktorius prie mano straipsnio pridėjo daugiau aukos betaisydamas jį, ne kaip aš berašydamas). Vajė, koks aš niekingas tautietis! Taip negali likti. Eisiu tuojaus į redakciją, atiduosiu „pasku-tinius“ pinigus (turėjau su savim 17 markių, visai atlie-

* iš ² Nr. „Varpo“, 1898 m. ² žiūrėk VI t. V. Kudirkos raštų.
³ Viribus unitis — suvienytomis spėkomis.

karnų), imsiu rašyt, imsiu ką kitą veikti pagal išgalėjimą — tautiečio garbę atgriebsiu! Išėjau, o tvirtumas eisenos reiškė tvirtumą pasižadėjimų, Sutinku redaktorių.

— Sveikas drūtas — pasveikino mane,

— *Nichtswürdig ist die Nation* tpju!

Niekinga yr tauta, kuri už savo garbę neaukautų visko! — atsakiau vieton pasisveikinimo.

Redaktorius žengė žingsnį atbulas, apžvalgė mane nuo kepurės iki avalų, nuo avalų iki kepurės ir nedrąsiai pratarė:

— Tai, meldžiamas, paauk

— Dabar, tamistėle, negaliu — perkirtau greit ir instinktyviškai prispaudžiau kišenių — ne prie pinigų esmi ir gerai kitu žygiu

— Aš ne pinigų reikalauju, tik raštų. Štai, Nr. sustatytas, reiktų tik feljetono, o čia neprisiuntė ir reikia laukt, arba talpinti tokį straipsnį, kuris į tą Nr. netinka.

— Raštų? Ugi tegul rašo kiti, kam aš?

— Taip sakydamas, tamista, duodi tiesą taip pat sakyti ir kitiems; toks besiteisinimas yra tai paraginimas, idant visi *viribus unitis*³ nieko nedarytų, o kas tada rašys? Kad negalėtum, tai kas kita.

Man smilkt, kad tą *viribus unitis*,⁸ mano tankiai vartojamą pritaikė man, ir pajutau, kaip kairėji ausis pradėjo kaisti. Bijodamas, kad neapkaistų visas veidas, skubinau atsisveikinti.

— Tai feljetoną? Gerai. *Niekinga yr tauta, kuri už savo garbę neaukautų visko* — tariau ir, skubiau spūstelėjęs redaktoriaus ranką, pabėgau namo. Nežinau tikrai, bet jaučiau, kad redaktorius ilgai lydėjo mane akimis — turbūt nenorėjo tikėti mano žodžiams, jau tiek kartų neišpildytiems,

"Sėdau rašyt. Keturisssyk pradėjau, penkisssyk tą patį išbraukiau, padėjau plunksną ir užsirnasčiau. Tai žaltys tas redaktorius! Kaip jis pritaisė man tą *viribus unitis*! Kaip jis mane turi niekinti! Ar gi aš nevertas niekinimo? Čia pažadu, čia apsisuku ir jau pažadėjimas nušvilpė! Kas

aš per žmogus ir koks aš inteligentiškas visuomenės sa-
 narys kuriuo negalima užsitikėti, kuriam neverta yra pa-
 vesti kokį nors bendrą darbą? Vajė, koks mano niekingas
 būdas! Na, o pagal būdą eina juk ir mano paties prekė.
 Ką aš pasakyčiau merginai, kuriai rengiuosi prisiekti meilę,
 jeigu mane užklaustų: Koks tavo būdas? Ar galima tavim
 užsitikėti? Ar išpildai pažadėjimus? Ar prisiegos nesu-
 laužysi? Tikro nieko negalėčiau pasakyti ir turėčiau arba
 meluoti, arba, nuleidęs akis, tylėt ir išgirsti: Tai man vyras!
 Žasų ganyt! Teisybė, ikšiol merginos, *imančios* Lietuvius,
 prisilaiko kitokio katechizmo: ar prižadi sulaužyti paža-
 dėjimus, duotus Lietuvai, ir atsisakyti nuo tautiečio pareigų?
 Kokį jos gauna atsakymą, nežinau, bet turbūt gerą, nes
 Lietuvį paima. Nors man pačiam šiuo žygiu būtų labai
 neparanku, bet trokštu, idant kuoveikiausiai merginos pra-
 dėtų reikalauti nuo vyrų tvirtumo būdo — ir pačios lai- »
 mėtų ir vyrų daug pataisytų. Žinau, jogiai tas dalykas
 ne šioje dienoje įsivysdys, bet pamastyt apie tai juk nieko
 nekenkia. O aš ne vienas toks. Pasitaiko tankiai išgirsti
 štai nuo redaktoriaus: Tas prižadėjo — nepadarė, kitas
 pradėjo — neužbaigė, trečias dirbo, dirbo — išsyk metė
 ir dingo, tarytum už pačios ištekėjęs, arba didesnę algą
 gavęs, ketvirtas, lyg baudžiamą atlikdamas, primetė kokį
 straipsnėpalaikį, verstą iš svetimo laikraščio: nors žinoma,
 kad galėtų parašyti originališką Rodosi, negalimu yra
 daigtu, kad inteligentas žmogus ant taip plačios lietuviško
 kilimo dirvos nerastų sau pritinkančio savo pajiegoms
 darbo, arba progos bendrą darbą paremti. O vienok yra
 daug tokių, kurie nuo visko purtos išstolo, teisindamiesi,
 prie nieko netinką, nieko neišgalį (neišgali vargšai nė
 poros skatikų iš kišeniaus ištraukti) Apie tokius
 vyrus, nieko negalinčius, taip gi nuo redaktoriaus žinau
 — taip gi ne koki žmonės.

Dabar man aišku, dėlko tautiškas Lietuvių darbas
 iriasi ne taip greit, kaip galėtų; dėlko, sakysim, laikraštis
 nesitobulina; dėlko taip nedaug originališkų straipsnių;
 dėlko ne vienas rašytojas ikšiol neiškilo įžymiai ir visi

rašytojai išrodo, tarytum sustingę ir 1.1. Nėr ką stebėtis. Kad mašina nesustotų, kad laikraštis negriūtų, visi rūpesčiai ir visas darbas suversta ant sprando keleto žmonių, kurie turi apsiliuobti už save ir už kitus. Tokiose sąlygose negalima juk nė tobulintis savo šakoje, nė atlikti priderančiai darbą svetimą, nė originališkiems straipsniams neištenka laiko ir t. t., o net pailsti galima. Toks nelygus padalinimas darbo, kuris pagal savo esmenį turi būti paremtu ant pamato *viribus unitis*, paliekant jau šalyje blogą atsiliepimą ant laikraščio ir apskritai ant lietuvių klausimo, išrodo nesvietiškai: iš vienos pusės keletas pririštų prie karo darbininkų, o iš kitos — ilga eilė tokių, kurie be pasigailėjimo, begėdiškai, besąžiniškai eksploatuoja¹ tuos darbininkus, užsivaduodami jais suversdami ant jų visas pareigas ir visai nenusimano, kada reiktų duoti nuvargusiems darbininkams nors šiek-tiek strėnas atitiesti. Kokio vardo verti tie beširdžiai eksploatatoriai,² prie kurių (o gėda man!) ir aš pats da priguliu, nesunku numanyti — negražus vardas. Aš gi savo straipsnyje (kurį bet gi valiočiau parašyti, nunešiau į redakciją ir palikau sykiu su 17 mk.), tokius eksploatatorius svetimų dorybių pavadiniau tikrai „mandarinais“ ir už tai į pusantros sanvaitės gavau barti. Kokis tai inteligentas, prisidengęs alfabeto pradžia, ABC, parašė į redakciją smarkų laišką, kuriame išmetinėja, būk aš su tais „mandarinais“³ didei „pažeidęs inteligentų garbę.“

Tai gi tyčia surašiau viską, kaip buvo, idant kiekvienas galėtų apspręsti mano prasikaltimą.

Išmėtinėtojų gi ABC pasakysiu tiek: Perskaityk, tamista, mano straipsnį da kartą, tai užtėmysi, kad aš garbę tų inteligentų, kurie garbę turi, nepažeidžiau; o pažeisti garbę tų, kurie jos neturi, negalėjau.

Tamista, matoma, ant lietuviškos dirvos da naujokas ir inteligentų nepažįsti. Nors aš su aukomis taip gi naujokas, bet gi nuolat susieinu su žmonėmis, kurie Lietuvos dirvą aria, tai ir apie inteligentus daug ka žinau.

¹ Išnaudoja. ² Išnaudotojai. ³ Mandarinai — Kynų mokslinčiai.

Tikrai, išpradžių kiekvienas inteligentas pasirodė turįs garbę, bet paskiau daugumas užmetė ją ant pantos, kur ji suruko, sudulkėjo, kur ją tankiai atlanko kregždes ir žvirbliai. Juk ir aš pats da visai neseniai nuėmiau savo garbę nuo pantos. Jeigu visi tie inteligentai savo garbę nuo pantos nusims, apvalys ir nuolat su savim nešios, tai prižadu (dabar jau mano prižadėjimai vyriški, tvirti!): netik ne „mandrinuosiu“ inteligentų, bet nevadysiu jų net inteligentais, nėra man rodosi, kad žodis „inteligentas“ istorijoje mūs kilimo taps vardu paniekinimo.

Naujai įstatytas į Vilniaus generalgubernatorius general-adjutantas V. N. Trockij, sugrįžęs iš Peterburgo, kur gavo Augščiausias instrukcijas, pasakė dvasiškiems ir svietiškiems Vilniečiams kalbą:

„Atsiminkite, kad turime vieną Dievą, kuriam meldžiamės, vieną ciesorių, kuriam tarnaujame, vieną bendrą tėvynę, kurios labui visi dirbame. Ar supratote prasmę to, ką jums pasakiau?

„Viskas, kas teisu, gera, tikra ir tikrai rusiška, ras manyje sanjausmą, paramą, prieglobą, apginimą ir užtarimą. Suprantama, kad jausmai priešingi, atras iš mano pusės pasipriešinimą.“

Kalba ta tiek yra geresnė už kitas tokias kalbas, kad trumpa. Vienok joje užlaikytas tas oficiališkų kalbų tamprumas, kuris leidžia net visai priešingus viens kitam dalykus teisinti tais pačiais žodžiais. Ką reiškia pvz. antroje kalbos pusėje „ir tikrai rusiška“? Ar tai yra dorybė visai atskira, pastatyta greta dorybių „kas teisu, gera, tikra“, ir, taip sakant, nekenkianti atskiram užtarimui kitų greta stovinčių dorybių? Ar tai tik dažinys, į kurį pirmiau turi būti padažytos dorybės „kas teisu, gera, tikra“, idant per tai užsipelnytų general-gubernatoriaus prieglobą? Pirmame atsitikime dorybė „kas tikrai rusiška“ mės čia Lietuvoje, pripratę matyti paveiksle baidyklės, apsigarsėjusios Kražiuose,¹ Mintaujoje,¹ Šiauliuose¹ ir daugelyje kitų vietų.

¹ Vietos, kur Lietuviai buvo Rusų valdžios persekiojami 1894 ir 1897 mm. už tikybą.

Nenorime tikėti, kad naujas generalgubernatorius žadėtų užtarimą tokiai baidyklei. Antrame atsitikime taip gi neaišku: rodosi, toki dalykai, kaip štai „kas teisu, gera, tikra“, jau patys per save, be kokių ten dažinių, užsipelno užtarimą, o čia išeitų, kad gali būti ir teisu, ir gera, ir tikra, bet, jeigu nebus sykiu ir „tikrai rusiška“, sutiks generalgubernatoriaus pasipriešinimą. Žodžiu sakant, tas priedas „ir tikrai rusiška“ tik tai aptemdina supratimą kalbos. Dėlto gi iš tos kalbos negalime įspėti, koks bus naujas generalgubernatorius — lauksime, iki neparodys jį darbai.

Statytojai lietuviškų laikraščių maldauja rašytojus, idant turėtų mielaširdystę ir teiktųsi rašyti aiškiau, t. y. kad litaros būtų atskiriamos, nepersmulkios ir kad eilutės nebūtų sugrūstos viena ant kitos. Su statymu neaiškaus rankraščio neišpasakytai sunkus darbas, bereikalo susitrukdo daug laiko, labai nukenčia akys, nekalbant jau apie įsiskverbimą neatitaisomų klaidų. Tankiai atsitaiko, lyg ant juokų, kad statytoją ypač apsunkina tas straipsnis, kuris užtaria darbininkus ir nori palengvinti jų dalį.

III.¹

Apie du nusidėjimu mūsų polemikose, apie du darbščiu vyru Amerikoje ir da ajpie du kitu dalyku Europoje.

Kas tai yra polemika, ar ji reikalinga, kokia iš jos nauda — nereikalauju aiškinti savo tautiečiams. Jie tą dalvką žino gerai patys, nėra polemiką gana tankiai vartoja. Vienok, skaitant polemikas lietuviškuose laikraščiuose, nesunku užtėmyti, kad ne visi mano tautiečiai žino, juogiai polemika turi taip gi savo doriškas tiesas, kurias sulaužius, pavirsta ji į nepadorų ginčą, arba į pragaištingą paskalą. Ne vieta čionai rašyti pamokslą apie doriškas polemikos tiesas — aš to nė nedarysiu. Atkreipiu tiktai tautiečių akis ant dviejų netikusių mūsų polemikose ypatybių, kurios, norint užtėmyjamos ir svetimuose

¹ Iš 3 Nr. „Varpo“ 1898 m.

laikraščiuose, mūs jaunai, su tokiu vargu auginamai spaudai ypač negeistinos.

Vieton atrėmimo išvadžiojimais išvadžiojimų, vieton nuoseklaus parodymo priešininkui klaidingumo jo pažvalgų; mės stveriamės prie rašytojaus ypotos, begėdiškai lendame į jo privatiškų gyvenimą, stengdamiesi surasti tenai tokius priepuolius, kuriuos galėtume drėbt į akis, kaipo nužeminanti apkaltinimą. Kad toks šnipinėjimas po privatišką gyvenimą neturi ryšio su polemika, tai aišku kiekvienam šiek tiek numanančiam žmogui. Kartais polemistas taip toli nužengia, kad priešininkas, norėdamas pastatyti repliką, turėtų keltis iš laikraščio skilčių į tiesdarystės įtaisas. Tokią polemiką vartoja, žinoma, žmogus žemos kultūros, kuris neatskira rašto nuo rašytojaus, pažvilgių rašte – nuo privatiško gyvenimo smulkmenų, išvadžiojimų – nuo paprasto koliojimo. Juk ir kaimo boba, norėdama parodyti, kad ne jos višta iškasė kaiminkos rasodą, išdėsto priešininkei visą gyvenimą ir, jeigu da nepasitiki ant pertikrinančio tvirtumo savo išvadžiojimų, sudrūtina juos, parodžius priešininkei labiausiai slepimąją kūno vietą – tai mat išvadžiojimai, kad ne jos raiboji iškasė rasodą.

Kur kas bjauresnė polemika denuncijantiška, kurią, gėda prisipažinti, mano tautiečiai labai mėgsta. ^ Anoji užgauna vieną ypata, o šita siekia visuomenę. Šitoje polemikoje nereikia nė kokių išvadžiojimų – nė tikrų, riė išteisinančių „raibąją“ – čia gana parodyti pirštu, kad rašytojas A. su savo darbais, laikraštis B. su savo turiniu, kuopa C. su savo trūsais tai „ništikimi“ gaivalai, ir pridėti įgąsdinimą, kad susirišimas su tokiais gaivalais nugramzdina žmogų į prapultį su kūnu ir dūšia. Žinant sudėjimą mūsų visuomenės, stoką jojo kritiško išsitobulinimo minties, suprasime, kad tokia polemika negali pasilikti be įtekmės. Jeigu žmogus kūnui gelbėti klauso visokių niekniekių ir juos pildo, tai juo klausys rodų, delbiančių dūšią, ypač jeigu da tas rodąs duos ypata, laikantį savo rankoje monopolį išganymo dūšių. Galingas tai įrankis, bet ir atsakymas už niekingą jo vartojimą yra

didelis! Įbauginti žmonės saugosis „ništikimų“ Ar mato šito pavidalo polemistas, kiek pragaištės atvelka jis lietuvių reikalams, platinimui lietuviškos spaudos, lietuvių apšvietimui? Ar numano, kiek sunaikina pasišventimo, kiek spindulių šviesos užgesina, kiek iškilingiausių troškimų gero ir laimės savo broliams sutrukdo? **Ne!** nemato ir nenumano, nėra denuncijantišką polemiką gimdo didelis fanatizmas, taip didelis, kad jisai nustelbia visai ir protą ir sąžinę. Jeigu būtų kitaip, tai toksai polemistas perkratyti, kad ne visi darbai A. yra pikti, kad ne visas turinys laikraščio B. nunuodyja dūšią, kad kuopa C. ne prapultį savo broliams nori surengti; apsvarstyti, ar dėl menko, pramanyto ir abejotino pavojaus verta aukauti tiek neabejotinos naudos; atmintų dabartinį Lietuvos padėjimą ir tikrai imtų vartoti kitokią polemiką: neužtvirtų viso ploto, o paliktų jį liuosam vaikščiojimui, užkišdamas šluotas tik tose vietose, kurias mena, esant pavojingomis.

Netikintiems, kad denuncijantiška polemika, apart niekingumo įrankių, turi pragaištingas pasekmes, duosiu porą pavyzdžių. Prūsų Silezijoje Lenkai spirasi prieš germanizaciją ir tame dalyke randa didelę paramą savo laikraščiuose. Paskutiniame laike vienas kunigas savotišku būdu ir taip smarkiai pagąsdino parapijoms už skaitymą tūlo laikraščio, kad žmonės bijosi dabar imti į rankas bent kokią lenkišką laikraštį. Ar čia tas kunigas neina į pagelbą germanizatoriams? Varšavos laikraščiai „Przegląd Katolicki“ ir „Rola“, taip užsikrito su denuncijantiška polemika ant skaityklų, esančių prie vietinės Labdaringos D-stės, už prilaikymą kokių ten baisiai nedorų knygų, juog rusiškas laikraštis „Sviet“ išvedė net, kad tos „nedoros knygos“ tai priešingos maskolių valdžiai, carui, pravoslavijai ir tt. Kiek tos „nedoros“ knygos sugadino nekaltų skaitytojų, nežinia, o jau maskolių priežiūra ir cenzūra ant anų skaityklų užsigulė. Aš pats žinau keletą atsitikimų, kur pergabentus jau į Lietuvą laikraščius ir knygas degino pundais tie patys lietuviai dėlto, būk esąs griekas tuos raštus skaityti, o visai nežinojo turinio tų

raštų. Ar tie degintojai lietuviškų raštų, o ypač tie, per kurių priežastį degina, tai ne pagelbininkai Maskolių policijos?

Jeigu kitur, kur yra liuosa spauda, taip polemizuojant, galima užtraukti pragaištį, tai kiek pragaišties pasidaro pas mus, kur apsišvietimui visai užkirstas kelias, kur kiekvienas spaudos lapelis su tokiu vargu ir pavojum ateina mus atlankyti ir suraminti!

Greta su šita polemika stovi polemika gyvu žodžiu, kurią, suprantama, gali atlikti jau tikrai kunigai per pamokslus. Skaudu išgirsti, kad abipus Nemuno tūlose vietose kunigai užsipuola ant visų apskritai lietuviškų raštų, naujos gadynės, užgindami juos žmonėms skaityti. Aišku, juogiai užgina skaityti tik tamsuoliai, kurie nežino, ką darą, bet pragaištis lieka pragaištim. Pardavikai lietuviškų spaudos dalykų skundžiasi, kad kaip kur žmonės nenori skaityti, nėra uždraudęs kunigas. Štai naujas Seinų vyskupas paleido piemienišką laišką, kur paminėta, idant žmonės saugotųsi klaidingų ir pragaištingų raštų, pasklidusių po svietą. Šitą paminėjimą tūli kunigai, garsindami papirijonims vyskupo laišką pritaikė visiškai prie lietuviškų tik raštų, o kaip kur tai net įsakė, kad nieks neskaitytų lietuviškų laikraščių, pirmiau neparodęs kunigui. Toki nesusiprantantieji aiškintojai vyskupo laiško ir lietuvių kenkia, ir bereikalo žemina vardą gerbiamo vyskupo.¹

Po priegloba darbštaus vyro, kun. Miluko, pasirodė Amerikoje bertaininis laikraštis-„Dirva“. Pirmąjį Nr., gana storą knygą, užima medega S. Daukanto bijografijos. Iš augšto sakau šimtą kart ačiu už tą knygą, idant tolymesniejie mano užtėmyjimai nepasirodytų kam išpeikimu. Teisybė, medega bijografija negali būti nė apdirbta, nė suvesta į tvarką taip, kaip turi būti galutinai parašytoje bijografijoje. Bet vis gi ir šiuo žygiu priderėjo padaryti nors šokią tokią tvarką sugraibstytos medegos, nors šiek-tiek išlyginti stilių o bent gi išmėtyti nereikalingas šiukšles. Jeigu pats rinkikas medegos to nepadarė, tai reikėjo at-

¹ Anuo metu Seinų vyskupu buvo A. Baranauskas.

likti redakcijai. Juk tai knyga, o ne koks suskubintas j laikraštį straipsnis. Rodosi, kad laiškai, kaipo dokumen- tai, pnderejo palikti pavidale originalo su rašyba ir kito- mis ypatybėmis. Šiaip išrodo, kad Daukantui rašinėjo laiškus sandarbininkai „Garso“. Taipos gi abejotina, ar visi laiškai buvo rašyti lietuviškai. Pasitaikydavo girdėt yvairius juokus iš to, kad koks mulkis reikalavo, pagal aprašymą, arba apipasakojimą žmogaus paviršiaus, pada- ryti fotografiją, arba portretą. O štai minėtoje knygoje randame tokius juokus įkūnytas. Pagal pažįstamų pasa- kojimą padarytas Daukanto portretus! Gaila, kad įkūny- jimui juokų parinktas taip didei brangus mums žmogus, kaip S. Daukantas. Jeigu jau neliko tikro portreto, tai būtų užtekę vieno aprašymo paviršiaus Daukanto ypatos. Kam tie juokai?

Kitas darbštus vyras — iško galima numanyti, kad tai ne Europos inteligentas — davė taip gi stora knygą, versta iš vokiškos kalbos pagal E. Veckenstedt'ą v. „Mytai, pasakos ir legendos Žemaičių.“ Tik šiandien gavau tą knygą ir nespėjau perskaityti. Tas pat vyras 14 Nr. „Dar- bininko“ užmano „keliaujančią mokslo d-stę“, kurios pri- derystė įsteigti sistematiškai surengtas prelekcijas prapla- tinimui mokslo. Kad iš tos draugystės, jeigu jei pasiseks užgimti, turės naudą Amerikiečiai — nėra tai dėsiai Ame- rikoje — tai neabejotina, bet pasinaudosime ir mės, pa- trukę nuo darbo Europiečiai. Užmanytojas draugystės, J. Šliupas — nėra tai jis yra — sako, ir turi teisybę, kad lektoriai galės apdirbti gerus mokslo rankvedžius. Tai gi tie rankvedžiai bus mums labai pravartu. Mės patys to- kių rankvedžių beveik neįsitaitysime, nėra laukiame, iki mums Maskoliai neįtaisy graždankinių.¹ Mat, nè sėję, nè pjovę, o turėsime mokslo rankvedžius arba iš vienos, arba iš kitos pusės.

Dabar Maskolija pila, kaip iš maišo, visokius „nor- mališkus įstatus“ yvairioms bendrystėms. Itaisa, turint iš

¹ Spausdintų graždanka, t. y. Rusų raidėm.

augšto parengtus tokius įstatus, gali būti užtvirtinta gubernatoriaus, padavus tiesiog jam prašymą, nesiekiant ministerio. Teorijoje būtų tai lyg palengvinimu, bet praktikoje išeina kas kita. Gubernatorius netiki į norą prašančiųjų, iki to noro nepatvirtis surinktos iš šalies žinios (kurias pristato žemesniejie policijos įrankiai). Keli ūkininkai Pažeriu valsčiaus (Vilkav. pav. Suv. gub.) užmanė įkurti kaimo ūkišką draugystę ir padavė gubernatoriui prašymą. Gubernatorius draugystės nedaleido, dėl tos priežasties, kad „pagal surinktas žinias nematyti tarp ūkininkų palinkimo prie korporatyviškų asociacijų.“ Pasirodo, kad gubernatoriaus činovnininkai jau nesibijo vartoti taip baisių žodžių, kaip štai „korporatyviškos asociacijos“, ir drąsiai rašo juos net atsakymuose ūkininkams. Iš kitos pusės akyva žinoti, koku keliu ūkininkai turi parodyti palinkimą prie „korporatyviškų asociacijų“, neįsišokdami tuopat žygi policijai, kuri net šešėlyje mažiausios „asociacijos“ mato šmėklą maišto. Rodosi, yra tik vienas kelias ir juo ėjo minėti ūkininkai. Jeigu iš to krašto, į kurį ta pati žinia, apie „normališkus įstatus“ įsiveržė tik kontrabandišku keliu, jau atsirado prašymas draugystės, tai labai aišku, kad palinkimas prie „asociacijų“ yra. Tegul gubernatorius pasistengia paliuosuoti kelią, idant visokios žinios ir valdžių garsinami visoki normališki ir nenormališki įstatai galėtų lengvai prieiti prie kiekvieno gyventojaus, tai pats išsyk pamatys aną palinkimą — nereiks rinkti pasalomis žinių, renkamu taip gi pagal savotiškus „normališkus įstatus.“

Paryžiaus Lietuvių draugystė „Želmuo“ d. 18 balandžio šių metų nusprendė įkurti „Lietuvišką Tautišką Biblioteką“, kuri kartą suorganizuota, bus užrubežyje iktolėi, iki sąlygos neleis perkelti ją į tėvynę. Kviečia tautiečius, o ypač lietuviškas redakcijas, idant teiktųsi paremti tą užmanymą pritinkančiomis aukomis.

Adresas: Madame M. K. Gierszynska
Ouarville (par Santeuil) France.

IV.¹

Istorija apie tai, kaip „Lietuva“ pakibino „seseris“, o atsiliepė kunigo kišeniuje parapijos kasa. Apie reikalą apstabdymo iškrypusių etiškai polemikų ir sulaikymą magiškų produkcijų su parapijos kasa. Apie sutvėrimą, kurio vardas Jurgis, o pravardė Sabas.

— Ar žinai ką? — užkalbino mane išnetyčių sode Motiejų Padauža — Chicagos Lietuvių protas pasileido.

— Na?

— Už savo pinigus lenkuoja Amerikoje Lietuvių vaikus.

— Kaip tai?

— Mokinimui vaikų į lietuvišką parapijinę mokyklą kun. Kriauciūnas pargabeno minyškas Lenkes, visai nemokančias lietuviškai.

— Na, tai kun. Kr. gaus premiją nuo Maskolių valdžios, kuri juk pati ragina Lietuvius lenkuotis, kadangi Lietuvius, vadinančius save Lietuviais, kemša į kalėjimą, o Lietuviams, prikibusiems prie Lenkų, nedaro nieko.

— Aš kalbu rimtai, o tu kas-žin-ką. Sakau, kad kun. Kr. parsigabeno „seseris“ Lenkes

— A, „seseris“? — čia nusišypsojau ir įžymiai mirktelėjau. — Ko gi tu nori? Tai dviguba nauda: ir kunigą apliuobs, ir vaikus pamokys. Juk ir D. Lietuvoje prabaščiai renkasi pvz. tokius vargamistras, kurie ir vargonus pakirkinia, ir prabaščiau tvartus išmėžia, ir malkas sukeria, ir prie kitų dalykų klebonijoje patarnauja

— Et, nėr ką su tavim kalbėti. Tu šiandien perlinksmas, turėjo tau prisisapnuoti draugas, kuris netyčia išpildė pažadėjimą.

— Meldžiamas, pasakoji taip neįtikimą dalyką ir nori, kad aš rimtai svarstyčiau.

— Patirsi pats iš laikraščių.

— Na gerai. Sakai, kun. Kr. parsigabeno į mokyklą „seseris“. Juk mokykla ne kunigo, tik parapijos užlaidkoma. Tai gi ką sakė parapija? ką jos komitetas?

— Sakė tai, ką liepė kun. Kr. Ar tau rodosi, kad toks komitetas rūpinasi apie parapijos reikalus, kad jis

¹ Iš 5 Nr. „Varpo“ 1898 m.

ką žino? Anaiptol. Didžioje Lietuvoje štai toki priežiūros bažnyčios sąnariai rodosi jau prabaščiau pastumdėliai, avinai, ogi ten, Amerikoje — tikros žasys.

— Klysti, brolau. Juk Chicagos lietuviškos parapijos komitetas gudrus, atskiria net tokius, kurių „nenori“ vadinti katalikais

– O negali atskirti kunigo kišenius nuo parapijinės kasos! – perkirto M. P.

– Dabar tai jau nieko nesuprantu. Ar tik tau, broliau, kartais protas nepasileido?

– Nebijok, Europos Lietuvių protas nesileidžia ir dėlto taip pageidaujamas ant rinkų Maskolijos, Turkestano ir Siberijos. Prisėskime, tai papasakosiu visą istoriją.

Atsisėdome prie stalelio, o M. P. pradėjo pasakoti:

— Fraulein! Zwei Bier!

— Kunigas Kriaučiunas, kaip sakiau, pargabeno į lietuvišką mokyklą „seseris“ Lenkes, visai nemokančias lietuviškai. „Lietuva“ atsiliepė apie šitą peiktiną dalyką, nesutinkantį nė su reikalais parapijos ir skersai stojantį Lietuvių visuomenės reikalams. Kun. Kr. su savo žąsiniu komitetu pasiryžo priversti „Lietuvą“ tylėti. Reikalavo atšaukimo, tai šiaip, tai taip protestą varė — beje, būčiau užmiršęs svarbiausią pasiteisinimo argumentą: pasakė, būk „sesers“ esančios Lietuvės — bet „Lietuva“ nenutilo ir da išrodė melagystę ano svarbiausio argumento, tada kun. Kr. et Co., išteisiniui, kad parkviestos Lenkės tinka Lietuvių vaikams mokinti, stvėrėsi paties redaktoriaus ypotos. Išvadžiojo, kad Šernas neprigulįs prie parapijos, tai neturįs tiesos kištis į jos reikalus, ir kad bažnytinis komitetas nenorįs jį nė Kataliku vadinti. Toliau prie argumentų prisidėjo išniekinimas Šerno ypotos ir sumonopolizuoti klerikalų rankose polemiski skraidymai, kuriuos liberalai priskiria prie denunciacijų veislės — mat, stengėsi taip nužeminti Šerną akise svieto, kad išleistojas „Lietuvos“ susiprastų ir . . . tokį nelabėlį nuo laikraščio prašalintų. Tiems argumentams savo nepa-

darius, užsipuolė suėst išleistoją „Lietuvos“, Olševskį. Išpradžių taipos gi ėmės prie nužeminimo O. akise žmonių ir išdalinęs čekiečiams atlitografavęs Olševskio laišką, kurio turinys vienok pačiam autoriui nekenkia nieko, o kompromituoja tik nesusiprantantį dalintoją to laiško. Nelaimėjęs nė čia, kun. Kr. ėmė gąsdinti „Lietuvą“: jeigu da „Lietuva“ nenustos peikusi jo Lenkes mokintojas, tai nukirsęs redakcijos langą įsikišusi į šventorių, išmursęs sieną ant redakcijos langų, kad nė saulės šviesa neprieitų, išleisęs savo laikraštį, įrengsęs agentūrą laikraščių ir siuntinėjimo pinigų, įsteigsęs banką ir t. t. Nė šmėkla visų tų egiptinių bausmių neišgąsdino „Lietuvos“, nės ji pradėjo toliau judinti parapijos rokundas ir išjudino, juogiai kun. Kr., davęs parapijai *lenkiškas* „seseris“, pradangino iš parapijos kasos *lietuviškus* dolerius, Mat, „Lietuva“ pakibino „seseris“, o atsiliėpė kunigo kišeniuje parapijinė kasa. Dėlto tur biit kunigas Kriauciūnas ir spyrėsi, kad „Lietuva“ nekibintų „šešerių“ — čia M. P. nutilo, išgėrė alų ir, atsisveikinęs, nuėjo, palikdamas man užbaigti jo pasaką, t. y. užmokėti už alų. Tai nieko, geram Lietuviui ant tėvynės labo negaila nė dvidešimts skatikų.

Graži istorija — maniau sau, parėjęs namo ir atradęs naujai prisiųstam pundelyje laikraščių, kad M. P. pasakojo teisybę, ne kiek daug nė praleido. Na, graži, kaip istorija, bet visai negraži, kaip apsireiškimas Lietuvių gyvenime. O tokia istorija juk jau nepirma. Visuose panašiuose atsitikimuose išlenda tapat priežastis, o tai sauvalninkavimas prabaščiau, kuris įgavęs parapijoje neaprubėžiuotą patvaldystę, pūrto ne tik dvasias ir širdis parapijonų, bet ir jų savastį, doros tiesas prilaido tikrai, kaip išdilusius dvylekius dalinimui elgetoms, o iš visuomenės balso tiesiog tyčiojasi. Ir tegul kas primis tokiam sauvalninkui skriaudą parapijos, trempimą doros arba užkenkimą visuomenės reikalams — tuojaus mokintojas *meilės ir atleidimo* tampa sėtojų neapykantos ir keršto, pasekėjas Kristaus parinktų romių žuklių platinimui *sando-*

ros ir teisybės virsta į piratą,¹ draskanti žmones pagautus ant teisybės kelio.

Amerikoje, kur parapijonys patys prižiūri savo reikalus, patys pasirenka kunigą, patys moka jam algą, tasai sauvalninkavimas kunigo galimas tikrai ant pamato parapijonų aklumo. Juk prie tokių sąlygų išmintingi parapijonys neprileistų nė sauvalninkui išdykauoti, nė jo vergais nepastotų. Dėlto sauvalninkams ir rupi prilaikyti žmonių aklumą. Taspat aklumas neduoda žmonėms atskirti šventinybių nuo kunigo ypotos ir jo darbų. Dėlto sauvalninkas stengiasi lyginti save akise žmonių prie šventenybių, o užtiktas prie pikto darbo, tuoj pakelia riksmą: Žmonės katalikai: ana „bedieviai“ užsipuola ant šventenybių! — o žmonės tuoj ima griežti dantis ant „bedievių“, užsimiršę ir palikę prasikaltusį sauvalninką šalyje. Dėlto ir polemikoje sauvalninkas ne argumentais kovoja, o tikiai siundymu savo priešininko ir skelbimu pramanyto pavojaus dėl trempiamų šventenybių. Ne augštos doros reikia „didvyrio“, kuris ant žmonių aklumo stato savo valdžią ir pasisekimą.

Pargabenimas į Lietuvį mokyklą Lenkių, nemokančių lietuviškai, tai juk toks aiškus paklydimas, kad jį lengvai būtų užtėmyjęs ir „žąsinis“ anot M. P. komitetas, jeigu kas būtų sujudinęs jam smegenis. Tai gi būtų buvę labai keista, jeigu to skandalo nebūtų užtėmyjusi „Lietuva“, lietuviškas Jaikraštis, ir nebūtų persergėjusi Lietuvį visuomenę. Siuo žygiu „Lietuva“ išpildė tikrai savo pareigą ir tai reikėjo padaryti visiems lietuviškiems laikraščiams, visai nesiklausiant kunigo Kr. cenzūros. O žiūrėkite, kokią polemiką ištaisė kun. Kr. „Lietuvai“ — nė redakcijos langams neatleido! Kas būtų vienok pasidarę pikto kunigui Kr., jeigu būtų pataisęs savo paklydimą ir žmoniškai pateisinęs priežastis, privertusias parkviest! „seseris“ Lenkes, o ne „brolius“ Lietuvius? Rodosi, nieko pikto ir kiekvienas būtų pagerbęs kunigo Kr. ypatoje teisingą žmogų. O

¹ Piratas — jūrių galvažudis, pastojantis kelią keleiviams.

dabar? Nieko nepateisino, bet tik sukėlė aplink save tiek dulkių, jogiai pats jose turės uždusti.

Polemikas, kurių argumentai neturi nieko bendro su apsvarstomų dalykų, o kurių siekis ne išaiškinimas teisybės, o tik apdrabstymas priešininko, kad ir bjauriausiais purvais, semtais iš bet kokios balos, reiktų apstabdyti. Tai priguli nuo redaktorių, nuo jų takto ir išminties — tegul nepriima tokių polemikų. Kadangi panašios viršminėtai polemikos išeina tankiausiai iš kunigų laikraščių, tai tegul kunigai prisideda prie įvesdinimo į polemiką reikalaujamos etikos. Tegul jie ne tik nepritaria iškrypsioms etiškai polemikoms, kaip šiuo žygiu padarė „Rytas“, bet tegul atvirai atsiliepia priešais. Tylėjimas tame dalyke šviesesniųjų ir doringesniųjų kunigų neišteisinamas korporacijos prilygimais.

Magiškos produkcijos su išnykimu parapijinių kasų, įėjo tiesiog į sistemą, kurios pragaištingos, papiktinančios pasekmės atsiliepia jau ne tik Amerikoje paveiksle skriaudos varguolių darbininkų, bet ir Europoje paveiksle nesmagių pasityčiojimų iš Lietuvių ir negražių prikaišiojimų. Tai gi ir mės, europiečiai, trokštame, kad užjūriniais mūsų broliams pasisektų apžeboti magikus. Pirmiausiai pridera patiems kunigams, sulaikyti draugų rankas nuo magijos — juk čia jų garbė pastatyta ant pirmosios ugnies. Paskui pridera parapijonims pašalinti „žąsinius“ komitetus, o kasą pavesti žmonėms, kurie aiškiai atskiria svetimą savastį ir gerai atsimena „sekimą prisakymą.“ Sugavus gi magiką, dirbantį su parapijos kasa „voltas“ — ar jis būtų kunigas, ar šinkorius, ar kriaučius, ar daktaras — pavesti tiesiog svietiškomis valdžioms. Chicagiečiai turi progą, tai išbandyti ir man rodosi, tėmyjantis į rokundas ir ginčus, tas tiktai kelias užbaigimui šios istorijos lieka. Ant galo Amerikiečiai gali išrasti sau parankesnę kelią tame dalyke, bet tegul ant manęs nerūgoja, kad aš kišuosiu — ištikro tunu tiesą kištis į klausimą, peržengiantį siaurus parapijos rubėžius, o atsiliepiantį ant Lietuvių visuomenės.

Ant Nemuno kranto yra augšta graži vieta, kur gir-

dėti gaidžiai iš trijų kampų: Augštaičių, Žemaičių ir Prūsų. Tai Sudargai. Tuose Sudarguose yra mokykla, o toje mokykloje mokintojas. Tas mokintojas vardu Jurgis, o Sabas jo pravardė (nesumaišykite su kitu mokintojų tospat pravardės). Tas Jurgis Sabas, iškeliavus Vonsiackiui¹ persekioti spaudą voverių ir baltųjų zuikių Siauriuose, nerimsta, kaip veršis nutrauktas nuo motinos. Jau du kartu suskundė paviečio viršininkui vietinius zemsčius, kad jie nekratą žmonių, pas kuriuos esančios lietuviškos knygos, nors jis, Jurgis Sabas, tuos žmones zemskiams nurodęs jau ne vienkart. Net pats ėmėsi kratyti žmones. Bet gi apie Sudargus atsilankė žandarų viršininkas su prokuratoriumi Jeigu Sudargu žmonės nesistengtų išvyti iš mokyklos žmogų taip sudergtos sąžinės, tai parodytų tikrai, kad patys ne kam verti ir nesigaili savo vaikų. Sasnavos vyrai aną Marmą išbugdė — atsidūrė ans net Mozurijoje. Tokių mokintojų paveikslus su trumpu išguldymu nuopelnų reiktų išsiuntinėti visur, kur jie gaus vietą — tegul visur eina paskui juos šešėlis jų piktadėjystės, tegul visur žino žmonės, kokius gauna mokintojus ir j keno rankas paveda apšvietimą savo vaikų.

V.²

Dešimts metų! O rodosi, kad štai da tik vakar sutarėme išleisti „Varpą“. Bet atmainos įvykusios aplinkui mus per tą laiką, sulinkusios nuo darbo mūsų pačių strėnos, pasidabruoti nuo rūpesčių plaukai, tuoj verčia atsipeikėti, kad ne vienos dienos čia praeita

Kiek per tą dešimtmetį nuplaukė Nemunu vandens, kiek atsidūsėjimų iš Lietuvių krūtinių atsiliėpė kalėjimuose, kiek mūsų dorų vyrų pavirto į minkštauonius!

Ir „Varpas“ per tą laiką spėjo patirti yvairias likimo sąlygas. Iš pradžių, „Varpui“ pasirodžius, visi džiaugėsi išvien, nėra visi išvien prisidėjo prie išleidimo. Toles-

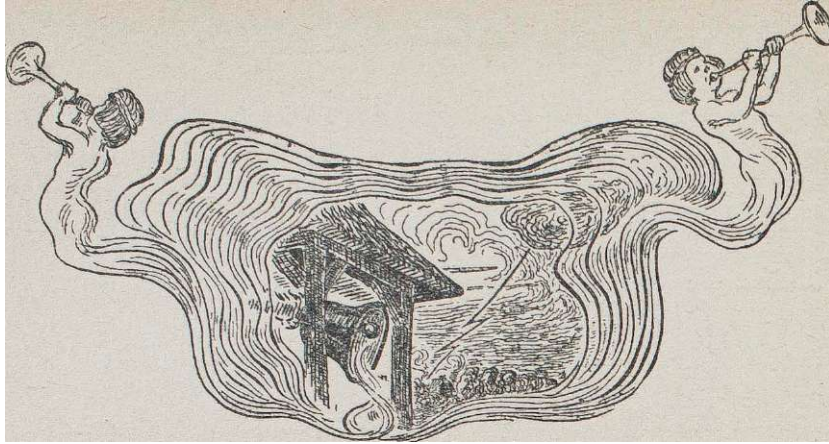
¹ Žandarų viršininkas Mariampolėj, atsižymėjęs persekioimu Lietuvių. ² Iš 6 Nr. „Varpo“ 1898 m.

niame laike viena Lietuvių dalis, dvasiškija, atsiskyrė nuo „Varpo“. Teisybę pasakius, tai du gaivalu, kurių vienas turėjo pilną liuosybę manymo ir kritikos, kitas gi — suvaržytą per nevalią mintį ir labai siaurus kritikos rubežius, tokiu, sakau, du gaivalu ilgai eiti išvien negalėjo. Negalėjo ypač, kad prie darbo ėmėsi jauni, karšti vyrai, kurie už menką mažmožį skubino susiremti, o ugnies nemokėjo užlieti bendro siekio rimtumu. Dėl šito atsiskyrimo nebuvo ko nusiminti, nėra abi pusės galėjo iš to pasimokinti, kaip elgtis ateityje, kad būtų didesnė nauda tėvynei. Laikraštis tobulinosi tolyn ir gal iki šios dienos būtų priariatinęs prie tos augštybės, ant kurios norime jį pastatyti, kad ne ta nelaboji renegatizmo dvasia, kuri išnabždėjo mūsų inteligentams, pasiderėti su numylėtąją tėvyne, kiek ji žada duoti už jų patrijotizmą. Štai mūsų inteligentai, visuomenės viltis, taip gražiai pasirodžiusieji akyse savo tautos, ėmė mainyti tautiškus idealus ant ragaišiaus. Vieni, beragaišiaudami, išbėginėjo į Maskoliją auginti Maskoliukus ir šviesti visokias prispaudėjų pakampes spinduliais, pavogtais nuo savo tikros tėvynės; kiti, neva užsilikę, tapo tokiais minkštaduoniais, jog nuo tėvynės balso slepiasi po pačios sijonu, arba vinto trukšme apsimeta negirdį. Renegatiškas užsikreipimas inteligentų, aišku, parkirto „Varpui“ sparnus ir tobulinimą jo sutrukdė. Tokiame stovyje rado „Varpą“ dešimtmetinės sukaktuvės.

Pažyminti dešimtmetinį trūsą koku atminties ženklumams nesisekė. Ant „Varpo“ užkvietimo atsiliepė tik tai „Tėv. Sargas“ ir vienas mūsiškių, V. K. Tarytum jau sutruko visi siūlai, rišantieji „Varpą“ su tais, kurie neperseniai da buvo jo rūpestingais darbininkais ir tvirtoms paramomis

Kas žin, kad taip būtų įstengta užkviesti ant ragaišiaus O kas žin? ...

Tėvynės varpai.

1899 m.

I.¹

mjam

ai aš parinkčiau žinių žinelių tris, devynes saujales jeigu būt iškur. Skraidyti po margą svieta man nepritinka. Mūs pačių gyvenimas teka labai siaura sriove — ne kiek sužvejosi žinių, ypač ūmai prireikėjus, o da ir tų pačių ne visas galima atvirai pasakoti. Kad ne palaiminta šiuo žygiu mada perstatyti pradžioje naujų metų raportą iš praėjusiųjų, tai beveik neturėčiau ką rašyti.

Kuo gi atsižymėjo praėjusieji metai? Sakyčiau, pirmųjų pirmiausiai svarstymu lietuviškos spaudos viešpatystės įtaisose. Matydami toki valdžios trūną ir turėdami po savo pusei mokslo vyrus, Lietuviai pradėjo lyg tikėtis, kad iš to debesio nukriš nors keletas gaivinančių lašų; net pradėta šnabždėti apie laikraštį viduje Kiek atgaivinančių lašų nu-

¹ Iš 1 Nr. „Varpo“ 1899 m.

krito ant mūs iš to didelio debesio, aš nepasakosiu, o nurodysiu tikrai valdžios dokumentą, kurio pradžia randame jau šiame „Varpo“ numeryje. Valdžia elgiasi su mumis dalyke lietuviškos spaudos lyg tas žydas, bederėdamas arklį ir taikydamas žmogų apsukti. Bet nesiduokime susivilioti taip dideliu valdžios rūpesčiu apie mus – dirbkime, dirbkime ir dirbkime, nes kiekvienas mūsų staptelėjimas, tai valdžios laimėjimas; diena mūsų apsileidimo užtraukia išrišimą lietuviško klausimo ant ilgos sanvaitės.

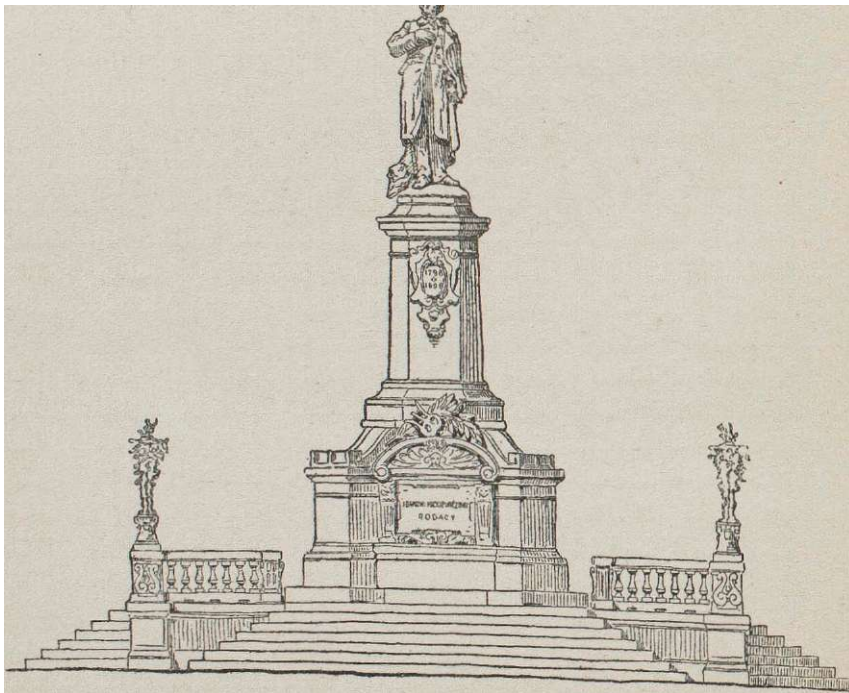
Per sukakusius metus, apskritai, lietuviška dvasia pasiekė da tolesnius Lietuvos kampelius, tautiškas susipratimas įleido gilesnes šaknis, o tai per pagelbą lietuviškų raštų, nors su dideliu vargu, bet už tai su didesne garbe, aprūpinančių tautiečius.

Dėl kratų pereitus metus galima priskirti prie gana ramių, o galima tikėtis, kad bus taip ir su šiais metais: nebus kada kratyti, nėra žandarai turės mokintis lietuviškos kalbos. Mat žandarų korpuso vadas įsakė augštukams ir žemukams būtinai išsimokinti vietinės kalbos visuose viešpatystės pakraščiuose.

Generalgubernatorius Trockij pradžioje savo valdymo apdėgė Lietuvos žemę, privarydamas prie galo pastatymą Vilniuje paminklo Muravjevui-Korikui. Tas paminklas tai regimas ženklas Maskolijos garbinamų idealų, liudytojas jos nesvietiškos begėdystės, o mums primena mūsų neužmirštiną skriaudą ir galutinį paniekinimą. Lietuvi! kiek kart pamirši savo pareigas dėl tėvynės, dyrstelk ant to paminklo, o tuoj atsimi!

Iškilmę atidengimo to paminklo padidino Vilniaus vyskupas, kun. Zvierovič, ir pirmas sudaužė taurėmis su ministriu Muravjevu, išgyrusiu Koriko darbus. Patiems maskoliams buvo koku matyti katalikų bažnyčios didžiūną, pritariant tokiai šventei ir taip niekingai prisilaižant prie korikų. Tokio niekingo pasielgimo negalima buvo tikėtis net nuo kun. Zvierovič'o. Neišpasakytai didelis papiktinimas visai dijecezijai, turint vyskupo rūbuose taip žemos vertybės ypata.

Praplatinimui Koriko garbės generalgubernatorius, Trockij, užmanė vietinius priemieščių ir ulyčių vardus permaintyti ant vardo Muravjev'o; bet Vilnius dave „sumuravinti“ tiktai pliacių, kur stovi paminklas. Jeigu Vilniaus satrapas nuoseklus žmogus, tai pirmių pirmiausiai tegul pavadina Muravjev'u save patį, nėra pravarde *Trockij* juk vietinė (nuo Troki = Trakai) ir tokiam smagiam maskolintojui Lietuvos nepritinka dėvėti.

Nors Varšava ne Lietuvoje, bet paskubinkime ten pasveikinti naujai pastatytą paminklą žmogui, kurio garbingas vardas amžinai surištas su vardu Lietuvos ir nuo kurio turime mokintis, kaip reikia Lietuvą mylėti.

Gruodžio 24 dieną p. m. atidengta paminklas Adomo Mickevčiaus — to, kuris nuo Lietuvos lakštingalų išmoko

giedoti ir tik apie Lietuvą giedojo, nors lenkiškais žodžiais; to, kuris priverstas Koriko pirmėjų apleisti Lietuvą, svetimoj šalyje, išsiilgęs šaukė: „Lietuva! Mano tėvynė, tu kaip sveikata! Kaip tave reikia branginti, tas tiktai žino, kas tavęs neteko."

Prūsų Lietuviai laimėjo per rinkimus ir įtaikė savo kandidatą Lietuvį į Vokietijos parlamentą. Laikraščiai tvirtina, būk ministeris Bosse leidęs lietuvišką kalbą į pradedamasias mokyklas išguldymui tikėjimo ir šiaip kaip atskirą mokslo dalyką.

Amerikos Lietuviai, nors turi menkesnes ne kaip mūsų pajėgas, bet seniai mus pralenkė darbštumu ir pereitais metais nė kiek neapsileido: toliau išleidinėjo knygas, rūpinosi apie Lietuvių visuomenės reikalus, ne tik vietinius, bet pasiekdami net europinius. Ant to apskrito pastovo pažymėtina kova dėl čikaginės Panamos, kurioje kanalu buvo prabaščiau kišenius, akcijoneriais — parapijonys, vyriausiu prokuratorium — „Lietuva".

IBB

IlhM

§@i

' 1

• Y

a :

C'

m

; . V : S; v , - v , Y .

M 1

